VALERII MAXIMI
Dictorum, & factorum
memorabilium, Li-
bri Nouem.

Cum priuilegio Imperia-
li ad Sexennium

Valerius Maximus ciuis Romanus, Patricio genere natus, oēm pueritiā, & magnam adolescentiæ partem literis percipiendis, & honestis artibus dedit. Inde sumpta virili toga, se contulit ad rei famiļiaris disciplinam. vbi aliquandiu stipendia fecisse, & in Asiam [illegible]m Sexto Pompeio nauigasse dicitur. Vnde reuersus, cū videret [illegible] suæ tam benedicendo, q̄ benefaciendo posse prodesse, a [illegible]cepto studio militiæ gloria detinuerat, eodem regressus, statuit vrbis Romæ, exterarūq; gentiū facta, simul ac dicta memoratu digna, ut ipse fatetur, literarū monumentis commendare, quod fœliciter, & gloriose consecutus est. Floruit autem Tiberij Cæsaris temporibus, & sub eius imperio hanc scripsit historiam, cuius etiā numen inuocat. Imperatores enim Romani cum virtute sua iuste sanctęq; gessissent imperiū, diuino celebrabantur honore, & in deorum numerum transferebantur, vnde etiā diuos imperatores appellamus. Genus uero suum paternum a gēte Valeria, Maternum a Fabia duxisse fertur, vnde Valerius Maximus ex vtraq; familia ei nomen est, de cuius morte certi nihil potest afferri.

SEPTIMI LIBRI.

OCTAVI LIBRI.

NONI LIBRI.

FINIS.

VALERII MAXIMI FACTORVM, AC DICTORVM MEMORABILIVM LIBER PRIMVS, AD TIBERIVM CAESAREM.

PROLOGVS.

VRBIS ROMAE exterarumq́ gentiũ facta, ſimul ac dicta memoratu digna, quæ apud alios latius diffuſa ſunt, q̃ vt breuiter cognoſci poſſint, ab illuſtribus electa autoribus, deligere cõſtitui, vt documẽta ſumere volẽtibus, longæ inquiſitionis labor abſit. Nec mihi cũcta complectẽdi cupido inceſſit. Quis enim omnis æui geſta, modico voluminũ nũmero cõprehenderit? Aut quis compos mentis, domeſticæ, peregrinæq́ hiſtoriæ feriem, fœlici ſuperiorũ ſtilo conditã, vel attentiore cura, vel præſtãtiore facundia, traditurũ ſe ſperauerit? Te igitᵉ huic cœpto, penes quẽ hominũ, deorũq́ cõſenſus, maris, ac terrę regimen eſſe voluit, certiſſima ſalus patrię Cæſar inuoco, cuius cœleſti prouidẽtia, virtutes, de qbus dicturus ſum, benigniſſime fouentᵉ, vitia ſeueriſſime vindicantᵉ. Nam ſi Priſci Oratores ab Ioue Opt. Max. bene orſi ſunt, ſi excellẽtiſſimi vates a numine aliquo principia traxerũt, mea paruitas, eo iuſtius ad fauorẽ tuũ decurrerit, quo cætera diuinitas opinione colligitᵉ, tua præſenti fide, paterno, auitoq́ ſyderi par videtᵉ, quorũ eximio fulgore, multũ cerimonijs noſtris inclytę claritatis acceſſit. Reliquos enim deos accepimus, Cæſares dedimus. Et quoniã initiũ a cultu deorũ petere in animo eſt, de conditiõe eius ſummatim diſſeram.

De cultu deorum. CAPVT. I

MAiores, ſtatas, ſolennesq́ cerimonias, pontificũ ſcientia, bene gerendarũ rerũ autoritate, augurũ obſeruatione, Apollinis prædictiõe, vatũ libris, portentorũ depul

ſis,Hetruſca diſciplina explicari voluerunt.Priſco etiã inſtituto rebus diuinis opera datur, cũ aliquid cõmendandum eſt, precatiõe. cũ expoſcendũ,voto.cũ ſoluendũ,gratulatione.cũ inquirendũ,uel extis,vel ſortibus impertito. cũ ſolenni ritu peragendũ, ſacrificio, quo etiã oſtentorũ,ac fulgurum denunciationes procurantur.

De Cerere placanda.

Tantũ autẽ ſtudium antiquis nõ ſolũ obſeruandæ, ſed etiã amplificandæ religionis fuit,ut florẽtiſſima tum,& opulentiſſima ciuitate,decem Principũ filij.S.C.ſingulis Hetruriæ populis, percipiendę ſacrorũ diſciplinæ gratia traderent. Cererięꝫ,quã more grꝫco venerari inſtituerant, ſacerdotẽ a Velia, cũ id oppidũ nondũ ciuitatis nomen accepiſſet,Chalcitanã peterent,vel vt alij dicũt,Caliphenã, ne deæ vetuſtis ritibus perita deeſſet Antiſtes. Cuius cũ in Vrbe pulcherrimũ templũ haberẽt,Gracchano interitu pollutum moniti Sibyllinis libris, vt vetuſtiſſimã Cererẽ placarẽt Ennam, quoniã ſacra eius inde orta credebãt,quindecim viros ad eã ꝑpitiandã miſerũt.Itẽ matri deum ſæpenumero imperatores noſtri,cõpotes victoriarũ,ſuſcepta vota Peſſinuntem profecti ſoluerũt.

De Metello Pontifice.

Metellus vero Pont.Max. Poſthumiũ conſulẽ, eundẽqꝫ Flaminẽ Martialẽ ad bellũ gerendũ Africã petentẽ,ne a ſacris diſcederet, multa indicta,vrbem egredi paſſus nõ eſt.religioniqꝫ ſummũ imperium ceſſit. quo tuto ſe Poſthumius Martio certamini cõmiſſurus non videbatur,cerimonijs Martis deſertis.

De Tiberio Graccho.

Laudabile.xij.faſciũ religioſum obſequiũ. Laudabilior quattuor & uiginti in cõſimili re obediẽtia. A Tiberio enim Graccho ad collegiũ augurũ litteris ex prouincia miſſis,quibus ſignificabat ſe,cũ li

bros ad ſacra populi pertinētes legeret, animaduertiſſe vitio taber naculum captū, comitijs conſularibus, quæ ipſe feciſſet, eaꝗ re ab auguribus ad ſenatum relata, iuſſu eius. C. Figulus e Gallia, Scipio Naſica e Corſica Romā redierūt, & ſe conſulatu abdicauerunt.

De. P. Cœlio. M. Cornelio.

Conſimili ratione poſt. P. Cœlius, Marcus Cornelius. M. Cethegus, & C. Claudius propter exta parū curioſe admota aris deorū immortalium, varijs temporibus, belliſꝗ diuerſis, Flaminio abire iuſſi ſunt, coactiꝗ etiam.

De Sulpicio.

At Sulpicio inter ſacrificandū e capite apex prolapſus, eidem ſacerdotium abſtulit.

De Fabio Max.

Occentusꝗ ſoricis auditus, Fabio Max. dictaturā. C. Flaminio magiſterium equitum deponendi, cauſam præbuit.

De. P. Licinio.

Adijciendum his, quod. P. Licinio Pōtifici Max. virgo Veſtalis quia quadam nocte parum diligens æterni ignis cuſtos fuiſſet, digna viſa eſt, quæ flagro admoueretur.

De virgine Aemilia.

Maxime vero virginis Aemiliæ diſcipulā extincto igne, tutā ab omni reprehenſione Veſtæ numen preſtitit. qua adorāte, cū carbaſum, quā optimā habebat, foculo ipoſuiſſet, ſubito ignis emicuit.

De Marcello, & templo Honoris.

Non mirū igitur ſi pro eo imperio augendo, cuſtodiēdoꝗ, pertinax eorū indulgentia deorū ſemper excubuit, quod tam ſcrupuloſa cura, paruula quoꝗ momenta religionis exanimari videntur. quia nunꝗ remotos ab exactiſſimo cultu cerimoniarū oculos habuiſſe noſtra ciuitas exiſtimanda eſt, In qua cū Marcellus quintum

a ij

consulatū gerens, templū Honori, & Virtuti, Clastidio prius, deīn de Syracusis, potitus nuncupatis debitū votis consecrare vellet, a collegio pontificū impeditus est, negante vnā cellam duobus dis recte dicari. futurū enim si quid prodigij accidisset in ea, ne digno sceretur, vtri rem diuinā fieri oporteret. nec duobus, nisi certis dis vnā sacrificari solere. ea pontificū admonitiōe effectū est, vt Marcellus separatis aedibus, Honoris, ac Virtutis simulacra statueret. Neq; aut collegio pontificū autoritas amplissimi viri, aut Marcello adiectio impensae, impedimento fuit, quo minus religionibus suus tenor, suaq; obseruatio redderetur.

De Lucio Furio Bibaculo.

Obruitur etiam tot illustribus cōsularibus, L. Furius Bibaculus, exempliq; locū vix post Marcellū inuenit. Sed pij simul, ac religiosi animi laude fraudandus nō est, qui praetor a patre suo collegij Saliorum magistro iussus, sex lictoribus praecedentibus, arma ancylia tulit, q̃uis vacationē huius officij, honoris beneficio haberet. Omnia nanq; post religionē ponēda semper nostra ciuitas duxit, etiā in quibus summae maiestatis conspici decus voluit. Quapropter non dubitauerunt sacris imperia seruire. ita se humanarū rerū futura regimen existimantia, si diuinae potentię bene, atq; cōstanter fuissent famulata. Quod animi iudiciū in priuatorū quoq; pectoribus versatū est. Vrbe enim a Gallis capta, cū flamen Quirinalis, virginesq; Vestales sacra onere partito, ferrēt, easq; pontē Sublicium transgressas, & cliuū, qui ducit ad Ianiculū, descendere incipientes. L. Albanius plaustro coniugē, & liberos uehens aspexisset, propior publicae religioni, q̃ priuatae charitati, suis vt plaustro descenderēt, imperauit, atq; in id, virgines, & sacra imposita, omisso coepto itinere, Cerete oppidū prouexit. vbi cū summa venerationē

recepta, grata memoria, ad hoc vsq; tēpus hospitalē humanitatē testanť. Inde enim institutū est sacra, cerimonias vocari, quia Ceretani ea, infracto reipu. statu, perinde ac florente, coluerūt. Quare agreste illud, & sordidū plaustrū, tempestiue capax cuiuslibet fulgētissimi triūphalis currus, vel æquauerit gloriā, vel antecesserit.

De Caio Fabio.

Eadem reip. tempestate. C. Fabius Dorsuo memorabile exemplum seruatę religionis dedit. Nanq; Gallis Capitoliū obsidētibus, ne statutū Fabiæ gentis sacrificiū interrumpereť, Gabino ritu cinctus manibus, humerisq; sacra gerēs, per medias hostiū stationes, in Quirinalem collē peruenit. ubi omnibus solenni more peractis, in Capitolium, post diuinam venerationē, victricium armorum perinde, ac victor, rediit.

De, P. Cornelio, & Bebio Pamphilo Coss.

Magna conseruādæ religionis etiam Pub. Cornelio, & Bebio Pamphilo Coss. apud maiores nostros acta cura est. Siquidem in agro Lucij Petilij scribæ sub Ianiculo, cultoribus terram altius versantibus, duabus arcis lapideis repertis, quarum in altera scriptura indicabat corpus Numæ, Pomponij filij fuisse, in altera libri reconditi erant latini septem de iure pontificū, totidemq; græci de disciplina sapientię, Latinos magna diligentia asseruandos curauerūt, Græcos, quia aliqua ex parte ad soluendā religionē pertinere existimabantur, Petilius prætor vrbanus ex autoritate senatus per Victimarios facto igne, in conspectu populi cremauit. Noluerunt enim prisci viri quicquā in hac ciuitate asseruari, quo animi hominum a deorum cultu auocarentur.

De Tarquinio Rege.

Tarquinius aūt rex. M. Tulliū Duumuirū, q; librū secreta ciuiliū

sacrorũ cõtinentẽ, custodiæ suę cõmissum, corruptus Petronio Sabino describendũ dedisset, culeo insutum in mare abijci iussit. Idq; supplicij gen⁹ nõ multo post parricidis lege irrogatũ est. Iustissime quidẽ, quia pari vindicta parentũ, ac deorũ violatio, expiãda est.

De Marco Regulo Attilio.

Sed quæ ad custodiam religionis attinent, nescio an omnes. M. Attilius Regulus præcesserit, qui ex victore speciosissimo, insidijs Hasdrubalis, & Xanthippi Lacedæmonij ducis, ad miserabilẽ captiui fortunã deductus, ac missus ad. S.P.Qu.Ro. legatus, vt ex se, & vno, & sene, cõplures Pœnorũ iuuenes pẽsarent, in contrariũ dato cõsilio Carthaginẽ petijt, nõ ignarus ad q̃ crudeles, q̃q; etiã merito sibi infestos deos reuerteretur. Verũ quia his iurauerat, si captiui eorũ redditi nõ forent, ad eos sese reditururũ, potuerũt profecto Di immortales efferatã mitigare sæuitiã. Cæterũ quo clarior esset Attilij gloria, Carthaginiẽses moribus suis vti passi sunt, tertio Punico bello religiosissimi spiritus tam crudeliter vexati, vrbis eorũ interitu, iusta exacturi piacula. Quanto nostrę ciuitatis Senatus venerabilior in deos, qui post Cannensem cladẽ decreuit, ne matronæ vltra trigesimum diem luctus suos extenderẽt, vti ab his sacra Cereris peragi possent. quia maiore pene Romanarũ viriũ parte in execrabili, ac diro solo iacẽte, nullius penates mœroris expertes erant. Itaq; matres, ac filiæ, cõiugesq;, & sorores, nuper interfectorum abstersis lachrymis, depositisq; doloris insignibus, candidam induere vestem, & aris thura dare coactæ sunt. Qua quidem constantia obtinẽdæ religionis magnus cœlestibus iniectus est rubor, vlterius aduersus eam sæuiendi gentem, quæ ne iniuriarũ quidẽ acerbitate ab eorum cultu absterreri potuerit.

De neglecta religione. CAPVT II

De Varrone consule dimicante cum Carthaginiensibus.

CRedituum est Varroné consulem apud Cannas, cum Carthaginiensibus tam infœliciter dimicasse ob iram Iunonis, quo cũ ludos Circẽses Aedilis faceret in Iouis Optimi, Max. templo, eximia facie puerũ histrioné ad excubias tenendas posuisset. Quod factum post aliquot annos memoria repetitum, sacrificijs expiatum est.

De Potitio non obseruante sacra.

Hercules quoq; detractæ religionis suę & grauem, & manifestã pœnam exegisse traditur. Nam cum Potitij sacrorũ eius ritũ, quem pro dono genti eorum ab ipso assignatum, velut hæreditariũ obtinuerant, autore Appio Censore, ad humile seruorum ministeriũ transtulissent, omnes qui erant numero super. xxx. puberes intra annum extincti sunt. Nomenq; Potitium in duodecim familias diuisum prope interijt. Appius vero luminibus captus est.

De Apolline vindicante se de sacrilegio.

Acer etiã sui numinis vindex Apollo, qui Carthagine a Romanis oppressa, veste aurea nudatus, id egit, vt sacrilegæ manus inter fragmenta eius abscissæ inueniret. Brennus Gallorũ dux, Delphis Apollinis templum ingressus, Dei voluntate in se manus vertit. Nec minus efficax vltor cõtemptæ religionis filius ꝙq; eius Aescu lapius, qui cõsecratum templo suo lucũ a Turulio præfecto Antonij ad naues ei faciendas, magna ex parte succisum dolens, inter ipsum nefarium ministeriũ, deuictis partibus Antonij, imperio Cęsaris morti destinatum Turulium, manifestis numinis sui viribus, in eũ locũ, quẽ violauerat, traxit, effecitq;, vt ibi potissimũ a militibus Cæsarianis occisus eodẽ exitio, & euersis iã arboribus pœnas lueret, & adhuc superãtibus, impunitatẽ cõsimilis iniuriæ pareret.

ſuamq; veneratione, quam apud colentes maximam ſemper habuerat, Deus multiplicauit.

De Quinto Fuluio.

Quintus autẽ Fuluius Flaccus impune nõ tulit, quod in cenſura tegulas marmoreas ex Iunonis Laciniæ templo in ædem Fortunæ equeſtris, quã Romæ faciebat, tranſtulit. Negatur enim poſt hoc factum mente conſtitiſſe, quin etiã per ſummã ægritudinem animi expirauit, cũ ex duobus filijs in Illyrico militantibus, alterũ deceſſiſſe, alterũ grauiter audiſſet affectum. Cuius caſu motus Senatus, tegulas Locros reportandas curauit, decretiq; circũſpectiſſima ſanctitate impium opus Cenſoris retexuit.

De Pleminio legato Scipionis.

Tam mehercule, quod Pleminij legati Scipionis in theſauro Proſerpinæ ſpoliando, ſceleratã auaritiã iuſta animaduerſione vindicauit. Cũ enim eum vinctũ Romã protrahi iuſſiſſet, ante cauſæ dictionẽ in carcere teterrimo genere morbi cõſumptus eſt. pecuniã Dea eiuſdẽ Senatus imperio, & quidẽ ſummã duplicando, recuperauit. Quæ quod ad Pleminij facinus pertinuit, bene a patribus. C. vindicata, quod ad violentas regis Pyrrhi ſordes attinuerat, ſeipſam potẽter, atq; efficaciter defendit. Coactis enim Locrenſibus ex theſauro eius, magnã illi pecuniã dare, cum onuſtus nefaria præda nauigaret, vi ſubitæ tempeſtatis tota cũ claſſe, vicinis deæ litoribus illiſus eſt. In quibus pecunia incolumis reperta, ſanctiſſimi theſauri cuſtodiæ reſtituta eſt.

EXTERNA de Maſiniſſa rege.

At non ſimiliter Maſiniſſa rex Numidarũ, cuius cum præfectus claſſis Melitam appuliſſet, eq; fano Iunonis dentes eburneos eximiæ magnitudinis ſublatos, ad eum pro dono attuliſſet, vt cõpe-

tit vnde aduecti essent, quinqueremi reportados Melitam, inq; tẽplo Iunonis collocandos curauit. insculptos gẽtis suæ literis, significantibus regẽ ignorãtem eos accepisse, libenter deæ reddidisse, factum Masinissæ animo, q̃ punico sanguini conueniens, q̃q; quid attinet mores natione pendit, ita media barbaria ortus, sacrilegium rescidit alienum.

De Dionysio.

Syracusis genitus Dionysius, tot sacrilegia sua, quot iã recognoscimus, iocosis dictis prosequi voluptatis loco duxit. Fano eni Proserpinæ spoliato Locris, cũ per altũ, secundo vento, classe veheretur, ridens amicis, uidetis ne, ait, q̃ bona nauigatio ab ipsis dis immortalibus sacrilegis tribuatur? Detracto etiã Ioui olympio magni ponderis aureo amiculo, quo eũ tyrannus Hiero e manubiis Carthaginiẽsium ornauerat, iniectoq; ei laneo pallio, dixit, æstate grauem esse aureũ amiculum, hyeme frigidũ, laneũ autẽ ad vtrumq; tẽpus anni aptius. Idem Epidauri Aesculapio barbam auream demi iussit, q affirmaret, nõ cõuenire patrem Apollinẽ imberbem, ipsum vero barbatũ conspici. Idem mensas argenteas, atq; aureas, e fanis sustulit. Quodq; in his more Græciæ scriptum erat, bonorum deorũ eas esse, vti se bonitate eorũ prædicauit. Idem victorias aureas, & pateras, & coronas, quæ simulacrorũ porrectis manib9 sustinebantur, tollebat, & eas se accipere, non auferre, dicebat. per q̃ stultum esse argumentando a quibus bona precamur, ab his porrigentibus nolle sumere. Qui tamen debita supplicia non exoluit, dedecore tamen filij, mortuus pœnas rependit, quas viuus effugerat. Lento enim gradu ad vindictam sui diuina procedit ira, tarditatemq; supplicij, grauitate compensat.

De Thymasitheo principe Liparitanorum.

In quã ne incideret Thymasitheus Liparitanorũ princeps, consilio sibi aliter, atq; vniuersæ patriç, vtili prouidit exemplo. Exceptã nãq; in freto a ciuibus suis Pyraticã exercẽtibus, magni põderis aurea cratera, incitatoq; ad eã partiendã populo, vt cõperita Romanis Pythio Apollini decimarũ noĩe dicatã, eã Delphôs pferendã curauit.

De vindicta Cereris in Alexãdri milites exercita.

Milesia Ceres Mileto ab Alexandro capta, milites, qui templum spoliaturi irruperant, flamma obiecta priuauit oculis.

De Persarum in Apollinem religione.

Persæ mille nauium numero Delum compulsi, templo Apollinis religiosas potius manus, q̃ rapaces adhibuerunt.

De religione Atheniensium, qui philosophos etiam irreligiose disputantes non tulerunt.

Athenienses Diagoram philosophũ pepulerũt, quia scribere ausus fuerat, primũ ignorasse an dij essent, deinde si sint, quales sint. Iidem Socratẽ damnauerunt, q; nouã religionẽ introducere videbatur. Iidem Phidiam tulerunt, q̃ diu is marmore potius, q̃ ebore Mineruam fieri debere dicebat, q; diutius nitor esset mansurus. sed vt adiecit, & vilius, tacere iusserunt.

De Diomedonte.

Diomedon unus ex decem ducibus, qui eadem pugna Atheniensibus victoriam, sibi vero damnationem pepererũt, cũ iam ad meritum suppliciũ duceretur, nihil aliud locutus est, q̃ vt vota pro incolumitate exercitus ab ipso nuncupata soluerentur.

De simulata religione. CAPVT III

NVma Pompilius, vt populum Romanum sacris obligaret, volebat videri sibi cũ dea Aegeria congressus esse nocturnos, eiusq; monitu, se, quæ accepta dijs immor-

talibus sacra forent, instituere.

De Scipione Africano.

Scipio African⁹ nō ante ad negotia publica uel priuata ibat, q̃ in cella Iouis Capitolini morat⁹ fuisset, et ideo Ioue genitus credebatȝ.

De .L. Sylla.

L. Sylla quoties prælium cōmittere destinabat, paruum Apollinis signum Delphis sublatum, in conspectu militum complexus, orabat vti promissa maturaret.

De. Qu. Sertorio.

Qu. Sertorius per asperos Lusitaniæ colles ceruā albā trahebat, ab ea se, quæ nā aut agenda, aut uitāda essent, prædicās admoneri.

EXTERNA De Minoe Cretæ insulæ rege.

Minos Cretensiū rex nono quoq; anno quoddā præaltū, & vetusta religione cōsecratū specus secedere solebat, & in eo moratus tanq̃ a Ioue, quo se ortū ferebat, traditas sibi leges prærogabat.

De Pisistrato Athenensium Tyranno.

Pisistratus in recuperandā tyrannidem, quā amiserat, simulatione reducentis se in arcem Mineruæ est vsus, cum per ostentationē ignotæ mulieris, quæ Phia vocabatur, formatæ ad habitum deæ, Athenienses deciperet.

De Lycurgo Lacedæmoniorum legislatore.

Lycurgus consilio Apollinis grauissimæ Lacedæmonioꝝ ciuitati leges compositas ferre se persuasit.

De Seleucho.

Seleuchus sub nomine Mineruæ apud Locrēses prudentissimus habit⁹ est. Bacchanalium sacrorum mos nouus institutus, cum ad perniciosam vesaniam iretur, sublatus est.

De Auspicijs. CAPVT IIII.

De Luctatio.

LVctatius,qui primum Punicum bellum confecit,a senatu prohibitus est sortes fortunæ Prænestinę audire, auspicijs enim patrijs,non alienigenis rempub. administrare oportere iudicabant.

De.C.Cornelio Hispalo.

Caius Cornelius Hispalus prætor peregrinus. M. Pompilio Lenate.L.Calp.consulib.edicto Caldæos circa decimũ diem abire ex vrbe,atq; Italia iussit,leuibus & ineptis ingenijs, fallaci sydeꝝ interpretatione, quæstuosam mendacijs suis caliginem iniicientes. Idem,qui Sabazij Iouis cultu sublato,mores Romanos inficere conati sunt,domos suas repetere coegit.

De.L.Aemilio Paulo.

Lucius Aemilius Paulus cõsul, cũ senatus Isidis & Serapbis,phana diruenda censuisset, eaq; nemo opificum attingere auderet,posita prætexta securim arripuit,templiq; eius foribus inflixit.

De.L.Tarquino.

Lucius Tarquinus Rex centurijs equitũ, quas Romulus auspicato cõscripserat,alias adijcere cupiens, cũ ab Decio Accio Nauio augure prohiberetur,offensus interrogauit, posset ne fieri, quod ipse mente cõceperat. posse fieri dicente, iussit nouacula coté discindi. Qua Decius allata, administrato incredibili facto, effectũ suæ perfectionis oculis regis subiecit.

De Tiberio Gracccho.

Tiberius Gracchus cũ ad res nouas pararetur,auspicia domi prima luce petijt, quæ illi perq; tristia responderũt, & ianua egressus ita pedem offendit, vt digitus ei decuteretur. tres deinde corui in eũ aduersum occinentes, partẽ tegulæ decussam ante ipsum pro-

ruerunt. Quibus ominibus cõtemptis, a Scipione Nasica põtifice maximo decussus capitolio, fragmento subsellij ictus procubuit.

De Publio Claudio.

Publius Claudius bello Punico primo cũ prælium nauale committere vellet, auspiciaq; more maiorũ petijsset, & pullarius non exire pullos cauea nuntiasset, abijci eos in mare iussit, dicens, quia esse nolunt, bibant.

De .L. Iunio.

L.Iunius.P.Clau.collega, neglectis auspicijs, classem tempestate amisit, damnationisq; ignominiã voluntaria morte præuenit.

De Metello.

Cũ Metellus põtifex maximus Tusculanũ petẽs iret, corui duo in os eius aduersum veluti iter impediẽtes aduolauerũt, vixq; excuderũt, vt domũ rediret. In sequẽte noctu ædes Vestę arsit, quo incẽdio Metellus inter ipsos ignes raptũ Palladiũ incolume seruauit.

De Marco Tullio Cicerone.

Marco Ciceroni mors imminẽs auspicio prædicta est. Cũ enim in villa Caietana esset, coruus in conspectu eius horologij ferrum loco motum excussit, & protinus ad ipsum tetendit, ac laciniã togę eo vsq; morsu tenuit, donec seruus ad occidendũ eũ milites venisse nuntiaret.

De Marco Bruto.

Marcus Brutus cũ reliquias exercitus sui aduersus Cęsarẽ, & Antoniũ eduxisset, duę aquilæ ex diuersis castris aduolauerũt, & edita inter se pugna, ea quæ ex parte Bruti fuerãt, male multata fugit.

EXTERNA De rege Alexandro.

Cum rex Alexander vrbem in Aegypto cõstituere vellet, architectus Democrates cũ cretam nõ haberet, polentaq; futuræ vrbis lineamenta deduxisset, ingens auiũ multitudo primo lacu emersa

polētam depasta est. Quod sacerdotes Aegyptiorum interpretati sunt, aduenarum frequentiæ alimentis suffecturam vrbem.

De Deiotaro rege.

Deiotaro vero regi omnia fere auspicata gerenti salutaris aquilæ conspectus fuit. Qua visa abstinuit se ab eius tecti vsu, quod nocte in sequenti, ruina solo æquatum est.

De Ominibus. CAPVT V.

Ominum etiam obseruatio aliquo contactu religionis innexa est. quoniā non fortuito motu, sed diuina prouidētia constare creditur. Quę effecit, vt urbe a Gallis deleta, deliberantibus. P.C. vtrū Veios migrarent, an sua mœnia restituerent, forte eo tēpore, e præsidio cohortibus redeūtibus, centurio in comitio exclamaret, Signifer statue signū, hic optime manebimus, Ea enī voce audita, senatus accipere omen se respondit, e vestigioque Veios transeundi consiliū omisit. Quam paucis verbis de domicilio futuri summi imperij cōfirmata est conditio. Credo indignum dis existimātibus, prosperis auspicijs Romanū nomē ortum, Veientanæ vrbis appellatione mutari, inclytæque victoriæ decus modo abiectæ vrbis ruinis infundi. Huius tā præclari operis autor Camillus, cū esset precatus, vt si cui deorū nimia fœlicitas populi Romani uideretur, eius inuidia, suo aliquo incōmodo satiaretur, subito lapsu decidit. Quod omen ad damnationē, qua postea oppressus est, pertinuisse visum est. Merito autē de laude inter se, victoria & pia precatio amplissimi viri certauerūt. Aeque enim virtus est & bona patriæ auxisse, & mala in se transferre voluisse.

De Lucio Paulo, & filia.

Quid illud, quod L. Paulo consuli euenit? quam memorabile? Cū ei sorte euenisset, vt bellum cū rege Persa gereret, & domū e curia

regressus filiolã suã noĩe Tertiã, quę tũ erat admodũ paruula, osculatus tristẽ aniaduerteret, interrogauit quid ita eo vultu esset? quæ respõdit Persam perisse. Decesserat autẽ catellus, quẽ puella in delitijs habuerat, nomie Persa. Arripuit igit̃ omen Paulus, eq́ fortuito dicto, quasi certã spem clarissimi triumphi animo præsumpsit.

De Cæcilia Metelli.

At Cęcilia Metelli dum sororis filiæ, adultæ ætatis virginis, more prisco, nocte concubia nuptialia petit, omen ipsa fecit. Nam cũ in sacello quodam, eius rei gratia aliquãdiu persedisset, nec aliqua vox proposito congruens esset audita, fessa longa standi mora puella, rogauit materteram, vt sibi paulisper locũ residendi accõmodaret. Cui illa, Ego vero inquit, libenter tibi mea sede cedo. Quod dictum ab indulgentia profectum, ad certi ominis processit euentum. quoniam Metellus non multo post mortua Cęcilia, virginẽ de qua loquor, in matrimonium duxit.

De Caio Mario, & ominis obseruatione.

Caio aũt Mario obseruatio ominis proculdubio saluti fuit, quo tẽpore hostis a senatu iudicatus, in domũ Fanniæ Minturnis custodię causa deductus est. Animaduertit enim asellũ, cũ ei pabulũ obijceret̃, neglecto eo, ad aquã procurrentẽ. Quo spectaculo, deorũ prouidẽtia quod sequeret̃, oblatũ ratus, alioqui etiã interpretandarũ religionũ peritissimus, a multitudine, quæ ad opẽ illi ferendã confluxerat, impetrauit, vt ad mare perduceret̃. ac protinus nauiculã conscendit, eaq́ in Africam prouectus, arma Syllæ victricia effugit.

De Pompeio Magno.

Pompeius vero magnus in acie Pharsalica victus a Cæsare, fugaq́ quærens salutẽ, cursu in insulam Cyprũ, ut aliquid in ea uirium contraheret, classem direxit. Appellensq́ ad oppidũ Paphum con-

ſpexit in littore ſpecioſum ędificiũ, gubernatoremq; interrogauit, quod ei nomen eſſet, qui reſpondit κακοβασιλέα vocari. Quæ vox ſpem eius quantulacũq; reſtabat, cõminuit. Neq; id diſſimulanter tulit. Auertit enim oculos ab illis tectis, ac dolorem, quem ex diro omine conceperat, gemitu patefecit.

De Marco Bruto.

Marci etiã Bruti dignus, admiſſo parricidio euentus, eſt omine deſignatus. Siquidẽ poſt illud nefariũ opus, natalẽ ſuum celebrans cũ græcũ verſum exprimere vellet, ad illud potiſſimũ Homericũ referẽdũ aĩo tetẽdit. ἀλλά με μοῖρ' ὀλοὴ, καὶ λητοῦς ἔκτανεν υἱός. Qui deſ Philippẽſi acie, a Cęſare, & Antonio ſignõ dat⁹, in eũ tela cõuertit.

De Caio Caſſio.

Conſentaneo vocis iactu. C. Caſſij aurẽ fortuna peruellit. Quæ orantibus Rhodijs, ne ab eo cunctis deorũ ſimulacris ſpoliarẽtur, Solem a ſe relinqui reſpondere voluit. vt rapaciſſimi victoris inſolentiam, dicti tumore protraheret, abiectũq; Macedonica pugna, nõ effigiem Solis, quã tantũmodo ſupplicibus ceſſerat, ſed ipſum Solẽ re vera relinquere coegit. Annotatu dignũ illud quoq; omen ſub quo Petilius conſul in Liguria bellum gerens occiderit. Nã cũ montẽ, cui Letum cognomen erat, oppugnaret, interq; adhortatione militũ dixiſſet, hodie ego Letũ vtiq; capiam, inconſideratius præliando, fortuitum iactum vocis Leto ſuo cõfirmauit.

DE EXTERNIS Ominibus.

Adijci noſtris duo eiuſdẽ generis alienigena exẽpla nõ abſurde poſſunt. Samij Prienenſibus auxiliũ aduerſus Carras implorantibus, arrogantia inſtincti, pro claſſe & exercitu, Sibyllam eis deriſus gratia miſerũt, quã illi uelut diuinitus datũ præſidiũ interpretati, liberter receptã, vera fatorũ prędictione, Victoriæ ducẽ habuerunt.

De Apolloniatarum omine

Ne Apolloniatæ quidē pœnitentiā egerunt,quod cū bello Illyrico pressi,Epidamnios,ut sibi opem ferrent,orassent,atq; illi flumē vicinū mœnibus suis nomine Aeantem, in adiutorium se mittere dixissent,accipimus,quod datur,respōderunt.eiq; primū in acie locum,perinde ac duci assignauerūt.Ex insperato enī superatis hostibus, successum suū omini acceptū referētes, & tunc Aeanti vt deo immolauerunt, & deinceps omnibus prælijs duce vti instituerūt.

De Prodigijs. CAPVT VI

De Seruio Tullo.

PRodigiorum quoq; quæ aut aduersa,aut secunda acciderunt.debita proposito nostro relatio est.Seruio Tullo etiā tum puerulo dormienti, circa caput flammam emicuisse domestici oculi annotauerunt.Quod prodigium Prisci Tarquinij regis vxor Tanaquil admirata,Seruium serua natum, in modum filij educauit,& ad regium fastigium euexit.

De Martio.

Aeque fœlicis euentus illa flamma,quę ex.L. Martij ducis duorū exercituū, quos interitus Publij, & Cnei Scipionū in Hispania debilitauerat, capite contionātis eluxit. Nanq; eius aspectu pauidi adhuc milites,pristinam recuperare fortitudinē admoniti,octo & triginta hostium millibus cæsis,magnoq; numero in potestatē redacto,bina castra,Punicis opibus referta,cœperunt.

De lacu Albano.

Item cū bello acri,& diutino Veientes a Romanis intra mœnia cōpulsi,capi nō possent,eaq; mora nō minus obsidentibus, q̄ obsessis intolerabilis videret̄ exoptatę victoriæ iter miro prodigio di immortales patefecerūt.Subito enī Albanus lacus neq; cœlestibus

auctus imbribus, neq; inundatione vllius amnis adiutus, solitum stagni modū excessit. Cuius rei explorādæ gratia legati ad Delphi cū oraculū missi, retulerūt præcipi sortibus, vt aquā eius lacus emissam, per agros diffunderēt, Sic enim Veios in potestatē populi Romani venturos. Quod priusq; legati renūciarēt, aruspex Veientiū a milite nostro, quia domestici interpretes deerant, raptus, & in castra perlatus, futurū dixerat. Ergo senatus duplici prædictione motus, eodē pene tempore & religioni paruit, & hostiū vrbe potitus est. Nec parum prosperi successus est, quod sequitur.

De Lucio Sylla consule.

L. Sylla consul sociali bello, cū in agro Nolano ante prætorium immolaret, subito ab vna parte aere prolapsam anguē prospexit. Qua uisa, Posthumij aruspicis hortatu cōtinuo exercitū in expeditionē eduxit, ac fortissima Samnitū castra cepit. Quę victoria futuræ eius amplissimæ potentiæ gradus, & fundamentum extitit.

De Caio volumnio, & Seruio Sulpicio.

Pręcipuæ admirationis etiā illa prodigia, quæ. C. Volumnio, & Ser. Sulpicio coss. in vrbe nostra inter initia, motusq; bellorum acciderūt. Bos nāq; mugitu suo in sermonē humanū cōuerso, nouitate mōstri audientiū animos exterruit. Carnis quoq; in modū nimbi dissipatæ partes ceciderūt, quarū maiorē numerū præpetes diripuere aues. reliquū humi p aliquot dies, neq; odore tetro, neq; deformi aspectu mutatū, iacuit. Eiusdē generis mōstra alio tumultu credita sunt. Puerū infantē semestrē in foro Boario triūphū proclamasse. Aliū cū elephantino capite natū. In Piceno lapides pluisse. In Gallia lupum vigili e vagina gladiū abstulisse. In Sicilia scuta duo sanguinē sudasse. Etiā metentibus cruentas spicas in corbē decidisse. Cærites aquas sanguine mixtas fluxisse. Bello etiā Punico secūdo

constitit Cn.Domicio bouem dixisse, Caue tibi Roma.

De Caio Flaminio.

Caius autẽ Flaminius inauspicato cõsul creatus, cũ apud lacum Trasimenũ, cũ Hannibale conflicturus, conuelli signa iussisset, lapso equo super caput eius, humi prostratus est. Nihilq; eo prodigio inhibitus, signiferis signa moueri sua sede posse negantibus, malũ ni cõtinuo ea effodissent, minatus est. Verũ huius temeritatis vtinã sua tantũ, nõ etiã Po.Ro. Maxima clade pœnas pependisset. In ea nanq; acie .xv. milia Romanoꝝ cæsa. vi. millia capta. xx. millia fugata sunt. Consulis obtruncati corpus ad funerandũ ab Hannibale quæsitum est. qui quantũ in ipso fuerat, Romanum sepelierat imperium. Flaminij autẽ præcipitem audaciam. C. Hostilius Mancinus vesana perseuerãtia subsequitur. Cui consuli in Hispaniã ituro, hęc prodigia acciderũt. Cum Lanuuij sacrificiũ facere uellet, pulli cauea emissi in proximam syluã fugerũt, summaq; diligẽtia quæsiti reperiri nequiuerũt. Cumq; ab Herculis portu, quo pedibus peruenerat, nauẽ conscẽderet, talis vox sine vllo autore ad aures eius peruenit, Mancine mane. Qua territus cũ itinere cõuerso Genuam petisset, & ibi scapham esset ingressus, anguis eximiæ magnitudinis visus e conspectu abijt. Ergo numerũ prodigiorũ numero calamitatum ęquauit, infœlici pugna, turpi fœdere, deditione funesta.

Aliud de Tito Gracco.

Minus miram in homine parũ cõsyderato temeritaẽ Titi Gracchi grauissimi ciuis exitus tristis, & prodigio denunciatus, nec euitatus consilio, facit. Consul enĩ cũ in Lucanis sacrificasset, angues duo ex occulto prolapsi, repente hostiæ, quã immolauerat adeso iocinore, in easdẽ latebras se rettulerũt. Obid deinde factũ, instaurato sacrificio idem prodigij euenit. Tertia quoq; cæsa victima, dili-

gentiusq; asseruatis extis, neq; allapsus serpentum arceri, neq; fuga impediri potuit. Quod q̃uis aruspices ad salutẽ imperatoris pertinere dixissent, Gracchus tamẽ nõ cauit, ne perfidi hospitis sui Flauij insidijs, in eum locũ deductus, in quo Pœnoꝝ dux Mago cum armata manu delituerat, inermis occideretur.

De Marcello.

Et consulatus collegiũ, & erroris societas, & par genus mortis a Tito Graccho, ad Marcelli memoriã me trahit. Is enim captarũ Syracusarũ, & Hannibalis ante Nolana mœnia a se primũ fugere coacti, gloria inflammatus, cũ summo studio niteretur, ut Pœnorum exercitũ aut in Italia prosterneret, aut Italia pelleret, solenniq; sacrificio voluntates deorũ exploraret. quæ prima hostia ante foculum decidit, eius iecur sine capite inuentũ est. proxima iocinoris duplex caput habuit. Quibus inspectis Aruspex tristi vultu, non placere sibi exta, quia prima trunca, secunda nimis læta apparuissent, respõdit. Ita monitus. M. Marcellus, ne quid temere conaretur, in sequẽti nocte speculandi gratia cũ paucis egredi ausus, a multitudine hostium in Brutijs circũuentus, æque magnũ dolorẽ ac detrimẽtum patriæ, interitu suo attulit.

De Octauio consule.

Iam Octauius consul dirum omen quẽadmodũ timuit, ita vitare non potuit. E simulacro enim Apollinis per se abrupto capite, & ita infixo humi, vt auelli nequiret, armis a collega suo Cinna diffidens, presumpsit animo ea re significari exitum suũ. In quẽ metus augurij, tristi fine vitæ incidit, ac tum demum immobile Dei caput terra refigi potuit.

De. M. Crasso.

Non sinit nos. M. Crassus inter grauissimas Ro. imperij iacturas

numerandus hoc loco de se silentiũ agere. Plurimis, & euidentissimis, ante tantã ruinã monstrorũ pulsatus ictibus, ducturus enĩ erat a Carris aduersus Parthos exercitũ, pullum ei traditum est paludamentũ, cum in prælium exeuntibus album, aut purpureũ dari soleret, mœsti, & taciti milites ad principia cõuenerũt, qui uetere instituto cũ clamore alacri accurrere debebant. Aquilarũ altera vix cõuelli à primipilo potuit, altera ęgerrime extracta in contrariã, ac ferebatur partem, seipsam conuertit. Magna hæc prodigia, sed & illæ clades aliquanto maiores. Tot pulcherrimarũ legionũ interritus, tam multa signa hostilibus intercepta manibus, tantũ Romanæ militiæ decus, Barbarorũ obtritũ equitatu, optimæ indolis filij cruore paterni resperſi oculi, corpus Imperatoris inter promiscuas cadauerũ strues, auium, ferarũq; laniatibus obiectũ. Vellẽ quidem placidius, sed relatu verum est. Sic deorũ spreti præmonitus excandescũt. Sic humana cõsilia castigantˀ, ubi se cœlestibus prẹferũt.

De Cn. Pompeio.

Cneum etiã Pompeiũ Iupiter omnipotens abunde monuerat, ne cũ. C. Cæsare ultimam belli fortunã experiri contenderet, egresso a Dyrrachio aduersa agmini eius fulmina iaciens, examinibus apum signa obscurando, subita tristitia implicatis militũ animis, nocturnis totius exercitus terroribus, ab ipsis altaribus hostiarũ fuga. sed inuictæ leges necessitudinis, pectus alioqui procul ab amentia remotũ, prodigia ista iusta æstimatione perpendere passæ non sunt. Itaq; dum ille eleuat autoritatẽ amplissimam, & opes priuato fastigio excelsiores, omnia ornamenta, quæ ab ineunte adolescentia ad inuidiam vsq; contraxerat, spacio vnius diei confregit. Quo constat in delubris deum, sua sponte signa conuersa, militarem clamorem, strepitũq; armorũ, adeo magnũ Antiochiæ, & Ptolemai-

dæ auditum, vt in muros cōcurreretur, sonū tympanoꝝ Pergami abditis delubris editum palmam viridem Tralibus in æde Victoriæ, sub Cæsaris statua inter coagmenta lapidum iustæ magnitudinis enatā. Quibus appareret cœlestiū numen, & Cæsaris gloriæ fauisse, & Pompeij errorem inhibere voluisse. Tuas aras, tuaq; sanctissima templa, diue Iuli veneratus oro, vt propitio, ac fauenti numine tantorū casus virorū, sub tui exempli præsidio, ac tutela delitescere patiaris. Te enim accepimus eo die, quo purpurea veste velatus, aurea in sella consedisti, ne maximo studio senatus exquisitū & delatū honorē spreuisse videreris. Priusq; exoptatū ciuiū oculis conspectū tui offerres, cultui religionis, in quam mox eras transiturus, vacasse, mactatoq; opimo boue cor in extis nō reperisse, ac responsum tibi a Spurina aruspice, pertinere id signum ad vitam, & consiliū tuum, q vtraq; hæc corde cōtinerentur. erupit deinde eorum parricidium, qui dum te hominū numero subtrahere uolunt, deorū concilio adiecerunt. Claudatur hoc exemplo taliū ostentorum domestica relatio, ne si vlterius Romana apprehendero, e cœlesti templo ad priuatas domos, nō consentaneos vsus transtulisse videar. Attingam igit̃ externa, quæ latinis inserta literis, vt autoritatis minus habent, ita aliquid gratæ varietatis afferre possunt.

De Equa pariente leporem, EXTERNA.

In exercitu Xerxis. quem aduersus prouinciā Græciā cōtraxerat, equæ partu leporem editū cōstat. Quo genere monstri tanti apparatus significatus est euentus. Nam qui mare classibus, terrā pedestri operuit exercitu, vt fugax animal pauido regressu regnū suum repetere est coactus. Eidem montē Athon iuxta Idam transgresso, priusq; Athenas deleret, Lacedæmonis inuadendæ consiliū agitanti, admirabile inter cœnam prodigiū incidit. Infusum nanq; pateræ

eius vinum, in sanguinem, nec semel, sed iterum, & tertio conuersum est. Qua de re consulti magi monuerunt, vt se ab incœpto proposito abstineret. & si quod vestigium in vecordi pectore sensus fuisset, cauere potuisset, ante de Leonida, & Spartanis abunde monitus.

De Mida.

Midę vero, cuius imperio Phrygia fuit subiecta, puero dormienti formicæ in os grana tritici congesserũt. Parentibus deinde eius quorsum prodigiũ tenderet explorantibus, augures responderunt omniũ illum mortaliũ futurum ditissimum. Nec vana prædictio extitit. Nam Midas cunctorũ pene regum opes, abundantia pecuniæ antecessit, infantiæq; incunabula vtili deorum munere donata onustus auro, atq; argento gazis pensauit.

De Platone aliud mirum.

Formicis Midæ iure, meritoq; apes Platonis prætulerim. Illę eni caducæ, ac fragiles, hæ solidæ, & æternæ fœlicitatis indices extiterunt, dormientis in cunis paruuli labellis mel inserẽdo. Qua re audita, prodigiorũ interpretes singularem eloquij suauitatẽ ore eius emanaturã dixerunt. At mihi quidẽ illæ apes nõ montẽ Hymettũ Thymi flore redolentẽ, sed Musarũ Heliconios colles omni genere doctrinæ virentes, dearũ instinctu depastæ, maximo ingenio dulcissima alimenta summæ eloquentiæ instillasse videntur.

De Somnijs. CAPVT V

SEd quoniam diuitias Midæ, disertumq; Platonis somnum attigi, referam, q̃ certis imaginibus multorum quies adumbrata sit. Quem locum vnde potius ordiar, q̃ a diui Augusti sacratissima memoria? Eius medico Artorio somnum capienti nocte, quam dies insecutus est, quo in campis Philippicis Ro-

mani inter se exercitus cōcurrere. Mineruæ species oborta præcepit, vt illū graui morbo implicitū moneret, ne propter aduersam valetudinē proximo prælio non interesset. Quod cū Cæsar audisset, lectica se deferri in aciē iussit, vbi dum supra vires corporis pro adipiscenda victoria excubat, castra eius a Bruto capta sunt. Quid ergo aliud putamus, q̄ diuino munere effectum, ne destinatū iam immortalitati caput, indignam cœlesti spiritu fortunæ violentiā sentire? Augustum vero præter naturalē animi in omnibus rebus subtiliter prospiciēdis vigorē, etiā recens, & domesticū exemplū, vt Artorij somnio obtemperaret, admonuit. Audiuerat enim diui Iulij patris sui vxorē Calpurniā nocte, quā is vltimā in terris egit, in quiete vidisse, multis eum confectum vulneribus in suo sinu iacentē, somnijq; atrocitate vehementer exterritā, rogare non destitisse, vt proxima die a curia se abstineret. At illum ne muliebri somnio motus id fecisse existimaretur, senatū, in quo ei parricidarū manus allatæ sunt, adire cōtēdisse. Non est inter patrē & filiū, vlius rei cōparationē fieri, præsertim diuinitatis fastigio iunctos, sed iam alter operibus suis aditū sibi ad cœlū instruxerat, alteri longus adhuc terrestriū virtutū orbis restabat. Quapropter ab hoc tantūmodo pēdentē mutationē status cognosci, ab illo etiā differri di immortales voluerūt, vt aliud cœlo decus daret, aliud promitteret.

De.P.Decio, &.M.Torquato.

Illud etiā somniū magnæ admirationis, & clari exitus, quod eadem nocte duo Coss. P. Decius, & T. Manlius Torquatus Latino bello, & graui, & periculoso, nō procul a Vesuuij mōtis radicibus positis castris viderunt. Vtriq; enī quidā per quietis speciē prędixit, ex altera acie imperatorē, ex altera exercitū, dis Manibus, matriq; Terræ deberi. Vtrius autē dux copias hostiū aggrederet, supq; eas

sese ipsum deuouisset, victoriā habiturū. Id luce proxima Coss. sa crificio vel expiaturis, si possit auerti, vel si certū deorum etiā monitu visum foret, executuris, hostiarū exta somnio cōgruerunt. Conuenitque inter eos, cuius cornu prius laborare cœpisset, vt is capite suo fata patriæ lueret, q̄ neutro formidāte, Deciū depoposcerūt. Sequitur æque ad publicam religionē ptinens somniū. Cū plebeis ludis quidā paterfamilias per circū Flaminiū, prius q̄ pompa induceret, seruū suū verberibus mulctatū, sub furca ad suppliciū egisset, Latino homini ex plebe, Iupiter in quiete præcepit, ut Coss. diceret sibi præsultorē ludis Circensibus proximis nō placuisse. Quæ res, nisi attenta ludorū instauratione expiata esset, secuturū non mediocre vrbis periculū. Ille veritus ne cū aliquo incōmodo suo, religiōe sūmum implicaret imperiū, silentiū egit. E uestigioque filius eius subita vi morbi correptus, interijt. Ipse etiā per quietē ab eodem deo interrogatus an satis magnā pœnam neglecti imperij sui pepēdisset? in proposito perseuerās, debilitate corporis solutus est. ac tū demum ex consilio amicorum, lectica ad tribunal Coss. & inde ad senatū perlatus, ordine totius casus sui exposito, magna cū omniū admiratione, recuperata mēbrorum firmitate, pedibus domum redijt.

De. M. Cicerone.

Ac ne illud quidē inuoluendum silētio. Inimicorum conspiratione vrbe pulsus. M. Cicero, cum in villa quadam campi Atinatis diuersaretur, is animo in somnū profuso, per loca deserta, & inuias regiones vaganti sibi. C. Mariū consulatus ornatum insignibus, putauit obuium factum, interrogantē eum, quid ita, tam tristi vultu, incerto itinere ferretur? Audito deinde casu, quo conflictabatur, comprehendisse dexteram suam, ac se proximo lictori in monimentū ipsius deducendum tradidisse, q̄ diceret ibi esse ei lætiorem status

spem repositam. Nec aliter euenit. Nam in æde Iouis Mariana, Senatuscon. de reditu eius est factum.

De C. Graccho.

Caio autẽ Graccho imminẽtis casus atrocitas palam, atq; aperte per quietem denuntiata est. Somno enim pressus, Tiberij Gracchi fratris effigiem vidit, dicentis sibi, nulla ratione eum uitare posse, vt eo fato non periret, quo ipse occidisset. Id ex Graccho prius, q̃ tribunatum, in quo fraternum exitum habuit, iniret, multi audiuerunt. Cœlius etiã certus Romanæ historiæ autor, sermonem de ea re ad suas aures, illo adhuc viuo, peruenisse scribit.

De Cassio Parmensi.

Vincit huiuscemodi somnij dirũ aspectum, quod sequit. Apud Actium. M. Antonij fractis opib9, Cassius Parmẽsis, qui partes eius secutus fuerat, Athenas confugit. Vbi concubia nocte, cũ sollicitudinibus, & curis, mente sopita, in lectulo iaceret, existimauit ad se venire hominem ingentis magnitudinis, coloris nigri, squalidum barba, & capillo demisso, Interrogatũq; quisnam esset, respõd. sẽ, κακοδαίμονα. Perterritus deinde tam tetro visu, & nomine horrendo, seruos inclamauit. Sciscitatusq; est, si quẽ talis habitus, aut intrantem cubiculũ, aut exeuntẽ vidissent. Quibus affirmantibus neminem illuc accessisse, iterũ quieti, & somno se dedit, atq; eadẽ animo ei9 obuersata est species. Itaq; fugato somno lumẽ intro ferri iussit, puerosq; a se discedere vetuit. Inter hanc noctem, & suppliciũ capitis, quo eum Cæsar affecit, paruulũ admodum tempus accessit.

De Atterio Rufo.

Propioribus tamen, vt ita dicam, lineis Atterij Rufi equitis Romani somniũ certo euentu admonitũ est. Qui cũ gladiatoriũ munus Syracusis ederetur, inter quietem Retiarij se manu confodi vi-

dit,idq; postero die in spectaculo cōsessoribus narrauit. Insidit deīde,vt proximo ab equite loco, Retiarius cum Mirmillone introduceretur. Cuius cū faciem vidisset,idē dixit ab illo se Retiario trucidari putasse. Protinusq; inde discedere voluit. Illi sermōe suo metu eius discusso,causam exitij misero attulerunt. Retiarius enim in eum locum compulso Mirmillone,& abiecto,dum iacentem ferire conatur,transiectum gladio Atterium interemit.

EXTERNA De Hannibale.

Hannibalis quoq; vt detestandum Romano sanguini, ita certæ prædictionis somniū,cuius nō vigiliæ tantū,sed etiā ipsa quies hostilis imperio nostro fuit. Hausit enī proposito,& votis suis cōuenientē imaginē,existimauitq; missum sibi a Ioue,mortali specie excelsiorē iuuenē,inuadendæ Italię ducē. Cuius monitu,primo uestigia nullā in partē secutis oculis, mox humanī ingenij prona voluntate vetita scrutandi pone respiciēs,animaduertit immēsæ magnitudinis serpentē,concitato impetu omne,quicquid obuiū fuerat,proterentē. postq; eam magno cū cœli fragore erūpentes nimbos, lucemq; caliginosis inuolutā tenebris. Attonitus deinde quidnā esset monstri,ecquid portēderet, interrogauit. Hic Dux, Italiæ vides inquit vastitatem,proinde sile,& cætera tacitis permitte fatis.

De Alexandro.

Quā bene Macedoniæ rex Alexander per quietē visa imagine præmonitus erat,vt vitæ suæ custos esset diligentior, si eum etiam cauendi periculi consilio fortuna instruere voluisset. Nāq; Cassandri pestiferā sibi dexteram somnio prius cognouit, q̄ exitu sensit. Existimauit enim se ab illo interfici, cū eum nunq̄ vidisset. Interposito deinde tēpore, postq̄ in cōspectū venisset, nocturni metus patefacta imagine, vt Antipatri filiū esse cognouit, adiecto versu

græco, qui fidem somniorum eleuat, præparati iam aduersus caput suum veneficij, quo occidisse Cassandri manu creditur, suspitionem animo repulit.

De Simonide Poeta.

Longe indulgentius Di in Poeta Simonide, cuius salutarē inter quietem admonitionē consilij firmitate roborauerūt. Is enim, cū ad littus nauem appulisset, inhumatumq́ corpus iacens, sepulturæ mandasset, admonitus ab eo, ne proximo die nauigaret, in terra remansit. Qui inde soluerant, fluctibus, & procellis in cōspectu eius obruti sunt. Ipse lætatus est, quod uitam suam somnio, quam naui credere maluisset. Memor autē beneficij, elegantissimo carmine æternitati consecrauit. Melius illi, & diuturnius, in animis hominū sepulchrū constituens, quam in desertis, & ignotis arenis struxerat.

De Crœso.

Efficax & illa quietis imago, quæ Crœsi regis animū maximo prius metu, deinde etiā dolore cōfecit. Nā e duobus filijs, & ingēti agilitate, & corporis dotibus præstantiorem, imperijq́ successioni destinatū Atym, existimauit ferro sibi ereptū. Itaq́ quicquid ad eius tandā denuntiatæ cladis acerbitatē pertinebat, nulla ex parte paterna cura cessauit auertere. Solitus erat iuuenis ad bella gerēda mitti, domi detentus est. Habebat armamētariū omnis generis telorū copia refertum, id quoq́ amoueri iussit. Gladio cinctis comitibus vtebatur, vetiti sunt propius accedere. Necessitas tamē aditū luctui dedit. Cū enī ingentis magnitudinis aper, Olympi montis culta, crebra cū agrestiū strage vastaret, inusitatoq́ malo regiū imploratum esset auxiliū, filius a patre extorsit, vt ad eum opprimendum mitteretur: eo quidē facilius, quod nō dentis, sed ferri sæuicia in metu reponebat. Verū dū acri studio interficiendi suem omnes sunt in-

tenti, pertinax casus imminentis violentiæ lanceam, petendæ feræ gratia missam, in eum detorsit. & quidẽ eam potissimũ dexterã nefariæ cædis crimine voluit aspergi, cui tutela filij a patre mandata erat. quamq; Crœsus imprudentis homicidij sanguine violatam, hospitales veritus deos, supplicem sacrificio expiauerat.

De Cyro.

Nec Cyrus quidẽ Superior, inuictæ fatoꝝ necessitatis, paruulũ argumentũ est, cuius ortus ad imperiũ totius Asiæ spectantis, maternus auus Astyages, duos prænũtios somnij frustra discutere tentauit. Mandanen filiã suam, q in quiete viderat vrina eius omnes Asiaticas gentes inundasse, nõ Medorũ excellentissimo, ne in eius familiã regni decus trãsferretur, sed Persarũ modicæ fortunæ viro collocando, natũq; Cyrum exponi iubendo. quia similiter quietis tẽporibus existimauerat, genitali parte Mandanes, enatã vitem eo vsq; creuisse, donec cunctas dominationis suæ partis inumbraret. Frustratus est enim seipse, nepotis fœlicitatẽ, cœlestiũ iudicio destinatam, humanis consilijs impedire conando.

De Dionysio.

Intra priuatum autẽ habitũ Dionysio Syracusano adhuc se continẽte, Himera quædã nõ obscuri generis fœmina, inter quietẽ opinione sua cœlum conscendit. atq; ibidẽ deoꝝ omniũ lustratis sedibus, animaduertit præualentẽ virũ flaui coloris, lẽtiginosi oris. ferreis cathenis vinctũ, Iouis solio, pedibusq; subiectũ. Interrogatoq; iuuene, quo gratia cõsyderandi cœli, duce fuerat vsa, quis nã esset, audiuit illum Siciliæ, atq; Italiæ dirum esse fatũ, solutũq; vinculis multis vrbibus exitio futurũ. Quod somniũ postero die sermone vulgauit. Post, q deinde Dionysiũ inimica Syracusarũ libertati, capitibusq; insontiũ infesta fortuna cœlesti custodia liberatũ, velut

fulmen aliquod ocio, ac trãquillitati iniecit, Himera eum, mœnia inter effusam ad officiũ, & ad spectaculũ eius turbam intrantẽ vt aspexit, hunc esse, quẽ in quiete viderat vociferata est. Id cognitum tyranno, curã tollendæ mulieris dedit. Tutioris somnij mater eiusdem Dionysij. Quæ cũ eum cõceptũ vtero haberet, parere visa est Satyriscũ. consultoq; prodigiorũ interprete, clarissimũ, ac potentissimum Graij sanguinis futurum, certo cum euentu cognouit.

De Amilcare.

At Carthaginiensiũ dux Amilcar, cum obsideret Syracusas, inter somniũ vocem exaudisse credidit nunciantem, futurũ, vt proximo die in ea vrbe cœnaret. Lætus igitur perinde ac diuinitus promissa victoria, exercitũ pugnæ cõparabat. In quo inter Siculos & Pœnos, orta dissensione, castris eius Syracusani subita irruptione oppressis, ipsum intra mœnia sua vinctum pertraxerunt, Itaq; magis spe, q̃ somnio deceptus, cœnauit Syracusis captiuus, non vt animo præsumpserat, victor.

De Alcibiade.

Alcibiades quoq; miserabilem exitum suũ haud fallaci nocturna imagine speculatus est. Quo enĩ pallio amicæ suæ dormiens opertum se uiderat, eo interfectus, & insepultus iacens, contectus est.

De duobus Arcadibus.

Proximũ somniũ, & si paulo est longius, propter nimiã tamen euidentiã ne omittatur, impetrat. Duo familiares Arcades iter vna facientes, Megaram venerũt. quorũ alter ad hospitem se contulit, alter in tabernam meritoriã diuertit. Is qui in hospitio erat, uidit in somnijs comitem suũ orantẽ, vt sibi cauponis insidijs circũuento subueniret. Posse enim celeri eius accursu se imminẽti periculo subtrahi. Quo uiso excitatus prosiluit, tabernãq;, in qua is diuersabat,

petere conatus est. Pestifero deinde fato eius humanissimũ propositũ tanquã superuacuũ damnauit, & lectum, ac somnum repetijt. Tunc idẽ ei saucius oblatus osecrauit, vt qui vitæ suæ auxiliũ ferre neglexisset, neci saltem ultionẽ nõ negaret. Corpus enim suũ a caupone trucidatum, tũ maxime plaustro ferri ad portam stercore coopertum. Tam constãtibus familiaris precibus cõpulsus, protinus ad portam cucurrit, & plaustrũ, quod in quiete demonstratũ erat, comprehendit, cauponemq; ad capitale supplicium perduxit.

De Miraculis. CAPVT VI

Mvlta etiã interdiu & vigilãtibus acciderunt, perinde ac tenebrarũ, somnijq; nube inuoluta, quę quia vnde manauerint, aut qua ratione cõstiterint, dignoscere arduũ est, merito miracula vocent. Quorũ e magno aceruo in primis illud occurrit. Cũ apud lacũ Regillũ Aulus Posthumius dictator, & Tusculanorũ dux Mamilius Octauius magnis uirib9 inter se cõcurrerẽt, ac neutra acies aliquãdiu pedẽ referret, Castor ac Pollux Romanæ partiũ propugnatores uisi, hostiles copias penitus suderũt.

De. P. Vatinio.

Item bello Macedonico. P. Vatinius, Reatinæ pfecturæ vir, noctu vrbẽ petens, existimauit duos iuuenes excellentis formæ, albis equis residẽtes, obuios sibi factos nuntiare, die qui pterierat, Persen regẽ a Paulo captũ. Quod cũ senatui indicasset, tanq̃ maiestatis eius, & amplitudinis, uano sermone cõtemptor, in carcerẽ cõiectus. post, q̃ Pauli literis illo die Persen captũ apparuit, & custodia liberatus, & insuper agro, ac vacatiõe donat9 est. Castorẽ vero, & Pollucẽ etiã illo tẽpore pro imperio .P. R. excubuisse cognitũ est, quo apud lacũ Iuturnæ, suum, equorũq; sudorem abluisse visi sunt. Iunctaq; fonti ædes eorum, nullius hominũ manu reserata patuit.

De pestilentia.

Sed vt cæterorũ quoq; deorũ propensum huic vrbi numen exe
quamur, Triennio cõtinuo vexata pestilẽtia ciuitas nostra, cũ finẽ
tanti, & tam diuturni mali, neq; diuina misericordia, neq; huma-
no auxilio imponi videret, cura sacerdotum inspectis Sibyllinis li-
bris animaduertit nõ aliter pristinã recuperari salubritatẽ posse, q̃
si ab Epidauro Aesculapius esset accersitus. Itaq; eo legatis missis,
vnicam fatalis remedij opem autoritate sua, quæ iam in terris erat
amplissima, impetraturã se credidit. Neq; eam opinio decepit. Pari
nãq; studio petitũ, ac promissum est præsidiũ. E uestigioq; Epidau-
ri, Romanorũ legatos in templum Aesculapij, quod ab eorũ vrbe
quinq; millibus passuũ distat, perductos, vt quicquid inde salubre
patriæ laturos se existimassent, pro suo iure sumerent, benignissi-
me inuitauerũt. Quorũ tam promptã indulgentiã, numẽ ipsius dei
subsecutũ, uerba mortaliũ, cœlesti obsequio cõprobauit. Siquidẽ is
anguis, quem Epidaurij raro, sed nunquã sine magno ipsorũ bono
visum, ĩ modũ Aesculapij venerati fuerũt, per vrbis celeberrimas
partes, mitibus oculis, & leni tractu labi cœpit. Triduoq; inter reli-
giosam omniũ admirationẽ conspectus, haud dubiam præ se ap-
petitæ clarioris sedis alacritatẽ ferẽs, ad triremẽ Romanã perrexit,
pauentibusq; inusitato spectaculo nautis, eo conscendit, vbi Quin
ti Ogulini legati tabernaculũ erat, inq; multiplicẽ orbem, per sum
mã quietẽ est cõuolutus. Tum legati perinde atq; exoptatæ rei cõ-
potes, expleta gratiarũ actione, cultuq; anguis a peritis excepto, læ-
ti inde soluerũt, ac prosperã emensi nauigationẽ, post, q̃ Antium
appulerunt, anguis, qui vbiq; in nauigio remanserat, prolapsus in
vestibulo ædis Aesculapij, Myrto frequẽtibus ramis diffusæ super-
eminentẽ excelsæ altitudinis palmã circũdedit, perq; tres dies post

tis,quibus vesci solebat,nõ sine magno metu legatoꝝ,ne in triremem reuerti nollet, Antiensis templi hospitio vsus, vrbi se nostræ ad uehendũ restituit,atq; in ripam Tyberis egressis legatis,in insulam,vbi templum dicatũ est, transnauit, aduentuq; suo tẽpestatẽ, cui remedio quæsitus erat,dispulit.

De Furio Camillo.

Nec minus voluntarius in vrbem nostram Iunonis transitus. Captis a Furio Camillo Veijs,milites iussu imperatoris, simulacrũ Iunonis Monetæ, quod ibi præcipua religione cultũ erat, in vrbẽ tralaturi,sede sua mouere conabanẽ,quorũ ab vno per iocũ interrogata dea, an Romã migrare vellet, velle se respondit. Hac voce audita,lusus in admirationẽ versus est. Iamq; nõ simulacrum, sed ipsam cœlo Iunonem petitã, portare se credentes, læti in ea parte Auẽtini montis,in qua nunc templũ eius cernimus, collocauerũt.

De simulacro Fortunæ.

Fortunæ etiã muliebris simulacrũ, q̃d est in Latina via ad quartũ milliariũ,eo tẽpore cũ æde sua cõsecratũ,quo Coriolanũ ab excidio vrbis maternæ preces repulerunt,non semel,sed bis locutũ cõstitit,prius his verbis.Rite me matronæ vidistis,riteq; dedicastis.

De Valerio Publicola.

Valerio autẽ Publicola Coss.qui post exactos reges bellum cum Veientibus,& Etruscis gessit, illis Tarquinio pristinũ imperiũ restituere, Romanis nuper partam libertatẽ retinere cupientibus, Etruscis, & Tarquinio in cornu dextro, prælio superioribus, tantus terror subito incessit,vt nõ solũ victores ipsi profugerent, sed etiã pauoris sui consortes secũ Veientes traherent. Cui rei pro argumẽto miraculũ adijcitur ingens. Repẽte vox e proxima sylua Arsia,quæ ore Syluani in hũc pene modum missa traditur. Vno plus Etrusci

cadent. Romanus exercitus victor abibit. Miram dicti fidem digesta numero cadauera exhibuere.

De. C. Fabritio.

Quid Martis auxilium, quo victoriā Romanorū adiuuit, nōne memoria celebrādū est? Cū Brutij, atq; Lucani, odio incitatissimo, maximisq; viribus Turinæ vrbis peterent exitiū, ac præcipuo studio eius incolumitatē. C. Fabricius Lucinus Cos. protegeret, resq; ancipiti euentu, collatis vnū in locum vtriusq; partis copijs gereretur, nō audentibus Romanis præliū ingredi, eximiæ magnitudinis iuuenis, primū eos hortari ad capessendam fortitudinē cœpit. Deinde, vbi tardiores animaduertit, arreptis scalis per mediā hostium aciem ad contraria castra euasit, & admotis, uallum conscēdit, Inde voce ingenti clamitās, factum victoriæ gradū, & nostros ad aliena castra capienda, & Lucanos, Brutiosq; ab sua defendenda, illuc traxit, vbi conferti dubio certamine terebantur. Sed idē impulsu armorū suorū, prostratos hostes, iugulandos, capiēdosq; Romanis tradidit. xx. enī millia cæsa, quinq; millia cū Statio Statilio duce vtriusq; gētis, & tribus atq;. xx. militaribus signis capta sunt. Postero die cū Cos. inter honorandos, quorum strenua opera fuerat vsus, Vallarem coronā ei se seruare dixisset, a quo castra erant oppressa, nec inueniretur qui id præmiū peteret, cognitū pariter, atq; creditū est, Martem patrē tunc populo suo affuisse. Inter cætera huiusce rei manifesta indicia, galea quoq; duab⁹ distincta pinnis, qua cœleste caput tectum fuerat, argumentū prębuit. Itaq; Fabricij edicto supplicatio Marti est habita, & a laureatis militibus magna cū animorum lætitia oblati auxilij testimoniū ei est redditum.

De Dis Troianis mirum.

Referam nunc, quod suo seculo cognitū, manauit ad postere sæ-

Penates deos Aeneam Troia aductos Lauinij collocasse. Inde ab Ascanio filio eius Albam, quã ipse cõdiderat, tralatos, pristinum sacrariũ repetisse. Et quia id humana manu factũ existimari poterat, relatos Albam, voluntaté suam altero transitu significasse. Nec me praeterit de motu, & voce deorũ immortaliũ, humanis oculis, auribusq́ ꝑcepto, q̃ ancipiti opiniõe aestimatio uersetur. Sed quia nõ noua dicunẽ, sed tradita repetunẽ, fidé autores vendicét, & nostrũ sit, iclytis literaꝝ monimétis cõsecrata, ꝑinde ac vana nõ refugisse.

De Diuo Iulio.

Facta mentione vrbis, e qua primordia ciuitas nostra traxit, Diuus Iulius fausta proles eius, se nobis offert, qué. C. Cassius nunq̃ sine praefatione publici parricidij nominãdus, cum acie Philippensi ardentissimo animo perstaret, vidit humano habito augustiorem purpureo paludaméto amictũ, minaci vultu, & cõcitato equo, in se impetũ facienté. Quo aspectu perterritus, tergum hosti dedit, uoce illa prius emissa. Quid enim amplius agas, si occidisse parũ est? Nõ occideras tu quidé Cassi Caesarem, neq; enim extingui vlla diuinitas potest, sed mortali adhuc corpore vtentem violando, meruisti, vt tam infestum haberes deum.

De Lucio Lentulo.

Iam quidé. L. Lentulus littus praenauigans, in quo Cn. Pompeij magni, perfidia Ptolemaei regis interépti corpus, conscissae scaphae lignis comburebaẽ, ignarus casus eius, cũ ipsi fortunę erubescendũ rogũ vidisset, cõmilitonibus dixit. Quid scimus an in hac flamma Cn. Pompeius cremetur? Diuinitus missae vocis miraculũ est. Atq; hoc quidé hominis, illud tamé ore ipsius Apollinis ęditũ, quo Appij interitũ vendica Pythicae vaticinationis fides praecurrit. Is bello ciuili, quo se Cn. Pompeius a Cęsaris cõcordia pestifero sibi, nec

reipub. vtili consilio abruperat, euentũ grauissimi motus explora re cupiens, uiribus nanq; imperij Achaiæ preerat, Antistitẽ Delphicæ Cortinæ, in intimã sacri specus partem coegit descendere, vnde & certæ cõsulentibus sortes petuntur, ita nimius diuini spiritus haustus reddẽtibus pestifer existit. Igitur impulsu capti numinis instincta virgo, horrendo sono vocis, Appio inter obscuras verborũ ambages fata cecinit. Nihil enim inquit, ad te hoc Romane bellũ, Eubœæ cellam obtinebis. At is ratus consilijs se Apollinis moneri ne illi discrimini interesset, in eam regionẽ secessit, quæ inter Rhamnunta nobilem Attici soli partem, Caristũq; Chalcidico freto vicinam interiacens, cellæ Eubœæ nomen obtinet, vbi ante Pharsalicũ certamen morbo consumptus, prædictũ a Deo locũ sepulturæ possedit. Possunt & illa miraculorũ loco referri, q; deusto sacrario Saliorũ, nihil in eo, preter lituũ Romuli integrũ repertũ est. Q; Seruij Tullij statua, cũ ædes fortunæ conflagrasset, inuiolata permãsit. Quod. Q. Clau. statua in uestibulo templi Matris deum posita, bis ea æde incendio consumpta, prius. P. Nasica Scipione, &. L. Bestia, itẽ. M. Seruilio, &. L. Lamia Coss. ĩ sua basi flãmis intacta stetit.

De Attilio.

Aliquid admirationis ciuitati nostræ Attilij etiã Auiolæ rogus attulit, qui & a medicis, & a domesticis mortuus credit⁹, cũ aliquã diu humi iacuisset, elatus, post, q̃ corpus eius ignis corripuit, uiuere se proclamauit, auxiliũq; pædagogi sui, nã is solus ibi remãserat, inuocauit. Sed iam flãmis circundatus, fato subtrahi nõ potuit. Lucio quoq; Lamiæ prætorio viro, æque vocẽ fuisse super rogũ cõstitit.

EXTERNA.

Quæ minus admirabilia Eri Pamphilij casus facit, quẽ Plato scribit inter eos, qui in acie ceciderant. x. diebus iacuisse, biduoq; post,

q̃ inde ſublatus eſſet, impoſitũ rogo reuixiſſe, ac mira quædã tẽpore mortis viſa narraſſe. Et quoniã ad externa tranſgreſſi ſumus, quidã Athenis vir eruditiſſimus, cũ ictum lapidis capite excepiſſet, cætera omnia tenaciſſima memoria retinens, literarum tantũmodo quibus pręcipue inſeruierat, oblitus eſt. Dirũ, malignũq; vulnus in animo percuſſi, quaſi de induſtria ſcrutatis ſenſibus in eum potiſſimum locũ, quo maxime lætabatur, acerbitate nocendi erupit, ſingularẽ doctrinam hominis pleno inuidiæ funere efferendo. Cui ſi talibus ſtudijs perfrui fas non erat, utilius aliquanto fuit ad illa aditum nõ impetraſſe, q̃ iam percepta eorum dulcedine caruiſſe.

De Nauſimenis vxore.

Mirabilior tñ ſequentis caſus narratio. Nauſimenis enĩ Athenienſis vxor, cũ filij, ac filiæ ſuæ ſtupro interueniſſet, inopinati mõſtri pculſa cõſpectu, & in præſens tẽpus ad indignãdũ, & in poſterum ad loquendũ, obmutuit. Illi nefariũ cõcubitũ volũtaria morte penſarũt. Hoc modo fortuna ſæuiẽs huic vocẽ, ijs vitã ademit, illi propria donat.

De Aegle Samio.

Aegles Samius Athleta mutus, cũ ei victorię, quã adeptus erat, titulus, & pręmiũ eriperetur, indignatione accenſus vocalis euaſit.

De Gorgia Epirota.

Gorgiæ quoq; Epirotæ fortis, & clari viri origo, qui in funere matris ſuæ vtero elapſus, inopinato vagitu ſuo lectũ ferentes conſiſtere coegit, nouũq; ſpectaculũ patriæ præbuit, non tantũ ex ipſo genitricis rogo lucem, ſed etiã cunas aſſecutus, eodẽ enĩ momẽto tẽporis, altera iam fato functa parit, alter ante elatus, q̃ natus eſt.

De quodam Iaſone.

Diuinæ fortunæ vulnus Pheræo Iaſoni quidam exitij eius cupidus intulit. Nam cũ inter inſidias gladio eum percuſſiſſet, Vomi-

eam, quæ a nullo medicorum sanari potuerat, ita rupit, vt hominem pestifero malo liberaret.

De Simonide.

Aeque Dis immortalibus acceptus Simonides, cuius salus ab imminenti exitio defensa, ruinæ quoq; subtracta est. Cœnanti enim apud scopam in Cranone, quod est in Thessalia oppidũ, nuntiatũ est, duos iuuenes ad ianuã venisse, magnopere rogantes, vt ad eos cõtinuo prodiret. Ad quos egressus neminẽ repperit ibi. Cæterum eo momento tẽporis tricliniũ, in quo Scopas epulabatur, collapsum & ipsum, & omnes cõuiuas oppressit. Quid hac fœlicitate locupletius, quam nec Mare, nec Terra sæuiens extinguere valuit?

De Daphida.

Non inuitus huic subnecto Daphidam, ne quis ignoret, quantũ interfuerit cecinisse deorũ laudes, & numen obtrectasse. Hic cum eius studij esset, cuius professores Sophistę vocantur, ineptæ, & mordacis opinationis, Apollinẽ Delphis irridendi causa consuluit, an equũ inuenire posset, cũ omnino nullũ habuisset. Cuius ex oraculo reddita vox est inuenturũ equũ, sed vt eo perturbatus, periret. Inde cũ iocabundus, quasi delusa sacrarũ sortiũ fide reuerteretur, incidit in regem Attalũ sepenumero a se cõtumeliosis dictis absentẽ lacessitum, eiusq; iussu saxo, cui nomẽ erat Equi, præcipitatus, ad deos vsq; cauillandos, dementis animi iusta supplicia pependit.

De Rege Philippo.

Eodem oraculo Macedonũ rex Philippus admonitus, vt a quadrigę violentia salutẽ suam custodiret, toto regno disiungi currus iussit, eumq; locũ, qui in Bœotia quadriga uocatur, semper uitauit. Nec tamẽ denũtiatũ periculi genus effugit, nam Pausanias in capulo gladij, quo eum occidit, quadrigam habuit cælatam.

De Calano.

Quę tam pertinax necessitas in patre, & filio Alexādro cōsimilis apparuit. Siquidē Calanus Indus sua sponte se ardentissimo rogo superiacturus, interpellatus ab eo, ecquid aut mandaret, aut dicere vellet, breui, inquit, te videbo. Nec id sine causa, quia voluntariū eius e vita excessum, rapida mors Alexandri subsecuta est.

De quodam Remige.

Regios interitus magnitudine miraculi Remigis casus æquat, quē in littore Tyriorū sentinā haurientē, cū e naui fluctus abiecisset, altero latere repercussum, cōtrarius fluctus in nauem retulit. Itaq; miseri simul, ac fœlicis complorationi, permixta fuit gratulatio.

De Prusia filio Regis Bithyniæ.

Quid illa nonne ludibria naturæ in corporibus humanis fuisse credēda sunt? Tolerabilia quidē, quia sæuitia caruerunt, cæterū & ipsa miraculis annumerāda. Nā & Prusiæ regis filius eodē nomie, quo pater pro superiori ordine dentiū vnū os ęqualiter extentū habuit, nec ad speciē deforme, nec ad vsum vlla ex parte incōmodū.

De filia Mitridatis regis.

Mitridatis vero regis filia Dripetine Laodice regina nata, duplici ordine dentiū deformi admodū comes fugæ patris, a Pompeio deuicti fuit. Nec illius quidē paruæ admiratiōis oculi, quē cōstat tā certa acie luminū vsum esse, vt a Lilybæo portu Carthaginiensiū, egredientes classes intuereť. Oculis eius admirabilius Aristomenis Messenij cor, q̄d Atheniēses ob eximiā calliditatē exectū, pilis refectū inuenerunt, cū eū aliquoties captū, & astutia elapsum cepissent.

De Antipatro Poeta.

At Poeta Antipater Sidonius, omnibus annis, vno tantūmodo die, quo genitus erat, febri implicabať. Cūq; ad vltimā ætatē peru

nisset, natali suo certo illo circuitu morbi consumptus est.

De Polistrato, & Hippoclide.

Hoc loco apte referant Polistratus, & Hippoclides Philosophi, eodem die nati, eiusdē præceptoris Epicuri sectā secuti, patrimonij etiā possidendi, alendæq; scholæ cōmunione cōiuncti, eodēq; momento tēporis vltima senectute extincti, tam æqualē fortunæ pariter, atq; amicitiæ societatē, quis nō ipsius cœlestis Concordiæ sinu genitā, nutritā, & finitā putet? Quapropter hoc potissimū fuerit, aut in liberis potētissimi regis, aut in rege clarissimo, aut in vate ingenij florentis, aut in viris eruditissimis, aut in hoīe sortis ignotæ, ne ipsa quidē omnis bonæ, malæq; materiæ fœcunda artifex natura, rationē rerū reddiderit. Nō magis, q̃ qui ita syluestres capreas, Cretæ genitas, tātopere dilexerit, quas sagittis cōfixas, ad salutare auxiliū herbæ Dictami, tantū nō suis manibus deducit, efficitq; vt cōcepta ea, cōtinuo & tela, & vim veneni, vulneribus respuant. Aut in Cephalenia insula, cū oīa vbiq; pecora haustu aquæ quotidie recreent, in ea pecudes maiore ex parte anni ore aperto ex alto ventos recipientes, sitim suam sedare instituerit. Aut quapropter Crotonæ in templo Iunonis Laciniæ aram ad omnes ventos immobili cinere donauerit potissimū. Vel quare alteram in Macedonia, alterā in Caleno agro aquā proprietatē vini, qua homines inebrientur, possidere voluerit. Non admiratione ista, sed memoria prosequi debemus. Cum sciamus recte ab ea plurimū licentiæ vendicari, penes quam infinitus cuncta gignendi labor consistit.

De mirabili magnitudine, & longitudine serpentis.

Quæ quia supra vsitatā rationē excedentia attigimus, serpentis quoq; a Tito Liuio curiose pariter, ac facūde relatæ fiat mentio. Is enī ait in Aphrica apud Bagradā flumen tantæ magnitudinis an-

guem fuisse, vt Atilij Reguli exercitū vsu amnis prohiberet, multisq; militibus ingenti ore correptis, cōpluribus voluminibus caudæ elisis, cū telorū iactu perforari nequiret, ad vltimū balistaꝝ tormētis vndiq; petitā, silicū crebris, & pōderosis verberibus procubuisse, omnibusq; & cohortibus, & legionibꝰ ipsa Carthagine visam terribiliorē. atq; etiā cruore suo gurgitibus imbutis, corporisq; iacētis pestifero afflatu, uicina regiōe polluta, Romana inde summouisse castra, dicit beluę coriū. C.xx. pedū lōgū, in urbē missum.

VALERII MAXIMI LIB. II. CAPVT. I.

DIues & præpotens naturę regnū scrutatus, iniiciā stilum tam nostrę vrbis, q̄ cęteraꝝ gentiū priscis, ac memorabilibꝰ institutis. Opus est enim cognosci huiusce vitæ, quā sub optimo principe fœlicē agimus, quæ nam fuerint elementa, vt eorū quoq; respectus aliquid præsentibus moribus prosit.

De Nuptijs.

Apud antiquos nō solū publice, sed etiā priuatim nihil gerebatur, nisi auspicio prius sumpto. Quo ex more nuptijs etiānum auspices interponunt, qui q̄uis auspicia petere desierint, ipso tn̄ noīe veteris cōsuetudinis vestigia vsurpant. Fœminæ cū viris cubātibus sedentes cœnitabāt. Quæ cōsuetudo ex hominū conuictu ad diuina penetrauit. Nā Iouis epulo ipse in lectulū, Iuno, & Minerua ī sellas ad cœnā inuitabant. Quod genus seueritatis ætas nostra diligētius in Capitolio, q̄ in suis domibus seruat, videlicet quia magis ad rē pertinet dearū, q̄ mulierū disciplina cōtineri. Quæ vno contentæ matrimonio fuerant, corona pudicitiæ honorabant. Existimabāt enim eu præcipue matronæ syncæra fide incorruptū esse animū, qui post depositæ virginitatis cubile, in publicum egredi nesciret,

multorum matrimoniorum experientiam, quasi legitimæ cuiusdam intemperantiæ signum esse credentes.

De primo repudio.

Repudiū inter vxorē & virū, a condita vrbe vsque ad vicesimū & quingentesimū annum nullum intercessit. Primus autē Spurius Carbilius vxorem sterilitatis causa dimisit. Qui quanquam tolerabili ratione motus videbatur, reprehēsione tamē nō caruit. quia nec cupiditatē quidem liberorū, coniugali fidei præponi debuisse arbitrabantur. sed quo matronale decus verecundiæ munimento tutius esset, in ius vocanti matronā corpus eius attingere nō permiserunt, vt inuiolata manus alienæ tactu stolæ relinqueretur.

De vsu vini mulieribus interdicto.

Vini vsus olim Romanis fœminis ignotus fuit, ne. s. in aliquod dedecus prolaberent. quia proximus a Libero patre, intēperantiæ gradus, ad inconcessam Venerem esse cōsueuit. Cæterū vt nō tristis earū, & horrida pudicitia, sed honesto comitatis genere temperata esset, indulgentibus maritis, & auro abundanti, & multa purpura vsę sunt, & quo formam suam concinniorē efficerēt, summa cū diligentia capillos cinere rutilarūt. Nulli enim tunc subsessores alienorum matrimoniorū oculi metuebant, sed pariter & videre sancte, & aspici mutuo pudore custodiebantur.

De Sacello deæ Viriplacæ.

Quoties vero inter virum, & vxorem aliquid iurgij intercesserat, in Sacellum deæ Viriplacæ, quod est in palatio, veniebant, & ibi inuicē locuti, quæ voluerant, contentiōe animorum deposita, cōcordes reuertebant. Dea nomē hoc a placandis viris assecuta fert, veneranda quidē, & nescio an pręcipuis, & exquisitis sacrificijs colenda. vtpote quotidianæ, ac domesticæ, pacis custos, in pari iugo

charitatis, ipsa sui appellatiõe, virorũ maiestati debitũ, ac fœminis reddens honorem. Huiusmodi inter coniuges verecundia, quid inter cæteras necessitudines nõne apparet consentanea? Nam vt minimo indicio maximã vim ejus significem aliquandiu, nec pater cũ filio pubere, nec socer cũ genero lauabatur. Manifestũ igitur est tantũ religiõis sanguini, & affinitati, quantũ ipsis dis ĩmortalibus tributũ. quia inter ista tam sancta vincula, non magis, ꝙ in aliquo sacrato loco nudare se nefas esse credebãt. Conuiuiũ etiam solenne maiores instituerunt, idq̃ Charistia appellauerũt, cui prẽter cognatos, & affines nemo interponebatur, vt si qua inter necessarias personas querela esset orta, apud sacra mensæ, & inter hilaritatẽ animorũ, fautoribus Concordiæ adhibitis tolleretur.

De honore impenso senibus a iuuenibus

Senectuti iuuentus ita cumulatũ, & circunspectũ honorem reddebat, tanꝙ maiores natu adulescentium cõmunes patres essent. Quocirca iuuenes, Senatus die vtiq̃ aliquẽ ex patribus. C. aut propinquũ, aut paternũ amicum ad curiam deducebant, affixiq̃ valuis expectabant, donec reducendi officio etiã fungerentur, ꝙ quidem volũtaria statione, & corpora, & animos ad publica officia sustinenda impigre roborabant, breuiq̃ processu morarũ, claram in lucem virtutũ suarũ verecunda laboris meditatione, ipsi doctores erant. Inuitati ad cœnam diligenter quærebant, qui nam ei cõuiuio essent interfuturi, ne senioris aduentum discubitu præcurrerent. sublataq̃ mensa priores consurgere, & abire patiebãt. E quibus apparet cœnæ quoq̃ tempore, ꝙ parco, & ꝙ modesto sermone his præsentibus soliti sint vti.

De maioribus dantibus exemplũ virtutis iuuenibus.

Maiores natu in cõuiuijs ad tibias egregia superiorũ opa carmĩe

cōprehensa pangebant, quo ad ea imitanda iuuentutem alacriorē redderent. Quid hoc splendidius? quid etiā vtilius certamine? Pubertas canis suū honorē reddebat, defuncta viriū cursu ætas ingredientes actuosam vitam fauoris nutrimentis prosequebatꝰ. Quas Athenas? quā scholam? quæ alienigena studia huic domesticę disciplinæ prætulerim? Inde oriebanꝰ Camilli, Scipiones, Fabricij, Marcelli, Fabij, ac ne singula imperij nostri lumina simul percurrendo sim longior, inde inquā cœli clarissima pars diui fulserūt Cæsares. Adeo autē magna charitate patriæ tenebanꝰ, vt arcana consilia patrum. C. multis seculis nemo Senator enūciauerit. Quintus Fabius Maximus tantūmodo, & is ipse per imprudentiā de tertio Punico bello indicendo, quod secreto in curia erat actū, Publio Crasso rus petens, domū reuertenti in itinere narrauit, memor eum triennio ante quæstorē factū, ignarusq; nondū a Cēsoribus in ordinē senatorū electū. quo vno modo etiā his, qui iā honores gesserāt, aditus in curiā dabaꝰ. Sed q̄uis honestus error Fabij esset, vehementer tamē a Coss. obiurgatus est. Nunq̄ enim taciturnitatē, optimū, ac tutissimū administrandarū rerum vinculū, labefactari volebant.

De Eumene rege Asiæ.

Ergo cū Asiæ rex Eumenes, amantissimus nostræ vrbis, bellū a Perse aduersus. P. Ro. cōparari senatui nuntiasset, nō ante sciri potuit, quid aut ille locutus esset, aut patres respondissent, q̄ captum Persen cognitū est. Fidū erat, & altū. R. pub. pectus, cura, silētiiq; salubritate munitū, & vallatū vndiq;. Cuius limen intrātes, abiecta priuata charitate, publicā induebāt. Itaq; nō dicam unū, sed neminē audisse crederes, quod tam multorū auribus fuerat cōmissum. Magistratus vero prisci quantopere suam, populiq; Romani maiestatē retinētes se gesserint, hinc cognosci potest, q; inter cætera ob

tinendæ grauitatis indicia, illud quoq; magna cũ perseuerantia cu stodiebant, ne Græcis vnquã, nisi latine responsa darẽt. Quin etiã ipsa linguæ volubilitate, qua plurimũ valent, excussa, per interpre tem loqui cogebant, nõ in vrbe tantũ nostra, sed etiã in Græcia, & Asia, quo. s. latinę vocis honos, per omnes gentes venerabilior dif funderetur. Nec illis deerant studia doctrinæ, sed nulla nõ in re pal lium togæ subijci debere arbitrabant, indignũ esse existimãtes ille cebris, & suauitati literarũ, imperij pondus, & autoritatẽ donari.

De. C. Mario.

Quapropter nõ es damnandus rigoris rustici crimine. C. Mari, quia gemina lauro, coronatã senectutẽ tuam, Numidicis, & Ger manicis illustrẽ trophæis, victor deuictæ gentis facundia politiorẽ fieri noluisti, Credo ne alienigena ingenij exercitatiõe, patrij ritus seruus transfuga existeres. Quis ergo huic consuetudini, qua nunc Græcis actionibus aures curiæ exurdantur, ianuam patefecit? Vt opinor, Molo rhetor, qui studia. M. Ciceronis. Eũ nanq; ante oẽs exterarũ gentium in senatu sine interprete auditũ constat. Quem honorẽ nõ immerito cœpit. quoniã summã uim Romanę eloquẽ tiæ adiuuerat. Cõspicuæ fœlicitatis Arpinas, vnicũ siue literarũ glo riosissimũ cõtemptorẽ, siue abundantissimũ fontẽ intueri velis.

De more, quem maiores obseruabant in vrbe.

Maxima autẽ diligentia maiores hunc morẽ retinuerũt, ne quis se inter Cos. & proximũ lictorem, q̃uis officij causa una progrede retur, interponeret. Filio duntaxat, & ei puero ante patrẽ Cos. am bulandi ius erat. Qui mos adeo pertinaciter retentus est, vt. Q. Fa bius Maximus quinquies Cos. vir etiã pridẽ summę autoritatis, & tunc vltimæ senectutis, a filio Cos. inuitatus, vt inter se, & lictorẽ procederet, ne hostiũ Samnitũ turba, ad quorũ colloquiũ descen

debant, elideretur, id facere noluerit. Idem a senatu legatus missus ad filiũ Cos. Suessam, post, ꝙ animaduertit eum ad officiũ suũ extra mœnia oppidi processisse, indignatus quoq;, ꝙ ex lictoribus nemo se equo descẽdere iussisset, plenus iræ sedere pseuerauit. Quod cũ filius sensisset, proximo lictori, vt sibi appareret, imperauit. Cuius voci Fabius cõtinuo obsecutus, non ego inquit, fili summum imperiũ tuum contempsi, sed experiri volui, an scires Cos. agere. Nec ignoro quid patriæ venerationi debeatur, verũ publica instituta, priuata pietate potiora iudico.

De mira constantia legatorũ R. Ro.

Relatis. Q. Fabij laudibus, offerunt se mirificæ constantiæ viri. Qui legati a senatu Tarentũ ad res petendas missi, cũ grauissimas ibi iniurias accepissent, vnus etiã vrina respersus esset, in Theatrũ, vt est consuetudo Græciæ, introducti, legationẽ quibus acceperãt verbis, peregerunt. De his quæ passi erant, questi non sunt, ne quid vltra, ac mandatũ esset, loquerentur. Intimisq; pectoribus eorum, antiqui moris respectus dolore, qui ex cõtumelia grauissimis sentitur, cõuelli nõ potuit. Finẽ profecto fruendarũ opum, quibus ad inuidiã diu abundaueras Tarentina ciuitas, quæsisti. Nam dũ horridæ virtutis in se ipsum connexum stabilimentũ, nitore fortunæ præsentis inflata fastidiose æstimas, in prævalidum imperij nostri mucronẽ, cæca, & timens irruisti. Sed vt a luxu perditis moribus, ad seuerissima maiorꝝ instituta transgrediar, antea senatus assiduã stationẽ eo loci peragebat, qui hodie quoq; Senaculũ appellatur. Nec expectabat, vt edicto contraheretur, sed inde citatus, protinus in curiam veniebat, ambiguę laudis ciuem existimans, qui debitis R.P. officijs nõ sua sponte, sed iussus fungeretur. quia quicquid imperio cogitur, exigenti magis, ꝙ præstanti acceptum refertur.

Aliud institutum contra trib.pl.

Illud quoq; memoria repetendũ est, q̃ trib.pl. intrare curiam nõ licebat. Ante valuas autẽ positis subsellijs decreta patrũ attẽtissima cura examinabant, vt si qua ex eis improbassent, rata esse nõ sinerent. Itaq; veteribus. S.C. T. litera subscribi solebat, eaq; nota significabat, illa trib. quoq; censuisse. Qui quãuis pro cõmodis plebis excubabant, inq; imperijs cõpescendis occupati erant, instrui tamen eã argenteis vasis, & annulis aureis publice præbitis, patiebantur, quo taliũ rerũ vsu, autoritas magistratuũ esset ornatior. Quorum quẽadmodũ maiestas amplificabat, ita abstinentia arctissime constringebatur. Immolatarũ enim ab his hostiarũ exta, ad Quęstores ærarij delata veniebant, Sacrificijsq;. P. R. tum deorũ immortaliũ cultus, tum etiã hominũ continẽtia inerat. Imperatoribus nostris q̃ sacras manus habere deberent, apud ista altaria discentibus, cõtinentiæq; tantũ tribuebatur, vt multorũ æs alienũ, quia prouincias sincære administrauerãt, a senatu persolutũ sit. Nam quorũ opera, publicam autoritatẽ, splendorẽ suũ procul obtinuisse uiderãt, eorũ dignitatẽ domi collabi indignũ, sibiq; deforme esse arbitrabant.

De ordine equestri.

Equestris vero ordinis iuuentus, omnibus annis bis vrbẽ spectaculo sui, sub magnis autoribus celebrabat, die Lupercaliũ, & equitũ probatione. Lupercaliũ enim mos a Romulo, & Remo inchoatus est, tunc cũ letitia exultantes, q̃ his auus Numitor rex Albanorum eo loco, vbi educati erant, vrbẽ condere permiserat sub monte Palatino, hortatu Faustuli educatoris sui, quẽ Euander Argiuus consecrauerat. Facto sacrificio, cæsisq; capris epularũ hilaritate, ac vino largiore prouecti, diuisa pastorali turba, cincti omnes pellibus immolatarũ hostiarũ, iocantes, obuios petiuerũt. cuius hilaritatis

memoria annuo circuitu feriaꝶ repetiť. Trabeatos uero equites Idi bus Iulij. Q. Fabius transuehi instituit. Idē censor cū. P. Decio sediti onis finiēdę gratia, qa comitia in humillimi cuiusq; potestatē reda cta accesserant, omnē forensem turbā, in quatuor tantūmodo tri bus descripsit, easq; vrbanas appellauit, quo tā salubri. R. p. facto, vir alioqui bellicis operibus excellēs, Maximus cognominatus est.

De .C. Mario.

Laudanda etiā populi verecundia est, qui impigre se laboribus, & periculis militiæ offerendo, dabat operā, ne imperatoribus capi tecensos sacramento rogare esset necesse, quorū nimia inopia su specta erat, ideoq; his publica arma nō cōmittebanť. Sed hanc diu tina vsurpatione firmatā consuetudinē. C. Marius Capitecensum legēdo militē, abrupit. Ciuis alioqui magnificus, sed nouitatis suæ consciētia, vetustati nō sane propitius, memorq;, si militaris igna uia humilitatē spernere perseueraret, se a maligno virtutū interpre te velut Capitecensum imperatorē compellari posse. Itaq; fastidio sum delectus genus, in exercitibus Romanis obliterandū duxit, ne talis notæ cōtagio ad ipsius quoq; gloriæ sugillationē penetraret.

De. P. Rutilio, & . C. Mallio consule.

Armorū tractandoꝶ meditatio a. P. Rutilio Cos. C. Mallij colle ga militibus est tradita. Is enim nullius ante se imperatoris exēplū secutus, ex ludo. C. Aurelij Scauri doctoribus gladiatoꝶ accersitis, vitandi, atq; inferendi ictus subtiliorē rationē legibus ingenerauit, virtutemq; arti, & artem rursus virtuti miscuit, vt illa impetu hu ius fortior, hæc illius scientia cautior fieret.

De vsu Velitum primo reperto.

Velitum vsus eo bello primū repertus est, quo Capuam Fuluius Flaccus imperator obsedit. Nā cum equitatui Campanorū crebris

excursationibus equites nostri, quia numero pauciores erant, resi-stere non possent. Q. Neuius Centurio e peditibus lectos expediti corporis breuib⁹, & incuruis septenis armatos hastis, paruo tegmi ne munitos, uelpci saltu iūgere se equitantibus, & rursus celeri mo tu dilabi instituit, quo facilius equestri prelio subiecti pedites, viros pariter, atq; equos hostium telis incesserent. Eaq; nouitas pugnæ vnicū campanæ perfidiæ debilitauit auxilium. Ideoq; autori eius Neuio adhuc honos est habitus. Proximus militaribusinstituris ad vrbana castra.i.theatra gradus faciendus est. quoniā hæc quoq; sæpenumero animosa[illegible]cies instruxerunt. Excogitata nāq; cultus deorum, & hominū delectationis causa, nō sine aliquo pacis rubore, uoluptatē, & religionē, ciuili sanguine, scænicorū portendorū gratia, macularūt, quæ inchoata quidē sunt a Messala, & Cassio Cen. Cæterū autore.P. Scipione Nasica, omnē apparatū operis eorum subiectū hastæ venire placuit. Atq; etiā.S.C.cautum est, ne quis in vrbe propiusue passus mille subsellia posuisse, sedensve ludos spectare vellet. vt scilicet remissioni animorū iniuncta standi virilitas. propria Romanæ gentis nota esset.

Mos ludorum.

Per quingentos autē, & quinquagintaocto annos, Senatus populo mixtus, spectaculo ludorū interfuit. Sed hunc morem Attilius Seranus, & L. Scribonius Aediles, ludos Matri deum facientes, superioris Africani sententiā secuti, discretis Senatus, & populi locis soluerunt. Eaq; res auertit vulgi animū, & fauorem Scipionis magnopere quassauit. Nunc causam instituendorū ludorū ab origine sua repetam. C. Sulpitio Bætico. C. Licinio Stolone Coss. intolerandā [illegible]æ pestilentiæ ciuitatē nostrā a bellicosis operibus reuocatam, domestici, atq; intestini mali cura afflixerat. Iamq; plus

in exquisito, & nouo cultu religionis, q̃ in vllo humano consilio positũ opis videbaẽ. Itaq; placandi cœlestis numinis gratia, cōpositis carminibus vacuas aures præbuit ad id tēpus Circensi spectaculo cōtenta, quod primus Romulus raptis virginibus Sabinis Consualiũ nomine celebrauit. Verum vt est mos hominũ paruula initia pertinaci studio prosequēdi, venerabilibus erga deos obsequijs iuuentus, rudi atq; incomposito motu corpo॥ iocabunda, gestus dedit. Eaq; res Ludiũ ex Etruria accersendi causam præbuit, cuius decora pernicitas vetusto ex more Curetum, Lydorũq;, a quibus Etrusci originem traxerunt, nouitate grata Romanorũ oculos permulsit. Et quia Ludius apud eos Histrio appellabatur, scænico nomen histrionis inditũ est. Paulatim deinde ludicra ars ad satyrarũ modos perrexit, a quibus primus omniũ poeta Liuius, ad fabularũ argumenta spectantiũ oculos, & animos transtulit. Isq; sui operis actor, cũ sæpius a populo reuocatus, vocē obtudisset, adhibito pueri, & tibicinis concentu, gesticulatione tacitus peregit. Attellani autē ab Oscis acciti sunt, quod genus delectationis Italica seueritate temperatũ, ideoq; uacuum nota est. Nam neq; tribu mouetur, neq; a militaribus stipendijs repellitur. Et quia cæteri ludi ipsis appellationibus vnde trahanẽ, apparet, non absurdũ videtur Secularibus initiũ suum, cuius generis minus trita notitia est, reddere.

De quodam Valesio.

Cum ingenti pestilentia vrbs antiqua, agriq; vastarentur, Valesius vir locuples rusticæ vitæ, duobus filijs, & filia ad desperationē vsq; medicorum laborātibus, aquam calidam ijs a foco petens, genibus innixus, Lares familiares, vt puerorũ periculum in ipsius caput transferrēt, orauit. Orta deinde vox est, habiturũ [illegible], si continuo flumine Tyberis deuectos Tarentum portasset. Ibiq; ex

Ditis patris,& Proserpinæ ara petita aqua callida, quã illi desyderã
rent,recreasset. Eo prædicto magnopere confusus,quod & longa,
& periculosa nauigatio imperabat,spe tamẽ dubia præsentẽ metũ
vincente,pueros ad ripam Tyberis protinus detulit. Habitabat enĩ
in villa sua prope vicum Sabinæ regionis Heretũ, ac lintre Hostiã
petens,nocte cõcubia ad Martiũ campũ appulit. Sitiẽtibusq; ægris
succurrere cupiens,igne in nauigio non suppetẽte,ex gubernatore
cognoscit, haud procul apparere fumũ, & ab eo iussus egredi Tã
rentũ,id nomẽ ei loco est,cupide arrepto calice aquã flumine hau
stam eo,vnde fumus erat obortus,iã lætior pertulit. Diuinitus datĩ
remedij quasi vestigia quędam in propinquo se existimans nactũ.
Inq; solo magis fumante,q̃ vllas ignis habente reliquias, dũ tena
cius omen apprehendit,cõtractis leuibus, & quę fors obtulerat nu
trimentis,pertinaci spiritu flammã euomuit,calfactamq; aquã pue
ris bibendã dedit. Quã potata,salutari quiete sopiti,diutina ui mor
bi repente sunt liberati. Patriq; indicauerunt vidisse se in somnis,
nescio a quo deoꝝ spongia corpora sua pertergi, & præcipi, vt ad
Ditis patris,& Proserpinæ aram, a qua potio ipsis fuerat allata, fur
uæ hostiæ immolarentur,lectisterniaq;,& ludi nocturni fierent. Is
qui eo loci nullam aram viderat,desyderari credens, vt a se cõstru
eretur,aram empturus in vrbem perrexit,relictis qui fundamẽtoꝝ
constituendoꝝ gratia, terram ad solidũ foderent. Ii domini impe
rium exequentes, cũ ad .xx. pedum altitudinẽ humo egesta perue
nissent, animaduerterũt aram Diti patri, Proserpinęq; inscriptam.
Hoc post,q̃ Valesius nuntiante seruo accepit,omisso emendę pro
posito,Hostias nigras,quę antiquitus furuę dicebãtur, Tarenti im
molauit,ludosq;,& lectisternia,continuis tribus noctibus, quia to
tidem filij periculo liberati erant,fecit.

De.P.Valerio Publicola.

Cuius exemplũ Valerius Publicola, qui primus Cos. fuit, studio succurrendi ciuibus, secutus, apud eandem aram publice nuncupatis votis, cæsisq; atris bobus Diti maribus, fœminis Proserpinæ lectisterniocq;, ac ludis trinoctio factis, arã terra, ut ante fuerat, obruit.

De.Q.Catulo.

Religionẽ ludorũ crescentibus opibus secuta lætitia est. Eius instinctu.Q. Catulus Campanã imitatus luxuriã, primus spectantiũ consessum, velorum vmbraculis texit.

De Cn.Pompeio.

Cneus Pompeius ante omnes, aquę per semitas decursu, æstiuũ minuit feruorẽ.

De Claudio Pulchro.

Claudius Pulcher scænam varietate colorũ adumbrauit, vacuis ante pictura tabulis extentam. Quã totã argento.C. Antonius, auro Petreius, ebore.Q. Catulus prætexuit. Versatilem fecerunt Lucius & Cinna locũ, quẽ argẽtatis choragijs.P.Lẽtulus Spinter adornauit. Translatũ antea Phœniceis indutũ tunicis.M.Scaurus exquisito genere vestis cultũ induxit. Nã gladiatorũ munus primũ Romę datũ est in foro boario, Appio Claudio.Q. Fuluio Coss. dederũt, M. & Decius filij Bruti funebri memoria, patris cineres honorãdo.

De Athletis.

Athletarũ certamen a.M.Scauri tractum est munificentia.

De prima statua aurea in Italia.

Statuam auratã nec in vrbe, nec in vlla parte Italiæ quisq̃ prius aspexit, q̃ a.M. Attilio Glabrione equestris, patri poneretur in ędem Pietatis. Eam autẽ ædem.P.Cornelio Lentulo, &.M. Bebio Pamphilo Coss. ipse dedicauerat, compos voti factus, Rege Antiocho apud Thermopylas superato.

De C. Flauio vulgante ius ciuile.

Ius ciuile per multa secula inter sacra, cerimoniasq; deorum immortalium abditũ, solisq; Pontificibus notũ, Cn. Flauius libertino patre genitus, & scriba, cũ ingenti nobilitatis indignatione factus Aedilis Curulis vulgauit, ac fastos pene toto foro exposuit. Qui cũ ad visendum ægrum collegam suũ veniret, neq; a nobilibus, quorum frequentia cubiculum erat completum, sedendi loco reciperetur, sellam curulem afferri iussit, & in ea honoris pariter, atq; contemptus sui vindex, consedit.

De veneficijs in vrbe.

Veneficij quæstio, & moribus, & legibus Romanis ignota, con pluriũ matronarũ patefacto scelere orta est. Quæ cũ viros suos clãdestinis insidijs veneno perimerẽt, vnius ancillæ indicio ꝓtractæ, pars capitali iudicio damnatæ, centũ septuaginta numerũ cõpleuerunt. Tibicinũ quoq; collegiũ solet in foro vulgi oculos in se cõuertere, cũ inter publicas, priuatasq; ferias actiones, personis tecto capite, variaq; veste uelatis, cõcentus edit. Inde tracta licentia quõdã vetiti in æde Iouis, quod prisco more factitauerãt, vesci, Tibur irati se contulerũt. Quorũ ministerio senatus deserta sacra nõ ęquo animo ferens, per legatos a Tiburtibus petijt, vt eos gratia sua Romanis templis restituerent. Quos illi in proposito perseuerãtes, interposita festę epulatiõis simulatione, mero, somnoq; sopitos plaustris in vrbem deuehendos curauerũt. Quibus & honos pristinus restitutus, & huiusce lusus ius est datum. Personarum vsus pudorem circumuentæ temulentiæ causam habet.

De modo comedendi antiquorum.

Fuit etiã illa simplicitas antiquorũ in cibo capiẽdo, humanitatis simul, & cõtinentiæ certissima index. Nã maximis viris prandere,

& cœnare in ppatulo, verecũdiæ nõ erat. Nec sane ullas epulas habebant, quas populi oculis subijcere erubescerẽt. Erãt adeo cõtinentiæ attenti, vt frequẽtior apud eos pultis vsus, q̃ panis esset. Ideoq̃ in sacrificijs mola, quæ vocabatur, ex farre, & sale cõstat. exta farre spargunt, & pullis, qbus auspicia petunt, plus obijcit. primitus enĩ ex libamẽtis victus sui, deos eo efficacius, quo simplicius placabãt. Et cæteros quidẽ ad benefaciendũ venerabant. Febrem autẽ ad minus nocendũ tẽplis colebãt. Quorũ adhuc vnũ in palatio, alterũ in area Marianorũ monimentorũ, tertiũ in summa parte Vici lõgi extat. In eaq̃ remedia, quæ corporibus ægrorũ adnexa fuerãt, deferebant. Hæc ad humanæ mentis æstus leniendos, cũ aliqua vsus ratione excogitata, cæterũ salubritatẽ suã industriæ certissimo, ac fidelissimo monimẽto tuebant, bonęq̃ valetudinis eorũ quasi quędã mater erat frugalitas, inimica luxuriosis epulis, & aliena nimiæ vini abundantiæ, & ab omni immoderato Veneris vsu auersa.

EXTERNA. De ciuitate Spartana

Idem sensit proxima maiorũ nostrorũ grauitati Spartana ciuitas. Quæ seuerissimis Lycurgi legibus obtemperans, aliquandiu ciuium suorũ oculos a contemplanda Asia retraxit. ne illecebris eius capti, ad delicatius vitæ genus prolaberent. Audierant enim lautitiã inde, & immodicos sumptus, & omnia non necessaria voluptatis genera fluxisse. primosq̃ Ionas vnguẽti, coronarũq̃ in cõuiuio dandarũ, & secũdæ mensæ ponẽdæ cõsuetudinẽ, haud parua luxuriæ irritamenta reperisse. Ac minime mirum est, q̃ homines labore, ac patiẽtia gaudẽtes, tenacissimos patriæ neruos, externarũ delitiarũ cõtagione solui, & hebetari noluerunt. cũ aliquanto faciliorẽ Virtutis ad Luxuriã, q̃ Luxuriæ ad Virtutẽ transitu viderent.

De Pausania.

Quod eos nõ frustra timuisse dux ipsorum Pausanias patefecit. Qui maximis operibus editis, vt primũ se Asiæ moribus permisit, fortitudinẽ suam, effœminato eius cultu, mollire non erubuit.

De Ciuitate ipsa.

Eiusdẽ ciuitatis exercitus nõ ante ad dimicandũ descendere solebant, q̃ tibiæ concentu, & Anapæsti pedis modulo cohortationis calorẽ animo traxissent, vegeto, & crebro ictus sono, strenue hostem inuadere admoniti. Iidẽ ad dissimulandũ, & occultandũ vulnerũ suoꝝ cruorem, Puniceis tunicis in prælio vtebanť, nõ ut ipsis aspectus earũ terrorẽ, sed ne hostibus fiduciæ aliquid afferret.

De Atheniensibus

Egregios virtutis bellicæ spiritus Lacedæmoniorũ, prudentissimi pacis moribus Athenienses subsequunť. Apud quos inertia e latebris suis langore marcẽs, in forum perĩde ac delictũ aliquod protrahitur, fitq; vt facinorosæ, ita erubescendæ rea culpæ.

De Areopago.

Eiusdem vrbis, & sanctissimũ consiliũ Areopagus, quid quisq; Atheniensium ageret, aut quo nam quæstu sustentaretur, diligentissime inquirere solebat. vt homines honestatẽ, vitæ rationẽ memores reddendam esse, sequerentur.

De eodem.

Eadem bonos ciues corona decorandi, primo cõsuetudinẽ introduxit, duabus oleæ connexis ramulis clarum Periclis cingendo caput, probabile institutum siue rem, siue personam intueri velis. Nam & virtutis vberrimũ alimentũ est honos, & Pericles dignus a quo talis muneris dandi posteritas potissimũ initium caperet.

Age q[illegible]d institutũ Athenarũ q̃ memorabile? quod conuictus a patrono libertus ingratus, iure libertatis exuitur. Supersedeo

te, inquit, habere ciuem tanti muneris impium æstimatorem. Nec adduci possum, vt credam vrbi vtilem, quem domi scelestum cerno. Abi igitur, & esto seruus, quoniam liber esse nescisti.

De Massiliensibus.

Inde Massilienses quoq; ad hoc tempus vsurpant disciplinæ grauitatem, prisci moris obseruantia, charitate Po.Ro. præcipue conspicui, qui treis in eodẽ manumissiones rescindi permittunt, si ter ab eodem deceptũ dominũ cognouerint, quarto errori subueniẽdum nõ putãt. quia sua iam culpa iniuriam accepit, qui ei se toties obiecit. Eadẽ ciuitas seueritatis custos acerrima est. Nullũ aditum in scænam Mimis dando, quorũ argumẽta maiore ex parte stuprorum cõtinent actus, ne talia spectandi consuetudo, etiã imitandi licentiã sumat. Omnibus autẽ, qui per aliquã religionis simulationẽ alimenta inertiæ quærunt, clausas portas habet, & mendacẽ, & fucosam superstitionẽ, submouendã esse existimãs. Cæterũ a cõdita vrbe gladius est ibi, quo noxij iugulanť, rubigine quidẽ erosus, & vix sufficiens ministerio, sed index in minimis quoq; rebus oĩa antiquæ consuetudinis momenta seruanda.

De duabus Arcis.

Duæ etiã ante portas eorũ arcæ iacent. Altera qua liberorũ, altera qua seruorũ corpora ad sepulturæ locũ plaustro deuehunť. Sine lamentatione, sine planctu, sine luctu, funeris dies, domestico sacrificio, adiectoq; necessariorũ conuiuio finitur. Etenim quid attinet humano dolori indulgere? aut diuino numini inuidiã fieri, q̃ immortalitatẽ suã nobiscũ partiri noluerit? Venenũ cicuta tẽperatũ in ea ciuitate publice custodiť, q̃d dať ei, qui causas sexcentis, id enĩ senatus eius nomen est, exhibuit, propter quas mors [illegible]expetenda, cognitione virili, beneuolentia tẽperata, quæ neq; egredi vita

temere patitur,& tēpéter excedere cupienti celerē fati viā præbet. vt vel aduersa,vel prospera nimis vsi fortuna,utraq; enim finiēdi spiritus,illa ne perseueret,hæc ne destituat rationē præbuerit,com probato exitu terminetur. Quā consuetudinē Massiliensiū non in Gallia ortam,sed e Gręcia tralatam inde existimo, quod illā etiā in insula Cea seruari animaduerti, quo tēpore Asiam cū Sex. Pōp. petens,Iulide oppidū intraui.Forte enī tunc euenit, vt summæ dignitatis ibi fœmina,sed vltimæ iam senectutis, reddita ratione ciuibus, cur excedere vita deberet, veneno consumere se destinarit, mortēq; suā Pomp. præsentia clariorē fieri magni æstimarit. Nec preces eius vir ille,vt omnibus virtutibus,ita humanitatis q̄q; laudibus instructissimus,aspernari sustinuit.Venit itaq; ad eam,facundissimoq; sermone, qui ore eius quasi e beato quodā eloquētię fonte manabat,ab incepto consilio diu nequicq̄; reuocare conatus, ad vltimū,propositū exequi passus est. Quæ nonagesimū annū trāsgressa,cū summa & animi,& corporis sinceritate,lectulo quantū dignoscere erat quotidiana cōsuetudine cultius structo recubans, & innixa cubito,tibi,inquit,Sex.Pomp.Dij magis quos relinquo, q̄ quos peto,gratias referāt.quia nec hortator uitæ meæ,nec mortis spectator esse fastidisti. Cæterū ipsa hilarē Fortunæ vultū semp experta,ne auiditate lucis tristē intueri cogar, reliquias spiritus mei prospero fine, duas filias, & vnum nepotum gregem relictura superstitē,permitto.Cohortata deinde ad concordiā suos, distributo eis patrimonio,& cultu suo,sacrisq; domesticis maiori filiæ traditis, poculū, inquo venenū temperatū erat, constanti dextera arripuit.Tūc defusis Mercurio delibamētis, & inuocato numine eius, vt se placido itinere in meliorē sedis infernæ deduceret partē, cupido haustu mortiferam traxit potionē, ac sermone significās, quas

nam subide partes corporis sui rigor occuparet, cũ iam visceribus eum, & cordi imminere esset locuta, filiarũ manus ad supremũ opprimendorũ oculorũ officium aduocauit. nostros autẽ tametsi nouo spectaculo obstupefacti erant, suffusos tamẽ lachrymis dimisit.

De ritu Massiliensium.

Sed vt ad Massiliensiũ ciuitatẽ, vnde in hoc diuerticulũ excessi, reuertar, intrare oppidũ eorũ nulli cũ telo licet. Præstoq; est, qui id custodiæ gratia acceptũ, exituro reddat, vt hospitia sua quẽadmodum aduenientibus humana sunt, ita ipsis quoq; tuta sint.

De more, quem obseruabant Galli.

Horũ mœnia egresso, vetus ille mos Gallorũ occurrit. quos memoria proditũ est, pecunias mutuas, quæ his apud inferos redderẽtur, dare. quia psuasum habuerint, animas hoim ĩmortales esse. dicerẽ stultos, nisi idẽ brachati sensissent, q̃d palliatus pythagoras credidit.

De Gallis.

Auara, & fœneratoria Gallorum philosophia, Alacris, & fortis Cimbrorũ, & Celtiberorũ, qui in acie gaudio exultabãt, tanq̃ gloriose, & fœliciter uita excessuri, lamentabantur in morbo quasi turpiter, & miserabiliter perituri.

De Celtiberis.

Celtiberi etiã nefas esse ducebant prælio superesse, cũ is occidisset, pro cuius salute spiritũ deuouerant. Laudanda vtrorũq; populorũ animi præstantia, q̃ & patriæ incolumitatẽ fortiter tueri, & fidem amicitiæ constanter præstandam arbitrabantur.

De Thracia.

Thraciæ vero illa natio merito sibi sapientiæ laudẽ vendicauerit. quæ natales hominũ flebiliter, exequias cũ hilaritate celebrat. sine vllis doctorũ præceptis, verũ conditionis nostræ habitũ præui

dit. Remoueatur itaq; naturalis omnium animaliũ dulcedo vitæ, quæ multa & facere, & pati turpiter cogit, si ea mortua, aliquanto eius fœlicior ac beatior reperietur finis.

De moribus, & ritu Lyciorum.

Quo circa recte Licij, cũ ijs luctus incidit, muliebrem vestem in duunt, vt deformitate cultus cõmoniti, maturius stultũ proijcere mœrorẽ velint.

De Fœminis Indicis.

Verũ quid ego fortissimos in hoc genere prudentiæ uiros laudẽ? Respiciant Indorum fœminæ, quæ, cũ more patrio cõplures eidẽ nuptæ esse soleant, mortuo marito, in certamen, iudiciũq; veniũt quã ex ijs maxime dilexerit. Victrix gaudio exultãs, deductaq; a ne cessarijs, lætũ præferens vultũ, cõiugis se flammis superiacit, & cũ eo tanq; fœlicissima, crematur. Superatæ cũ tristitia, & mœrore in vita remanent. Protrahe in mediũ Cimbricã audaciã, adijce Celtibericã fidem, iunge animosam Thraciæ sapientiã, annecte Lyciorum in luctibus abijciendis callide quæsitam rationẽ, Indico tũ rogo nil eorum præferes, quem vxoris pietas, in modum genialis tori propinquæ mortis secura conscendit.

De Punicis fœminis, & fano Veneris.

Cui gloriæ, Punicarũ fœminarũ, vt ex cõparatione turpius appareat dedecus, subnectam. Sicæ enim, fanum Veneris est, in quod se matronæ conferebant. atq; inde procedentes, quæstũ dotis, corporis iniuria contrahebant, honesta nimirum tam inhonesto vinculo coniugia iuncturæ.

De instituto probabili Persarum.

Nam Persarũ admodum probabile institutum fuit, q liberos suos non prius aspiciebãt, q̃ septimũ implessent annum, quo paruulorum amissionem æquiore animo sustinerent.

De Numidis.

Ne Numidæ quidẽ reges vituperádi, qui more gentis suæ nullĩ mortaliũ osculũ ferebãt. Quicqd enĩ in excelsõ fastigio positũ est, humili, & trita cõsuetudĩe, q̃ sit venerabilius, vacuũ esse cõuenit.

De disciplina militari. CAPVT II.

VEnio nũc ad pręcipuũ decus, & ad stabilimentũ Ro. imperij, salutari perseuerãtia ad hoc tẽpus sincærũ & incolume seruatũ militaris disciplinæ tenacissimũ vinculũ. In cuius sinu, ac tutela, serenus, tranquillusq; beatæ pacis status acquiescit.

De Scipione.

P. Cor. Scip. cui deleta Carthago auitũ cognomẽ dedit, Cos. in Hispaniam missus, vt insolẽtissimos Numantinæ vrbis spiritus, superiorũ ducum culpa nutritos cõtunderet, eodẽ tẽporis momẽto, quo castra intrauit, edixit, vt omnia ex his, quæ voluptatis causa cõparata erant, auferentur, ac summouerent̃. Nam cõstat tum maximũ inde institorũ, & lixarum numerũ, cũ duobus millibus scortorum abijsse. Hac turpi, atq; erubescenda sentina vacuefactus exercit⁹ noster, qui paulo ante metu mortis, deformi se fœderis ictu maculauerat, erecta virtute, recreataq;, acrem illam, & animosam Numantiã incendijs exustã, ruinisq; prostratã, solo æquauit. Itaq; neglectæ disciplinæ militaris indiciũ, Mancini miserabilis deditio, seruatæ merces, speciosissimus Scipionis triumphus extitit.

De Metello.

Eius sectã Metellus secutus, cum exercitũ in Aphrica, Iugurthino bello, nimia Spu. Albini indulgẽtia corruptũ Cos. accepisset, omnibus imperij neruis, ad reuocandã pristinæ disciplinã militiæ connixus est. Nec singulas partes apprehendit, sed totam continuo, in statũ suum redegit. Protinus nãq; lixas e castris summouit, cibũq;

coctum uenalem proponi vetuit, in agmine neminē militū ministerio seruorū, iumentorūq;, vt arma sua, & alimenta ipsi ferrent, vti passus est. Castrorū subinde locū mutauit. eadem, tanq; Iugurtha semper adesset, vallo, fossaq; aptissime cinxit. Quid ergo restituta cōtinentia? quid repetita industria profecit? Crebras scilicet victorias, & multa trophæa peperit ex eo hoste, cuius tergū, sub ambitioso imperatore, Ro. militi uidere non cōtigerat. Bene etiā illi disciplinæ militari affuerunt, qui necessitudinū præruptis vinculis vltionē, vindictamq; læsæ, cū ignominia domuū suarum exigere nō dubitauerūt. Nam. P. Rutilius Cos. eo bello, quod in Sicilia cū fugitiuis gessit, Q. Fabiū generū suū, quia negligentia, Tauromini tanam arcem amiserat, prouincia iussit decedere.

De Cotta.

Nam. C. Cotta. P. Aureliū Pecuniolam, sanguine sibi iunctum, quē obsidioni Liparitanæ ad auspicia repetenda Messanā transiturus præfecerat, virgis cæsum, militiæ munere inter pedites fungi coegit, quod eius culpa ager incensus, & pene castra erant capta.

De Quinto Fuluio.

Quintus etiā Fuluius Flaccus Censor Fuluiū fratrē cohortem legionis, in qua Tri. militū erat, iniussu consulis domū dimittere ausum, senatu amouit. Tam digna exempla, tam breuiter, nisi maioribus vrgerer, non referrentur. Quid enim tam difficile factu, q̃ copulatæ societati generis, & imaginum, deformem in patriā reditum indicere? aut cōmunioni nominis, ac familiæ, veteris propinquitatis serie cohærenti, virgarū contumeliosa verbera adhibere? aut Censorium superciliū aduersus fraternam charitatē distringere? Dentur hæc singula q̃uis claris ciuitatibus, abunde tamen gloria disciplinæ militaris instructæ videbuntur.

De Posthumio Tiburto, & T. Manlio Torquato.

At nostra vrbs, quæ omni genere mirificoꝝ exemplorũ totum orbem terrarũ repleuit, Imperatoꝝ proprio sanguine manantes secures, ne turbato militiæ ordine vindicta deesset, & castris publice speciosas, priuatim lugubres duplici vultu decepit, Incerta gratulãdi prius, an lugendi officio fungeret. Igit ego quoq; hæsitante animo vos bellicarũ rerũ seuerissimi custodes, Posthumi Tiburte, & Manli Torquate memoria, ac relatione cõplector. quia aniaduerto fore, vt pondere laudis, quã meruistis, obrutus, magis imbecillitatẽ ingenij mei detegam, q̃ vestrã virtutẽ, sicut par est, repræsentem. Tu nanq; Posthumi Dictator, Aulum Posthumiũ, quẽ ad generis, penetraliũq; sacrorũ successionẽ propagandam genueras, cuius infantiæ blandimenta, sinu, atq; osculis foueras, quẽ puerũ literis, quẽ iuuenem armis instruxeras, sanctũ, fortem amantẽ tui, pariter ac patriæ, quia nõ tuo iussu, sed sua spõte, præsidio progressus hostes fuderat, victorem securi ferir iussisti. & ad hoc imperiũ peragendum, paternæ vocis ministerio sufficere valuisti. nam oculos tuos, certum scio, clarissima in luce tenebris offusos, ingens opus animi intueri nequiuisse. Tu itẽ Manli Torquate latino bello Cos. filiũ, q prouocatus a Geminio Metio duce Tusculanorũ, ad dimicandũ te ignaro descẽderat, gloriosam victoriã, & speciosa spolia referentẽ, abripi a lictore, & in modũ hostiæ mactari iussisti. satius esse iudicans, patrẽ forti filio, q̃ patriã militari disciplina carere.

De Lucio Quintio Cincinnato.

Age quanto spiritu putamus vsum .L. Quintiũ Cincinnatũ Dictatorẽ eo tẽpore, quo deuictis Equiculis, & sub iugũ missis .L. Minutiũ cõsulatũ deponere coegit, q castra eius hostes ijdem obsederant. Indignũ enim maximo imperio credidit, quẽ nõ sua virtus,

ſed foſſa,vallumq; tutũ præſtiterat,cuiq; verecundiæ nõ fuerat,ar ma Romana metu trepida, clauſis portis contineri. Ergo imperio ſiſſimi.xij.faſces, pedes quos ſenatus, & equeſtris ordinis, & vniuerſæ plebis ſummũ decus erat,quorũq; nutum Latiũ,ac totius Italiæ vires regebant̃ contuſi,atq; fracti,dictatoriæ ſe animaduerſioni ſubſtrauerunt. Ac ne inulta foret gloria militaris,Cos.delicti oĩs vindex punitus eſt. His, vt ita dicam,piaculis, Mars imperij noſtri pater,vbi aliqua ex parte a tuis auſpicijs degeneratũ erat,numẽ tuũ propitiabatur,affinium,& cognatorũ, & fratrũ nota,filiorũq; ſtrage,ignominioſa conſulum eiuratione.

De Papirio.

Eiuſdem ordinis quod ſequitur. Papirius Dictator, cũ aduerſus imperiũ eius .Q. Fabius Rutilianus magiſter equitum exercitũ in aciem eduxiſſet,quanq; fuſis Samnitibus in caſtra redierat, tamen neq; virtute eius,neq; ſucceſſu,neq; nobilitate motus, virgas expediri,tumq; nudari iuſſit. O ſpectaculũ admirabile, & Rutilianus. & magiſter equitũ,& victor,ſciſſa veſte,ſpoliatoq; corpore, lictorum ſe verberibus lacerandũ prębuit. vt in acie exceptorũ vulnerũ nodoſis ictibus cruore renouato,victoriarũ,quas modo ſpecioſiſſimas adeptus erat, titulos reſpergeret. Precibus deinde ſui exercitus,occaſionẽ Fabio confugiendi in vrbem dedit,vbi fruſtra ſenatus auxiliũ implorauit.Nihilominus enim Papirius in exigẽda pœna perſeuerauit. Itaq; coactus eſt pater eius, poſt Dictaturã,tertiũq; cõſulatum,rem ad populũ deuocare, auxiliũq; Tri.plebis ſupplex pro filio petere.Neq; hac re ſeueritas Papirij refrenari potuit. Cæterum,cũ ab vniuerſis ciuibus,& Tri.plebis rogaret̃, teſtatus eſt, nõ pœnam illam ſe Fabio,ſed Po.Ro.& Tri.concedere poteſtati.

De.L.Calpurnio.

Lucius quoq; Calpurnius Piso Cos. cũ in Sicilia bellũ aduersus fugitiuos gereret, & Titius equitũ præfectus, fugitiuorũ multitudine hostium circũuentus, arma his tradidisset, his præfectũ ignominiæ generibus affici iussit, eum toga lacinijs abscissis amictũ, discinctaq; tunica indutũ, nudis pedibus a mane nocte vsq; ad principia per omne tempus militiæ adesse. Interdixit etiã ei cõuictum hominum, vsumq; balnearũ. turmasq; equitũ, quibus præfuerat, adẽptis equis in funditorũ alas trãscripsit. Magnũ profecto dedecus patriæ magno Pisonis decore vindicatũ est. Quoniã quidẽ id egit Piso, vt qui cupiditate vitæ adducti, cruce dignissimis fugitiuis trophæa de se statuere concesserant, libertatiq; suæ seruili manu flagitiosum imponi iugum nõ erubuerant, amarũ lucis vsum experirent. mortemq;, quam effœminate timuerant, viriliter optarent.

De. Q. Metello.

Nec minus Pisone acriter. Q. Metellus. qui, cũ apud Contrebiã res gereret, collocatas a se in quadã statione quinq; cohortes, atq; ex ea viribus hostiũ depulsas, repetere eandẽ stationẽ e vestigio iussit. nõ q sperare ab ijs amissum locũ recuperari posse, sed vt præteritæ culpam pugnæ, insequentis certaminis manifesto periculo puniret. Edixit etiã, vt si quis ex his fugiens castra petiisset, pro hoste interficeret. Qua seueritate cõpressi milites, corporibus fatigatis & animis desperatione vitæ implicatis, loci tamen iniquitatẽ, multitudinẽq; hostiũ superarunt. Humanæ igitur imbecillitatis efficacissimum duramentum est necessitas.

De. Q. Fabio.

In eadem prouincia. Q. Fabius Max. ferocissimæ gentis animos contundere, & debilitare cupiens, mansuetissimũ ingeniũ suũ ad tempus deposita clementia, sæuiore vti seueritate coegit. Omniũ

enim, qui ex præsidijs Ro. ad hostes transfugerant, captiq; erant, manus abscidit. vt trunca præ se brachia gestantes, metum defectionis reliquis inijcerent. Rebelles itaq; manus a corporibus suis distractæ, inq; cruentato solo sparsæ, cæteris, ne idem cōmittere auderent, documento fuerunt.

De Africano superiore.

Nihil mitius superiore Africano. Is tamen ad firmandā disciplinam militarē, aliquid ab alienissima crudelitate, sibi amaritudinis mutuandū existimauit. Siquidē deuicta Carthagine, cū omnes qui ex nostris exercitibus ad Pœnos transierant, in suā potestatē redegisset, grauius in Romanos, q̃ in latinos transfugas animaduertit. Hos enim tanquā patriæ fugitiuos crucibus affixit, illos autē tanq̃ perfidos socios securi percussit. Nō prosequar hoc factum vlterius, & quia Scipionis est, & quia Romano sanguini, q̃uis merito perpesso, seruile suppliciū insultare nō attinet. Cū præsertim transire ad eā liceat, quæ sine domestico vulnere gesta narrari possunt.

De Africano Posteriore.

Nam posterior Africanus, euerso Punico imperio, exterarū gentium transfugas, in edendis populo spectaculis, feris bestijs obiecit. Et. L. Paulus Perse rege superato, eiusdē generis, & culpæ homines elephantis proterendos substrauit. Vtilissimo quidē exemplo, si tamen acta excellentissimorū virorum humiliter æstimare, sine insolentię reprehensione permittit̄. Aspero enim, & abscisso castigationis genere militaris disciplina indiget: quia uires armis cōstant, quę vbi a recto itinere desciuerint, oppressura sunt, nisi opprimantur.

De. L. Martio Tribuno militum.

Sed tempus est eoꝝ quoq; mētionē fieri, quæ iam nō a singulis, verū ab vniuerso senatu pro militari more obtinendo, defenden-

doq; administrata sunt. L. Martius Trib. militũ, cũ reliquias duorũ exercituũ Publij & Cnei Scipionũ, quos arma Punica in Hispania absumpserant, dispersas mira virtute collegisset, eaſq; suffragijs dux esset creatus, senatui de rebus actis a se, scribens in hunc modũ orsus est. L. M. Propretore, cuius honoris vsurpatione vti eum patribus. C. nõ placuit. quia duces a populo, non a militibus solerent creari. Quo tẽpore tam angusto, tanq; graui, propter immane reip. damnum, etiã Trib. militũ adulandus erat. quoniam quidẽ ad statũ totius ciuitatis corrigendũ vnus suffecerat. Sed nulla clades nullum meritum, valẽtius miltari disciplina fuit. Succurrebat enim illis q̃ animosa seueritate, Tarentino bello maiores eorum usi fuissent. In quo quassatis, & attritis reip. viribus, cũ magnũ captiuorũ ciuium suorũ numerũ a Pyrrho rege vltro missum recepissent, decreuerunt, vt ex his, qui equo meruerant, peditum numero militarent. qui pedites fuerant, in funditorũ auxilia transcriberẽtur, neue quis eorum intra castra tenderet, neue locũ extra assignatũ, vallo, aut fossa cingeret, neue tentorium ex pellibus haberet. Recursum autẽ ijs ad pristinũ militiæ ordinem proposuerũt, si quis bina spolia ex hostibus tulisset. Quibus supplicijs compressi, ex deformibus Pyrrhi munusculis, accerrimi hostes extiterunt. Parem irã aduersus illos senatus distrinxit, qui apud Cannas rempub. deseruerunt. Nam cũ eos grauitate decreti vltra mortaliũ cõditionẽ relegasset, acceptis a. M. Marcello literis, vt eorũ sibi opera ad expugnationẽ Syracusanorũ uti liceret, rescripsit indignos esse, qui in castra reciperentur. Cæterũ se ei permittere, vt faceret quod expedire reipub. iudicasset. dum ne quis ex eis munere vacaret, aut dono militiæ donaretur, aut in Italiã, donec hostes in ea essent, accederet. Sic enerues animos odisse virtus solet. Age q̃ grauiter senatus tulit, q

Quintũ Petiliũ Cos.fortissime aduersus Ligures pugnantẽ,occidere milites passi essent. Legioni neq; stipendiũ anni procedere, neq; æra dari voluit. quia pro salute imperatoris,hostiũ telis se nõ obtulerant.Idq; decretũ amplissimi ordinis,speciosum, & æternũ Petilij monimentũ extitit.sub quo in acie,morte,in curia,ultione clari cineres eius acquiescunt. Cõsimili animo,cũ ei Annibal sex millium Romanorũ,quæ capta in castris habebat,redimendorũ potestatẽ fecisset, conditionẽ spreuit,memor tãtam multitudinẽ armatorum iuuenũ.si honeste mori voluissent, turpiter capi nõ potuisse. quorũ nescio vtrũ maius dedecus fuerit,quod patria spei,an q̃d hostis,metus nihil in his reposuerit.hęc pro se,ille ne aduersus se dimicarent, parui ducendo. Sed cũ aliquoties senatus pro militari disciplina seuere excubuerit,nescio an tũc præcipue,cũ milites,qui Rhegium iniusto bello occupauerant,mortuoq; duce Bubelio.M. Cesium scribam eius,sua sponte imperatorẽ delegerant,carcere inclusit,ac.M.Furio Flacco Tribuno pl.denuntiante, ne in ciues Romanos aduersus morem maiorum animaduerteret, nihilominus propositũ executus est. Cæterũ minore cum inuidia vt id perageretur, quinquagenos per singulos dies virgis cæsos,securi percuti iussit,eorũq; nullum sepulturæ mandari,mortẽq; lugeri vetuit.

EXTERNA. Exempla.

Leniter hoc Patres.C. si Carthaginiensiũ senatus in militiæ negotijs procurandis violentiam intueri velimus, a quo duces bella prauo cõsilio gerentes, etiã si prospera fortuna subsecuta esset, cruci tamẽ affigebantur. quod bene gesserant, deorũ immortaliũ adiutorio.quod male cõmiserant,ipsorum culpæ imputantes.

De Clearcho.

Clearchus vero Lacedęmoniorũ dux, egregio dicto disciplinam

militiæ continebat. Identidem exercitus sui auribus inculcando, & militibus imperatorē potius, q̄ hostem metui debere. quo aperte denuntiabat futurū, vt spiritū pœnæ impenderent, quē pugnæ acceptū ferre dubitassent. Idq; a duce præcipi nō mirabant, maternarum blanditiarū memores. quæ exituros eos ad præliandū monebant, vt aut viui cū armis in conspectū earū venirent, aut mortui in armis referrentur. hoc intra domesticos parietes accepto signo, Spartanæ acies dimicabant. Sed aliena prospexisse tantūmodo satis est, cū proprijs, multoq; vberioribus, & fœlicioribus exēplis gloriari liceat. Disciplina militaris acriter retenta, principatū Italiæ Romano imperio peperit, & multaꝝ vrbiū, magnorū regū, ualidissimarū gentiū regimen largita est. Fauces Pontici sinus patefecit, Alpiū, Taurią; mōtis cōuulsa claustra tradidit, ortūq; e parua Romuli casa, totius terraꝝ orbis fecit columen. Ex cuius sinu quoniā oēs triumphi manarunt, sequit̃ vt de iure triūphandi dicere incipiā.

De iure triumphandi. CAPVT III.

OB leuia prælia quidā imperatores triumphos sibi decerni desyderabāt. Quibus vt occurreretur, lege cautum est, ne quis triumpharet, nisi quinq; millia hostium una acie cęcidisset. Non enim numero, sed gloria triumphorū excelsius vrbis nostræ futurum decus maiores existimabāt. Cęterum ne tam præclara lex cupiditate Laureæ obliteraretur, legis alterius adiutorio fulta est, quam. L. Marius, &. M. Cato. Trib. pleb. tulerunt. Pœnam enim imperatoribus minatur, qui aut hostiū occisorū in prælio, aūt amissoꝝ ciuiū falsum numerū, literis senatui ausi essent referre. Iubetq; eos, cū primū urbem intrassent, apud Quæstores Vrbanos iurare de vtroq; numero vere ab his senatui esse scriptum. Post has leges iudicij illius tempestiua mentio introducet̃. in quo

de iure triumphandi inter clarissimas personas & actum, & excussum est. Luctatius Cos. & Q. Valerius PR. circa Siciliã insignem Pœnorũ classem deleuerãt. Quo nomine Luctatio Cos. triũphum senatus decreuit. Cũ autẽ Valerius sibi quoq; eum decerni desyderaret, negauit id fieri oportere Luctatius, ne in honore triũphi minor potestas maiori æquaret̃. Pertinaciusq; progressa cõtẽtione, Valerius sponsione Luctatiũ prouocauit, nõ se periturũ triumphũ, nisi suo ductu, Punica classis esset oppressa. Nec dubitauit restipulari Luctatius. Itaq; iudex inter eos cõuenit Attilius Calatinus, apud quem Valerius in hunc modũ egit. Consulem ea pugna in lectica claudum iacuisse, se autẽ omnibus imperatorijs partibus functum Tunc Calatinus prius, q̃ Luctatius causam suã ordiretur, quæro inquit Valeri a te, si dimicandũ nec ne esset, cõtrarijs inter vos sentẽtijs dissedissetis, vtrũ quod Cos. an quod Pr. imperasset, maius habiturũ fuerit momentũ? Respondit Valerius nõ facere se cõtrouersiam, quin priores partes Cos. essent futuræ. Age deinde inquit Calatinus, Si diuersa auspicia accepissetis, cuius magis auspicio staret̃? Item respõdit Valerius Cos. Iam mehercule inquit, cũ de imperio, & auspicio inter vos disceptationẽ susceperim, & tu vtroq; aduersarium tuum superiorẽ fuisse fatearis, nihil est, quod vlterius dubitem. Itaq; Luctati, quãuis adhuc tacueris, secundum te litem do. Mirifice iudex, quod in manifesto negotio tempus teri passus non est. Probabilius Luctatius, quod ius amplissimi honoris constanter defendit. Sed nec Valerius quidem improbe, quia fortis, & prosperæ pugnæ vt non legitimũ, ita se dignum præmium petijt.

De Cn. Fuluio Flacco.

Quid facias Cn. Fuluio Flacco, qui tam expetendũ alijs honorẽ triũphi, decretum sibi a Senatu ob res bene gestas spreuit, ac repu-

diauit. Nimirum nō plura percerpens, ꝗ acciderūt. Nam vt vrbē intrauit, continuo quęstione publica afflictus, exilio mulctatus est, vt si quid religionis insolentia commisisset, pœna expiaret.

De. Q. Fuluio.

Sapiētiores igitur Quintus Fuluius, qui Capua capta, & L. Opimius, qui Fregellanis ad deditionē compulsis, triūphandi potestatē a senatu petierunt. Vterq; editis operibus magnificus, sed neuter petitæ rei compos. Nō quidē inuidia Patrū. C. cui nunꝗ aditū in curia esse voluerunt, sed summa diligētia obseruādi iuris, quo cautum erat, vt pro aucto imperio, nō pro recuperatis, quę Po. Ro. fuissent, triūphus decerneretur. Tantū enim interest, adijcias aliquid, an detractū restituas, quantū distat beneficij initiū ab iniuriæ fine.

De. P. Scipione, & M. Marcello.

Quinetiā ius, de quo loquor, sic custoditū est, vt. P. Scipioni ob recuperatas Hispanias. M. Marcello ob captas Syracusas triūphus non decerneretur, quod ad eas res gerēdas, sine ullo missi erant magistratu. Probent nunc cuiuslibet gloriæ cupidi, qui ex desertis mōtibus, Myoparonumq; pyraticis rostris, laudis inopes, laureę ramulos festinabunda manu decerpserūt. Carthaginis imperio abrupta Hispania, & Siciliæ caput abscissum Syracusæ, triumphales iungere currus nequiuerūt. Et quibus viris? Scipioni, & Marcello, quorū ipsa nomina instar sunt æterni triūphi. Sed clarissimos solidæ, veræq; virtutis autores, humeris suis salutē patriæ gestantes, & si coronatos intueri senatus cupiebat, iustiori tamen reseruandos laureæ putauit. His illud subnectam. Moris erat ab imperatore triumphū ducturo. Coss. inuitari ad cœnā. deinde rogari, ut uenire supersedeant. ne quis eo die, quo ille triūphauerit, maioris in eodē conuiuio sit imperij. Verū ꝗuis quis pręclaras res, maximeq; utiles reip.

ciuili bello gessisset, imperator tamẽ eo nomine appellatus nõ est, neq; vllæ supplicatiões decretæ sunt, neq; aut ouans, aut curru triumphauit. quia vt necessariæ istæ, ita lugubres semp existimatę victoriæ sunt. vtpote nõ externo, sed domestico partæ cruore. Itaq; & Nasica Tiberiũ Gracchũ, & Opimius. C. Gracchi factiones mœsti trucidarũt. Q. Catulus. M. Lepido collega suo, cũ oĩbus copijs seditiosis extincto, moderatũ pre se ferens gaudiũ in vrbẽ reuertit. C. etiã Antonius Catilinę victor, abstersos gladios in castra retulit.

De Cinna.

L. Cinna, & C. Marius hauserant quidẽ auidi ciuilem sanguinẽ, sed nõ protinus ad templa deorũ, & aras tetenderunt. Iam. L. Sylla qui plurima bella ciuilia confecit, cuius crudelissimi, & insolentissimi successus fuerunt, cũ consumata, ac constructa potentia sua triumphũ duceret, vt Græciæ, & Asiæ multas vrbes, ita ciuium Ro. nullũ oppidũ vexit. Piget, tedetq; per vulnera reip, vlterius procedere. lauream nec senatus cuiquã dedit. nec quisq; sibi dari desyderauit, ciuitatis parte lachrymante. Cæterũ ad quercum pronæ manus porriguntur, vbi ob ciues seruatos corona danda est, qua postes augustæ domus sempiterna gloria triumphant.

De Censoria nota. CAPVT IIII.

CAstrensis disciplinæ tenacissimum vinculũ, & militaris rationis diligens obseruatio, admonet me, vt ad censuram pacis magistram, custodemq; transgrediar. Nam vt opes Po. Ro. in tantũ amplitudinis imperatorum virtutibus excesserunt. ita probitas, & cõtinentia cẽsorio supercilio examinata est. Opus effectu, par bellicis laudibus. Quid enĩ prodest foris esse strenuum, si domi male viuitur? Expugnent licet vrbes, corripiantur gentes, regnis manus injciantur, nisi foro, & curiæ officiũ, ac ve-

recundia sua constiterit, partarũ rerum cœlo cumulus æquatus, sedem stabilem non habebit. Ad rem igitur pertinet nosse, atq; adeo recordari acta censoriæ potestatis.

De Camillo, & Posthumio.

Camillus, & Posthumius censores æra pœnæ nomine eos, qui ad senectutẽ cœlibes peruenerant, in ærariũ deferre iusserunt. Iterũ puniri dignos, si quo modo de tam iusta constitutione queri sunt ausi. Cum in hunc modũ increparentur. Natura vobis quẽadmodũ nascẽdi, ita gignendi legẽ scribit. parẽtesq; vos alendo nepotũ nutriendorũ debito, si qs est pudor, alligauerũt. Accedit etiã ijs, q̃d in fortuna longã præstãdi huiusce muneris vacatiõem estis assecuti, cũ interim cõsumpti sunt anni vestri & mariti, & patris noĩe vacui. Ite igit̃, & nodosam exoluite stipẽ vtilẽ posteritati numerosæ.

De. M. Valerio Max. & C. Iunio.

Horum seueritatẽ. M. Valerius Max. & C. Iunius Brutus Bubulcus censores in cõsimili genere animaduersionis imitati. L. Antonium senatu mouerunt, q̃ quã virginem in matrimoniũ duxerat repudiasset, nullo amicorũ in consiliũ adhibito. At hoc crimen nescio, an superiore maius illo nãq; coniugalia sacra spreta tantum, hoc etiã iniuriose tractata sunt. Optimo ergo iudicio censores indignum eum aditu curiæ existimauerunt.

De Porcio Catone.

Sicut Porcius Cato. L. Flaminiũ, quem e numero Senatorũ sustulit, quia in prouincia quendã damnatũ securi percusserat, tempore supplicij ad arbitriũ, & spectaculũ mulierculæ, cuius amore tenebatur, electo. Et poterat inhiberi respectu cõsulatus, quem is gesserat, atq; autoritate fratris eius Titi Flaminij. Sed & Cẽsor, & Cato, duplex seueritatis exemplũ, eo magis illum notandum statuit, q̃ am-

plissimi honoris maiestaté, tã tetro facinore inquinauerat. nec indi gnum pensi duxerat, iisdé imaginibus ascribi, meretricis oculos hu mano sanguine delectatos, & regis Philippi supplices manus.

De Fabricio Lucino.

Quid de Fabricij Lucini censura loquar? Narrauit enim omnis ætas, & deinceps narrabit, ab eo Cor. Rufinũ duobus Cõsulatibus & Dictatura speciosissime functũ, q͂ decé pondo uasa argẽtea cõpa rasset, perinde ac malo exẽplo luxuriosum, in ordine senatorio re tentũ nõ esse. Ipse mediusfidius mihi literæ seculi nostri obstupesce re videnť, cũ ad tantá seueritaté referendá ministeriũ accõmodare cogunť. ac vereri, ne nõ nostræ urbis acta cõmemorare existimen tur. Vix enim credibile est intra idé pomeriũ decé pondo argenti, & inuidiosum fuisse censum, & inopiá haberi contemptissimá.

De M. Antonio, & L. Flacco.

Marcus auté Antonius, & L. Flaccus Censores Duroniũ senatu mouerũt, q͂ legé de coercẽdis conuiuiorũ sumptibꝰ latá Tribunus pl. abrogauerat. Mirifica notæ causa. Q̃ enim impudenter Duro nius rostra cõscendit, illa dicturus. Freni sunt iniecti nobis Quirites nullo modo perpetiendi. Alligati, & cõstricti estis amaro vinculo seruitutis. Lex enim lata est, quæ vos esse frugi iubet. Abrogemus igitur istud horridæ vetustatis rubigine obsitũ imperiũ. Eteni quid opus est libertate, si volentibus luxu perire non licet?

De Cl. Nerone, & L. Salinatore.

Age par proferamus æquali iugo virtutis, honorumq; societate iunctum, instinctu auté æmulationis animo dissidens. Cl. Nero, Li uiusq; Salinator secundi Punici belli tẽporibus firmissima reip. la tera, quã districtã simul egerunt censurã? Nam cũ equitũ centurias recognoscerent, & ipsi propter robur ætatis etiãnum eorũ e nume

ro essent, vt est ad Poliam ventũ tribum, præco lecto nomine Salinatoris, citandũ necne sibi esset, hæsitauit. Quod vt intellexit Nero, & citari collegam, & arma, & equũ vendere iussit, quia populi iudicio damnatus esset. Salinator quoq; eadẽ animaduersione Neronem persecutus est, adiecta causa q; non syncera fide secũ in gratiam rediјsset. Quibus viris si quis cœlestiũ significasset futurũ, vt eorum sanguis illustriũ imaginum serie deductus, in ortum salutaris principis nostri cõflueret, depositis inimicitijs, arctissimo se amicitiæ fœdere iunxissent, seruatam ab ipsis patriã, cõmuni stirpe seruandam relicturi. Salinator vero quatuor, atq; triginta tribus inter ærarios referre nõ dubitauit, q; cum se damnassent, postea Cos. & Censorem fecissent. Prætexuitq; causam, quia necesse esset, eas alterutro facto crimine temeritatis, vel periurij teneri. Vnam tantũmodo tribum Metiam vacuam nota reliquit, quæ cũ suffragijs suis, vt non damnatione, ita nec honore quidẽ dignũ iudicauerat. Q; putemus constantis, & prævalidi illũ ingenij fuisse, qui neq; tristi iudicioꝶ exitu cõpelli, neq; honorũ magnitudine adduci potuit quo se blandiorem in administratione Reip. gereret.

De. M. Valerio, & L. Sempronio.

Equestris quoq; ordinis bona, magnaq; pars quadringenti iuuenes, censoriã notã patiente animo sustinuerũt, quos. M. Vale. & P. Semp. quia in Sicilia ad munitionũ op⁹ explicãdũ ire iussi, facere id neglexerãt, equis publicis spoliatos, in numerũ ærarioꝶ retulerũt.

De. M. Attilio Regulo, & L. Furio.

Turpis etiã metus pœnam Censores summa cũ seueritate exegerunt. M. enim Attilius Regulus, & L. Furius Philippus. M. Metellũ Questorẽ, cõpluresq; equites Romanos, qui post infœliciter cõmissam Cannẽsem pugnã, cũ eo abituros se Italia iurauerant, direptis

equis publicis inter ærarios referendos curauerũt,eosq; graui nota affecerũt,qui cũ in potestatẽ Annibalis venissent, legati ab eo missi ad senatũ de permutandis captiuis,neq; impetrassent quod petebant, in vrbe manserunt. quia & Romano sanguini fidẽ præstare cõueniens erat,&.M. Attilius Regulus censor perfidiã notabat, cuius pater per summos cruciatus expirare, q̃ fallere Carthaginiẽses satius esse duxerat. Iam hæc censura ex foro in castra transcendit, quæ neq; timeri,neq; decipi voluit hostem

Sequunt̃ duo eiusdẽ generis exẽpla,eaq; adiecisse satis erit. Geta cũ a.L.Metello,& Cn.Domitio Cẽsoribus senatu motus esset, postea censor factus est.

De Marco Valerio.

Item.M. Valerius Messala censoria nota perstrictus, cẽsoria post modũ potestate imperauit.Quorũ ignominia virtutem acuit. Rubore enĩ eius excitati,omnibus viribus incubuerunt,vt digni ciuibus viderent̃,quibus dari potius,q̃ abijci censura deberet.

De Maiestate. CAPVT V.

EST & illa quasi priuata censura maiestas clarorũ virorũ sine tribunaliũ fastigio, sine apparitorũ ministerio potẽs in amplitudĩe sua obtinẽda. Grato enĩ, & iucundo introitu animis hominũ illabit̃ admiratiõis prætexta velata,quã recte quis dixerit longũ,& beatũ honorẽ esse sine honore.Nã quid plus honoris tribui potuit Cos. q̃ est datũ reo Metello? Qui cũ causam repetundarũ diceret,tabulæq; eius ab accusatore expostulatæ,& ad nomẽ inspiciendũ circa iudiciũ ferrent̃,totũ consiliũ ab earũ contẽplatione oculos auertit.ne de aliqua re, quæ in his relata erat, videret̃ dubitasse.nõ in tabulis,sed in vita. Q.Metelli argumenta sincære administrate prouinciæ legenda sibi iudices crediderũt.indignum rati integritatẽ tanti viri,exigua cæra,& paucis literis perpendi.

De rege Antiocho, & superiore Africano.

Sed quid mirum, si debitus honos a ciuibus Metello tributus est quem superiori Africano etiã hostis prẽstare nõ dubitauit? Siquidẽ rex Antiochus bello, quod cũ Romanis gerebat, filium eius a militibus suis interceptum, honoratissime excepit, regijsq; muneribus donatũ, vltro, & celeriter patri remisit, quanq; ab eo tum maxime finibus imperij pellebatur. Sed & rex, & lacessitus, maiestatẽ excellentissimi viri venerari, q̃ dolorẽ suum vlcisci maluit.

De Africano Scipione.

Ad Africanũ eundem in Linternina villa se continentẽ, cõplures praedonum duces videndũ eodẽ tempore forte confluxerunt. quos cũ ad vim faciendam venire existimasset, praesidiũ domesticorũ in tecto collocauit. eratq; in his repellendis, & animo, & apparatu occupatus. Quod vt praedones animaduerterũt, dimissis militibus, abiectisq; armis, ianuae appropinquant. Et clara voce nunciant Scipioni, nõ vitae eius hostes, sed virtutis admiratores venisse, conspectum, & congressum, tanti viri, quasi coeleste aliquod beneficiũ expetentes. Proinde securũ se nobis praestandũ praebere ne grauetur. Haec post, q̃ domestici Scipioni retulerunt, fores reserari eosq; intromitti iussit. Qui postes ianuae tanq; aliquã religiosissimam aram, sanctũ q; tẽplum venerati, cupide Scipionis dexteram apprehenderunt. ac diu osculati, positis ante vestibulũ donis, quae deorum immortaliũ numini consecrari solent, laeti quia Scipionẽ vidisse contigisset, ad lares proprios reuerterunt. Quid hoc fructu maiestatis excelsius? quid etiã iucundius? Hostis iram admiratione sui placauit. spectaculo praesentiae suae latronum gestientes oculos obstupefecit. Delapsa coelo sydera hominibus si se offerant, venerationis amplius non recipient.

De Paulo Aemylio.

Hoc quidem viuo Scipioni, illud auté Aemylio Paulo exanimi contigit. Nam cũ exequiæ eius celebrarent̃, ac forte tunc principes Macedoniæ, legationis nomine Romę morarentur, funebri lecto sponte sua sese subiecerunt. quod aliquanto maius videbit̃, si quis cognoscat lecti illius fronté Macedonicis triumphis fuisse adornatam. Quantũ ení Paulo tribuerũt, ꝑpter qué gentis suæ cladiũ indicia, ꝑ ora vulgi ferre nõ exhorruerũt? Quod spectaculũ, funeri speciẽ alterius triũphi adiecit. Bis ení te Paule Macedonia vrbi nostræ illustrem ostendit. incolumẽ, spolijs suis, fato functũ humeris.

De Aemyliano Scipione.

Nec filij quidẽ tui Scipionis Aemyliani, qué in adoptioné dando, duarũ familiarũ ornamentũ esse uoluisti, maiestati parũ honoris tributũ est. cũ eũ adulescenté admodũ a Lucullo Cos. petẽdi auxilij gratia ex Hispania, in Africã missum Carthaginiẽses, & Masinissa rex de pace disceptatoré velut Cos. & impatorem habuerũt. Ignara quidẽ fatorũ suoꝝ Carthago. Orientis enim illud iuuentæ decus, deorũ, atq; hoím indulgẽtia, ad excidiũ eius alebat̃, vt superius cognomẽ Africanũ capta, posteri⁹ euersa Corneliæ gẽti daret.

De. P. Rutilio.

Quid damnatione? quid exilio miserius? Atqui. P. Rutilio conspiratione publicanoꝝ perculso, autoritaté adimere nõ valuerũt. Cui Asiam petenti, omnes prouinciæ illius ciuitates, legatos eius secessum opperientes, obuiam miserunt. exulare aliquis hoc loco, an triumphare iustius dixeris?

De Mario.

Caius etiã Marius in profũdũ vltimarum miseriarũ abiectus, ex ipso vitæ discrimine, beneficio maiestatis emersit. Missus enim

ad eum occidendum in priuata domo Minturnis clausum seruus publicus, natione Cimber, & senem, & inermem, & squalore obsitum, strictum gladiũ tenens, aggredi nõ sustinuit. sed claritate viri occæcatus, abiecto ferro, attonitus inde, ac tremens fugit. Cimbrica nimirũ calamitas oculos hominis perstrinxit. deuictæq; suæ gentis interitus, animũ cõminuit. etiam dis immortalib9 indignũ ratis ab vno nationis eius interfici Mariũ, quam totam deleuerat. Minturnenses autẽ maiestate illius capti, compressum iam, & constrictum dira fati necessitate, incolumem præstiterunt. Nec fuit eis timori asperrima Syllæ victoria, cum præsertim ipse Marius eos a conseruando Mario absterrere posset.

De Marco Portio Catone.

Marcũ quoq; Porciũ Catonẽ admiratio fortis, ac sincæræ vitæ, adeo admirabilẽ senatui fecit, vt cũ inuito .C. Cæsare Cos. aduersus publicanos dicendo in curia diem extraheret, & ob id eius iussu a lictore in carcerẽ duceretur, vniuersus senatus illum sequi non dubitaret, quæ res diuini animi perseuerantiam flexit.

De eodem.

Eodem ludos florales, quos Messius ædilis faciebat, spectante, populus, vt Mimæ nudarentur, postulare erubuit. Quod cũ ex Fauonio amicissimo sibi vna sedente cognouisset, discessit e theatro, ne præsentia sua spectaculi consuetudinẽ impediret. Quẽ abeuntẽ ingenti plausu populus prosecutus, priscũ morẽ iocoq; in scænam reuocauit, confessus plus se maiestatis illi vni tribuere, q̃ vniuerso sibi vendicare. Quibus opibus, quibus imperijs, quibus triumphis hoc datum est? Exiguũ viri patrimoniũ, astricti continẽtia mores, modicę cliẽtelę, domus ambitioni clausa, paterni generis una imago, minime blanda frons, sed omnibus numeris perfecta virtus.

Quæ quidem effecit, vt si quis sanctum, & egregiũ ciuem significare velit, sub nomine Catonis definiat.

EXTERNA De Harmodio, & Aristogitone

Dandum est aliquid loci etiã alienigenis exẽplis, vt domesticis asperſa, varietate ipſa delectent. Harmodij, & Aristogitonis, qui Athenas tyrannide liberare conati sunt, effigies Aeneas Xerxes rex ea vrbe deuicta, in regnum suũ transtulit. Lõgo deinde interiecto tempore, Seleucus in pristinã sedem reportandas curauit. Rhodij quoq; eas vrbi suæ appulsas, cũ in hoſpitiũ publice inuitassent, sacris etiam puluinaribus collocauerũt. Nihil hac memoria fœlicius, quæ tantum venerationis, in tam paruulo ære possedit.

De Xenocrate.

Quantũ porro honoris Athenis Xenocrati sapientia pariter, ac sanctitate claro, tributum est? Cum testimonium dicere coactus ad aram accessisset, vt more eius ciuitatis iuraret, omnia se vere retulisse, vniuersi iudices consurrexerũt, proclamarũtq;, ne iusiurandũ diceret. quodq; sibimet ipsis postmodũ dicendæ sententiæ loco remissuri non erant, sincæritati eius concedendũ existimarunt.

VALERII MAXIMI LIBER. III.

De Indole. CAPVT I.

ATtingam nunc quasi cunabula quędã, & elementa virtutis, animiq; pręcedente tempore, ad summum gloriæ cumulum peruẽturi, certo cũ indolis experimento, datos gestus, referam.

De Aemylio Lepido.

Aemylius Lepidus puer etiã tum progressus in aciem, hostem in

teremit, ciuem seruauit. Cuius tam memorabilis operis index est in Capitolio, statua bullata, & incincta prętexta. S. cōsulto posita. Iniquū enim putauit eum honori nondum tempestiuū videri, qui iam virtuti maturus fuisset. Præcurrit igitur Lepidus ætatis stabilimentum fortiter faciendi celeritate, duplicéq; laudem e prælio retulit, cuius eum vix spectatorem anni esse patiebant. Arma enim infesta, & districti gladij, & discursus telorum, & aduentantis equitatus fragor, & concurrentiū exercituū impetus, iuuenibus quoq; aliquantum terroris incutit. Inter quæ Aemyliæ gentis pueritia, coronam mereri spolia rapere valuit.

De Marco Catone.

Hic spiritus ne Marci quidē Catonis pueritiæ defuit. Nam cum in domo. M. Drusi auunculi sui educaretur, & ad eum Tribunum tunc. P. Latini de ciuitate impetranda cōuenissent, a. Q. Popedio Latinorū principe, Drusi autē hospite rogatus, vt socios apud auunculum adiuuaret, constanti vultu nō facturū se respondit. Iterum deinde, ac sæpius interpellatus in proposito perstitit. Tunc Popedius in excelsam ædium partem eleuatum, abiecturū se eum inde, nisi precibus obtēperaret, minatus est. Nec hac re ab incœpto moueri potuit. Expressa est itaq; illa vox hominū. Gratulemur nobis Latini, & socij, hunc esse tam paruū, quo senatore ne sperare quidē nobis ciuitatē licuisset. Tenero ergo animo Cato totius curiæ grauitatem percepit, perseuerantiaq; sua, Latinos iura nostræ ciuitatis apprehendere cupientes, repulit.

De eodem Catone.

Idem cum salutandi gratia prætexatus ad Syllam venisset, & capita ꝓscriptorū in atriū allata uidisset, atrocitate rei cōmotus, pędagogum suum Sarpedonē nomine interrogauit, quapropter nemo

inueniret,qui tam crudelem Tyrannũ occideret. Cumq; is,nõ voluntatẽ hominibus,sed facultatẽ deesse,quod salus eius magno militũ præsidio custodiret,respondisset, vt ferrum sibi daret, obsecrauit. affirmãdo perfacile se eũ interfecturũ, q in lecto illius cõsedere soleret. Pædagogus & animũ Catonis agnouit, & exhorruit propositũ. eumq; postea ad Syllam excussum semper adduxit. Nihil hoc mirabilius, Puer in officina crudelitatis deprehensus, victorẽ non extimuit, tum maxime Coss. Municipia, Legiones, equestris ordinis maiorẽ partẽ trucidantẽ,ipsum Marium. Si quis eo loci stetisset,celerius aliquid de fuga sua,q̃ de Syllæ nece cogitasset.

De Caio Cassio.

Cuius filium Faustum .C. Cassius,condiscipulum suũ in schola proscriptionẽ paternã laudantẽ, ipsumq; cũ per ætatem potuisset, idem facturũ minitantẽ, colapho percussit. dignam manum, quæ se publico parricidio non contaminaret.

EXTERNA.

Et vt a Græcis aliquid, Alcibiades ille, cuius nescio vtrũ bona, an vitia patriæ perniciosiora fuerint. illis enim ciues suos decepit. his afflixit. cum adhuc puer ad Periclem auunculũ suum uenisset, eumq; secreto tristem sedentẽ vidisset, interrogauit, quid ita tantã in vultu cõfusionem gereret? At illo dicente, mandato se ciuitatis Propylæa Mineruæ,quæ sunt ianuæ arcis, ædificasse, cõsumptaq; in id opus ingenti pecunia, non inuenire quo pacto ministerij rationẽ redderet,atq; ideo cõflictari. Ergo,inquit,quære potius quẽadmodũ rationẽ non reddas. Itaq; vir amplissimus,& prudentissimus,suo consilio defectus,puerili vsus est,atq; id egit, vt Atheniẽses finitimo implicati bello,rationibus exigendis non vacarẽt. Sed viderint Athenæ, vtrum Alcibiadem lamententur,an glorientur.

quoniã adhuc inter execrationẽ hominis, & admirationem dubio mentis iudicio fluctuatur. Nos quia iam initia, procursusq; virtutis patefecimus, actum ipsum prosequemur. cuius ponderatissima vis, & efficacissimi lacerti, in fortitudinem consistunt.

De Fortitudine. CAPVT II.

De Horatio Coclite.

NEc præterit me conditor vrbis nostræ Romule, principatum tibi hoc in genere laudis assignari oportere. Sed patere obsecro vno te præcurri exemplo, cui & ipse aliquantũ honoris debes, quia beneficio illius effectũ est, ne tam præclarũ opus tuum Roma dilaberetur. Etruscis in vrbem, põte Sublicio irrumpentibus, Horatius Cocles extremã eius partem occupauit, totumq; hostium agmen, donec post tergum suum pons abrũperetur, infatigabili pugna sustinuit, atq;, vt patriã periculo imminenti liberatã vidit, armatus se in Thyberim misit, Cuius fortitudinem dij immortales admirati, incolumitatẽ sinceram ei præstiterunt. Nam neq; altitudine deiectus, quassatus ve, neq; pondere armorũ pressus, nec vllo vorticis circuitu actus, nec telis quidẽ, quæ vndiq; congerebantur læsus, tutũ natandi euentũ habuit. Vnus itaq; tot ciuium, tot hostium, in se oculos cõuertit, stupentes illos admiratione, hos inter lætitiã, metũq; hæsitantes. vnusq; duos acerrima pugna consertos exercitus, alterum repellendo, alterum propugnando, distraxit. Deniq; vnus vrbi nostræ tantũ scuto suo, quantũ Thyberis alueo, munimẽti attulit. Quapropter discedẽtes Etrusci dicere potuerunt. Romanos vicimus, ab Horatio victi sumus.

De Chlœlia virgine.

Immemorem me propositi mei Chlœlia pene facit. eadẽ enim tempestate, certe aduersus eundem hostem, & in eodẽ Thyberim

clytum ausa facinus, Inter cæteras enī virgines obses Porsenæ data hosti, nocturno tēpore custodiā egressa, equū cōscendit, celeriq́ traiectu fluminis, non solum obsidione, sed etiā metu, patriam soluit. Viris puella lumine virtutis præferēda.

De Romulo.

Redeo nunc ad Romulum, qui ab Acrone Ceninensiū rege ad dimicandū prouocatus, quanq́ & numero, & fortitudine militū superiorē se crederet, tutiusq́ erat toto cū exercitu, q̄ solū in aciem descendere, sua potissimū dextera, omen victoriæ rapuit. nec incœpto eius fortuna defuit. Occiso enim Acrone, fusisq́ hostibus, opima de eo spolia, Ioui Feretrio retulit. Hactenus istud. quia publica religione consecrata virtus, nulla priuata laudatione indiget.

De Cornelio Cosso.

A Romulo proximus Cornelius Cossus eidem deo spolia cōsecrauit. Cum magister equitū ducem Fidenatiū in aciem cōgressus interemisset. magnus initio huiusce generis inchoatæ gloriæ Romulus. Cosso q̄q́ multū acquisitū est, qui imitari Romulū valuit.

De .M. Marcello.

Nec Marci quidē Marcelli memoriā ab his exemplis separare debemus. In quo tantus animi vigor fuit, vt apud Padū Gallorū regem ingenti exercitu stipatum, cū paucis equitibus inuaderet. quē protinus obtruncatū, armis exuit, eaq́ Ioui Feretrio dicauit.

De. T. Manlio Torquato.

Eodē & virtutis, & pugnæ genere vsi sunt. T. Manlius Torquatus, & Valerius Coruinus, & Aemylianus Scipio. Hi etiā ultro prouocatos hostiū duces interemerunt. sed quia sub alienis auspicijs rem gesserant, spolia Ioui Feretrio nō posuerunt consecranda. Itē Scipio Aemylianus, cū in Hispania sub Lucullo duce militaret, atq́ In

tercacia præualidū oppidū circunsederetur, primus mœnia eius cō scendit. Neq; erat in eo exercitu quisquā aut nobilitate, aut animi indole, aut futuris actis, cuius magis saluti cōsuli, & parci deberet, sed tunc clarissimus quisq; iuuenū, pro amplificanda, & tuenda patria, plurimū laboris, ac periculi sustinebat, deforme sibi existimās, quos dignitate pręstaret, ab his uirtute superari. Ideoq; Aemilianus hanc militiā alijs propter difficultatē vitantibus, sibi depoposcit.

De.M.Attilio.

Magnū inter hæc fortitudinis exemplum antiquitas offert. Romani Gallorū exercitu pulsi, cū se in Capitoliū, & in arcem cōferrent. inq; his collibus morari omnes nō possent, necessariū cōsiliū in plana parte vrbis relinquendoq; seniorū cœperunt, quo facilius iuuentus reliquias imperij tueretur. Cæterū ne illo quidē tam misero, tamq; luctuoso tēpore, ciuitas nostra uirtutis suæ oblita est. Defuncti enim honoribus, apertis ianuis, in curulibus sellis, cū insignibus magistratuū, quos gesserant, sacerdotiorūq;, quæ erant adepti consederunt. vt & ipsi in occasu suo, splendorē, & ornamēta vitæ præteritæ retinerent, & plebem ad fortius sustinendos casus suos prouocarent. Venerabilis eorū aspectus, primo hostibus fuit, & nouitate rei, & magnificentia cultus, & ipso audaciæ genere cōmotis. Sed quis dubitaret, quin & Galli, & victores illam admirationē mox in risum, & in omne cōtumeliæ genus cōuersuri essent? Non expectauit igitur hanc iniurię maturitatē. C. Attilius, verū barbam suam permulcenti Gallo Scipionē vehementi ictu, capite inflixit. eiq; propter dolorē ad se occidendū ruenti, corpus cupidius obtulit. Capi ergo virtus nescit. Patientia dedecus ignorat. Fortunę succumbere tristius omni fato ducit. noua & speciosa genera interitus excogitat, si quisquam interit, qui sic extinguitur.

De C. Sempronio.

Reddendus est nunc Romanæ iuuentuti debitus gloriæ titulus Q. Catulo, Sempronio Atracino Coss. cū Volscis apud Veruginē parū ꝓspere dimicante, ne acies nostra iam inclinata propelleret, equis delapsa, seipsam cēturiauit, atq; hostiū exercitū irrupit, ꝗ dimoto proximum tumulū occupauit, effecitq;, ut oīs Volscoꝝ in se cōuersus impetus, legiōibus nostris ad confirmādos animos saluta re laxamentū daret. Itaq; cū iam de trophæis statuendis cogitarēt, ꝓliū nocte dirimēte, victores ne, an uicti discederēt, incerti abierūt.

De Fabio Maximo.

Strenuus ille quoq; flos ordinis equestris. cuius mira virtute Fabius Max. Rutilianus magister equitū bello, quod aduersus Samnites gerebatur, male cōmissi prælij crimine leuatus est. Nanq; Papyrio Cursore propter auspicia repetenda in vrbem proficiscente castris præpositus, ac vetitus in aciem exercitū ducere, nihilominus manus cū hoste, sed non tam fœliciter, ꝙ temere conseruit, procul enim dubio superabat. Cæteꝝ optimæ indolis iuuentus, detractis equorū frenis, vehementer eos calcaribus stimulatos in aduersos Samnites egit. obstinataq; animi præstantia extortā manibus hostium victoriā, & cum ea spem maximi ciuis Rutiliani, patriæ restituit. Qualis deinde roboris illi milites? qui vehemēti ictu remorum concitatam fugæ punicā classem, nantes lubrici pelagi quasi campoꝝ firmitate pedites, in littus retraxerunt? Eiusdem tēporis & notæ miles, qui Cannensi prælio, quo Annibal magis vires Romanoꝝ cōtudit, ꝙ animos fregit, cū ad retinēda arma inutiles uulneribus manus haberet, spoliare se conātis Numidæ ceruicē complexus, os naribus, & aurib⁹ corrosis deforme reddidit. Inq; plenæ vltionis morsibus expirauit. se pone iniquū pugnæ euentū, quan

to interfectore fortior interfectus. Pœnus eni in uictoria obnoxius, morienti solatio fuit. Romanus in ipso fine vitę vindex sui extitit.

De P. Crasso.

Militis huius inaduerso casu tam egregius, tamq; virilis animus, q̃ relaturus sum imperatoris. P. enim Crassus cũ Aristonico bellũ in Asia gerens, a Thracibus, quorũ is magnum numerũ in præsidio habebat, inter Eleam, & Smyrnam exceptus, ne in ditionem eius perueniret, dedecus, accersita ratione mortis effugit. Virgã eni, quã ad regendum equum vsus fuerat, in unius barbari oculum direxit. qui vi doloris accensus, latus Crassi sica confodit, dumq; se vlciscitur. Romanũ imperatorẽ maiestatis amissæ turpitudine liberauit. Ostendit fortunæ Crassus, q̃ indignum virũ tam graui contumelia afficere voluisset. quoniam quidem iniectos ab ea libertati suæ miserabiles laqueos prudenter pariter, ac fortiter rupit, donatumq; iam se Aristonico, dignitati suæ reddidit.

De Scipione.

Eodem mentis proposito usus est Scipio. Nanq; infœliciter Cn. Pompeij generi sui defensis in Africa partibus, classe Hispaniam petens, cũ animaduertisset nauem, qua vehebatur, ab hostibus captã gladio præcordia sua transuerberauit, ac deinde prostratus, in puppi, quærentibus Cæsarianis militibus, vbinam esset imperator: respondit, imperator se bene habet. Tantũq; eloqui valuit, quantum ad testandam animi magnitudinẽ, æternæ laudi satis erat.

De Catone.

Tui quoq; clarissimi excessus Cato Vtica monimentũ est. In qua ex fortissimis vulneribus tuis, plus gloriæ, q̃ sanguinis manauit. Siquidẽ constantissime in gladiũ incumbendo, magnum hominibus documentũ dedisti, quanto potior esse debeat probis dignitas

sine vita, q̃ vita sine dignitate.

De Porcia Catonis filia, & Bruti vxore.

Cuius filia minime muliebris animi. Quæ cũ Bruti viri sui con siliũ, quod interficiendo Cæsare cœperat, ea nocte, qua dies teterri mi facti secutus est, cognouisset, egresso cubiculum Bruto, cultellũ tonsoriũ, quasi vnguium resecandorũ causa poposcit, eoq; velut forte elapso, se vulnerauit. Clamore deinde ancillarũ in cubiculũ reuocatus Brutus, obiurgare eum cœpit, q; tonsoris præripuisset officiũ. Cui secreto Porcia. Nõ est hoc inquit temerariũ factũ meũ, sed in tali statu nostro, amoris mei erga te certissimũ indiciũ. Experiri enim volui, si tibi propositũ ex sententia parũ cessisset, q̃ æquo animo me ferro essem interemptura.

De Catone.

Fœlicior progenie sua superior Cato, a quo Porciæ familiæ principia manarunt. Qui cũ ab hoste in acie vehementi periculo peteretur, vagina gladius eius elapsus decidit. Quem subiectũ præliantiũ globo, atq; vndiq; hostilibus pedibus circũdatũ, post, q̃ abesse sibi animaduertit, adeo cõstanti animo in suã potestatẽ redegit, vt illum nõ periculo oppressus rapere, sed metu vacuus sumere videretur. quo spectaculo attoniti hostes, postero die ad eum supplices pacem petentes venerunt.

De.P. Scipione Nasica.

Togæ quoq; fortitudo, militaribus operibus inserenda est. quia eandem laudẽ, foro, atq; castris edita meretur. Cum Tib. Gracchus in tribunatu profusis largitionibus fauore populi occupato, rẽpu. oppressam teneret, palamq; dictitaret, interempto senatu, omnia per plebem agi debere, in ædem Fidei publicæ cõuocati Patres. C. a Cos. Mutio Scæuola, quidnam in tali tẽpestate faciundũ esset, de

liberabant,cunctisq; censentibus vt Cos.armis resp.tueretur, Scæuola negauit se quicquã vi esse acturũ. Tunc Scipio Nasica,quoniã inquit Cos.dum iuris ordinẽ sequitur,id agit,vt cũ omnibus legibus Romanũ imperiũ corruat,egomet priuatus,voluntati vestræ me offero ducem, ac deinde leuam manũ aperte togæ circũdedit, sublataq; dextera proclamauit. Qui Remp. saluam esse volũt, me sequantur.Eaq; voce,cunctatione bonorũ ciuiũ discussa,Gracchũ cũ scelerata factione,quas merebatur pœnas,persoluere coegit.

De.C.Mario.sene.

Item cũ Tri. Pl.Saturninus, & Prætor Glaucia, & Equitius designatus Tri.Pl. maximos in ciuitate nostra seditionum motus excitassent, nec qsquã se populo cõcitato opponeret, primũ.M.Aemylius Scaurus.C.Mariũ consulatũ sextũ gerentẽ hortatus est,ut libertatẽ,legesq; manu defenderet,protinusq; arma sibi afferri iussit.quibus allatis vltima senectute confectũ, & pene dilapsum corpus induit,spiculoq; innixus,ante fores curiæ constitit,ac paruulis extremi spiritus reliquijs ne resp.expiraret, effecit. Præstantia enĩ animi sui,senatũ,& equestrẽ ordinẽ,ad vindictã exigendam impulit.

De diuo Iulio.

Sed vt armorũ, & togæ superius, ita nunc etiã syderũ clarũ decus diuũ Iulium, certissimã veræ virtutis effigiem repræsentemus Cũ innumerabili multitudine,& feroci impetu Neruiorũ,inclinari aciem suam videret, timidius pugnanti militi scutum detraxit, eoq; tectus,acerrime præliari cœpit, quo facto fortitudinẽ per totũ exercitũ diffudit,labentẽq; belli fortunã diuino animi ardore restituit. Idem alio prælio legionis Martiæ aquiliferũ ineundæ fugę gratia iam cõuersum, faucibus cõprehensum, in contrariã partem detraxit,dexteramq; ad hostem tendens,quorsum tu inquit, abis?

Illic sunt, cũ quibus dimicamus, & manibus quidem vnũ militẽ, adhortatione vero tam acri omniũ legionũ trepidationẽ correxit vinciq; paratas vincere docuit.

De Vibio, & Valerio Flacco, & Pedanio centurione.

Cæterũ vt humanæ virtutis actum exequamur, cũ Annibal Capuam, in qua Romanus exercitus erat, obsideret, Vibius Aceus Pelignæ cohortis præfectus, vexillum trans Punicũ vallum proiecit, seipsum, suosq; cõmilitones, si eo hostes potiti essent, execratus, & ad id petendũ subsequente cohorte primus impetũ fecit. Quod vt Valerius Flaccus tribunus tertiæ legionis aspexit, cõuersus ad suos Spectatores, inquit, vt video, alienæ virtutis huc venimus, sed absit istud dedecus a sanguine nostro, vt Romani, gloria cedere Latinis velint. Ego certe aut speciosam optaui mortẽ, aut fœlicẽ audaciæ exitũ, vel solus præcurrere paratus sum. His auditis Pedanius Centurio cõuulsum signum dextra retinens, iam hoc inquit, intra hostile vallum mecũ erit. Proinde sequantꝰ, qui id capi nolũt. Et cũ eo in castra Pœnorũ irrupit, totãq; secũ traxit legionẽ. Ita triũ virorum fortis temeritas, Annibalem pauloante spe sua Capuæ potitorem, ne castrorum quidem suorum potientem esse passa est.

De. Q. Cotio.

Quorũ virtuti nihil cedit. Q. Cotius, qui propter fortitudinem Achilles cognominatus est. Nã ut reliqua eius opera non exequar, abunde tamen duobus factis, quæ relaturus sum, quantus bellator fuerit, cognoscetur. Q. Metello Cos. legatus in Hispaniã profectus Celtibericũ sub eo bellum gerens, post, q̃ cognouit a quodam gentis huius iuuene se ad dimicandum prouocari, erat autem illi forte prandendi gratia posita mensa, relicta ea, arma sua extra vallũ deferri, equũq; duci clam iussit, ne a Metello impediretur. Et illũ Cel-

tiberũ insolẽtissime obequitantẽ cõsectatus interemit, detractasq; corpori eius exuuias ouãs lætitia in castra retulit. Idẽ Piresum nobilitate, ac uirtute oẽs Celtiberos præstantẽ, cũ ab eo in certamẽ pugnę prouocatus esset, succumbere sibi coegit. Nec erubuit flagrãtissimi pectoris iuuenis, gladium ei suũ, & sagulum vtroq; exercitu spectante tradere. Ille vero etiã perijt, vbi hospitij iure inter se iuncti essent, quãdo inter Romanos, & Celtiberos pax foret restituta.

De Attilio.

Nec Attilium quidẽ præterire possumus, qui cũ decimę legionis miles pro. C. Cæsaris partibus maritima pugna præliaretur, abscissa dextra, quã Massiliensiũ naui iniecerat, leua puppim apprehẽdit, nec ante dimicare destitit, q̃ captam profundo mergeret, quod factum parum iusta notitia patet.

De Cynegiro.

At Cynegirũ Atheniensem simili pertinacia in cõsectandis hostibus vsum, verbosa cantu laudũ suarum Græcia, omniũ seculorũ memoriæ literarum præconio inculcat.

De. M. Scæua.

Classicam Attilij gloriam, terrestri laude. M. Scæua eiusdẽ imperatoris centurio subsecutus est. Cũ enim pro castello, cui præpositus erat, dimicaret, Cn. q; Pompeij prę̃fectus, iussu eius, summo studio, & magno militũ numero ad id capiendũ mitteretur, omnes, qui propius accesserant, interemit, ac sine vllo regressu pedes pugnans, super ingentẽ stragem, quã ipse fecerat, corruit. cuius corpus capite, humero, femore saucio, oculo eruto, scutũ centũ &. xx. ictibus perfossum apparuit. Tales in castris diui Iulij disciplina milites aluit, quoq; alter dextra, alter oculo amisso hostib⁹ inhęsit. Ille post hanc iacturã victor, hic ne hac quidẽ iactura victus. Tuũ vero Scæ

nainexuperabilem spiritū in vtraq; parte rerū naturæ qua admiratione prosequar, nescio. quoniā excellenti virtute, dubiū reliquisti, inter vndasne pugnam fortiorē edideris, an in terra vocem emiseris. Bello nanq; Gallico. quo. C. Cęsar non cōtentus opera sua littoribus Oceani claudere, Britannicæ insulæ cœlestes iniecit manus, cum quatuor cōmilitonibus rate transuectus, in scopulum vicinū insulæ, quam hostium ingentes copiæ obtinebant, post, q̄ æstus regressu suo spatiū, quo scopulus, & insula diuidebant̄, in vadum transitu facili redegit, ingenti multitudine barbarorū affluente, cæteris rate ad littus regressis, solus immobilem stationis gradum retinens, vndiq; ruētibus telis, & ab omni parte acri studio ad te inuadendū nitentibus, quinq; militū diurno prelio suffectura pila, vna dextra, hostiū corporibus adegesti. Ad vltimū districto gladio, audacissimū quemq; modo vmbonis impulsu, modo mucronis ictu depellens, hinc Romanis, illinc Britannicis oculis incredibili dum cernereris, spectaculo fuisti. Post, q̄ deinde ira, ac pudor cuncta conari fessos coegit, Tragula femur traiectus, saxiq; pōdere ora cōtusus, galea iā ictibus discussa, & scuto crebis foraminibus absumpto, ꝓfundo te credidisti, ac duabus loricis onustus, inter vndas, q̄s hostili cruore infeceras, enatasti. uisoq; impatore, armis nō amissis, sed bene impensis, cū laudē merereris, veniā petijsti. Magnus ꝓlio, sed maior disciplinæ militaris memoria. Itaq; ab optimo virtutis æstimatore, tū facta, tū etiā uerba tua, cēturionat⁹ honore donata sunt.

De Lucio Sicinio Dneta to.

Sed quod ad præliarorū excellentē fortitudinē attinet merito. L. Sicinij Dentati commemoratio omnia Romana exempla finierit. Cuius opera, honoresq; operū, vltra fidem veri, excedere iudicari possent, nisi ea certi autores, inter quos Marcu s Varro monimētis

suis testata esse voluissent. Quē centies & vigesies in aciem descen
disse tradunt, eo robore animi, atq; corporis ꝑtentē, vt maiorem
semper victoriæ partē traxisse videretur, sex & xxx. spolia ex hoste
tetulisse. quorū in numero octo fuisse, cū quibus spectante vtroq;
exercitu ex prouocatione dimicasset. xiiij. ciues ex media morte ra
ptos seruasse, quinq; &. xl. vulnera in pectore excepisse, tergo cica-
tricibus vacuo, nouem triumphales imperatoꝵ currus secutū. To-
tius ciuitatis oculos in se numerosa donorū pompa cōuertentem.
Præferebant̄ enim aureæ coronæ octo, ciuicæ. xiiij. murales tres,
obsidionalis vna, torques. clxxxiij. armillæ. clx. hastæ. xviij. phale
ræ. xxv. ornamenta etiam legioni, nedum militi satis multa.

De. T. Iubelio Campano.

Ille quoq; ex pluribus corporibus in unum magna cū admiratio
ne Calibus cruor confusus est. In quo oppido cum Fuluius Flaccus
propter Campanā perfidiā principes ciuitatis ante tribunal suū ca-
pitali supplicio afficiendos iudicaret, literisq; a senatu acceptis finē
pœnæ eoꝵ statuere cogeret̄, vltro se ei. T. Iubelius Taurea Campa
nus obtulit, & q̄ potuit clara voce, quoniā inquit Fului cupiditate
tanta hauriendi sanguinis nostri teneris, quid cessas in me cruentā
securim distringere: vt gloriari possis, aliquanto uirū fortiorem, q̄
ipse es, tuo iussu esse interēptū. Eo deinde libenter id se esse facturū,
nisi senatus voluntate impediretur, affirmante. At me inquit, cui
nihil Patres. C. præceperunt, aspice, oculis tuis quidē gratum, ani-
mo uero tuo maius opus edentem, protinusq; interfecta coniuge,
ac liberis, gladio incubuit. Quem virum illum putemus fuisse, qui
suorum, ac sua cæde testari voluit, se Fuluij crudelitatē sugillare, q̄
senatus misericordia vti maluisse.

EXTERNA. De Gobria.

Age Gobriæ quantus ardor animi. Qui, cũ sordida, & crudeli Magorũ tyrannide Persas liberaret, vnũq; ex ijs obscuro loco abiectum corporis põdere vrgeret, præclari operis socio plagam ei inferri dubitanti, nedum Magum petit, ipsum vulneraret, Tu vero, inquit, nihil est quod respectu mei timidius gladio vtaris. vel per vtrumq; illum agas licet, dum hic q̃ celerrime pereat.

De Leonida.

Hoc loci Leonidas Spartanus nobis occurrit, cuius proposito opere exitu nihil fortius. Nam cũ. CCC. ciuibus apud Thermopylas toti Asiæ obiectus, grauem illum, & mari, & terræ Xerxen, nec hominibus tantum terribilẽ, sed Neptuno quoq; cõpedes, & cœlo tenebras minitantẽ, pertinacia virtutis ad vltimã desperationem redegit. Cæterũ perfidia, & scelere incolatum eius regionis, & loci opportunitate, qua plurimũ adiuuabatur, spoliatus occidere dimicans, q̃ assignatã sibi a patria stationẽ deserere maluit. Ideoq; tam alacri animo suos ad id præliũ, quo perituri erant, cohortatus est, vt diceret sic. Prandete cõmilitones mei, tanq̃ apud inferos cœnaturi. Mors erat denuntiata. Lacedæmonij perinde ac victoria esset promissa, ductori intrepide paruerunt.

De Othryade.

Othryadæ quoq; pugna pariter ac mors speciosa, Thyræatium laude, q̃ spatio latius solum cernitur. Qui sanguine suo scriptis literis, direptam hostibus victoriam, tantũ non post fata sua in sinum patriæ, cruento trophæi titulo retulit.

De Epaminunda.

Excellentissimos Spartanæ virtutis prouẽtus, miserabilis lapsus sequit̃. Epaminundas maxima Thebarũ fœlicitas, idẽq; Lacedęmonis prima clades, cũ vetustam eius vrbis gloriã, inuictãq; ad id tem

tus publicã virtutẽ, apud Leuctrã, & Mantineam, secundis prælijs côtudisset, traiectus hasta, sanguine, & spiritu deficiens, recreare se conantes, primũ an clypeus suus saluus esset, deinde an fusi hostes penitus forent, interrogauit. Quę post, quã ex animi sentẽtia comperit, non finis inquit, cõmilitones meæ vitæ, sed melius & altius initium aduenit. Nũc enim vester Epaminundas nascit̃, quia sic moritur. Thebas ductu, & auspicijs meis caput Græcię factas uideo. & fortis, & animosa ciuitas Spartana iacet armis nostris abiecta. amara dominatione Græcia liberata est. orbus quoq;, nõ tamen sine liberis morior. quoniam mirificas filias Leuctram, & Mantineam relinquo. E corpore deinde suo, hastã educi iussit, eoq; vulnere expirauit. Quod si eum Di immortales victorijs suis perfrui passi essent sospes gloriosior patriæ mœnia non intrasset.

De Theramene.

Ac ne Theramenis quidẽ Atheniensis in publica custodia mori coacti, parua mentis constãtia. In qua triginta Tyrannorũ iussu porrectam veneni potionẽ nõ dubitanter hausit. Quodq; ex ea superfuerat, iocabundus illisum humo clarum edere sonum coegit. Reddensq; seruo publico, qui eam tradiderat. Critiæ inquit propino. vide igitur vt hoc poculum ad eum cõtinuo perferas. Erat autem is ex. xxx. tyrannis crudelissimus. Profecto est supplicio se liberare, tam facile suppliciũ perpeti. Itaq; Theramenes perinde ac in domestico lectulo moriẽs, vita excessit. Inimicorũ æstimatione punitus, suo iudicio finitus. Sed Theramenes a literis, & doctrina virilitatẽ traxit. Numantino vero Theogeni ad consimilem virtutem capessendam, quasi magistra gẽtis suæ ferocitas extitit. Perditis nãq; & afflictis rebus Numantinorũ, cũ omnes eius ciues nobilitate, pecunia, honoribusq; præstaret, vicum suũ, qui in ea vrbe speciosissi-

mus erat, cõtractis vndiq; nutrimentis, ignis incendit, protinusq; strictum gladiũ in medio posuit, ac binos inter se dimicare iussit, vt victus, incisa ceruice ardẽtibus tectis, superiaceret. qui cũ tã forti lege mortis oẽs assumpsisset, ad vltimũ seipsum flãmis immisit.

De vxore Asdrubalis.

Verũ vt æque populo Ro. inimicæ vrbis excidiũ referam, Carthagine capta, uxor Asdrubalis exprobrata ei impietate, q̃ a Scipione soli sibi impetrare vitã cõtentus fuisset, dextra, leuaq; tres cõmunes filios, mortẽ nõ recusantes, trahẽs incendio se flagrãtis patriæ obiecit.

De duabus puellis Syracusanis.

Muliebris fortitudinis exemplo, æque fortem duarum puellarũ casum adijciam. Cũ pestifera seditione Syracusarũ, tota regis Gelonis stirps, euidentissimis exhausta cladibus, ad vnicam filiã Harmoniam virginẽ esset redacta, & in eã certatim ab inimicis impetus fieret, nutrix eius, æqualẽ illi puellam, regio cultu ornatã, hostilibus gladijs obiecit, quæ, ne cũ ferro quidẽ trucidaretur, cuius esset cõditionis, ederet, proclamauit admirata illius animũ Harmonia, & tantæ fidei superesse nõ sustinuit. Reuocatosq; interfectores, professa quæ nam esset, in cædem suam cõuertit. Ita alteri rectũ mendaciũ, alteri veritas aperta, finis vitæ fuit.

De Patientia. CAPVT III.

EGregijs pariter virorum, ac fœminarũ operibus fortitudo se oculis hominũ subiecit, Patientiãq; in medium procedere hortata est. nõ sane infirmioribus radicibus stabilitam, aut minus generoso spiritu abundantem, sed ita similitudine iunctam, vt cum ea, vel ex ea nata, videri possit.

De Mutio Scæuola.

Quid enim his, quæ supra retuli, facto Mutij cõueniẽtius? Cũ a

Porſena rege Etruſcorum vrbem noſtrã graui, ac diutino bello, vrge ri ægre ferret, caſtra eius clam ferro cinctus intrauit, immolãtemq; ante altaria, conatus eſt occidere. Cæterũ inter molitionẽ pij pariter, ac fortis propoſiti oppreſſus, neq; cauſam aduentus texit, & tormenta quantopere contemneret, mira patientia oſtendit. Peroſus enim, credo, dexterã ſuam, quòd eius miniſterio in cæde regis vti nequiſſet, iniectam foculo exuri paſſus eſt. Nullũ profecto Di immortales ad motũ aris cultũ attẽtioribus oculis viderunt. Ipſum quoq; Porſenam oblitum periculi ſui, ultionẽ ſuam vertere in admirationem coegit. Nam reuertere inquit ad tuos Muti, & eis refer, te cum vitam meam petieris, a me vita donatum. cuius clementiã nõ adulatus Mutius, triſtior Porſenæ ſalute, quàm ſua lætior, vrbi ſe coæternæ gloriæ cognomine, Scæuolam reddidit.

De Pompeij patientia.

Pompeij etiã probabilis virtus, qui dum legationis officio fungeret a Genthio rege interceptus, cũ ſenatus cõſilia prodere iuberetur, ardẽti lucernæ admotũ digitũ cremandũ præbuit, eaq; patientia regi ſimul, & deſperationẽ tormẽtis quicq; ex ſe cognoſcẽdi excuſſit, & expetendæ. P.R. amicitiæ magnã cupiditatẽ ingenerauit.

Ac ne plura huiuſce generis exẽpla domi ſcrutãdo, ſæpius ad ciuiliũ bellorum deteſtandã memoriã progredi cogar, duobus Romanis exemplis contentus. quę vt clariſſimarum familiarũ cõmendationem, ita nullũ publicũ mœrorem cõtinent, externa ſubnectam.

EXTERNA.

Vetuſto Macedoniæ more regi Alexãdro nobiliſſimi pueri præſto erãt ſacrificanti. E quibus vnus thuribulo accepto, ante ipſum aſtitit. in cuius brachio carbo ardens delapſus eſt. quo, & ſi ita vrebatur, vt aduſti corporis eius odor ad circũſtantiũ nares perueni-

ret tamẽ & dolorẽ silentio pressit, & brachiũ immobile tenuit, ne sacrificiũ Alexandri, aut excusso thuribulo impediret, aut edito ge mitu aures regias aspergeret. Rex quoq; patientia pueri magis de lectatus, hoc certius perseuerantiæ experimentũ sumere voluit, so lito enim sacrificauit diutius, nec hac re eum a proposito repulit. Si huic miraculo Dari⁹ inseruisset oculos, sciisset eius stirpis milites vi ci non posse, cuius infirmã ætatẽ tanto robore præditã animaduer tisset. Est & illa vehemẽs, & cõstans animi militia, literis pollẽs venerabiliũ doctrinæ sacrorũ Antistes Philosophia, q̃ vbi pectore recepta est hoĩm, inhonesto, atq; inutili affectu depulso, totũ in so lidę virtutis munimẽto cõfirmat, potẽtiusq; metu, ac dolore facit.

De Zenone Eleate.

Incipiam autẽ a Zenone Eleate, qui cũ esset in dispicienda rerum natura maxime prudentiæ. inq; excitandis ad vigorẽ iuuenũ ani mis promptissimus, pręceptorũ fidem exemplo virtutis suæ publi cauit. Patriã enĩ egressus, in qua frui secura libertate poterat, Agri gentũ miserabili seruitute obrutum, petijt, tanta fiducia ingenij, ac morũ suorũ fretus, vt sperauerit & Tyranno, & Phalaridi vesanæ mentis feritatẽ a se diripi posse. Post, q̃ deinde apud illũ plus con suetudinẽ dominationis, q̃ consilij salubritatẽ valere animaduer tit, nobilissimos eius ciuitatis adulescẽtes, cupiditate liberandæ pa trię inflammauit. Cuius rei cum indiciũ ad tyrannũ manasset, con uocato in forum populo, torquere eum vario cruciatus genere cœ pit, subinde quærens, quos nã cõsilij participes haberet. At ille nec eorũ quẽpiam nominauit, & proximũ quenq;, ac fidissimũ tyrãno, suspectũ reddidit, increpãsq; Agrigẽtinis ignauiã, ac timiditatẽ, effe cit, vt subito mẽtis impulsu cõcitati, Phalarim lapidibus prosterne rent. Senis ergo vnius eculeo impositi nõ supplex vox, nec misera

bilis eiulatus, sed fortis cohortatio totius vrbis aĩm, fortunãq; mu tauit.

De alio Zenone.

Eiusdẽ nominis philosophus, cũ a Nearcho tyrãno, de cuius nece consiliũ inierat, torqueretur, supplicij pariter, atq; indicandorũ gratia consciorũ, doloris victor, sed vltionis cupidus, esse dixit, q secreto audire eum admodũ expediret, laxatoq; eculeo, post, q̃ insidijs opportunũ tẽpus animaduertit, aurem eius morsu corripuit nec ante dimisit, q̃ & ipse vita, & ille corporis parte priuaretur.

De Anaxarcho.

Talis patientiæ æmulus Anaxarchus, cũ a Tyranno Cypriorũ Nicocreonte torqueretur, nec vlla vi inhiberi posset, quo minus amarissimorũ eum maledictorũ verberibus inuicẽ ipse torqueret, ad vltimũ amputationẽ linguæ minitanti. Non erit, inquit, effœminate adulescens hæc quoq; pars corporis mei tuæ ditionis, protinusq; dẽtibus abscissam, & comanducatam linguã, in os eius ira patẽs expuit. Multorũ autẽ aures, illa lingua & in primis Alexandri regis admiratione sui attonitas habuerat, dum terræ cõditionẽ ambitũ maris, syderũ motus, totiusq; deniq; mundi naturã prudẽtissime, & facundissime exprõpsit. Pene tamẽ occidit gloriosus, q̃ viguit, quia tam forti fine illustrem professionis actum cõprobauit, Anaxarchiq; nõ vitã modo deseruit, sed mortẽ reddidit clariorẽ.

De Theodoro.

In Theodoro quoq; viro grauissimo Hieronymus tyrãnus tortorum manus frustra fatigauit. Rupit enim verbera, fidiculas laxauit, soluit eculeum, laminas extinxit prius, q̃ efficeret, vt tyrannicidij cõscios indicaret. Quin etiã satellitem, in quo totius dominationis summa quasi quodã cardine versabatur, falsa criminatione inquinando, fidum lateri eius custodẽ eripuit, beneficioq; patiẽtiæ,

nō ſolum, quæ occulta fuerunt, texit, ſed etiā tormēta ſua vltus eſt, quibus Hieronymus, dum inimicū cupide lacerat, amicum temere perdidit. Apud Indos vero patientiæ meditatio tam obſtinate vſurpari creditur, vt ſint, qui omne vitæ tēpus nudi exigant, modo Caucaſi montis gelido rigore corpora ſua durātes, modo flammis ſine vllo gemitu obijcientes, atq; haud parua his gloria cōtemptu doloris acquiritur, titulus nanq; ſapientiæ datur. Hæc e pectoribus altis, & eruditis orta ſunt. Illud tamē non minus admirabile, quod ſeruilis animus cœpit. Seruus barbarus Aſdrubalem, q̄ dominū ſuum occidiſſet, grauiter ferens, ſubito aggreſſus interemit. Cūq; cōprehenſus omni modo cruciaretur, lætitiā tamē, quā ex vindicta cœperat, in ore cōſtantiſſime retinuit. Nō ergo faſtidioſo aditu uirtus excitata, ingenia uiuida ad ſe penetrare patitur. Neq; hauſtum ſui cū aliquo perſonarū diſcrimine largum, malignū ue præbet, ſed omnibus æqualiter expoſita, quid cupiditatis potius, q̄ qd dignitatis attuleris, æſtimat. inq; captu bonoꝝ ſuorū tibi ipſi pondus examinádū relinquit, vt quantū ſubire animo ſuſtinueris, tantum tecum auferas. Quo euenit, vt & humili loco nati, ad ſummam dignitatem conſurgát, & generoſiſſimarū imaginū fœtus, in aliquod reuoluti dedecus, acceptam a maioribus lucem, in tenebras conuertant. Quæ quidem planiora ſuis exemplis redduntur. Ac prius de his ordiar, quoꝝ in meliorem ſtatum facta mutatio, ſplendidam relatu præbet materiam,

De his qui humili loco nati, clari euaſerūt. CAPVT. IIII.

INcunabula Tullij hoſtilij agreſte tuguriū cepit. Eiuſdem adu leſcētia in pecore paſcēdo fuit occupata. Validior ætas imperiū Romanū rexit, & duplicauit. Senectus excellētiſſimis ornamētis decorata, in excellētiſſimo maieſtatis faſtigio fulſit. Verū Tul.

& si magni, & admirabilis incremẽti, domesticũ tñ exemplũ est.

De Tarquinio Prisco.

Tarquiniũ autem Priscũ ad Romanum imperiũ occupandũ for tuna in vrbem nostram aduexit. alienũ, quod exactũ. alieniorem, quod ortum Corintho. fastidiendũ, quod mercatore genitum. eru bescendum, quod etiam exule Demarato natũ patre. Cæterũ tam prosperum cõditionis suæ euentũ. industriũ, pro inuidioso. glorio sum, pro inuiso reddidit, dilatauit enim fines Ro. Po. cultum deoꝶ nouis sacerdotijs auxit. numerũ Senatus amplificauit. equestrem ordinem vberiorẽ reliquit, quodq; laudũ eius cõsumatio est, præclaris virtutibus effecit, ne hæc ciuitas pœnitentiã ageret, ꝙ regem de finitimis potius mutuata esset, ꝙ̃ de suis elegisset.

De Tullio Seruio rege.

In Tullio vero Seruio fortuna ꝑcipue vires suas ostẽdit. Vernã huic vrbi natũ, regẽ dando, cui quidẽ diutissime imperiũ obtigere, quater lustrũ condere, ter triũphare cõtigit, ad summã autem vnde processerit, aut quo peruenit, statuæ ipsius titulus abunde testatur, seruili cognomine, & regia appellatione perplexus.

De Varrone.

Miro quoq; gradu Varro ad consulatum ex macellaria patris taberna conscendit. Et quidẽ fortuna parũ duxit, sordidissimæ merecis capturis inquinati solito. xij. fasces largiri, nisi etiã. L. Aemilium Paulum dedisset collegã, atq; ita se in eius sinũ infudit, vt cũ apud Cannas culpa sua vires. Po. Ro. exhausisset, Paulũ quoq;, qui præliũ cõmittere noluerat, occidere pateret̃, illũ in urbẽ incolumem reduceret. Quinetiã senatũ gratias ei agentẽ, ꝙ redire voluisset, ante portas eduxit, excuditq;, vt grauissime cladis autori Dictatura deferret̃.

De. M. Perpenna.

Non paruus cõsulatus rubor Marcus Perpẽna, vtpote qui Cos. ante,q̃ ciuis,sed in bello gerendo vtilior aliquãto reipub. Varrone imperatore. Regẽ enim Aristonicũ cepit,Crassianæq; stragis puni⸗tor extitit. Cũ interim cuius vita triũphauit, mors Papia lege dãna ta est. Nãq; patrẽ illius, nihil ad se pertinẽtia ciuis Romani iura cõ⸗plexũ, Sabelli iudicio petitũ, redire in pristinas sedes coegerũt. Ita Marci Perpẽnæ nomẽ adumbratũ,falsus cõsulatus,caliginis simile imperiũ,caducus triũphus, aliena in vrbe im̃pbe peregrinatus est

De.M. Porcio Catone.

Marci vero Porcij Catonis incrementa publicis votis expetẽda fuerunt, qui nomen suũ Thusculi ignobile, Romæ nobilissimum reddidit. Ornata sunt enim ab eo literarũ latinarũ monimẽta,adiu ta disciplina militaris,aucta maiestas senatus,prorogata familia, in qua maximũ decus posterior est ortus Cato.

EXTERNA. De Socrate.

Sed vt Romanis externa iungamus, Socrates nõ solũ hominũ cõsensu,verũ etiã Apollinis oraculo sapiẽtissimus iudicatus, Phæ⸗narete matre obstetrice, & Sophronisco patre marmorario geni⸗tus,ad clarissimũ lumẽ gloriæ excessit,neq; imerito. Nã cũ eruditis simorũ viroꝝ ingenia in disputatione cæca vagarent̃,mensurasq; Solis,& Lunæ,& cęteroꝝ syderũ loquacibus magis,q̃ certis argu mentis explicare conarent̃, totius etiã mũdi ambitũ cõplecti aude rent,primus ab his indoctis erroribus abductũ animũ suum in inti ma cõditionis humanæ, & in secessum pectoris repositos affectus scrutari coegit,si virtus p̃ seipsam ęstimet̃, vitę magister optimus.

De Euripide,& Demosthene.

Quam matrẽ Euripides, aut quẽ patrẽ Demosthenes habuerit, ipsorũ quoq; seculo ignotũ fuit. Alterius autẽ matrẽ olera, alterius

patrem cultellos venditasse, omniũ pene doctorũ literæ loquunt. Sed quid aut illius tragica, aut huius oratoria vi clarius?

De ijs, qui a parẽtibus claris degenerauerũt. CAPVT. V.

SEquitur duplicis promissi pars adopertis illustrium uirorum imaginibus reddẽda. Quoniam quidẽ sunt referendi, qui ab earum splendore degenerauerunt, teterrimis ignauiæ, ac nequitiæ sordibus, imbuta nobilia portenta.

De Scipione ignobili filio Africani.

Quid enim mõstro similius, q̃ superioris Africani filius Scipio? Qui in tanta domestica gloria ortus, a paruulo admodũ regis Antiochi præsidio capi sustinuit, cũ ei volũtaria morte absumi satius fuerit, q̃ inter duo fulgentissima cognomina patris, & patrui, altero oppressa Africa iam parto, altero iam maiore ex parte recuperata Asia, surgere incipiente, manus vinciendas hosti tradere, eiusq; bñficio precariũ spiritũ obtinere, de q̃ mox. L. Scipio speciosissimũ deorũ, hominũq; oculis subiecturus erat triumphũ. Idẽ præturæ petitor candidam togam adeo turpitudinis maculis obsolefactam in campũ detulit, vt nisi gratia Cicerei, qui patris eius scriba fuerat adiutus esset, honorẽ a Po. impetraturus nõ videret. Quanq; quid interfuit vtrũ repulsam, an sic adeptã præturã domũ referret? Quã cũ propinqui ab eo pollui animaduerterent, id egerunt, ne aut sellam ponere, aut ius dicere auderet. Insuperq; e manu eius annulũ, in quo caput Africani sculptum erat, detraxerunt. Di boni quas tenebras e quo fulmine nasci passi estis.

De filio. Q. Fabij degenere.

Age. Q. Fabij Max. Allobrogici & ciuis, & imperatoris clarissimi filius. Q. Fabius Max. q̃ perditam luxuria vitam egit? Cuius vt cætera flagitia obliterentur, tamẽ abunde illo dedecore mores nu-

dari possent, quod ei. Q. Pompeius Prætor vrbanus, paternis bonis interdixit, neq; in tanta ciuitate, qui illud decretũ reprehéderet, inuentus est. Dolenter enim homines ferebant pecuniam, quæ Fabiæ gétis splendori seruire debebat, flagitijs disijci. Ergo quem nimia patris indulgentia hæredem reliquerat, publica seueritas exhęredauit

De filio Clodij Pulchri.

Possedit fauorem plebis Clodius Pulcher, adhærensq; Fuluianæ stolæ pugio, militare decus muliebri imperio subiectũ habuit. quorum filius Pulcher, præterq̃ q eneruem, & frigidam iuuentã egit, perdito etiã amore vulgatissimæ meretricis infamis fuit, mortisq; erubescendo genere consumptus est, abdomine enim auide deuorato, fœdæ, ac sordidæ intemperantiæ, spiritum reddidit.

De Hortensio Corbio.

Nam. Q. quidem Hortensij, qui in maximo, & ingenuorum ciuium, & amplissimorũ prouẽtu, summũ autoritatis, atq; eloquentiæ gradum obtinuit nepos Hortensius Corbio, omnibus scortis abiectiorem, & obscœnioré vitam exegit, ad vltimũq; lingua eius tam libidini cunctorũ inter lupanaria prostitit, q̃ aui pro salute ciuiũ in foro excubuerat. Animaduerto in q̃ periculosum iter processerim. Itaq; meipsum reuocabo, ne si reliqua eiusdé generis naufragia cõsectari pseuerauero, aliqua inutili relatione implicer. Referam igitur pedé, deformesq; vmbras in imo gurgite turpitudinis suæ iacere patiar. Satius est enim narrare qui illustres viri in cultu, cæteroq; vitæ ritu, aliqua ex parte nouando, sibi indulserunt.

Qui ex illustribus in veste, aut in cætero cultu licentius, q̃ mos patrius permittebat, indulserũt. CAPVT VI.

De. P. Scipione.

PVblius Scipio cũ in Sicilia augendo exercitum, traijciendoq; in Africam, opportunum quærendo gradũ, Carthaginis ruinam animo volueret, inter cõsilia, ac molitiones tantæ rei, operã gymnasio dedit, pallioq;, & crepidis vsus, nec hac re segniores Punicis exercitibus manus intulit, sed nescio an ideo alacriores. qa vegeta, & strenua ingenia, quo plus recessus sumũt, hoc vehementiores impetus edunt. Crediderim etiã fauorẽ eũ sociorũ vberiorẽ se adepturum æstimasse, si victũ eorum, & solẽnes exercitationes cõprobasset. Ad quas tum veniebat, cum multũ, ac diu fatigasset humeros, & cætera membra militari agitatione, firmitatẽ suam probare coegisset, cõsistebatq; in illis labor eius, in ijs remissio laboris. Lucij vero Scipionis statuã chlamydatã, & crepidatam in Capitolio cernimus, quo habitu uidelicet, quia aliquãdo vsus erat, effigiem suam formatã poni voluit. Lucius quoq; Sylla cum imperator esset chlamidato sibi, & crepidato Neapoli ambulare deforme non duxit.

De Caio Duellio.

Caius autẽ Duellius, qui primus naualẽ triumphũ ex Pœnis retulit, quotiescunq; epulaturus erat, ad funalem cæreum præeunte tibicine, & fidicine, a cœna domũ reuerti solitus est, insignem bellicæ rei successum, nocturna celebratione testando.

De Papyrio Massone.

Nam Papyrius quidẽ Masso, cũ bene gesta Repu. triumphũ a senatu nõ impetrasset, in Albano monte triumphandi, & ipse initiũ fecit, & cæteris postea exemplũ præbuit, proq; laurea corona, cum alicui spectaculo interesset, myrtea vsus est.

De. C. Mario.

Item. C. Marij pene insolẽs factum. Nam post Iugurthinũ, Cim

bricūq̄,& Theutonicū triūphum,cantharo semper potauit, q̄d Liber pater inclytū ex Asia ducēs triūphū,hoc usus poculi gn̄e ferebatur,ut inter ip̄m haustū vini,victoriȩ eius suas victorias cōpararet.

De.M.Catone.

Marcus autem Cato prætor.M.Scauri, cæterorūq̄ reorū iuditia nulla indutus tunica,sed tantummodo amictus prætexta,egit.sed hæc,atq̄ his similia,virtutis aliquid sibi in cōsuetudine nouanda licentiæ sumentis inditia sunt. Illis autē, quæ deinceps subnectam, quantam sui habere fiduciam soleat,cognoscetur.

De fiducia sui CAPVT. VII.

PVb.&.Cn. Scipionibus in Hispania cum maiore parte exercitus acie Punica oppressis, omnibusq̄ prouinciæ eius nationibus Carthaginiensiū amicitiam secutis,nullo ducum nostrorum illuc ad corrigendā rem proficisci audente,P. Scipio quartum & vigesimum annum agens iturum se pollicitus est. Quæ quidē fiducia. P. R.salutis, ac victoriæ spem dedit. Eadēq̄ in ipsa Hispania vsus est. Nā cū oppidū Badiam circunsederet, tribunal suū adeuntes,in ædem,quæ intra mœnia hostiū erat, vadimoniū in posterū diem facere iussit,cōtinuoq̄ vrbe potitus,& tēpore, & loco, quo prædixerat, sella posita ius ei dixit. Nihil hac fidutia generosius,nihil prædictione verius, nihil celeritate efficacius,nihil etiā dignitate dignius. Nec minus animosus, minusve prosper illius in Africam transitus, in quā e Sicilia exercitū senatu vetante,traduxit,quia nisi plus in ea re suo, q̄ Pa. Consc. consilio credidisset,secundi Punici belli finis inuentus non esset Cui facto par illa fidutia,non post,q̄ Africam attigit,speculatores Annibalis in Castris deprehēsos,& ad se perductos, nec supplicio affecit, nec de cōsilijs,ac viribus Pænorum percunctatus est. Sed circ i omnes

manipulos diligentissime deducendos curauit. Interrogatosq; an satis ea consyderassent, quæ speculari iussi erát, prandio dato ipsis, iumentisq; eorum, incolumes dimisit. Quo tam pleno fiduciæ spiritu prius animos hostium, q̃ arma contudit. Verum vt ad domestica eximiæ eius fiduciæ acta veniamus, cum a L. Scipione ex Antiochensi pecunia. IIs. quadragies ratio in curia reposceret, prolato ab eo libro, quo acceptæ, expẽsæq; summæ continebant, refelliq; inimicorum accusatio poterat, discerpsit. indignatus de ea re dubitari, quæ sub ipso legato administrata fuerat. quinetiã in hũc modũ egit. Nõ reddo. P. C. ærario vestro. IIs. quadragies rationem alieni imperij minister, q meo ductu, meisq; auspicijs bis millies. IIs. vberius feci. Neq; enim adhuc puto eo malignitatis ventũ, vt de mea innocentia quærendũ sit. Nam cũ Africã totã potestati vestræ subiecerim, nihil ex ea quod meum dicerẽ, præter cognomen retuli. Non igitur me Punicæ, non fratrem meum Asiaticæ gazæ auarum reddiderũt, sed vterq; nostrũ inuidia magis, q̃ pecunia locupletior est. Tam constantẽ defensionẽ Scipionis vniuersus senatus comprobauit. Sicut illud factũ, quod cum ad necessariũ reip. vsum pecuniã ex ærario promi opus esset, idq; Quęstores quia lex obstare videretur, aperire non auderent, priuatus claues poposcit, patefactoq; ærario, legem vtilitati cedere coegit. Quam quidẽ fiduciam cõscientia illa dedit, quia meminerat omnes leges a se esse seruatas. Non fatigabor eiusdem facta identidẽ referendo, quoniã nec ille quidẽ in cõsimili genere virtutis edendo, fatigatus est. Diẽ illi ad populũ. M. Neuius Trib. Pl. aut, vt quidã memorant, duo Petilij dixerant, qui ingenti frequẽtia in forũ deductus, rostra cõscendit, capitiq; suo corona triumphali imposita. Hac ego, inquit, Quirites die Carthaginẽ magna sperantẽ, leges nostras accipere iussi.

proinde æquũ est vos mecũ ire in Capitoliũ supplicatũ. Speciosissimam deinde eius vocẽ æque clarus euentus secutus est. siquidẽ & senatũ totũ, & vniuersum equestrẽ ordinẽ, & cunctã plebem Iouis Opt. Maxi. puluinaria petẽs, comitẽ habuit. Restabat vt Trib. apud populũ sine populo ageret, desertusq; in foro cũ magno calũniæ suę ludibrio, solus moraretur. cuius deuitãdi ruboris causa, in Capitoliũ pcessit, deq; accusatore, Scipionis venerator est factus.

De Scipione Aemyliano.

Auiti spiritus egregius successor Scipio Aemylianus, cũ vrbem præualidam obsideret, suadentibus quibusdã, ut circa mœnia eius ferreos murices spargeret, omniaq; vada tabulis plumbatis cõsterneret, habentibus clauorũ cacumina, ne subita eruptione hostes in præsidia nostra impetũ facere possent, respondit nõ esse eiusdẽ & capere aliquos velle, & timere.

De. SC. Nasica.

In quãcũq; memorabiliũ partem exemplorũ conuertor, velim nolimue in cognomine Scipionũ hæream necesse est. Cui enim licet hoc loci Nasicam præterire fidentis animi, dictiq; clarissimũ autorem: Annonæ charitate increbrescente. C. Curiatius Tri. Pl. productos in contionẽ Coss. compellebat, vt de frumento emendo, atq; ad id negotiũ explicandũ mittendis legatis, in curiã referrent. Cuius instituti minime vtilis, interpellãdi gratia Nasica contrariã actionẽ ordiri cœpit. Obstrepente deinde plebe, tacete quæso quirites (inquit) plus enim ego, q̃ vos quid Reipub. expediat, intellego. Qua uoce audita, omnes pleno venerationis silentio, maiorẽ autoritatẽ eius, q̃ suorum alimentorum respectum egerunt.

De Liuio Salinatore.

Liuij quoq; Salinatoris æternæ memoriæ autoritate tradendus

animus. Qui cũ Asdrubalem, exercitũq; Pœnorũ in Vmbria deleſ-ſet, & ei diceretur, Gallos, ac Ligures ex acie ſine ducibus, & ſignis, ſparſos, ac palantes parua manu opprimi poſſe, reſpondit, in hoc eis oportere parci, ne hoſtibus tãtę cladis domeſtici nũcij deeſſent.

De. P. Furio Philo.

Bellica hæc præſtantia animi togata illa, ſed non minus lauda-bilis, quã Publius Furius Philus Cos. in ſenatu exhibuit. Q. enĩ Me tellum. Q. q; Pompeiũ conſulares viros vehementes inimicos ſu-os, cupitam ſibi profectionẽ in prouinciã Hiſpaniã, quam ſortitus erat, identidem exprobrãtes, legatos ſecũ illuc ire coegit. fiduciam non ſolum fortẽ, ſed pene etiã temerariam exhibens, quæ duobus acerrimis odijs latera ſua cingere auſa eſt, vſumq; miniſterij vix tu tum in amicis, e ſinu inimicorũ petere ſuſtinuit.

De. L. Craſſo.

Cuius factũ ſi cui placet, neceſſe eſt. L. etiã Craſſi, qui apud maio res eloquẽtia clariſſim⁹ fuit, propoſitũ nõ diſpliceat. Nã cum ex cõ ſule prouinciã Galliam obtineret, atq; in eam Cn. Carbo, cuius par tẽ dãnauerat, ad ſpeculanda acta ſua veniſſet, non ſolũ eũ inde nõ ſummouit, ſed inſuper locũ ei in tribunali aſſignauit, nec vlla de re niſi in eo cõſiliũ adhibito, cognouit. Itaq; acer & vehemẽs Carbo, nihil aliud Gallica peregrinatione cõſecutus eſt, q̃ ut animaduerte ret, ſontem patrẽ ſuum, ab integerrimo viro in exiliũ miſſum.

De Catone ſuperiore.

Cato vero ſuperior ſæpenumero ab inimicis ad cauſæ dictionẽ vocatus, nec vllo vnquã crimine conuictus, ad vltimũ tantũ fidu ciæ in ſua innocentia repoſuit, vt ab his in quæſtionẽ publicam de ductus. T. Gracchum, a quo in adminiſtrationẽ Reip. ad multum odium diſſidebat, iudicem depoſceret. Qua quidẽ animi præſtan-

stia, pertinaciam eorum insectandi se inhibuit.

De .M. Scauro.

Eadem.M.Scauri fortuna, æque senectus lõga, ac robusta, idem animus. qui cũ pro rostris accusaretur, q̃ a rege Mitridate, ob Rép. prodendã, pecuniam accepisset, causam suam ita egit. Est eni Quirites iniquũ, cum inter alios vixerim, apud alios me ratioñe vitæ reddere. Sed tamen audebo, vos, quorũ maior pars honoribus, & actis meis interesse nõ potuit, interrogare. Varius Sucronensis. M. Aemiliũ Scaurum regia mercede corruptũ, imperium Po.Ro. prodidisse ait. M. Aemylius Scaurus huic se affinem esse culpæ negat. Vtri creditis? Cuius dicti admiratione populus cõmotus, Varium ab illa dementissima actione, pertinaci clamore depulit.

De. M. Antonio.

Contra. M. Antonius ille disertus, non enim respuendo, sed amplectendo causæ dictionem, q̃ innocens esset, testatus est. Quęstor proficiscens in Asiam, Brundusium iam peruenerat. vbi literis certior factus incesti se postulatum apud. L. Cassium Prætorem, cuius tribunal propter nimiam seueritatẽ Scopulus reorum dicebatur, cũ id vitare beneficio legis Memiæ liceret quæ eorum, qui Reipu. causa abessent, recipi nomina vetabat, in vrbem tamẽ recurrit. quo tã pleno fiduciæ bono consilio, tum absolutionẽ celerem, tum profectionem honestiorem consecutus est.

De Senatu Romano.

Sunt & illa speciosæ fiduciæ publica exempla. Nam cũ eo bello, quod aduersus Pyrrhũ gerebat, Carthaginiẽses. C. acXXX. nauiũ classem in præsidiũ Romanis Hostiam vltro misissent, senatui placuit, legatos eorum ad ducẽ ire, qui dicerent, Po.Ro. bella suscipere solere, quæ suo milite gerere posset. proinde classem Carthaginẽ

reducerent. Idem post aliquot annos Cannensi clade exhaustis Romani imperij viribus, supplementũ exercitus in Hispaniã mittere ausus, fecit, ne hostiliũ locus castrorum, tum maxime Capenã portã armis Annibale pulsante, minoris veniret, q̃ si illũ Pœni nõ obtinerent. Ita se gerere in aduersis rebus, quid aliud est, q̃ sæuientem fortunam, in adiutoriũ sui, pudore victam conuertere.

De Accio Poeta.

Magno spacio diuisus est a senatu ad poetam Accium transitus. Cæterũ vt ab eo decentius ad externa transeamus, producatᷣ in mediũ. Is Iulio Cæs. amplissimo, & florentissimo viro, in collegiũ poetarũ venienti nunq̃ assurrexit. nõ maiestatis eius immemor, sed q in cõparatione cõmuniũ studiorũ, aliquanto superiorẽ se esse cõfideret. quapropter insolentiæ crimine caruit. quia ibi voluminũ, non imaginum certamina exercebantur.

EXTERNA. De Euripide Philosopho.

Nec Euripides quidẽ Athenis arrogans visus est. Cũ postularet populo, vt ex tragœdia quandã sentẽtiã tolleret, progressus in scenam, dixit, se vt eum doceret, nõ vt ab eo disceret, fabulas componere solere. Laudanda profecto fiducia est, quæ ęstimationẽ sui, certo pondere examinat. tantũ sibi arrogans, quantũ a cõtemptu, & insolentia distare satis est. Itaq; & quod Alcestidi tragico poetæ respondit, probabile. Apud quẽ cum quereretᷣ, q eo triduo non vltra tres versus maximo impenso labore deducere potuisset, atq; is se centũ perfacile scripsisse gloriaretur, sed hoc inquit interest, q tui in triduum tantũmodo, mei vero in omne tempus sufficient, alterius eni fœcundi cursus scripta, intra primas memoriæ metas corruerunt. alterius cunctante stilo elucubratum opus, per omne æui tempus plenis gloriæ velis feretur.

De Antigenida.

Adijciam ſcene eiuſdem exemplū. Antigenidas tibicen diſcipu-
lo ſuo magni profectus, ſed parum feliciter populo ſe approbanti,
cunctis audientibus, dixit. Mihi cane & Muſis. quia videlicet perfe
cta ars fortunæ lenocinio defecta, iuſta fiducia non exuitur. Quāq;
ſcit ſe laudem meritam, eam, & ſi ab alijs impetrat, domeſtico ta-
men acceptam iuditio refert.

De Zeuſi pictore.

Zeuſis aūt cū Helenā pinxiſſet, quid de eo opere hoīes ſenſuri eſ
ſent, expectandū nō putauit, ſed ꝓtinus hos verſus græcos adiecit.

Οὐ νέμεσις τρῶάς τε, καὶ ἐϋκνήμιδας ἀχαιοὺς
τοιῇδ' ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα πάσχειν.
Αἰνῶς ἀθανάτῃσι θεαῖς εἰς ὦπα ἔοικεν.

Adeo ne dextræ ſuæ multū pictor arrogauit, vt ea tantum forma
comprehenſum crederet, quantū aut Leda cœleſti partu edere, aut
Homerus diuino ingenio exprimere potuit?

De Phidia.

Phidias quoq; Homeri verſibus egregio dicto alluſit. Simulacro
enim Iouis olympij perfecto, quo nullum præſtantius, aut admira
bilius humanæ fabricatæ ſunt manus, interrogatus ab amico, quo
nam mentem ſuam dirigēs, vultum Iouis propemodū ex ipſo cœ
lo petitum, eboris liniamētis eſſet amplexus, illis ſe verſibus quaſi
magiſtro vſum reſpondit.

Ἢ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε κρονίων.
Ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος
κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο. μέγαν δ' ἐλέλιξεν ὄλυμπον

De Epaminunda.

Non patiuntur me tenuioribus exemplis diutius inſiſtere fortiſ-

ſimi duces. Siquidē Epaminundas, cū ei ciues irati, ſternendarū in oppido viarū cōtumeliæ cauſa curam mandarent (erat enim illud miniſteriū apud eos ſordidiſſimū) ſine vlla cunctatione id recepit, daturūq; ſe operam, vt breui ſpecioſiſſimū fieret, aſſeuerauit. mirifica deinde procuratione, abiectiſſimū negotium, pro ampliſſimo ornamento expetendum Thebis reddidit.

De Annibale.

Annibal vero, cum apud regē Pruſiam exularet, autorq; ei committendi prælij eſſet, atq; is nō idem ſibi extis portendi diceret, an tu inquit vitulinæ carunculæ, q̄ imperatori veteri mauis credere? Si verba numeres, breuiter & abſciſe. ſi ſenſum æſtimes, copioſe, & valenter. Hiſpanias enī direptas Po.Ro. & Galliarū ac Liguriæ vires in ſuā redactas poteſtatē, & nouo tranſitū Alpiū iuga patefacta, & Traſimenum lacum dira inuſtum memoria, & Cannas Punicæ victoriæ clariſſimū monimētum, & Capuam poſſeſſam, & Italiam laceratam, ante pedes hominis effudit, vniusq; hoſtiæ iocinori, longo experimēto teſtatam gloriam ſuā, poſtponi æquo animo nō tulit. & ſane quod ad exploranda bellica ſacrificia, æſtimādosq; militares ductus attinebat, omnes foculos, oēs aras Bithyniæ Marte ipſo iudice, pectus Annibalis prægrauaſſet.

De Cotye.

Capax generoſi ſpiritus illud quoq; dictū regis Cotys. Vt enī ab Athenienſibus ciuitatem ſibi datam cognouit, & ego (inquit) illis meæ gentis ius dabo. Aequauit Athenis Thraciā, ne viciſſitudine talis beneficij imparem ſe iudicando, humilius de origine ſua ſentire exiſtimaret. Nobiliter etiā vterq; Spartanus, & q increpitus a quodā, q in aciē claudus deſcēderet, pugnare, nō fugere propoſitū ſibi eſſe reſpōdit, & qui referēte quodā, ſagittis Perſaꝝ ſolē obſcura

ri solere, bene nattas, inquit, in vmbra enī melius ꝑliabimur. Vir eiusdē vrbis, atq; animi, hospiti suo patriæ muros excelsos, latosq; ostēdenti dixit. Si mulieribus istos cōparastis, recte. si viris, turpiter.

De Constantia. CAPVT VIII.

APtum, & animosum bonæ fiduciæ pectus emenso, quã si debitum opus superest, Constantiæ representare naturam. Natura enim sic comparatum est, ut quisquis se aliquid ordine, ac recta mente cōplexum confidit, vel iam gestum si obtrectetur, acriter tueatur. vel nondū editum, si interpelletur, sine vlla cunctatione ad effectum perducat.

De Fuluio.

Sed dum exemplar propositæ rei prosequor latius, mihi circunspicienti ante omnia se Fuluij Flacci constātia offert. Capuam fallacibus Annibalis promissis Italiæ regnum nefaria defectione pacisci persuasam, armis occupauerat. tandē culpæ hostiū tam iustus æstimator, q̃ speciosus victor, Capuanū senatū, impij decreti autorē, funditus delere constituit. Itaq; cathenis onustū in duas custodias, theanam, calenamq; diuisit, cōsilium executurus, cū ea peregisset, quorū administrandorū celerior esse necessitas videbatur. Rumore deinde de senatus mitiore sententia orto, ne debitā pœnam scelerati effugerēt, nocte admisso equo, Theanā contēdit. interfectisq; qui ibi asseruabātur, e uestigio Calenam transgressus, perseuerātiæ suæ opus executus est. & iam deligatis ad palum hostibus, literas a P.C. ne quicq̃ Capuanis salutares accepit. In sinistra enī eas manu sicut erant traditæ, reposuit. ac iusso lictore lege agere, tunc demū aperit, post, q̃ illis obtemperari nō poterat. Qua constantia victoriæ quoq; gloriā antecellit, quia si eum intra seipsum partita laude æstimes, maiorem, punita Capua, q̃ capta reperies.

De. Q. Fabio Maximo.

Atq; ista quidē seueritatis, illa vero pietatis constantia admirabilis, quam. Q. Eabius Max. infatigabilē patriæ pręstitit. pecuniā pro captiuis Annibali numerauit, fraudatus ea publice tacuit. Dictatori ei magistrū equitum Minutiū iure imperij senatus æquauerat, silentiū egit. complur ibus prætereа iniurijs lacessitus, in eodē animi habitu permansit. nec vnquā sibi Reip. permisit irasci. tam perseuerans in amore ciuiū fuit. Quid in bello gerendo, nonne pars eius constantia? Imperiū Ro. Cannensi prælio pene destructū vix suffi cere ad exercitus cōparandos videbat̃. Itaq; frustrari, & eludere Pœnorū impetus, q̃ manū cū ijs tota acie cōferere melius ratus, pluribus cōminationibus Annibalis irritatus, sæpe etiā spe bene gerendæ rei oblata, nunq̃ a cōsilij salubritate, ne parui quidē certaminis discrimine, recessit. quodq; est difficillimū, vbiq; ita, ac spe supior apparuit. Ergo vt Scipio pugnando, ita hic non dimicādo, maxie ciuitati nostræ succurrisse visus est. Alter enī celeritate sua Carthaginē oppressit, alter cunctatione id egit, ne Roma opprimi posset.

De. C Pisone, & M. Palicano.

Caium etiā Pisonē mirifice, & constanter turbulento Reip. statu egisse Cos, narratione in sequēti patebit. M. Palicani seditiosissimi hominis pestiferis blāditijs præreptus populi fauor, cōsularibus comitijs summū dedecus admittere conabat̃, amplissimū ei deferre imperiū cupiēs, cuius deterrimis actis exquisitū potius suppliciū, q̃ vllus honos debebat̃. Nec deerat consternatæ multitudini furialis fax tribunitia, quæ temeritatē eius, & ruentē comitaretur, & languentē actionibus suis inflammaret. In hoc miserādo pariter, atq; erubescendo statu ciuitatis, tantū nō manibus Tribunorū pro rostris Piso collocatus est. cū hinc atq; illinc eum ambissent, ac Palica

num suffragijs populi Cos.creatū, an renuntiaturus esset, interrogaretur, primo respondit, nō existimare se tantis tenebris offusam esse Remp. vt huc indignitatis veniretur. Deinde cū perseuerantes instarent, ac dicerent, Age, si ventū fuerit, non renuntiabo inquit. Quo quidē tam abscisso responso, consulatū Palicano, prius, q̄ illum adipisceretur, eripuit. Multa & terribilia Piso cōtempsit, dum speciosum mentis suæ flecti non vult rigorem.

De Metello.

Metellus autē Numidicus propter consimile perseuerantiæ genus excepit quoq; indignā maiestate, ac moribus suis procellam. Cum enim animaduerteret, quo tenderent Saturnini Tri.Pl. funesti conatus, quantoq; malo Reip. si nō his occurreretur, erupturi essent, in exiliū, q̄ in legē eius ire maluit. Potest aliquis hoc viro dici constantior? qui ne sententia sua pelleretur, patria, in qua summū dignitatis gradum obtinebat, carere sustinuit.

De. Q. Scæuola,

Cæterū vt neminē ei prætulerim, ita. Q. Scæuolam Augurem merito cōpararim. Depulsis, prostratisq; inimicorū partibus, Sylla occupata vrbe, senatum armatus coegerat, ac summa cupiditate ferebatur, vt. C. Marius q̄ celerrime hostis iudicaretur. Cuius volūtati nullis obuiam ire audētibus, solus Scæuola interrogatus de hac re, sententiā dicere noluit. Quinetiā truculentius sibi minitāti Syllæ, licet, inquit, mihi agmina militū, quibus curiam circunsedisti, ostentes, licet mortē identidem miniteris, nunq̄ tamen efficies, vt propter exiguū, senilemq; sanguinē meum, Marium, a quo vrbs, & Italia conseruata est, hostem iudicem.

De Sempronia.

Quid fœminæ cum contione? si patrius mos seruetur nihil. sed

vbi domestica quies seditionũ agitata fluctibus est. priscæ consuetudinis autoritas cõuellit. plusq; valet, quod violentia cogit, quã quod suadet, & pcipit verecundia. Itaq; te Sempronia TIB. & C. Gracchorũ soror, vxor Scipionis Aemyliani, non, vt absurde grauissimis virorũ operibus inserens, maligna relatione cõprehendã. Sed quia a Trib. Ple. producta, ad populũ in maxĩa confusiõe nihil a tuorũ amplitudine degenerasti. honorata memoria psequar. Cõacta es eo loci cõsistere. vbi principiũ ciuitatis perturbari frons solebat. instabat tibi toruo vultu minas pfundens amplissima potestas, cũ clamor imperitæ mltitudinis obstreperet. totũ forũ acerrimo studio nitebat vt Equitio, cui Sẽproniæ gẽtis falsum ius quærebat tanquã filio Tiberij Fratris tui osculũ dares. tu tamẽ illũ, nescio quibus tenebris protractũ ut protẽtum, execrabili audacia ad usurpandam alienã propinquitatem tendentem repulisti.

De Centurionibus.

Non indignabũtur lumina nostræ vrbis. si inter eorũ eximium fulgorem Centurionum quoq; virtus spectandã se obtulerit. Nam vt humilitas amplitudinem venerari debet, ita nobilitate fouẽda magis, q̃ spernẽda bonæ indolis nouitas est. An abigi debet Põtius ab horum exemplorum cõtextu qui pro Cæsaris partibus excubans, Scipionis præsidio interceptus, cũ vno modo salus ei daretur, si se futurũ Cn. Pompeij generi ipsius militem affirmasset, ita respõdere nõ dubitauit. Tibi quidem Scipio gratias ago. sed mihi vti ista conditione vitæ nõ est opus. Sine vllis imaginibus nobilẽ animum, & idem constantiæ propositum secutus. C. Meuius Centurio diui Augusti, cum Antoniano bello sępenumero excellentes pugnas edidisset. improuisis hostiũ insidijs circũuentus, & ad Antoniũ Alexandriã perductus, interrogatusq; quid nam de eo statui

nam de eo statui deberet. iugulari me inquit iube, quia non salutis beneficio, nec mortis supplicio adduci possum, ut aut Cæsaris miles desinā. aut tuus esse incipiam. Cęterum quo constantius vitam contēpsit, eo facilius impetrauit. Antonius enī virtuti eius incolumitatē tribuit. EXTERNA. De Blasio.

Complura huiusce notæ Romana exēpla superant. sed satietas modo vitāda est. Itaq; stilum meū ad externa iam delabi permittā quorū principatū teneat Blasius, cuius constantia nihil ptinatius. Salapiā enim patriā suam pſidio punico occupatā Romanis cupiens restituere, Dasium acerrimo studio secum in administratione Reip. diffidentē, & alioqui toto animo Annibalis amicitiæ vacantem, sine quo propositum consiliū peragi non poterat, ad idē aggrediendum opus maiore cupiditate, q̄ spe certiore, tentare ausus est. Qui protinus sermonē eius, adiectis quæ & ipsum cōmendatiorem, & inimicum inuisiorem factura videbantur, Annibali retulit. A quo adesse iussi sunt, vt alter crimen probaret, alter defenderet. Cæterū cum res pro tribunali gererēt, & illi quæstioni omniū oculi essent intenti, dum aliud forte certioris curæ negotiū tractat̄, Blasius vultu dissimulante, ac voce summissa monere Dasiū cœpit, vt Romanorum potius, q̄ Carthaginiensium partes foueret. Enimuero tunc ille proclamat, se in conspectu ducis aduersus eum solicitari. Quod quia incredibile existimabatur, & ad vnius tantū aures penetrauerat, & iactabat̄ ab inimico, veritas fide caruit. Sed nō ita post multo Blasij mira constantia, Dasium ad se traxit. Marcelloq; & Salapiam, & quingentos Numidas, qui in ea custodiæ causa erant, tradidit.

De Phocione.

Phocion vero, cū Atheniēses rem aliter, q̄ ipse suaserat, prospe-

re administrassent, adeo perseuerans cõstantiæ suæ propugnator extitit, vt in concione lætari quidẽ se successu eorũ, sed consiliũ tñ suũ aliquanto melius fuisse diceret. Non enim damnauit, quod recte viderat. quia quod alius male cõsuluerat, bene gesserãt. fœlicius illud existimans, hoc sapiẽtius. Plerunq; enim temeritatẽ casus iuuat, vbi prauo cõsilio propius aspirat. & quo vehemẽtius noceat, desperatius prodest. Placidi sane, & misericordes, & liberales oĩq; suauitate temperati mores Phocionis, quos optime profecto consensus omniũ, bonitatis cognomine decorandos censuit. Itaq; cõstantia, quæ natura rigidior videt̃, lenis e mansueto pectore fluxit.

De Socrate.

Socratis autẽ virilitatis robore palliatus animus, aliquanto præstantius perseuerantiæ exemplum edidit. Vniuersa ciuitas Atheniensium iniquissimo, & truculẽtissimo errore instructa, de capite decem Prætorũ, qui apud Arginusas Lacedæmoniã classem deleuerant, tristẽ sententiã tulerat. Forte tũc eius potestatis Socrates, cuius arbitrio plebiscita ordinarent̃, indignũ iudicans tot, & tã benemeritos, ex indigna causa impetu inuidiæ arripi, temeritati multitudinis constantiã suam obiecit, maxĩoq; concionis fragore, & incitatissimis minis cõpulsus non est, vt se publicæ demẽtiæ autorẽ ascriberet, quæ oppositu eius legitima crassari via ꝓhibita, iniusto Prætorũ cruore manus suas cõtaminare ꝑseuerauit. Nec timuit Socrates, ne cõsternatæ patriæ, vndecimꝰ furor, mors ipsius existeret.

De Ephialte.

Proximũ, & si non eiusdem splendoris est, tamen certũ constantiæ haberi potest experimentũ efficacis operæ forensis, fidei nõ latentis. Athenis Ephialtes accusare publice iussus, & inter cæteros demonstrati nomẽ deferre coactus est, cuius filius erat Demochares

tes excellẽtis formæ puer animo eius flagrãtissimo inhęrens amo re. Itaq̧ cõmunis officij forte truculẽtus accusator, priuati affectus cõditione miserabilis reus, puerũ ad se exorandũ, quo parcius pa tris criminib⁹ insisteret venientẽ, neq̧ repellere, neq̧ supplicẽ geni b⁹ suis aduolutũ intueri sustinuit. Sed opto capite flens, & gemẽs, preces expromere passus est. Nihiloq̧ minus sincæra fide accusatũ demõstratũ dãnauit, uictoriã nescio laude, an tormẽto maiore par tam. quoniã prius, quã sontẽ opprimeret, seipsum vicit Ephialtes.

De Syracusano Dione.

Quẽ Syracusanus Dion diuersitate exẽpli pręgrauat, qui qbusdã monẽtibus, vt aduersus Heracliden, & Calippũ, quorũ fidei pluri mũ credebat, tanq̧ insidias ei nectẽtes cautior esset, respõdit, se uita malle excedere, quã in metu violẽte mortis amicos inimi cosq̧ iu xta ponere. Quod sequit̃, & rei ipsius admiratiõe, & claritate auto ris illustre.

De Alexandro magno.

Alexander Macedonum rex inclyta iam pugna, excellẽtissimis opibus Darij contusis, æstu, & itineris feruore in Cilicia percalefa ctus, Cydno, qui aquę liquore cõspicuus, Tarsum interfluit, corpus suũ immersit. subito deinde ex nimio haustu, rigore obstupefactis neruis, ac torpore hebetatis artubus, maxĩa cũ exanimatiõe totius exercitus, in oppidũ castris propinquũ defertur. iacebat æger Tarsi, inq̧ valetudine eius aduersa, instãtis victoriæ spes fluctuabat. Itaq̧ cõuocati medici attẽtissimo consilio salutis remedia circunspicie bant. Qui cũ ad vnam potionẽ sententiã direxissent, atq̧ eam Phi lippus medicus suis manibus temperatã Alexãdro, erat autẽ ipsius amicus & comes, porrexisset, a Parmenione missæ literæ superue nerũt admonentes, vt rex insidias Philippi perinde, ac pecunia cor rupti a Dario caueret. Quas cũ legisset, sine ulla cunctatiõe medica

mentũ hauſit,ac tũc legẽdas Philippo tradidit. Pro quo tã cõſtanti erga amicũ iuditio, digniſſimã a Dis ĩmortalibus mercedẽ recepit. qui incolumitatis eius præſidiũ falſo interpellari iuditio noluerũt.

VALERII MAXIMI LIBER. IIII.

De animi moderatione. CAPVT I.

TRanſgrediar ad ſaluberrimã partem animi moderationẽ,quæ mentes noſtras impotentiæ,& temeritatis incurſu tranſuerſas ferri nõ patitur. Quo euenit, vt reprehenſionis morſu ſit vacua,& laudis quęſtu ſit opulentiſſima. Itaq; effectus ſuos in claris viris recognoſcat.

De.P.Valerio Publicola.

Atq; vt ab incunabulis ſummi honoris incipiã. P. Valerius, qui populi maieſtatẽ venerando, Publicolæ cognomen aſſecutus eſt. cũ exactis regibus,imperij eorũ vim vniuerſam,omniaq; inſignia ſub titulo cõſulatus in ſe tralata cerneret, inuidioſum magiſtratus faſtigiũ,moderatione ſua ad tolerabilem habitũ deduxit, faſces ſecuribus vacuefaciendo, & in cõcione populo ſummittendo. Numerũ quoq; eorũ dimidia ex parte minuit, vltro Spurio Lucretio collega aſſumpto,ad quẽ,quia maior natu erat, prior faſces trãſferri iuſſit. Legem etiã comitijs centuriatis tulit, ne quis magiſtratus, ciuẽ Romanũ aduerſus ꝓuocationẽ verberare, aut necare vellet. Ita q̃ ciuitatis cõditio liberior eſſet,imperiũ ſuũ paulatim deſtruxit. Quid ꝙ ædes ſuas diruit,qa excelſiore loco poſitæ, inſtar arcis habere videbanť,nõne quantũ domo inferior,tãtũ glã ſupior euaſit.

De Furio Camillo.

Vix iuuat abire a Publicola, ſed venire ad Furiũ Camillũ libet. Cuius tam moderatus ex magna ignominia ad ſummũ imperiũ

transitus fuit, vt cũ præsidiũ eius ciues capta vrbe a Gallis Ardeæ exulantis petijssent, nõ prius Veios ad accipiendũ exercitũ iret, q̃ de Dictatura sua omnia soléni iure acta cõperisset. Magnificus Camilli Veientanus triumphus. egregia Gallica victoria. Sed ista cunctatio longe admirabilior. Multo enim, multoq̃ se ipsum, q̃ hostẽ superare operosius est. nec aduersa propera festinatione fugiẽtem, nec secunda effuso gaudio apprehendentem.

De. M. Rutilio Censorino.

Par Furio moderatione Marcus Rutilius Cẽsorinus. Iterũ enim Censor creatus ad cõcionem populũ vocatũ, q̃ potuit grauissima oratione corripuit, q͏̄ eam potestatẽ bis sibi detulisset, cuius, maiores, quia nimis magna videret, tempus coartandum iudicassent. Vterq̃ recte & Censorin⁹, & populus. alter enim, vt moderate honores crederent, præcepit. alter se moderato credidit.

De. L. Quintio.

Age. L. Quintius Cincinnatus qualem Cos. gessit? Cum honorem eius. P. C. cõtinuare vellent, nõ solũ propter illius egregia opera, sed etiã q͏̄ populus eosdem tribunos in proximũ annum creare conabatur, quorũ neutrũ iure poterat fieri, vtrunq̃ discussit. senatus studium simul inhibendo, & tribunos verecundiæ suæ exemplum sequi cogendo. Atq̃ vnus causa fuit, vt amplissimus ordo, populusq̃ tutus esset ab iniusti facti reprensione.

De Fabio Maximo.

Fabius vero Max. cũ a se quinquies, & a patre, auo, proauo, maioribusq̃ suis sæpenumero consulatũ gestum animaduerteret, in comitijs, quibus filius suus summo consensu Cos. creabatur, q̃ potuit constanter, cũ populo egit, vt aliquando vacationẽ huius honoris Fabiæ genti daret. nõ q͏̄ virtutibus filij diffideret, erat enim

illuſtris, ſed ne maximũ imperiũ in vna familia cõtinuaret. Quid hac moderatione efficacius? aut valentius? quæ etiam patrios affectus, qui potentiſſimi habentur, ſuperauit.

De Africano ſuperiore.

Non defuit maioribus grata mens ad præmia, ſuperiori Africano exoluenda. Siquidẽ maxima eius merita paribus ornamẽtis decorare conati ſunt. Voluerũt illi ſtatuas in comitio, in roſtris, in curia, in ipſa deniq; Iouis Opt. Max. cella ponere. voluerunt maginẽ eius triumphali ornatu indutam, Capitolinis puluinaribus applicare. voluerunt ei continuum per omnes vitæ annos Conſulatũ perpetuamq; Dictaturã tribuere, quorum ſibi nil neq; plebiſcito dari, neq;. S. Conſulto decerni patiendo, pene tantum in recuſandis honoribus ſe geſſit, quantum egerat in merendis.

De eodem Africano.

Eodem robore mentis cauſam Annibalis in ſenatu protexit. Cũ eum ciues ſui miſſis legatis tanq̃ ſeditiones apud eos mouentẽ accuſarent, adiecit quoq; nõ oportere. P. C. ſe Reip. Carthaginienſiũ interponere, altiſſimaq; moderatiõe, alterius ſaluti conſuluit, alterius dignitati. victoria tenus, vtriusq; hoſtem egiſſe contentus.

De. M. Marcello.

At. M. Marcellus, qui primus & Annibalem vinci, & Syracuſas capi poſſe docuit, cum in conſulatũ eius Siculi de eo queſtum in urbem veniſſent, nec ſenatũ vlla de re habuit, quia collega Valerius Leuinus forte aberat, ne ob id Siculi in querẽdo timidiores eſſent. & vt is rediit, vltro de his admittendis retulit, querentesq; de ſe patienter ſuſtinuit. iuſſos etiã a Leuino diſcedere, remanere, vt ſuę defenſioni intereſſent, coegit. ac deinde vtraq; parte perorata, etiã excedentes curia ſubſecutus eſt, quo liberius ſenatus ſententiã ferret.

In probatis quoq; eorũ querelis,supplices,& orãtes,vt ab eo in cli-
entelam reciperent̃,clementer excepit.super hæc Siciliã sortitus,eã
prouinciã collegæ cessit.,Toties laudatio Marcelli variari potest, q̃
ties nouis ipse gradibus,moderatione aduersus socios vsus est.

De.T.Graccho Tribuno plebis.

Q̃z etiã Tiberius Gracchus admirabilem se exhibuit. Tribunus
enim plebis,cũ ex professo inimicitias cũ Africano, & Asiatico Sci
pionibus gereret, & Asiaticus iudicatæ pecuniæ satisdare nõ pos-
set,atq; ideo a Cos. in vĩcula publica duci iussus esset, appellassetq;
collegium tribunorũ,nullo volente intercedere,secessit a collegis,
decretũq; composuit,nec quisquã dubitauit,quin eo scribendo,ira
ci hostis aduersus Asiaticũ verbis vsurus esset. At is iurauit primũ,
cum Scipionibus se in gratiã non redisse.deinde tale decretũ recita
uit.Cum.L. Cornelius Scipio die triumphi sui ante currũ actos ho
stium duces in carcerem coniecerit,indignũ,& alienũ a maiestate.
P.R.videri eundem ipsum duci.itaq; id non passurũ fieri.Libenter
tunc opinionem suam .P.R. a Graccho deceptam cognouit, mo-
derationẽq; eius debita laude prosecutus est.

De.C. Claudio Nerone.

Caius quoq; Claudius Nero inter cætera præcipue moderatio-
nis exempla numerandus est.Liuij Salinatoris in Asdrubale oppri-
mẽdo particeps gloriæ fuerat,& tamẽ eũ triumphantẽ equo sequi,
q̃ triũpho , quẽ ei senatus æque decreuerat, vti maluit,quia res in
ꝓuincia Salinatoris gesta fuerat,Sine curru ergo triũphauit.Eo qui
dẽ clarius,ꝙ illius uictoria tantũmõ laudabat̃,hui9 etiã moderatio.

De Africano posteriore.

Nec Africanus quidẽ posterior nos de se patitur tacere. Qui Cen
sor, cũ lustrũ conderet, inq; solito sacrificio scriba ex publicis tabu

lis solenni eius precationis carmine præiret, quo Dij imortales Vt Po.Ro.res meliores, ampliores'q; facerent, rogabanť, satis, inquit bonæ ac magnæ sunt. jtaq; precor, vt eas perpetuo incolumes seruent, ac protinus in publicis tabulis ad hunc modũ carmen emendari iussit. Qua votorum verecundia deinceps Censores in condendis lustris vsi sunt. Prudenter enim sensit tunc incrementũ Romano imperio petendum fuisse, cũ intra septimum lapidem triumphi quærebantur. Maiorem autẽ totius terrarũ orbis partem possidenti, vt auidum esset quicquá vltra appetere, ita abunde fœlix, si nihil ex eo, quod obtinebat, amitteret. Neq; alia eius in Cẽsura moderatio pro tribunali apparuit. Centurias recognoscens equitum, post, q̃. G. Liciniũ Sacerdotem citatum processisse animaduertit, dixit illum se scire verbis conceptis peierasse. Proinde si quis eum accusare vellet, vsurum testimonio suo, sed nullo ad id negotium accedente. Traduc equum (inquit) sacerdos, ac lucrifac Censoriam notam. ne ego in tua persona, & accusatoris, & testis, & Censoris, & iudicis partes, egisse videar.

De. Q. Scæuola.

Quod animi temperamentũ etiã in Quinto Scæuola excellentissimo viro adnotatum est. testis nanq; in reũ productus, cum id respõdisset, quod salutẽ periclitãtis magnopere læsurũ videbať discedẽs adiecit, ita sibi credi oportere, si & alij idẽ asseuerassent. quoniã vni⁹ testimonio aliquẽ credere pessimi esset exẽpli & religioni igiť suæ debitã fidẽ, & cõmuni vtilitati salubre consiliũ reddidit.

De Metello Macedonico.

Sentio quos ciues, quæue facta eorum, ac dicta, q̃ angusto ambitu orationis amplectar. sed cum magna mihi, & multa breuiter dicenda sint, claritate excellẽtibus, infinitis personis, rebusq; circũ

fusus, vtrunq; præstare nõ possum. Itaq; ꝓpositi quoq; nostri ratio nõ laudanda sibi omnia, sed recordanda sumpsit. Quapropter bona cum venia duo Metelli Macedonicus, & Numidicus, maxima patriæ ornaméta strictim se narrari patientur. Acerrime cum Scipione Africano Macedonicus dissenserat. eorũq; ab æmulatiõe uirtutis profecta contentio, ad graues, testatasq; inimicitias progressa fuerat. Sed tamẽ cum interemptũ Scipionem conclamari audisset, in publicũ se proripuit, mœstoq; vultu, & voce confusa, cõcurrite concurrite (inquit) ciues, mœnia nostrę vrbis euersa sunt. Scipioni enim Africano intra suos penates quiescenti, nefaria vis allata est. O Rempub. pariter Africani morte miserã, & Macedonici tam humana, tamq; ciuili lamentatione fœlicẽ. Eodem enim tempore, & quantum amisisset principem, & qualem haberet, recognouit. Idem filios suos monuit, vt funebri eius lecto humeros subijcerẽt, atq; huic exequiarũ, illum honorem vocis adiecit, non fore, vt postea id officiũ, ab illis maiori viro præstari posset. Vbi illa tot in curia iurgia? Vbi tam multæ pro rostris altercationes? vbi maximorum ciuium, & ducũ tantorum togata prælia? omnia nimirũ ista, præcipua veneratione prosequẽda deleuit moderatio.

De Metello Numidico.

Numidicus aũt Metellus populari factione patria pulsus, in Asiam secessit, in qua, cũ ei forte ludos Tralibus spectanti literæ redditæ essent, quibus scriptũ erat, maxĩo Senatus, & Populi cõsensu, reditũ illi in vrbẽ datũ, non e theatro prius abijt, ꝙ̃ spectaculũ ederet. nõ lętitiã suã proxime sedẽtibus vlla ex parte patefecit, sed summũ gaudiũ intra se continuit. Eundem cõstat pari vultu, & exulẽ fuisse, & restitutũ. adeo moderationis beneficio, medius semper inter secundas, & aduersas res animi firmitate versatus est.

De Catone posteriore.

Tot familijs in vno genere laudis enumeratis, Porcium nomē velut expers huiusce gloriæ silentio prętereundum se negat. Posterior Cato non paruo summæ moderationis fisus inditio, cypriacā pecuniam, maxima cum diligentia, & sanctitate, in vrbem deportauerat. cuius ministerij gratia senatus relationē interponi iubebat, vt Prætorijs comitijs extra ordinē ratio eius haberetur, sed ipse id fieri passus non est. iniquū esse affirmans, quod nulli alij tribueretur, sibi decerni. ac ne quid in persona sua nouaretur, campestrē experiri temeritatem, q̄ curiæ beneficio vti satius esse duxit.

De. M. Bibulo.

Ad externa iam mihi exēpla transire conāti. M. Bibulus vir amplissimæ dignitatis, & summis honoribus functus, manus inijcit. qui cū in Syria moraretur prouincia, duos egregiæ indolis filios suos a Gabinianis militibus Aegypti occisos cognouit. Quorum interfectores ad eū vinctos, regina Cleopatra misit, vt grauissimæ cladis vltionē, arbitrio suo exigeret. at ille oblato beneficio, quo nullum maius tribui lugenti potuerat, dolorē moderationi cedere coegit, carnificesq; sanguinis sui, intactos e uestigio a Cleopatrā reduci iussit, dicēdo, potestatē huius vindictæ nō suā, sed senatus esse debere.

De Archyta Tarentino EXTERNA.

Tarentinus Archytas, dum se Pythagoræ pceptis Metaponti penitus immergit, magno labore, lōgoq; tēpore solidū opus doctrinæ cōplexus post, q̄ in patriam reuertitur, ac rura sua reuisere cœpit, animaduertit negligentia uillici corrupta, & perdita. Intuēsq; male meritum, sumpsissem (inquit) a te suppliciū, nisi tibi iratus essem. maluit eni impunitū dimittere, q̄ propter irā grauius iusto punire.

De Platone Philosopho.

Nimis liberalis Archytę moderatio, temperatior Platonis. nam cũ aduersus delictũ serui vehemẽtius exarsisset, veritus ne ipse modũ vindictæ dispicere nõ posset, Speusippo amico castigationis arbitriũ mandauit. deforme sibi futurũ existimãs, si cõmisisset vt parem reprehẽsionẽ culpa serui, & animaduersio Platonis mereret.

De eodem.

Quo minus miror quod in Xenocrate discipulo suo tam cõstanter moderatus fuit. audierat enĩ eũ multa de se impie locutũ, sine ulla cunctatiõe criminationẽ respuit. instabat certo vultu index, quęrens causam cur sibi fides nõ haberet. adiecit non esse credibile, vt quẽ tantopere amaret ab eo inuicẽ non diligeret. Postremo cũ ad iusiurandũ inimici asserentis malignitas cõfugisset, ne de periurio eius disputaret, affirmauit nunq̃ Xenocratẽ illa dictutũ fuisse, nisi ea dici sibi expedire iudicasset, non in corpore mortali, sed in arce cœlesti equidẽ armatũ animũ eius, vitę stationẽ putes peregisse, humanorum vitiorũ incursus a se inuicta pugna repellentẽ, cũctosq; virtutis numeros, altitudinis suæ sinu clausos custodientem.

De Syracusano Dione.

Nequaq̃ Platoni literarũ cõmendatiõe par Syracusanus Dion, sed quod ad præstandam moderationẽ attinet, vehementioris experimenti. Patria pulsus a Dionysio tyranno, Megaram petierat. Vbi cũ Theodorũ Principẽ eius vrbis domi cõuenire vellet, neq; admitteretur, multũ, diuq; ante fores retentus, comiti suo patiẽter hoc ferendũ est ait, forsitan enim & nos cũ in gradu dignitatis nostræ essemus, aliquid tale fecimus, qua tranquillitate consilij, ipse sibi conditionem exilij placidiorem reddidit.

De Thrasybulo.

Thrasybulus etiã hoc loci apprehendendus est, qui populũ Athe

nienſem.xxx. tyrannorum ſæuitia ſedes ſuas relinquere coactum, diſperſamq́;, & vagam vitam miſerabiliter exigentẽ, animis pariter, atq; armis confirmatũ, in patriã reduxit. Inſignem deinde reſtitutione libertatis victoriam, clariorẽ aliquanto moderationis laude fecit. Plebis enim ſcitum interpoſuit, ne qua præteritarũ rerum mentio fieret. Hæc obliuio, quam Athenienſes ἀμνησίαν vocãt, concuſſum, & labentẽ ciuitatis ſtatũ, in priſtinũ habitũ reuocauit.

De Staſippo Tegeate.

Nõ minoris admirationis illud. Staſippus Tegeates, hortãtibus amicis, vt graue in adminiſtratiõe Reip. ęmulũ, ſed alioqui probũ, & ornatũ virum, qualibet ratiõe vel tolleret, vel ſummoueret. negauit ſe facturũ, ne quẽ in tutelam patriæ bonus ciuis locum obtineret, malus, & improbus occuparet. ſeq; potius vehemẽter aduerſario vrgeri, q̃ patriam egregio aduocato carere, præoptauit.

De Pittaco.

Pittaci quoq; moderatione pectus inſtructum, qui Alcæũ poetã & amaritudine odij, & viribus ingenij aduerſus ſe pertinaciſſime vſum, tyrannidem a ciuibus Mytiline delatam adeptus, tantũmodo quid in opprimendo poſſet, admonuit.

De ſeptem ſapientibus.

Huius viri mentio ſubijcit, vt de ſeptem ſapientũ moderatione referam. A piſcatoribus in Mileſia regione verriculũ trahentibus, quidam iactum emerat. Extracta deinde magni põderis aurea delphica menſa, orta controuerſia eſt. Illis piſcium ſe capturam vendidiſſe affirmãtibus, hoc fortunæ ductus emiſſe dicente. Qua contẽtione propter nouitatẽ rei, & magnitudinẽ pecunię, ad uniuerſum eius ciuitatis populum delata, placuit Apollinẽ Delphicũ conſuli, cui nam adiudicari menſa deberet. Deus reſpondit illi eſſe dandã,

qui ſapientia cæteros præſtaret,his verbis Græcis.

Εκγονε μιλήτου τρίποδος πέρι φοῖβον ἐρωτᾷς.

Οἱ σοφίη πάντων πρῶτος, τούτῳ τρίποδ᾽ αὐδῶ.

Tunc illi conſenſu Thaleti menſam dederunt.Ille ceſſit eam Bianti,Bias Pittaco,is protinus alij. Deincepsq; per omniũ ſeptẽ ſapientum orbẽ,ad vltimũ ad Solonẽ peruenit. qui & titulũ ampliſſimæ prudentiæ,& præmium ad ipſum Apollinem tranſtulit.

De Theopompo.

Atq; vt Theopompo quoq; Spartanorũ regi moderationis teſtimoniũ reddamus, cũ primus inſtituiſſet,vt Ephori Lacedæmone crearentur,ita futuri regiæ poteſtati oppoſiti, quẽadmodũ Romæ conſulari imperio Tri.Pl.ſunt obiecti,atq; illi vxor dixiſſet, id egiſſe illum,vt filijs minorẽ poteſtatẽ relinqueret, relinquã,inquit,ſed diuturniorẽ. Optime quidem.ea enim demũ tuta eſt potentia,quę viribus ſuis modũ imponit.Igitur Theopompus legitimis regnũ vinculis conſtringendo,quo longius a licentia retraxit,hoc ad beneuolentiam ciuium propius admouit.

De Antiocho.

Antiochus autẽ a.L.Scipione vltra Taurũ montem imperij finibus ſummotus, cũ Aſiam prouinciã, vicinasq; ei gentes amiſiſſet. gratias agere Po.Ro.nõ diſſimulãter tulit, q nimis magna ꝑcuratione liberatꝰ,modicis regni terminis vteretᷣ.Et ſane nihil eſt tã præclarũ,aut tã magnificũ,q̃d non moderatione tẽperari deſyderet.

De ijs,qui ex inimicis,iuncti ſunt amicitia, & neceſſitudine. CAPVT. II.

QVæ quoniã multis,& claris autoribus illuſtrata eſt, trãſgrediamur ad egregium humani animi affectum,quem ab odio ad gratiam defluxum, & quidẽ eum læto ſtilo

psequamur. Ná ficut placidũ mare ex aspero, cœlũq; ex nubilo fere nũ hilari aspectu sentit, sic bellũ pace mutatũ, plurimũ gaudij affert. Offensarũ etiá acerbitas deposita, cádida relatióe celebranda est.

De. M. Aemylio Lepido.

Marcus Aemylius Lepidus bis Cos. & Pont. Max. splendoreq; honorũ, par vitę grauitate, diutinas, ac vehementes inimicitias cũ Fuluio Flacco eiusdé amplitudinis viro gessit, quas vt simul Censores renunciati sunt, in campo deposuit, existimans nõ oportere eos priuatis odijs dissidere, qui publice summa iũcti essent potestate. Id iudicium animi eius & præsens ætas comprobauit, & nobis veteres annalium scriptores laudandum tradiderunt.

De Sexto Liuio Salinatore.

Sicuti Liuij quoq; Salinatoris finiendarũ simultatũ illustre consiliũ ignotũ posteritati esse noluerunt. Is nanq;, & si Neronis odio ardés in exiliũ profectus fuerat, testimonio eius præcipue afflictus, tamen post, q̃ eum inde reuocatum ciues collegam illi in consulatum dederunt, & ingenij sui, quod erat acerrimũ, & iniurię, quam grauissimá acceperat, obliuisci sibi imperauit. ne si dissidente anio consortium imperij vsurpare voluisset, pertinacem exhibédo inimicum, malum Cos. ageret. quæ quidé mentis ad tranquilliorem habitum inclinatio, in aspero, ac difficili temporum articulo, plurimum salutis vrbi nostræ, atq; Italiæ attulit. quia pari virtutis impetu connixi, terribiles punicas vires contuderunt.

De Africano & Tiberio.

Clarũ etiá in Africano superiore, ac Tib. Graccho depositarũ inimicitiarũ exéplum. siquidé ad cuius mensæ sacra, odio dissidentes venerát, ab ea, & amicitia, & affinitate iũcti discesserũt. nõ conté tus eni Scipio autoré senatu, í capitolio, Iouis epulo cũ Graccho cõ

cordiã cõmunicasse, filiã q̃q; ei Corneliã ꝑtinus ibidem despondit.

De Cicerone.

Sed huiusce generis humanitas etiã in .M. Cicerone ꝑcipua apparuit. Aul. namq; Gabiniũ repetundaꝝ reũ summo studio defendit, qui eũ in cõsulatu suo vrbe expulerat. Ideq;. P. Vatiniũ dignitati suæ semp infestũ, duobus publicis iudicijs tutatus est, vt sine vllo crimine leuitatis, ita cũ aliqua laude. Quia speciosius aliquãto iniuriæ beneficijs vincuntur, q̃ mutui odij pertinacia pensantur.

De. P. Pulchro.

Ciceronis autẽ factũ adeo visum est Probabile, vt imitari id ne inimicissimus quidẽ illi. P. Cl. Pulcher dubitauerit, qui incesti crimine a tribus Lẽtulis accusatus, vnum ex his ambitus reũ patrocinio suo protexit, atq; in animũ induxit, & Iudicẽ, & Prætorẽ, & testẽ, Vestæ ædem intuens, amicũ Lentulo agere. Intra quam ille salutẽ eius fœdo crimine obruere cupiens, hostili voce perorauerat.

De Caninio Gallo.

Caninius aũt Gallus reũ pariter, atq; accusatorẽ admirabilẽ egit, & C. Antonij, quẽ dãnauerat, filiã in matrimoniũ ducendo, & M. Coloniũ, a quo dãnatus fuerat, rerũ suaꝝ procuratorẽ habendo.

De Cœlio Ruffo.

Cœlij vero Rufi vt vita inquinata, ita misericordia, quam .Q. Pompeio ꝑstitit, probanda, cui a se publica quæstione ꝓstrato, cũ mater Cornelia fidei cõmissa prædia non redderet, atq; iste auxiliũ suum literis implorasset, pertinacissime absenti affuit. Recitauit & eius epistolam in iudicio vltimę necessitatis indicem, qua impiam Corneliæ auaritiam subuertit. factum propter nimiam, & eximiã humanitatẽ, ne sub Cœlio quidem autore repudiandum.

De Abstinẽtia & continentia. CAPVT. III.

Magna cura, præcipuoq; studio referendum est, quantopere libidinis & auaritiæ furori similes impetus, ab illustrium virorũ pectoribus, consilio, ac ratione summoti sunt. quia ij demũ penates, ea ciuitas, id regnum æterno in gradu facile steterit, vbi minimũ virium Veneris, pecuniæq; cupido sibi vendicauerit. Nam quo istæ generis humani certissimæ pestes penetrauerint, iniuria dominatur, infamia flagrat. igitur contrarios his tam diris vitijs commemoremus mores.

De Scipione.

Quartum & vicesimũ annum agens Scipio, cum in Hispania, Carthagine oppressa maioris Carthaginis capiẽdæ sumpsisset auspicia, multosq; obsides, quos in ea vrbe Pœni clausos habuerant, in suam potestatẽ redegisset, eximiæ inter eos formæ virginẽ ætatis adultæ, & iuuenis, & cœlebs, & victor post, q̃ comperit illustri loco inter Celtiberos natã, nobilissimoq; gẽtis eius Indibili desponsatam, accersitis parẽtibus, & sponso inuiolatã tradidit, aurũ quoq; quod pro redemptiõe puellæ allatum erat, summæ dotis adiecit. Qua continẽtia, ac municficẽtia, Indibilis obligatus Celtiberorũ animos, Romanis applicãdo, meritis eius gratiam debitam retulit.

De .M. Catone.

Verum vt huius viri abstinentiæ testis Hispania, ita .M. Catonis epiros Achaia Cyclades insulæ, maritima pars Asiæ, pronincia Cypros. vnde cũ pecuniæ deportãdæ ministeriũ sustineret, tam auersum animũ ab omni Venere, q̃ a lucro habuit in maxia vtriusq; intẽperantiæ versatus materia. nam & regiæ diuitię potestate ipsius continebant, & fertilissimæ delitiarũ totius Græciæ vrbes, necessaria totius nauigationis diuerticula erãt. atq; id Munatius Rufus Cypriacæ expeditionis fidus comes, scriptis suis significat, cuius te

stimoniū non amplector. proprio enī argumento laus ista nititur quoniā ex eodem naturæ vtero, & continentia nata est, & Cato.

De Druso Germanico.

Drusum etiā Germanicū eximiā Claudię familię gloriā, fratrem Tiberij, patriæq; rarū ornamētum, & quod super omnia est, operum suorū pro habitu ætatis magnitudine, vitrico pariter, ac fratri Augusto, duobus Reip. diuinis oculis, mirifice respondentē constitit, vsum Veneris intra coniugis charitatē clausum tenuisse.

De Antonia.

Antonia quoq; fœmina laudibus virilē familiæ suæ claritatem supergressa, amorem mariti sui egregia fide pensauit. quæ post eius excessum, forma, & ætate florens, cubiculū socrus pro cōiugio habuit, in eodēq; toro alterius adulescentiæ vigor extinctus est, alterius viduitatis experientia consenuit. Hoc cubiculum talibus experimentis summam imponat.

De Cn. Martio.

Deinceps his vacemus, quorū animus aliquo in momento ponendi pecuniam nunquā vacauit. C. Martius patritiæ gentis adulescens, Anci regis clara progenies, cui Corioli Volscorū oppidū captum cognomen adiecit, cū editis cōspicuæ fortitudinis operibus a Posthumio Cōminio Cos. accurata oratione apud milites laudatus, omnibus donis militaribus, & agri. C. iugeribus, & decē captiuorū electione, & totidē ornatis equis, centenario boum grege, argentoq; quantū sustinere valuisset, donaretur, nihil ex his, præter vnius captiui salutē hospitis, equūq; quo in acie vteretur, accipere voluit. Qua tam circumspecta animi moderatione, nescias vtrum maiore cum laude præmia meruerit, an reiecerit.

De. M. Curio.

Marcus autē Curius exactissima norma Romanæ frugalitatis, idem fortitudinis perspectissimū specimen, Samnitū legatis agresti se in scamno assidentē foco, ac ligneo catino cœnantē, quales epulas apparatus inditio est, spectandū præbuit. Ille enim Samnitū diuitias contempsit. Samnites eius paupertatē mirati sunt. Nam cū ad eum magnū auri pondus publice missum attulissent, benignis verbis inuitatus, vt eo vti vellet, vultum risu soluit. Protinusq́ superuacuæ, inquit, ne dicam ineptæ legationis ministri, narrate Sānitibus. M. Curiū malle locupletibus imperare, q̄ ipsum fieri locupletem. atq; istud vt pretiosum, ita malo hominū excogitatū munus refertote, & mementote me nec acie vinci, nec pecunia corrūpi posse. Item cū Italia Pyrrhū regem exegisset, nihil omnino ex præda regia, qua exercitū, vrbemq́ ditauerat, attigit. Decretis etiā a senatu septems iugeribus agri populo, sibi autē quinquaginta, popularis assignationis modū non excessit. parū idoneū Reip. ciuem existimans, qui eo, q̄ reliquis tribueretur, contentus non esset.

De Fabritio Lucino.

Idem sensit Fabricius Lucinus honoribus, & autoritate omni ciuitate temporibus suis maior, censu par vnicuiq; pauperrimo. qui a Samnitibus, quos vniuersos in clientelam habebat, decem æris & quinq; pondo argenti, totidemq; seruos sibi missos, in Samniū remisit, continentiæ suæ beneficio sine pecunia prædiues, sine vsu familiæ abunde comitatus. quia locupletē illum faciebat, nō multa possidere, sed modica desyderare. Ergo domus eius, queādmodum ære, & argento, & mancipijs Samnitum vacua, ita gloria ex his contemptis parta, referta fuit.

De eodem Fabritio.

Consentanea repudiatis donis Fabricij vota extiterunt. Legatus

enim ad Pyrrhum profectus, cũ apud eũ Cyneam Thessalum narrantem audisset, quendã Atheniẽsem clarũ sapientia, suadentẽ ne quid aliud homines, ꝙ voluptatis causa facere vellẽt, pro mõstro tam vocẽ accepit, cõtinuoq; Pyrrho, & Samnitibꝰ istam sapientiã deprecatus est. licet Athenæ doctrina sua glorientur, vir tamẽ prudens, Fabricij detestationẽ, ꝙ Epicuri malit præcepta. quod euẽtus quoq; indicauit. Nam quæ vrbs voluptati plurimũ tribuit, imperium maximũ amisit. quæ labore delectata est, occupauit. & illa libertatẽ tueri non valuit, hæc etiã donare potuit.

De. Q. Tuberone Catelio.

Curij & Fabricij. Q. Tuberonẽ cognomine Cateliũ, discipulum fuisse merito quis existimauerit. Cui cõsulatũ gerenti, cũ Aetolorũ gens oĩs usus vasa argẽtea, magno põdere, exquisita arte fabricata, per legatos misisset. qui sṗiori tẽpore gratulandi causa ad eũ profecti retulerãt, fictilia se in eius mensa vasa vidisse, monitos ne cõtinentię, q̃si paupertati succurrendũ putarẽt, cũ suis sarcinis abire iussit. Q; bene Aetolicis domestica ꝑtulerat, si frugalitatis eius exemplũ posterior ætas sequi voluisset. Nũc q̃ ventũ est? A seruis vix impetrari potest, ne eã suppellectilẽ fastidiãt, qua vti Cos. nõ erubuit.

De Paulo Aemylio

At Perse rege deuicto Paulus, cũ Macedonicis opibus, veterem, atq; hæreditariam vrbis nostræ paupertatẽ eo vsq; satiasset, ut illo tẽpore primũ Po. Ro. tributi præstandi onere se liberaret, penates suos nulla ex pare locupletiores fecit. præclare secum actum existimans ꝙ ex illa victoria alij pecuniam, ipse gloriam occupasset.

De. Q. Fabio Gurgite. C. Numerio Fabio pictore, & . Q. Vgolino.

Atq; huic animi eius iudicio. Q. Fabius Gurges. C. Numerius,

Fabius pictor. Q. Ogolinus se subscripserunt. Qui legati ad Ptolemæum regẽ missi, munera, quæ ab eo priuatim acceperant, in ærarium quidem prius, quã ad senatũ legationẽ referrent, detulerũt. scilicet de publico ministerio nihil cuiq; pręter laudẽ bene administrati officij accedere debere iudicãtes. Iam illud humanitatis senatus, & attentæ maiorũ disciplinæ indiciũ est. Data sunt enĩ legatis, quę in ęrariũ reposuerant, non solũ Patrum·C. decreto, sed etiã populi permissu. eaq; legatis Quęstores prompte vnicuiq; distribuerũt. Ita in ijsdẽ, Ptolemæi liberalitas, legatorũ abstinentia, senatus ac populi æquitas, debitã probabilis facti portionem obtinuit.

De Calpurnio Pisone.

Fabiorum & Ogolini continẽtiæ Calpurniũ Pisonẽ in consimili genere laudis æmulũ fuisse, res ipsa documento est. Cos. graui fugitiuorũ bello, a se liberata Sicilia, eos quorũ præcipua opera vsus fuerat, imperatorio more donis prosequebať. Inter quos filiũ suũ aliquot locis præliatũ fortissime, titulo trium librarum aureæ coronæ decorauit. præfatus non oportere a magistratu e publica pecunia erogari, quod in ipsius domũ rediturum esset. tantũq; põderis se testamento adulescenti legaturũ promisit, vt honorẽ publice a duce, pretium priuatim a patre reciperet.

De Catone superiore.

Age si quis hoc seculo vir illustris pellibus hedinis pro stragulis vtatur, tribusq; seruis comitatus Hispaniã regat, & quingentorũ assium sumptu transmarinã prouinciã petat, eodem cibo, eodẽq; vino, quo nautę, uti cõtentus sit, nõne mirabilis existimeť. Atqui ista patiẽtissime superior Cato tolerauit. quia illũ grata frugalitatis consuetudo, in hoc genere vitæ, cũ summa dulcedine continebat.

De Catone posteriore.

Multum a prisca cōtinentia spatio annorū posterior Cato discedit, vtpote in ciuitate iam diuite, & lautitia gaudēte natus. Is tñ cū bellis ciuilibus interesset, filiū secū trahēs, duodecim seruos habuit. numero plures, q̄ superior. temporū diuersis moribus, pauciores. Exultat animus maximorū virorum memoriā percurrens.

De Scipione Aemyliano.

Scipio Aemylianus post duos inclytos cōsulatus, totidemq; suæ præcipuæ gloriæ triūphos, septē seruis sequētibus officio legationis functus est. Et puto Carthaginis, ac Numātiæ spolijs cōparare plures potuerat, nisi operū suorū ad se laudem, manubias ad patriā redundare maluisset. Itaq; cū per socios, & exteras gentes iter faceret, nō mancipia eius, sed victoriæ numerabant. nec quantū auri, & argenti, sed quantū amplitudinis pōdus secū ferret, æstimabat. continētia vero etiā vniuersis plebis animis sæpenumero cognita est. sed abunde erit ex his duo exēpla, longe inter se distantiū seculorū, retulisse.

De Pyrrho.

Pyrrhus impetus sui terrore soluto, ac iam epiroticis armis languētibus beneuolētiam Po. Ro. mercari, quia virtutē debilitare nequiuerat, cupiēs, pene totū regiarum opum apparatum in vrbem nostram transtulit. Cæterū cum & magni pretij, & varij generis a legatis eius, tam virorum, q̄ fœminarū apta vsui munera circa domos ferrentur, nulla cuiquā dono ianua patuit. Tarentinæq; petulantiæ animosus magis, q̄ efficax defensor, haud scio maiore cum gloria huius vrbis, armis, q̄ moribus repulsus sit.

De. C. Mario, & L. Cinna.

In illa quoq; procella, quam C. Marius, & L. Cinna Reipub. inflixerant, abstinētia Po. Ro. mirifica conspecta est. Nam cū a se proscriptorū penates, vulgi manibus diripiendos abiecissent, inueniri

m v

potuit nemo, qui ciuili luctu prædã peteret. Vnus enĩ quisq; se ab his perinde ac sacris ædibus abstinuit. Quæ quidẽ tam misericors continẽtia plebis, tacitum crudelium victorũ conuitium fuit

EXTERNA. De Pericle.

Ac ne eiusdẽ laudis cõmemorationẽ externis inuideamus. Pericles Atheniensiũ princeps, cum tragœdiarũ scriptorẽ Sophoclem in Prætura collegã haberet, ac is publico officio vna districtus, pueri ingenui prætereuntis formam impensioribus verbis laudasset, intẽperantiã eius increpitãs, dixit, Prætoris nõ solũ manus a pecunię lucro, sed etiã oculos a libidinoso aspectu cõtinẽtes esse debere.

De Sophocle.

Sophocles autem ætate iam senior, cum ab eo quidã quæreret, an etiamnum rebus venereis vteretur, Di meliora inquit, libenter enim istinc tanq̃ ex aliqua furiosa profugi dominatione.

De Xenocrate.

Aeque abstinentis senectæ Xenocratem fuisse accepimus, cuius opinionis nõ parua fides erit narratio, quæ sequitur. In peruigilio Phryne nobile Athenarum scortum, iuxta eum vino grauem accubuit, pignore cum quibusdam iuuenibus posito, an temperantiam eius corrumpere posset. quam nec tactu, nec sermone aspernatus, quoad voluerat in sinu suo moratam, propositi irritam dimisit, factum sapientia imbuti animi abstinẽs. Sed meretriculæ quoq; dictum perq̃ facetum. deridentibus enim se adulescentibus, quia tam formosa, tamq; elegans poti senis animum illecebris pellicere non potuisset, pactumq; victoriæ pretium flagitantibus de homine se cum ijs, nõ de statua pignus posuisse respondit. Potest ne Xenocratis continentia a quoq̃ magis vere, magisq; proprie demonstrari, q̃ ab ipsa meretricula expressa est. Phryne pulchritudine sua,

nulla ex parte constantissimam eius continentiam labefecit. Quid rex Alexander diuitijs eum quatere potuit? ab illo quoq; statuam equidem æque frustra tentatam putes. legatos ad eum cum aliquot talentis miserat, quos in Academiam perductos solito sibi, idest modico apparatu, & admodum paruulis copijs excepit. postero die interrogantibus. cui nam adnumerari pecuniam vellet? Quid vos (inquit) hesterna cœna non intellexistis, e a me non indigere? Ita rex Philosophi amicitiam emere voluit, philosophus Regi suam vendere noluit.

De Diogene.

Alexander vero cognomē inuicti assecutus continentiā Diogenis Cynici vincere non potuit. ad quē cū in sole sedentē accessisset, hortareturq;, vt siqua sibi pstari vellet, indicaret, quēadmodū erat in crepidine collocatus, sordidæ appellationis, sed robustæ vir pręstātiæ, mox inqt de cæteris, interim velim a Sole mihi nō obstes. qbus verbis illa nimirū inhæsit sentētia. Alexāder Diogenē gradu suo diuitijs pellere tentat, celerius Dariū armis. Idē Syracusis, cum olera ei lauāti Aristippus dixisset, si Dionysio adulari velles, ista nō esses. immo (inquit) si tu ista esse velles, Dionysio non adulareris.

De paupertate CAPVT. IIII

De Cornelia.

MAxima ornamenta esse matronis liberos apud Pomponium Rufum collectorum libro sic inuenimus. Cornelia Gracchorum mater, cum Campana matrona apud illam hospita, ornamēta sua pulcherrima seculi illius ei ostenderet traxit eam sermone, quousq; e schola redirent liberi. & hęc (inquit) ornamenta mea sunt, omnia nimirū habet, qui nihil concupiscit. eo quidem certius, q̄ qui cuncta possidet. quia dominum rerum

collabi solet, bonæ mētis vsurpatio nullum tristioris Fortunæ recipit incursum. Itaq; quorsum attinet, aut diuitias in prima fœlicitatis parte, aut paupertatem in vltimo miseriaꝝ statu ponere: cum & illarum frons hilaris, multis intus amaritudinibus sit referta, & huius horridior aspectus, solidis, & certis bonis abundet. quod melius personis, q̃ verbis repræsentabitur,

De Valerio Publicola.

Regio imperio propter nimiam Tarquinii superbiā finito, consulatus initium Valerius Publicola cum Iunio Bruto auspicatus est. Idemq; postea tres consulatus acceptissimos Po. Ro. gessit, & plurimorum, ac maximorū operum prætextu, titulum imaginū suarum amplificauit. cum interim fastorum illud columen, patrimonio ne ad exequiarū quidem impensam sufficiente, decessit. ideoq; publica pecunia ductæ sunt. Non attinet vlteriore disputatiōe tanti viri paupertatem scrutari. Abunde enī patet quid viuus possederit, cui mortuo lectus funebris, & rogus defuit.

De Menenio Agrippa.

Quantæ amplitudinis .M. Menenium Agrippam fuisse arbitremur, quem Senatus, & plebs pacis inter se faciendæ autorem elegit: quantæ scilicet esse debuit arbiter publicæ salutis. Hic nisi a populo collatis in capita Sextātibus funeratus esset, ita pecunię inops decessit, vt sepulturæ honore caruisset, verum idcirco perniciosa seditione diuidua ciuitas, manibus Agrippæ in vnum cōtrahi voluit, quia eas pauperes quidem, sed sanctas animaduerterat. cuius vt superstitis nullū fuit, quod in censum deferretur, ita extincti, hodie quod amplissimum est, patrimoniū Romana concordia.

De Caio Fabricio, &. Q. Aemylio.

In. C. vero Fabricij, &. Q. Aemylij Pappi principū seculi sui do-

mibus, argẽtum fuisse confiteat oportet. vterq; enim patellam deorum, & salinum habuit. Sed eo lautius Fabricius, ꝙ patellam suã Corneo pediculo sustineri uoluit, Pappus quoq; satis animose, qui cũ hæreditatis noĩe ea accepisset, religionis causa ab alienãda non putauit. Illi etiam prædiuites, qui ab aratro accersebãtur, vt Coss. fierent, voluptatis causa sterile atq; æstuosissimũ Pupiniæ solũ versabãt, delitiarumq; ignari, vastissimas glebas plurimo cum sudore dissipabant. immo vero quos pericula Reipub. imperatores accersebant, angustiæ rei familiaris (quid cesso proprium nomen veritati reddere?) bubulcos fieri cogebant.

De Attilio Calatino.

Attilium autẽ, qui ad eum accersendum a senatu missi erant ad imperiũ Po. Ro. suscipiendum, semen aspergentem viderunt. sed illæ rustico opere attritæ manus, salutem publicam stabilierunt. Ingentes hostiũ copias pessundederũt. Quæq; modo arantiũ boũ iugũ rexerãt triũphalis currus habenas retinuerũt. nec fuit ijs rubor, eburneo Scipione deposito, agrestẽ stiuã aratri repetere. potest pauperes cõsolari Attilius, sed multo magis docere locupletes, ꝙ non sit necessaria solidæ laudis cupidini, anxia diuitiarũ comparatio.

De Attilio Regulo.

Eiusdem nominis, & sanguinis Attilius Regulus primi punici belli gloria, cladesq; maxĩa. cum in Africa insolentissimæ Carthaginis opes, crebris victorijs cõtunderet, ac prorogatũ sibi ob bene gestas res in proximũ annũ imperiũ cognouisset, consulib. scripsit, villicũ in agello, quẽ septem iugerũ in Pupinia habebat, mortuum esse, occasioneq; nactũ mercenariũ, amoto inde rustico instrumento discessisse, ideoq; petere, vt sibi successor mitteretur, ne deserto agro nõ esset vnde vxor, ac liberi sui alerentur. Quæ post, ꝙ Sena

tus a Cos.accepit, & agrum Aedili illico colendũ locari, & alimen ta coniugi eius, ac liberis præberi, resq́; quas amiserat, redimi publi ce iussit. Tanti ærario nostro virtutis Attilianæ exemplum, quo omnis ætas Romana gloriabitur, stetit.

De Quinto Cincinnato.

Aeque magna latifundia .L· Quintij Cincinnati fuerunt. Septẽ enim iugera agri possedit. Ex his tria, quæ pro amico ad ærarium obsignauerat, mulctæ nomine amisit. Pœnã quoq; pro filio Cesone, q̃d ad causam dicendã non occurrisset, huius agelli reditus soluit. & tamẽ ei quatuor iugera aranti, non solũ dignitas patrisfamiliæ constitit, sed etiã dictatura delata est. anguste se habitare nũc putat, cuius domus tantũ patet, quantũ Cincinnati rura patuerunt.

De Aelia familia.

Quid Aelia familia, q̃ locuples? Sedecim eodẽ tempore Aelij fuerunt, quibus vna domũcula fuerat eodẽ loci, quo nunc sunt Mariana monimenta, & vnus in agro Veiente fundus, minus multo cultores desyderans, q̃ dominos habebat, Inq; maximo circo Flaminio spectaculi locus. quæ quidẽ loca ob virtutem publice donata possidebant. Eadem gens nullum ante scrupulum argenti habuit, q̃ Paulus Persæ rege deuicto .Q. Aelio Tuberoni genero suo quinq; pondo argenti ex præda donaret. Taceo enĩ quod princeps ciuitatis filiam ei nuptui dedit, cuius pecunia tam ieiunos penates videbat, quin ipse quoq; adeo inops decessit, vt nisi fundus, quem vnũ reliquerat, venisset, vxor eius dotem vnde reciperet, nõ extitisset. Animi virorũ, & fœminarũ vigebant in ciuitate, eorumq; bonis, dignitatis æstimatio cũctis in rebus ponderabatur. hæc imperia conciliabant, hæc iungebant affinitates, hæc in foro, hæc in curia, hæc intra priuatos parietes, plurimũ poterãt, patriæ enĩ rem

Vnusquisq;,non suã,augere ꝓperabat,pauperq; in diuite, q̃ diues in paupere imperio uersari malebat.atq; huic tam præclaro proposito illa merces reddebat̃,q̃d nihil eorũ, quæ virtuti debent̃, emere pecunia licebat,inopiæq; illustriũ virorũ,publice succurrebatur.

De.Cn.Scipione.

Itaq; cum secundo punico bello.Cn. Scipio ex Hispania senatui scripsisset petẽs, vt sibi successor mitteretur, quia filiam virginem adultæ iam ætatis haberet,neq; ei sine se dos expediri posset, senatus ne Respub. bono duce careret,patris sibi partes desumpsit,cõsilioq; vxoris, ac propinquorum Scipionis constituta dote, summã eius ex ærario erogauit, ac puellam nuptui dedit. dotis modus.xl. millia æris fuit,qua non solum humanitas Patrũ. C. sed etiam habitus veterum patrimoniorũ cognosci potest. nanq; adeo fuerunt arcta, vt Tacia Cesonis filia maximam dotem ad virum.X. milia æris attulisse visa sit. & Megulia,quia cũ quingentis millibus æris mariti domũ intrauit,dotatæ cognomẽ inuenerit. Idẽ senatus Fabricij Lucini, Scipionisq; filias ab indotatis nuptijs liberalitate sua vindicauit,quoniam paternæ hęreditati pręter opimam gloriam, nihil erat,quod acceptum referret.

De.M.Scauro.

Marcus autẽ Scaurus, quantulam a patre hæreditatẽ accepit, in primo libro eorũ,quos de uita sua scripsit,refert. Ait enĩ sibi decem sola mancipia, totũq; censum quinq; atq; triginta millium nummum relictum. in hac enim ille pecunia futurus senatus princeps nutritus est spiritus. Hæc igitur exempla respicere, his acquiescere solatijs debemus, qui paruulos census nostros nunq̃ querelis vacuos esse sinimus. nullũ autẽ vel admodũ parui ponderis argentũ paucos seruos,septẽ iugera aridæ terrę,indigentia domestica,impẽ

sa funera, inopes dotũ filias, sed egregios cõsulatus, mirificas dicta turas, innumerabiles triumphos cernimus. Quid ergo mendicam Fortunam quasi præcipuũ generis humani malũ diuturnis conuicijs laceramus? quæ vt nõ abundãtibus, ita fidis vberibus Publicolas, Aemylios, Fabricios, Curios, Scipiões, Scauros, hisq; paria robora virtutis aluit. exurgamus potius animis, pecuniæq; aspectu debilitatos spiritus, pristini tẽporis memoria recreemus. nanq; per Romuli casam, perq; ueteris capitolij humilia tecta, & æternos Vestæ focos fictilibus etiamnum vasis contẽtos iuro, nullas diuitias, paupertati talium virorum posse præferri.

De Verecundia. CAPVT: V.

EQua tempestiuus ad verecundiam transitus videtur. Hæc enim iustissimis viris pręcepit, ut priuatas facultates negligerent, publicas q; amplissimas esse cuperẽt. digna cui perinde ac cœlesti numini templa extruantur, aræq; consecrẽtur. quia parens est omnis honesti cõsilij, tutela solenniũ officiorum, magistra innocẽtiæ, cara proximis, accepta alienis, omni loco, omni tẽpore, fauorabilem præ seferens vultum.

De populi verecundia.

Sed vt a laudibus eius ad facta veniamus, a cõdita vrbe vsq; ad Africanũ, & Tiberiũ longũ cõsules, promiscuus senatui, & populo spectandorũ ludorũ locus erat. nunquã tamẽ quisq; ex plebe in theatro ante. P. C. spectare sustinuit. Adeo circunspecta nostræ ciuitatis verecũdia fuit. Quę qdẽ certissimũ sui documẽtũ etiã illo die exhibuit, quo. L. Flaminius extrema in parte theatri cõstitit. qui a. M. Catone, & . L. Flacco Censoribus senatu motus fuerat. cõsulatus iã honore defunctus, frater etiã. T. Flaminij, Macedoniæ Philippiq; victoris. oẽs eni eũ transire in locũ dignitati suę debitũ coegerunt.

De Terentio Varrone.

Confregit Remp. Terentius Varro Cannensis pugnæ temeratio ingressu. Idem delatã ab vniuerso senatu, & populo dictaturã recipere nõ sustinẽdo, pudore culpã maxię cladis redemit. effecitq́, vt acres deorũ iræ modestia ipsius moribus imputarent. Itaq́ titulo imaginis eius speciosius non recepta Dictatura, q̃ aliorum gesta ascribi potest.

De Cn. Scipione, & Scriba Cicereio

Nos autẽ ad præclarũ verecũdiæ opus transgrediamur. Magna cũ inuidia fortuna prætorijs comitijs Africani superioris filiũ Cn. Scipionẽ, & scribã Cicereiũ in campũ deduxerat, vtq́ nimis impotens sermone vulgi carpebat, q tanti viri sanguinẽ, clientelãq́ comitiali certamine confuderat. Cæterũ crimen eius in suã laudẽ Cicereius cõuertit. Nam vt vidit omnibus se cẽturijs Scipioni anteferri, templo descẽdit, abiectaq́ candida toga cõpetitoris sui suffragatorẽ agere cœpit, vt scilicet præturam melius Africani memorię concederet, q̃ sibi vendicaret. Necnõ & si maximo verecũdiæ pretio, Scipio tũc honorẽ adeptus est, Cicereio tñ magis gratulati sunt.

De. L. Crasso.

Ac ne protinus comitijs abeamus, consularũ petens. L. Crassus cũ omniũ candidatorũ more, circũ forũ supplex populo ire cogeretur, nunq̃ adduci potuit, vt id præsente. Q. Scæuola grauissimo, & sapientissimo viro socero suo faceret. Itaq́ rogabat eum, vt a sedum ineptæ rei inseruiret, discederet. maiorẽ verecundiam dignitatis eius, q̃ candidæ togæ suæ respectum agens.

De Pompeio Magno.

Pompeius autẽ Magnus Pharsalica acie victus a Cæsare, cũ postero die Larissam intraret, oppidiq́ illius vniuersus populus obuiam ei processisset, ite (inquit) & istud officiũ præstate victori. dice

n

tem nõn dignus qui vinceretur,nisi a Cæsare esset superatus. certe modestus in calamitate. Nam quia dignitate sua vti iam nõ poterat,vsus est verecundia.

De Caio Iulio Cæsare.

Quam præcipuã in Caio quoq; Cæsare fuisse sæpenumero apparuit,& vltimus eius significauit dies. Cõpluribus eni parricidarũ violatus mucronibus,inter ipsum illud tempus,q̃ diuinus spiritus mortali secernebat̃ a corpore,ne tribus quidẽ & viginti uulnerib9, quin verecũdiæ obsequeret̃, absterreri potuit. Siquidẽ vtraq; togã manu demisit,ut inferior pars corporis tecta collaberet̃. In hũc modũ nõ homines expirant,sed Di immortales sedes suas repetunt.

EXTERNA. De Spurina.

Quod sequitur,externis adnectã. quia ante gestum est, q̃ Etruriæ ciuitas daretur. Excellentis in ea regione pulchritudinis adulescens nomine Spurina, cũ mira specie complurium fœminarũ illustriũ solicitaret oculos, ideoq; viris,ac parẽtibus earũ se suspectum esse sentiret,oris decorem vulneribus confudit,deformitatẽq; sanctitatis suæ fidẽ, q̃ formã irritamentũ alienæ libidinis esse maluit.

De quodam sene Atheniensi.

Athenis quidã vltimæ senectutis,cũ spectatum ludos in theatrũ venisset, eumq; nemo e ciuibus sessum reciperet, ad Lacedæmoniorum legatos forte peruenit. qui hominis ætate moti, canos eius, & annos assurgendi officio venerati sunt, sedemq; ei inter ipsos honoratissimo loco dederunt. Quod vbi fieri populus aspexit, maximo plausu alienæ vrbis verecundiam cõprobauit. Ferunt tunc vnum e Lacedæmonijs dixisse. Ergo Athenienses quid rectum sit sciunt,sed id facere negligunt.

De amore coniugali. CAPVT. VI

A Placido, & leni affectu, ad æque honestum, verum aliquanto ardẽtiorem, & concitatiorẽ pergam, legitimiq; amoris, quasi quasdam imagines, nõ sine maxima veneratione contemplandas lectoris oculis subijciam. valenter inter cõiuges stabilita fidei opera percurrens, ardua imitatu, cæterũ cognosci vtilia. quia excelentissima animaduertẽti, ne mediocria quidem præstare, rubori oportet esse.

De. T. Graccho, & Cornelia eius vxore.

Tiberius Gracchus anguibus domi suæ, mare, ac fœmina apprehensis, certior factus ab aruspice mare dimisso, vxori eius, fœmina ipsi celerẽ obitum instare, salutarẽ coniugi potius, q̃ sibi partẽ secutus augurij, marẽ necari, fœminã dimitti iussit, sustinuitq; in cõspectu suo seipm in interitu serpẽtis occidi. Itaq; Corneliã nescio vtrũ fœliciorẽ dixerim, q̃ talẽ virũ habuerit, an miseriorẽ, q̃ amiserit.

De Admeto Rege Thessaliæ.

O te Thessaliæ rex Admete crudelis, & diri fati crimine sub magno iudice damnatũ. qui coniugis tuæ fata pro tuis permutari passus es. eaq;, ne tu extinguereris, voluntario obitu consumpta, lucẽ intueri potuisti. Et certe prius parentum indulgentiam tentaueras, fœmineo animo impar inuentus.

De. C. Plautio.

Vilior Graccho iniquæ fortunæ victima, q̃uis senatorij vir ordinis. C. Plautius Numida, sed in consimili amore, par exemplum. Morte enim vxoris audita, doloris impotens, pectus suum gladio percussit. Interuentu deinde domesticorũ incœptum exequi prohibitus, colligatusq;, vt primũ est occasio data, scissis fascijs, ac vulnere diuulso, constanti dextera, spiritum luctus acerbitate permixtũ, ex ipsis præcordijs, & visceribus hausit, tam violenta morte testa-

tus, quantum maritalis flammæ illo pectore clausum habuisset.

De M. Plautio.

Eiusdem vt nominis, ita amoris quoq; M. Plautius. Nam cum imperio senatus classem sociorū sexaginta nauiū in Asiam reduceret, Tarentūq; appulisset, atq; ibi vxor ei9 Horestilla, quę illuc eum prosecuta fuerat, morbo pressa decessisset, funerata ea, & in rogum imposita, inter officiū vngendi et osculandi, stricto ferro incubuit quē amici sicut erat togatum, & calceatū, corpori coniugis iunxerunt, ac deinde subiectis facibus, vtrumq; vna cremauerunt. quo- ibi factum sepulchrum Tarenti etiamnū cōspicitur, quod vocatur τῶν φιλούντων. Nec dubito, qn siquis modo extinctis sensus inest, Plautius & Horestilla, fati consortione, gestientes vultus tenebris intulerint, saneq; vbi idem & maxim9, & honestissimus amor est, aliquanto præstat morte iungi, q̄ vita distrahi.

De Iulia Caij Cæsaris filia.

Consimilis affectus Iuliæ. C. Cæsaris filiæ annotatus est. quæ cū ædilitijs comitijs Pompeij Magni coniugis sui vestem cruore respersam e campo domū relatam uidisset, territa metu ne qua vis ei esset allata, exanimis concidit, partumq;, quem vtero conceptum habebat, subita animi consternatiōe, & graui dolore corporis eijcere coacta est, atq; ita expirauit. magno quidem cum totius terrarū orbis detrimento. cuius tranquillitas tot ciuilium bellorum truculentissimo furore perturbata non esset, si Cæsaris & Pompeij concordia, commuuis saguinis vinculo constricta mansisset.

De Porcia Catonis filia vxore Bruti.

Tuos quoq; castissimos ignes Porcia. M. Catonis filia cuncta secula debita admiratione prosequuntur. quæ cum apud Philippes victum, & interemptū virum tuū Brutum cognosceres, quia fer-

rum non dabatur, ardétes ore carbones haurire non dubitasti, muliebri spiritu virilem patris exitum imitata. Sed nescio an hoc fortius, quod ille vsitato, tu nouo genere mortis absumpta es.

EXTERNA.

Sunt & alienigeni amores iusti, obscuritate ignorátiæ non obruti. ex quibus paucos attigisse satis erit. Gentis Cariæ Regina Arthemisia virũ suum Mausolum fato absumptum, quantopere desyderarit, leue est, post conquisitorũ omnis generis honorũ, monimentiq; usq; ad septé miracula prouecti magnificétiã, arguméntari. Quid ení aut eos colligas? aut de illo inclyto tumulo loquare? cum ipsa Mausoli viuũ ac spirans sepulchrũ fieri concupierit, eorũ testimonio, qui illam extincti ossa potioni aspersa, bibisse tradunt.

De Hipsicratea vxore Mithridatis.

Hipsicratea quoq; Regina Mithridatem coniugem suum effusis charitatis habenis amauit. propter quem præcipuũ formæ suæ decorem in habitum virilem cõuertere voluptatis loco habuit. tonsis ení capillis equo se & armis assuefecit, quo facilius laboribus, & periculis eius interesset. quin etiam victum a Cn. Pompeio per efferatas gentes fugientem, animo pariter, & corpore infatigabili secuta est. cuius tanta fides asperarum atq; difficilium rerum Mithridati maximũ solatium, & iucundissimũ lenimentum fuit. cũ domo enim & penatibus vagari se credidit vxore simul exulante.

De Lacedæmone.

Verum quid Asiam, quid barbariæ immensas solitudines, quid latebras pontici sinus scrutor? Cum splendidissimũ totius Græciæ decus Lacedæmon præcipuũ vxoriæ fidei specimen tantum non nostris ostentet oculis, plurimis, & maximis patriæ suæ laudibus admiratione facti comparandum.

De Minyis.

Minyæ,quorũ origo ex inclyto sociorũ Iasonis numero Lemniorum in insula concepta,per aliquot seculorũ vices stabilis in sede manserat,a Pelasgicis expulsi armis,alienæ opis indigentes, excelsa Taygetorũ montiũ iuga supplices occuparunt, q̃s Spartana ciuitas respectu Tyndaridarũ (nanq; in illo nobilis famæ nauigio destinatũ syderibus par fratrum fulserat) deductos inde,legibus cõmodisq; suis immiscuit. Sed hoc tantũ beneficiũ in iniuriã benemeritæ vrbis regnum affectantes verterũt.Igit̃ publicæ custodiæ inclusi capitali seruabant̃ supplicio.quod cũ uetere instituto Lacædemoniorũ, nocturno tempore passuri essent, coniuges eorum illustris sanguinis,ibi velut allocuturæ perituros viros, impetrato a custodibus aditu,carcerem intrarũt, cõmutataq; veste, per simulationẽ doloris,velatis capitibus eos abire passæ sunt.Hoc loco quid aliud adiecerim,q̃ dignas fuisse quibus Minyæ nuberent?

De Amicitia. CAPVT. VII.

Contemplemur nunc amicitiæ vinculum potẽs & prævalidũ, neq; vlla ex parte sanguinis viribus inferius,hoc etiam certius,& exploratius,quia illud nascendi sors fortuitũ opus, hoc vniuscuiusq; solido iudicio incoacta voluntas cõtrahit.Itaq; celerius sine reprehensione propinquũ auersere,q̃ amicum.quia altera diremptio utiq; iniquitatis,altera leuitatis crimini subiecta est. Cum enim deserta sit futura vita hominis nullius amicitiæ cincta præsidio, tam necessariũ subsidium temere assumi nõ debet,semel autẽ apprehensum,recte sperni non conuenit. Sinceræ vero fidei amici præcipuæ in aduersis rebus cognoscuntur, in quibus quicqd pr̨statur, totũ a constanti beneuolẽtia proficiscitur Fœlicitatis cult⁹, maiore ex parte adulationi q̃ charitati erogatus,

certe suspectus est, perinde ac plus semper petat, q̃ impendat. Accedit huc, quod infractæ fortunæ homines, magis amicorum studia desyderant, vel præsidij, vel solatij gratia. Nam læta quidẽ & prospera negotia, vtpote cum diuina suffragatione foueantur, humana minus indigẽt. Tenacius igitur eorum nomina posteritatis memoria apprehendit, qui aduersos amicorum casus non deseruerũt. q̃ qui prosperũ vitæ cursum comitati sunt. Nemo de Sardanapali familiaribus loquitur. Orestes Pylade pene amico, q̃ Agamemnone patre notior est. Siquidem illorum amicitia in consortione delitiarum, & luxuriæ contabuit, horum duræ atq; asperæ conditionis solatium, ipsarum miseriarũ experimẽto enituit. Sed quid externa attingo, cum domesticis prius liceat vti?

De Tib. Graccho, &. C. Blosio.

Inimicus patriæ fuisse Gracchus existimatus est, nec immerito, quia potentiã suam, saluti eius prætulerat, q̃ constantis tamẽ fidei amicũ etiam in hoc tam prauo proposito. C. Blosium cumanũ habuerit, operæpretiũ est cognoscere. hostis iudicatus, vltimo supplicio affectus, sepulturæ honore spoliatus, beneuolentia tamen eius nõ caruit. Nam cum senatus Rutilio & Lemnati Coss. mandasset, vt in eos, qui cum Graccho consenserãt more maiorũ animaduerterent, & ad Læliũ, cuius cõsilio pręcipue Coss. utebantũ, pro se Blosius deprecatũ venisset, familiaritatisq; excusatiõe vteretur, atq; is dixisset. Quid si te Gracchus templo Iouis Opt. Max. faces subdere iussisset, obsecuturus ne volũtati ipsius propter istam quam iactas familiaritatem fuisti? Nunq̃ istud (inquit) Gracchus imperasset. satis, immo etiã nimium. totius nanq; senatus consensu damnatos mores defendere ausus est. Verum quod sequitur multo audatius, multoq; periculosius. compressus enim perseueranti interrogatio

ne Lelij in eodem constantiæ gradu stetit. seq; etiam, hoc si modo Gracchus annuisset facturũ respõdit. Quis illũ sceleratũ putasset fu isse, si tacuisset? Quis etiã nõ sapienté, si pro necessitate tẽporis locu tus esset? At Blosius nec silẽtio honesto, nec prudẽti sermone salutẽ suã, ne q̃ ex parte ĩfœlicis amicitię memoriã desereret, tueri uoluit.

De. C. Graccho, & Pomponio, & Lectorio.

In eadem domo æque robusta constantis amicitiæ exempla ob oriũtur. prostratis enĩ iam & perditis. C. Gracchi consilijs rebusq; cũ tota eius conspiratio late quæreretur, desertũ omni auxilio, duo tantũ amici Pomponius & Lectorius ab infestis & undiq; ruẽtibus telis, oppositu corpoꝝ suoꝝ texerunt. quorũ Pomponius quo is fa cilius euaderet, concitatũ sequentiũ agmen ĩn porta Trigemina ali quãdiu acerrima pugna inhibuit, nec viuus pelli potuit, sed multis confectus vulneribus transitũ super cadauer suũ eis (credo etiã post fata inuitus) dedit. Lectorius autẽ in ponte sublicio cõstitit, & eũ do nec Gracchus transiret, ardore spũs sui sepsit, ac vi iã multitudinis obrutus. cõuerso in se gladio, celeri saltu profundũ Tyberis petijt. quãq; in eo põte charitatẽ toti patriæ Horatius Cocles exhibuerat, vnius amicitię, adiecta uolũtaria morte p̃stitit. q̃ bonos Gracchi, si aut Patris, aut materni Aui sectã vitę ingredi voluissent, habere mi lites potuerãt? Quo enĩ impetu, qua perseuerãtia animi Blosius, & Pomponius, & Lectorius trophæa ac triũphos eorũ adiuuissent, fu riosi conatus tã strenui comites? sinistris quidẽ auspicijs amicitiæ cõditionẽ secuti. sed quo miseriora, hoc certiora fideliter cultæ no bilitatis exẽpla.

De Lucio Rhegino.

Lucius autẽ Rheginus, si ad debitam publico ministerio sincæri tatẽ exigatur, posteritatis cõuitio lacerãdus. si amicitiæ fido pigno re æstimetẽ, in optimo laudabilis cõscientiæ portu relinquẽdus est.

Trib. enim plebis Cepionem in carcerem coniectum, quod illius culpa exercitus noster a Cimbris & Teutonibus uidebatur deletus, ueteris, arctęque amicitiæ memor, publica custodia liberauit, nec eatenus amicum egisse contentus, etiam fugæ eius comes accessit. Pro magnum & inexuperabile tuũ numen amicitia, cum ex altera parte Resp. manũ inijceret, ex altera tua illum dextra traheret, & illa ut sacrosanctus esse uellet, exigeret. Tu exilium indiceres, adeo blando ueteris imperio, quod is supplicium honori prætulit. ad mirabile est opus tuum, sed quod sequitur aliquanto laudabilius. Recognosce enim quousque volumnij cõstantem erga amicum suum charitatem sine ulla Reipu. iniuria euexeris, qui ortus equestri loco cũ Marcum Lucullũ familiariter coluisset, eumque Marcus Antonius, quod Bruti & Cassij partes secutus fuerat, interemisset, in magna fugiendi licẽtia, exanimi amico adhæsit, hucusque in lachrymas & gemitus ꝓfusus, ut nimia pietate causam sibi mortis accerseret. Nam propter pręcipuam & perseuerantem lamentationẽ ad Antonium pertractus est. cuius post, quã in conspectu stetit, Iube me (inquit) imperator protinus ad Luculli corpus ductum occidi. Neque enim absumpto illo superesse debeo, cum ei infœlicis militiæ autor extiterim. Quid hac fidelius beneuolentia? mortem amici, hostis odio leuauit. uitam suam, cõsilij crimine astrinxit. quoque illum mirabiliorẽ redderet, se fecit inuisiorem. nec difficiles Antonij aures habuit, ductusque quo uoluerat, Luculli dexteram auide osculatus, caput, quod abscissum iacebat, sublatum pectori suo applicauit ac deinde demissam ceruicem uictoris gladio præbuit.

De Theseo, & Pirithoo.

Loquatur nunc Græcia nefandis Thesea Pirithoi amoribus subscribentem, Ditis se patris regnis cõmisisse. uani est illud narrare,

ftulti credere. mixtũ cruorẽ amicorũ, & vulneribus innexa vulnera, mortẽq; morti inhærentẽ videre, hæc vera Romanæ amicitiæ indicia. illa gentis ad fingendũ paratæ, monstro similia mendacia.

De Lucio Petronio.

Lucius quoq; Petronius huiusce laudis consortionẽ merito vendicat. Pari enim inclytæ amicitiæ ausui, par gloriæ portio afferenda est. admodũ humili loco natus, ad equestrẽ ordinem, & splendidæ militię stipendia Publij Cœlij beneficio peruenerat. cui gratum animũ, quia in materia læta exhibere nõ contigerat, in ea, quã iniquam fortuna esse voluit, cũ multa fide præstitit. Erat ab Octauio Cos. Placentiæ præpositus Cœlius, qua Cinnano exercitu capta, & senior iam, & graui valetudine affectus, ne in potestatẽ hostiũ veniret, ad auxiliũ dextræ Petronij confugit. quem is ab incœpto consilio frustra conatus abstrahere, in ijsdem perseuerantem precibus, interemit, cædiq; eius suã iunxit. ne eo iacente, per quẽ omnia dignitatis incrementa assecutus fuerat, superesset. Ita alterius facto verecundia, alterius pietas causam præbuit.

De Seruio Terentio.

Iungendus est Petronio Seruius Terentius, quanq; ei sicut cupierat, pro amico suo perire nõ cõtigit. Incœpto nanq; egregio, non irrito euentu æstimari debet, quia quantũ in illo fuit, & ipse extinctus est, & D. Brutus periculum euasit mortis. qui fugiẽs a Mutina vt ad se interficiendum ab Antonio missos equites aduenisse cognouit, quodam in loco iustæ pœne debitũ spiritũ tenebris furari conabatur. eoq; iam facta irruptione, Terentius fideli mẽdacio obscuritate ipsa suffragante, Brutũ se esse simulauit, & corpus suũ trucidandum equitibus obiecit. Verũ cognitus a Furio, cui Brutianæ vltionis officiũ mandatũ fuerat, nece sua, amici suppliciũ discute-

te non potuit, sic inuitus fortuna cogente vixit.

De Decimo Lælio, & M. Agrippa.

Ab hoc horrido, & tristi pertinacis amicitiæ, ad lętum & serenũ vultũ transeamus, atq; inde eam euocatam, vbi omnia lachrymis gemitu, cędibus, fuerãt referta, in eo, quo dignior est, fœlicitatis domicilio collocemus, gratia, honore, abundãtissimisq; opibus, fulgente. Orere igitur ab illa, quæ sanctorũ vmbris dicata esse credit, sede. hinc Decime Læli illinc, M. Agrippa. alterũ virorũ, alterũ deorum maximũ amicũ, & certa mente, & secundis ominibus sortiti, totumq; beatæ turbæ gregẽ, qui vestro ductu venerãda sincæræ fidei stipendia, laudibus, & præmijs onustus peregit, in lucem vobiscum protrahite. Vestros enim cõstantes animos, vestra strenua ministeria, vestrã inexpugnabilẽ taciturnitatẽ, proq; dignitate & salute amicorũ perpetuã excubationẽ, testatiorẽ beneuolẽtiã, & rursus harũ rerũ vberrimos fructus, posterior intuens ætas, in excolẽdo iure amicitiæ, q̃ libentius, tã etiam religiosius erit operata Hæret animus in domesticis. sed aliena quoq; benefacta referre Romanæ vrbis candor hortatur.

EXTERNA.

Damon & Pythias Pythagoricæ prudentiæ sacris initiati, tam fidelem inter se amicitiã iunxerunt, vt cũ alterũ ex his Dionysius Syracusanus interficere vellet, atq; is tẽpus ab eo, quo prius, q̃ periret, domũ profectus res suas ordinaret, impetrauisset, alter vadẽ se pro reditu eius tyranno dare nõ dubitauit. Solutus erat periculo mortis, qui modo gladio ceruices subiectas habuerat, idẽq; caput suũ subiecerat, cui securo viuere licebat. Igitur omnes, & in primis Dionysius, nouæ atq; ancipitis rei exitum speculabant. Appropinquante deinde finita die, nec illo redeunte, vnusquisq; stultitiæ tã

temerariũ sponsorẽ damnabat. At is nihil se de amici constãtia metuere prædicabat. Eodẽ autẽ momento, & hora, a Dionysio constituta, qui eam acceperat, superuenit. admiratus amborũ animũ tyrannus suppliciũ fidei remisit. Insuperq; eos rogauit, vt se in societatẽ amicitiæ, tertiũ sodalitij gradũ vltima culturum beneuolẽtia reciperent. Hę sane vires amicitiæ, mortis contemptũ ingenerare, vitæ dulcedinẽ extinguere, crudelitatem mansuefacere, odium in amorẽ cõuertere, pœnam beneficio pensare potuerunt. quibus pene tantũ venerationis, quantũ deorum immortaliũ cerimonijs debetur. Illis enim publica salus, ijs priuata cõtinetur. atq; vt illarum ædes sacra domicilia, horũ fida hominũ pectora, quasi quodã sancto spiritu referta templa sunt. Quod ita esse rex Alexander sensit Darij castris, in quibus omnes necessarij eius erant, potitus. Ephestione gratissimo sibi latus suũ tegente ad eos alloquendos venit. cuius aduentu mater Darij recreata, humi prostratum caput erexit. Ephestionemq;, quia ei & statura, & forma præstabat, more Persarum adulata tanq̃ Alexandrũ salutauit. Admonita deinde erroris per summã trepidationẽ excusationis verba quærebat. Cui Alexãder nihil est (inquit) q̃d hoc nomine confundaris. Nã & hic Alexander est. vtri prius gratulemur? qui hoc dicere voluit? an cui audire contigit? Maximi enĩ animi rex, etiã totũ terrarũ orbem, aut victorijs, aut spe complexus, tam paucis verbis se, cũ comite suo partitus est. O donũ inclytę uocis, danti pariter atq; accipiẽti speciosum.

De Pompeio.

Quod priuatim quoq; merito veneror clarissimi ac disertissimi viri promptissimã erga me beneuolentiã expertus. Nec metuo ne parũ cõueniat mihi Põpeiũ meũ instar esse Alexandri, cũ illi Ephestio suus, alter fuerit Alexander. Ego vero grauissimo crimini sim

obnoxius, cõstantis & benignæ amicitiæ exẽpla sine vlla eius mẽtione transgressus, cuius in animo velut in parentũ amãtissimorũ pectore, lætior vitæ meæ status viguit, tristior acquieuit. a quo omnium incrementa commodorũ vltro oblata cœpi. per quẽ tutior aduersus casus steti. qui studia mea ductu & auspicijs suis lucidiora, & alacriora reddidit. Itaq; paui inuidiam quorundã optimi amici iactura, videlicet quia fructu torseram, non quidem meo merito gratiam meam, quantacũq; cũ his fuit, qui ea vti voluerant, partitus. Verũ nulla tam modesta fœlicitas est, quæ malignitatis dentes vitare possit, & quo secessu quosdam fugeris, aut quibus insulis misericordiæ permulseris, ne vt alienis malis perinde ac bonis suis lætẽtur, ac gestiant? Diuites sunt aliorum iacturis, locupletes calamitatibus, immortales funeribus. sed illi quatenus alienis incõmodis suorum adhuc expertes insultent, optima vindex insolentiæ varietas humanæ conditionis viderit.

De Liberalitate. CAPVT. VIII.

NOstrum opus pio egressu ad propriã rẽ prouectũ in suũ ordinem reuocetur, liberalitatisq; cõmemorationi vacemus. Cuius duo sunt maxime probabiles fõntes, verum iudicium, & honesta beneuolẽtia. Nam cũ ab his oritur, nunc demum eius ratio constat. dono autẽ ipsi gratiam & magnitudo quidem sua, sed efficatiorem aliquanto opportunitas conciliat.

De Fabio Maximo.

Accedit enim pretio rei, inestimabile momentũ occasionis, quæ Fabiũ Max. tot ante secula ob paruam pecuniæ summã erogatæ, adhoc vsq; tempus laudabilem fecit. Captiuos enim ab Annibale interposita pactione numorũ receperat. Qui cum a senatu nõ præstarentur, misso in vrbem filio, fundum, quem vnicũ possidebat.

vēdidit,eiusq̧ pretiū Annibali protinus numerauit. Si ad calculos reuoceť, paruū vtpote septē iugeribus, & hoc in Pupinia addictis redactū. si anio prærogantis,omni pecunia maius. se enī patrimonij, q̄ patriā fidei inopem esse maluit. eo quidē maiore cū cōmendatiōe, q̧ proni studij certius inditiū est supra vires niti, q̄ viribus ex facili vti. alter enī q̄d potest, præstat. alter etiā plus, q̄ potest.

De Busa.

Itaq̧ eiusdem tēporis fœmina Busa nomine, regionis autē Apuliæ ditissima, merito quidē liberalitatis testimoniū recepit, sed excellētes opes suas Fabianis rei familiaris angustijs non cōparauerit. Nam & si circa decē millia ciuiū nostrorū Cannensis prælij reliquias benignissime inter Canusina mœnia alimentis sustentauit, saluo tamē statu fortunarū suarū munificā se Po. R. præstitit. Fabius in honorem patriæ, paupertatem inopia mutauit.

De Quinto Considio.

In Quinto quoq̧ Considio saluberrimi exempli nec sine paruo ipsius fructu, liberalitas annotata est. Qui Catilinæ furore ita consternata Reip. vt ne a locupletibus quidē debitæ pecuniæ, propter tumultū, pretijs possessionū diminutis, solui creditoribus possent, cum centies atq̧ quinquagies. H. summā in fœnore haberet, neq̧ de sorte quenq̄ debitorū suorū, neq̧ de vsura appellari a suis passus est. quantūq̧ in ipso fuit, amaritudinē publicæ confusionis priuata trāquillitate mitigauit. opportune, mirificeq̧ testatus, se numorū suū, nō ciuilis sanguinis esse fœneratorē. Nā qui nunc præcipue negotiatione delectanť, cū pecuniā cruentam domū retulerint, q̄ improbando gaudio exultent, recognoscent. si diligenter. S. Consultum, quo Considio gratiæ actæ sunt, legere non fastidierint.

De Populo Romano.

Queri iandudũ mecum Po.Ro.videtur,q̃,cum singulorũ munificẽtiam consecter,de sua taceam. Ad summã enim eius laudem pertinet,quẽ animũ regibus,& vrbibus,& gentibus præstiterit, te cognosci.quia omni præclari facti decus,crebra memoria in seipso reuirescit. Asiam bello captam Attalo regi muneris loco possidẽdam tribuit,eo excelsius,& speciosius vrbi nostræ futurum imperium credens,si ditissimam,atq; amœnissimã partem terrarum orbis,in beneficio, q̃ in fructu suo reponere maluisset. Ipsa victoria donum fœlicius,quia multum occupasse,habere inuidiam potuit, tantum tribuisse gloria carere non potuit.

De.T.Quintio Flaminio.

Illius vero Romanæ liberalitatis cœlestem spiritum, nullæ literæ satis dignis laudibus prosequunt̃. Philippo enim Macedonię rege superato, cum Ad insigne spectaculum tota Græcia cõuenisset, Quintius Flaminius tubæ signo,silentio facto,per præconem hæc verba recitari iussit.Senatus.P.Q.R.& Quintius Flaminius imperator,omnes Græciæ vrbes,quę sub ditione Philippi regis fuerũt, liberas atq; immunes esse iubet.Quibus auditis,maximo,& inopinato gaudio homines perculsi,primo veluti nõ audisse se, quæ audiuerunt credentes,obticuerunt.Iterata deinde pronuntiatiõe præconis,tanta cœlum clamoris alacritate cõpleuerũt, vt certe cõstet, aues quæ superuolabant, attonitas,pauẽtesq; decidisse. Magni animi fuisset a tot captiuo℞ capitibus seruitutẽ detraxisse, quot tũc nobilissimis,& opulentissimis vrbibus,Po. Ro. libertatẽ largitus est. Ad cuius maiestatẽ pertinet non solum q̃d ipse benigne tribuit,sed etiã quod alio tribuente sensit,cõmemorari. vt enim illic commemoratæ,ita hic redditæ laudis commendatio est.

De Hierone Syracusano. EXTERNA.

Hiero Syracuſanorũ rex, audita clade, qua Romani apud Traſimenum lacum afflicti erant, trecenta milia modiorũ tritici, ducenta hordei, auriq́ ducenta, &.xl. pondo vrbi noſtræ muneri miſit. Nec ignarus verecundiæ maiorũ noſtrorũ, ne nollent accipere, in habitum id victoriæ formauit, vt eos religione motos, munificẽtia ſua vti cogeret. voluntate mittendi prius, iterum prouidentia cauendi ne remitteretur, liberalis.

De Agrigentino Gillia.

Subnectam huic Agrigentinũ Gilliam, quẽ propemodũ ipſius liberalitatis præcordia conſtat habuiſſe. erat enim opibus excellẽs, ſed multo etiã animo, ꝙ diuitijs locupletior, ſemperq́ in erogãda potius, ꝙ in cõtrahenda pecunia occupatus. adeo vt domus eius quaſi quædam munificentiæ officina crederetur. illinc enim publicis vſibus apta monimẽta extruebantur. illinc grata populi oculis ſpectacula edebantur. illinc epularũ magnifici apparatus, libentiq́ animo annonæ ſubſidia tribuebantur. Et cum hæc vniuerſis priuatim alimenta inopia laborantibus, dotes virginibus, paupertate preſſis ſubſidia, detrimentorũ incurſu quaſſatis, ſolatia erogabanť. Hoſpites quoq́ tum vrbanis penatibus, tum etiã ruſticis tectis, benigniſſime excepti varijs muneribus ornati dimittebantur. Quodam vero tempore quingentos ſimul Gelenſium equites, vi tempeſtatis in poſſeſſiones ſuas compulſos, aluit, ac veſtiuit. Quid multa? non mortalẽ aliquẽ, ſed propitiæ fortunæ benignum eſſe diceres ſinum. Ergo quod Gillias poſſidebat, omniũ quaſi cõmune patrimoniũ erat. Pro cuius ſalute, & incrementis, tũ Agrigentina ciuitas, tum etiã vicinæ regiones votis excubabant. Colloca e cõtraria parte arcas inexorabilibus clauſtris obſeratas, nonne præſtantiorem aliquanto exiſtimes illam impenſam, ꝙ hanc cuſtodiam?

VALERII MAXIMI LIBER. V.

De humanitate.

Liberalitati, quas aptiores comites, q̃ humanitatem, & clementiã dederim? Quoniã idem genus laudis expetunt. Quarũ prima inopia, proxima occupati one, tertia ancipiti fortuna pręstat. Cumq; nescias, quã maxime probes, eius tamẽ cõmendatio præcurrere videt̃, cui nomen ex ipso numine quæsitũ est. Ante omnia tamẽ humanissima, & clemẽtissima senatus acta referã. Qui cũ Carthaginiensiũ legati ad captiuos redimẽdos in urbẽ uenissent, ꝓtinus his nulla pecunia accepta, reddidit, iuuenes numeꝝ duũ milliũ, & septingentorũ quadragintatriũ explentes. tantũ hostiũ exercitũ dimissum, tantã pecuniã contemptam, tot punicis iniurijs veniã datam, ipsos legatos obstupuisse arbitror, ac secũ dixisse. O munificentiã gentis Romanæ deorũ benignitati æquandã. O etiã nostrã legationẽ supra vota fœlicẽ. Nam beneficiũ, q̃d nunq̃ dedissemus, accepimus.

De Senatu Romano.

Illud quoq; non paruum humanitatis Senatus indicium est. Siphacem enim quondam opulentissimũ Numidiæ regem captiuũ in custodia Tiburi mortuũ publico funere censuit efferendum, vt vitæ dono honorem sepulturæ adijceret.

De eiusdem Senatus clementia.

Consimiliq; clementia in Perse vsus est. Nam cum Albæ, in qua custodiæ causa relegatus erat, decessisset, Quæstorẽ misit, qui eum publico funere efferret, ne reliquias regias iacere inhonoratas pateretur. Hostibus hæc, & miseris, & fato functis officia regibus erogata. illa amicis, & fœlicibus, & viuis tributa sunt.

De eodem Senatu in filium Masinissæ.

Confecto Macedonico bello Musicanes Masinissæ filius, cum equitibus, quos in præsidiũ Romanorũ adduxerat, ab imperatore Paulo ad patrẽ remissus, tẽpestate classe dispersã, Brundusiũ æger delatus est. Quod vbi senatus agnouit, cõtinuo illo Quæstorẽ ire iussit, cuius cura & hospitiũ adulescenti expediretur, & omnia quę ad valetudinẽ opus essent, præberentur. impensæq; liberaliter tum ipsi, tum toti comitatui præstarent. naues etiã vt prospicerent, quibus ipse bene, ac tuto cũ suis in Africam traijceretur, equitibus singulas libras argẽti, & quingenos sextertios dari imperauit. Quæ tã prompta, & tã exquisita patrũ. C. humanitas efficere potuit. vt etiam si expirasset adulescẽs, æqore aĩo desyderiũ eius pater toleraret.

De eodem in Prusiam.

Idem senatus cũ ad gratulandũ sibi Prusiam Bithynię regẽ Perse deuicto uenire audisset, obuiam illi. P. Corneliũ Scipionẽ Quæstorẽ Capuam misit. censuitq;, vt ei domus Romæ quã optima conduceretur. & copiæ, nõ solum ipsi, sed etiã comitibus eius publice præberentur. In eoq; excipiendo tota vrbs vnius humani amici vultum habuit. Ita qui amantissimus nostri venerat, duplicata erga nos beneuolentia in regnum suum reuersus est.

De eodem in Ptolemæum.

Nec Aegyptus quidem Romanæ humanitatis expers fuit. Rex enim Ptolemæus a minore fratre regno spoliatus, petendi auxilij gratia cũ paucis admodũ seruis squallore obsitus Romã venerat, ac se in hospitiũ Alexandrini pictoris contulerat. Id post, quã senatui relatũ est, accersito iuuene, quã potuit accurata excusatione vsus est, quod nec Quæstorẽ illi more maiorum obuiam misisset, nec publico hospitio eũ excepisset, eaq; non sua negligẽtia, sed ipsius subito, &

clandestino aduētu facta dixit, & illū e curia subito ad publicos penates deduxit. hortatusq́ꝫ est, vt depositis sordibꝰ adeūdi ipsius diē peteret. quin etiā curæ habuit, vti munera ei per Quęstorē quotidie darent. His gradibus officioꝝ iacentē ad regiū fastigiū euexit, effecitq́ꝫ, vt plus spei in auxilio. P. R. q̄ꝫ metus in sua fortuna reponeret.

De. L. Cornelio.

Atq́ꝫ vt ab vniuersis Patribus. C. ad singulos veniam. L. Cornelius Cos. primo Punico bello, cū Olbiam oppidū cepisset, pro quo fortissime pugnās Hanno dux Carthaginiensiū occiderat, corpus eius e tabernaculo suo amplo funere extulit. Nec dubitauit hostis exequias ipse celebrare. eam demū victoriā & apud deos, & apud hoīes minimū inuidiæ habiturā credens, quæ plurimū humanitatis habuisset.

De Quinto Crispino.

Quid de . Q. Crispino loquar? Cuius humanitatē potentissimi affectus, ira, atq́ꝫ gloria quatere nō potuerunt. Badium Campanū, & hospitio benignissime domi suæ exceperat, & aduersa valetudine correptū attentissima cura recreauerat, a quo post illam nefariam Campanorū defectionē in acie ad pugnam prouocatus, cum & viribus corporis, & animi virtutibus aliquanto esset superior, monere ingratū, q̄ꝫ vincere maluit. Nam quid agis inquit demēs? aut quo te praua cupiditas transuersum rapit? Parū habes publica impietate furere, nisi etiā priuata lapsus fueris. Vnus tibi Romanorum videlicet Quintius placet, in quo scelesta exerceas arma? cuius penatibus, & honoris vicissitudinē, & salutem tuam debes. At me fœdus amicitię, Dijq́ꝫ hospitales, sancta nostro sanguini, vestris pectoribus vilia pignora, hostili certamine congredi tecum vetant. quin etiā si in concursu exercituū fortuito vmbonis mei impulsu prostratū agnouissem, applicatū iam ceruicibus tuis mucronē reuo

cassem. Tuũ ergo crimẽ sit, hospitẽ occidere voluisse. meũ, nõ eris hospes occisus. Proĩde aliã, qua occidas, dexterã quęre. quoniã mea te seruare didicit. Dedit vtriq; cœleste numen debitũ exitũ. siquidẽ in eo prælio Badius obtrũcatus est. Quintius insigni pugna clarus euasit.

De. M. Marcello.

Age Marci Marcelli clementia, q̃ clarũ, q̃q; memorabile exemplũ haberi debet? qui captis a se Syracusis in arce earũ cõstitit, vt vrbis modo opulẽtissimæ tunc afflictæ fortunã ex alto cerneret. Cæterũ casum eius lugubrẽ intuens, fletũ cohibere nõ potuit. quẽ si qs ignarus vir aspexisset, alterius victoriã esse credidisset. Itaq; Syracusana ciuitas maxĩa clade tua aliquid admixtũ gratulatiõis habuisti. quia si tibi incolumi stare fas non erat, leuiter sub tã mansueto victore cecidisti.

De. Q. Metello.

Quintus vero Metellus Celtibericũ in Hispania gerens bellum, cũ vrbem Centobricam obsideret, & iã admota machina partem muri, quæ sola conuelli poterat, disiecturus videret, humanitatem propinquę victoriæ prætulit. Nam cũ Rhetogenis filios, qui ad eũ transierat, Centobricẽses machinæ ictibus obiecissent, ne pueri in conspectu patris crudelis genere mortis consumerent, quanq; ipse Rethogenes negabat esse impedimento, quo minus etiã per exitũ sanguinis sui expugnationẽ perageret, ab obsidione discessit. Quo quidẽ tam clementi facto, & si nõ vnius ciuitatis mœnia, omniũ tamen Celtiberarũ vrbium animos cœpit. effecitq;, vt ad redigendas eas in ditionẽ Po. Ro. nõ multis sibi obsidionibus opus esset.

De Africano posteriore.

Africani quoq; posterioris humanitas speciose, lateq; patuit. Expugnata enim Carthagine circa Siciliæ ciuitates literas misit, vt ornamenta templorũ suorũ a Pœnis rapta, per legatos recuperarent.

inq; pristinis sedibus reponenda curarent. Beneficiū Dijs, atq; hominibus pariter acceptum. Huic facto par eiusdem viri humanitas. A Quæstore suo hastæ subiectos captiuos vendente, puer eximiæ formæ, & liberalis habitus missus est. De quo cū explorasset Numidam esse, orbum relictum a patre educatū apud auunculum Masinissam, eo ignorāte immaturā aduersus Romanos ingressum militiam, & errori illius veniam dandam, & amicitiæ regis fidissimi Po. Ro. debitam veneratione̅ tribuendā existimauit. Itaq; puerum annulo, fibulaq; aurea, & tunica laticlauia, Hispanoq; sagulo, & ornato equo donatū, datis qui eum prosequerent̄ equitibus, ad Masinissam remisit. Eos victoriæ maximos fructus ratus, dijs templorū ornamenta Romanos, regibus sanguine̅ suum restituere.

De. L. Paulo.

Lucij etiā Pauli in tali genere laudis memoria apprehēdenda est. Qui cū Persen parui tēporis momento captiuū ex rege ad se adduci audisset, occurrit ei Romani imperij decoratus ornamentis, conatūq; ad genua procumbere, dextra manu alleuauit. sermoneq; grato ad spem exhortatus est. introductū etiam in tabernaculū, lateri suo proximum in consilio sedere fecit. nec honore mensæ indignū iudicauit. Proponat̄ in conspicuo acies, qua prostratus est Perses, & harū rerum, quas retuli contextus, vtro magis spectaculo delectentur homines dubitabūt. Nam si egregiū est hostem abijcere, non minus tamen laudabile, infœlicis scire misereri.

De Cn. Pompeio.

Hæc. L. Pauli humanitas admonet me, ne de Cn. Pompeij clementia taceam Regem Armeniæ Tigranem, qui & per se magna cū Po. Ro. bella gesserat, & infestissimū vrbi nostræ Mithridatem ponto pulsum, uiribus suis protexerat, in conspectu suo diutius ia-

cere supplicem passus nō est, sed benignis verbis recreatum, diademа, quod abiecerat, capiti reponere iussit, certisq; rebus impetratis in pristinum fortunæ habitū restituit. æque pulchrum esse iudicás & vincere reges, & facere. Quā præclarum tributæ humanitatis specimen Cn. Pompeius: tā miserabile desyderatę idē euasit exemplum: Nam qui Tigranis tempora insigni regio texerat, eius caput tribus coronis triūphalibus spoliatū, in summo terrarū orbe, nusq; sepulturæ locum habuit. sed abscissum a corpore, inops rogi, nefarium Aegyptiæ perfidiæ portatū munus est, etiā ipsi victori miserabile. Vt enim id Cæsar aspexit, oblitus hostis, soceri vultū induit ac Pompeio tum proprias, tum etiā filiæ suæ lachrymas reddidit. Caput etiā plurimis, & pretiosissimis odoribus cremandū curauit. Quod si nō tam mansuetus animus diuini principis extitisset, paulo ante Romani imperij columē habitum (sic mortalium negotia fortuna versat) inhumatum iacuisset.

De Cæsare.

Catonis quoq; morte Cæsar audita, & se inuidere illius gloriæ, & illū suæ inuidisse dixit. patrimoniūq; eius liberis ipsius incolume seruauit, & Hercule diuinorū Cęsaris operū nō parua pars Catonis salus fuisset.

De. M. Antonio, & M. Bruto.

Marci autē Antonij animus talis humanitatis intellectu non caruit. M. enim Bruti corpus liberto suo sepeliendum tradidit, quoq; honoratius cremaretur, iniici ei suū paludamentū iussit, iacentē non hostē, sed ciuem deposito existimás odio. Cūq; interceptū a liberto paludamentū cōperisset, ira percitus, protinus in eū animaduertit, hac ante præfatione vsus. Quid tu ignorasti, cuius tibi viri sepulturā cōmiserim: forte, piāq; eius victoriā Philippicā libēter Dij uiderūt. sed ne ista quidē generosissimę indignatiōis verba inuiti audierūt.

EXTERNA. De Alexandro.

Cõmemoratione Romani exempli in Macedoniam deductus morũ Alexandri præconiũ facere cogor. Cuius vt infinitam gloria bellica virtus, ita præcipuũ amorẽ clemẽtia meruit. Is dum omnes gentes infatigabili cursu lustrat, quodam loco niuali tẽpestate oppressus, senio iam confectum militẽ Macedonẽ, nimio frigore ob stupefactũ, ipse sublimi, & propinqua igni sede sedens animaduer tit, factaq; nõ fortunæ, sed ætate vtriusq; æstimatione, descẽdit, & illis manibus, quibus opes Darij afflixerat, corpus frigore duplicatũ in suam sedẽ imposuit. id ei salutare futurũ ducens, q̃d apud Persas capitale extitisset, soliũ regiũ occupasse. Quid ergo mirũ est, si sub eo duce tot annis militare iucundũ ducebant, cui gregarij militis in columitas proprio fastigio carior erat. Idẽ nõ hominũ vlli, sed naturæ, fortunęq; cedens, quan q̃ violẽtia morbi dilabebat, in cubitũ tamẽ erectus, dexterã omnibus, qui eã contingere vellent, por rexit. Quis autẽ illã osculari nõ curaret, quæ iã fato oppressa, maximi exercitus complexui, humanitate q̃ spiritu uiuidiore, suffecit.

De Pysistrato.

Non tam robusti generis humanitas, sed & ipsa tamen memoria prosequenda Pysistrati Atheniensiũ tyranni narrabit̃. Qui cum adulescens quidam amore filiæ eius virginis accensus, in publico obuiam sibi factam osculatus esset, hortante vxore, vt ab eo capita le suppliciũ sumeret, respondit. Si eos, qui nos amãt interficiemus, quid ijs faciemus, quibus odio sumus? Minimẽ digna vox cui adij ciatur eam ex tyranni ore de humanitate manasse. In hunc modũ filiæ iniuriam tulit, suam multo laudabilius.

De Thrasippo.

A Thrasippo amico inter cœnam sine fine conuitio laceratus,

ita & animũ, & vocem ab ira cohibuit, vt putares satellitẽ a tyranno male audire. abeuntẽ quoq; veritus, ne propter metũ maturius se cõuiuio subtraheret, inuitatione familiari cœpit retinere. Thrasippus concitatæ temulentiæ impetu euectus, os eius sputo respersit, nec tamẽ in vindictã sui valuit accendere. Ille vero etiã filios suos violatæ patris maiestati subuenire cupientes, retraxit. Postero quoq; die Thrasippo suppliciũ a se voluntaria morte exigere volenti, venit ad eum, dataq; fide in eodẽ gradu amicitiæ mansurũ, ab incœpto reuocauit. Si nihil aliud dignũ honore memoriæ gessisset, his tamẽ factis abunde se posteritati commendasset.

De Pyrrho rege.

Aeque mitis animus Pyrrhi regis. Audierat apud quosdã in conuiuio Tarẽtinorũ parũ honoratũ de se sermonẽ habitũ. Accersitos qui ei interfuerunt, percuntabatur, an ea, quæ ad aures eius peruenerant, dixissent. Tum ex his vnus inquit, Nisi nobis vinũ defecisset, ista quę tibi relata sunt, præ his quę de te locuturi eramus, lusus ac iocus fuissent. Tam vrbana crapulæ excusatio, tãq; simplex veritatis confessio, iram regis cõuertit in risum. Quã quidẽ clemẽtia, & moderatione assecutus est, vt & sobrij sibi Tarẽtini gratias agerent, & ebrij bene precarẽtur. Ab eadem altitudine humanitatis legatis Romanorũ ad redimendos captiuos castra sua petentibus, quo tutius venirent, Lyconẽ Molossum obuiã misit, quo honoratius exciperentur, ipse cũ ornatu equitum extra portam occurrit, secundarũ rerũ prouẽtu non adeo corruptus, vt officij prospectum in his deponeret, qui tum maxime armis cum eo diffidebant.

De Antigono rege.

Cuius tam mitis ingenij debitũ fructum vltimo fati sui tẽpore recepit. Nã cũ diris auspicijs Argiuorũ inuasisset vrbẽ, abscissumq;

caput eius Alcyoneus Antigoni regis filius ad patrem propugnato rem laborans, lætus velut aliquod fœlicissimũ victoriæ opus attulisset, Antigonus correpto iuuene, quod tanti viri subitę ruinæ, immemor humanorũ casuũ, effuso gaudio insultaret, humo caput sublatum, causea, qua velatũ caput suũ more Macedonũ habebat, texit, corporique Pyrrhi redditũ honoratissime cremandũ curauit. Quin etiam filiũ eius Helenũ captiuum ad se pertractũ, & cultum, & animum gerere regium iussit. ossaque Pyrrhi ei aurea inclusa vrna, epirum in patriam ad Alexandrũ fratrem portanda dedit.

De Campanis.

Campani aũt exercitũ nostrũ cum Coss. apud Caudinas furcas, sub iugum a Samnitibus missum, nec inermem tantũ, sed etiã nudum vrbem suã intrantẽ, perinde ac uictorẽ, & spolia hostiũ prę se ferentẽ, venerabiliter exceperunt, protinusque cõsulibus insignia honoris, militibus vestem, arma, equos, cõmeatũ benignissime præstando, & inopiam, & deformitatẽ Romanę cladis mutarũt. Quo animo si pro imperio nostro aduersus Annibalẽ quoque usi fuissent, truculentis securibus materiam sæuiendi non præbuissent.

De Annibale.

Facta mentione acerrimi hostis, mansuetudinis eius operibus, quam Romano nomini pręstitit, locũ qui inter manus est, finiam. Annibal enim Aemylij Pauli apud Cannas trucidati quæsitũ corpus, quantũ in ipso fuit, inhumatũ iacere passus nõ est. Annibal Tiberiũ Gracchum Lucanorũ circũuentũ insidijs, cum summo honore sepulturę mandauit, & ossa eius in patriã portanda militibus nostris tradidit. Annibal Marcum Marcellum in agro Brutio, dũ conatus Pœnorum cupidius, quam consyderatius speculatur, interẽptũ, legitimo iure extulit. Punico quoque sagulo, & corona donatũ lau

rea, rogo impoſuit. Ergo humanitatis dulcedo etiã in efferata barbarorũ ingenia penetrat. orbosq́, & truces hoſtiũ mollit oculos, ac victoriæ inſolẽtiſſimos ſpiritus flectit. Nec illi arduũ, aut difficile eſt inter arma cõtraria, inter diſtrictos cõminus mucrones, placidũ iter reperire. Vincit irã, proſternit odiũ, hoſtiléq́ ſanguiné hoſtilibus lachrymis permiſcet. atq́ etiã admirabilẽ Annibalis vocẽ, pro funeribus Romanorũ ducũ arbitria ſtatuẽtis expreſſit. quia aliquanto ei plus gloriæ Paulus, & Gracch9, & Marcellus ſepulti, q̃ oppreſſi attulerũt. Siquidẽ illos Punico aſtu decepit, Romana manſuetudine honorauit. Voſq́ fortes, ac piæ vmbræ non pœnitẽdas ſortiti eſtis exequias. Nam vt optabilius in patria, ita ſpecioſius pro patria collapſæ, ſupremi officij decus in fœlicitate amiſſum, virtute recuperaſtis.

De Gratis. CAPVT. II.

GRatas vero animi ſignificatiões, & ingrata facta libuit oculis ſubijcere, ut vitio, ac virtuti iuſta merces æſtimationis ipſa cõparatione accederet. Sed quoniã contrario propoſito ſeſe diſtinxerũt, noſtro quoq́ ſtilo ſeparentur. prioréq́ locũ obtineat, qui laudem, q̃ qui reprehenſioné merentur.

De M. Coriolano.

Atq́ vt a publicis actis ordiar, Martium patriam oppugnare conantẽ, admotoq́ portis vrbis ingenti Volſcorũ exercitu, funus, ac tenebras Romano imperio minitantem, Veturia mater, ac Volumnia vxor, nefariũ opus exequi precibus ſuis paſſæ nõ ſunt. In quarũ honoré Senatus matronarũ ordiné, benigniſſimis decretis adornauit. Sanxit namq́, vt fœminis ſemita viri cederent. confeſſus plus ſalutis Reip. in ſtola, q̃ in armis fuiſſe. Vetuſtisq́ auriũ inſignibus, nouũ vitæ diſcrimẽ adiecit, permiſit quoq́ his purpurea veſte,

& aureis vti segmentis. Super hoc ædem, & aram Fortunæ muliebri eo loco, quo Coriolanus exoratus fuerat, faciendã curauit. memorem beneficij animũ suũ exquisitæ religionis cultu testando. Quem secundi etiã belli Punici tẽpore exhibuit. Cũ enim a Fuluio Capua obsideretur, ac duæ campanæ mulieres beneuolentiã erga Romanos dimittere ex animis noluissent, Vestia Opidia materfamilias, & Cluuia Facula meretrix, quarũ altera quotidie pro salute nostri exercitus sacrificauit, altera captis militibus Romanorũ alimenta subministrare nõ destitit. vrbe illa oppressa, senatus ijs & libertatẽ, & bona restituit, & si quid amplius præmij petissent, libenter se daturũ asseuerauit. Vacasse in tanto gaudio. P. C. duabus humilibus fœminis referre gratiã, ne dum præ se tulisse mirandum.

De Quintio, & Minutio.

Quid illa quoq; iuuẽtute Romana gratius? quæ Quintio & Minutio Coss. vltro nomina sua militari sacramento obtulit, vt Tusculanis, quorũ fines Equiculi occupauerant, præsidiũ ferrent, quia paucis ante mensibus, cõstantissime & fortissime imperiũ Romani Populi defenderant. Ergo quod auditu nouũ est, ne patriæ grata voluntas cessasse videretur, exercitus se ipse conscripsit.

De Fabio Maximo.

Magnum grati populi Ro. specimen in Quinto Fabio Max. enituit. Nam cũ quinq; consulatibus salubriter Reip. administratis decessisset, certatim æs contulit, quo maior, ac speciosior eius funeris pompa duceretur. Eleuet aliquis præmia uirtutis, cũ animaduertat fortes viros fœlicius sepeliri, q̃ viuere ignauos.

De Minutio Magistro equitum.

Fabio aũt etiã incolumi summa cũ gloria gratia relata est. Dictatori enĩ Magister equitũ Minutius scito plebis, quod nunq̃ antea

factũ fuerat, æquatus, partito exercitu separatim in Samnio cũ Annibale conflixerat. vbi temere inito certamine, pestiferũ habiturus exitum, subsidio Fabij cõseruatus, & ipse eum patrẽ appellauit, & a legionibus suis patronũ salutari voluit. Ac deposito æqualis imperij iugo magisteriũ equitũ, sicut par erat, dictaturæ subiecit. Imprudentisq; vulgi errorẽ gratæ mentis significatione correxit.

De Terentio Culeo.

Tam hercle probabiliter, q̃ Quintus Terentius Culeo prætoria familia natus, & inter paucos senatorij splendidus ordinis optimo exemplo Africani superioris currum triumphantis. quia captus a Carthaginiensibus ab eo fuerat recuperatus, pileũ capite gerens, secutus est. Autori enim libertatis suæ tanquã patrono accepti beneficij confessionem, spectante Populo Romano, merito reddidit.

De Philippo rege, & de Flamineo.

At Flaminij de Philippo rege triũphãtis currũ nõ vnus, sed duo millia ciuiũ Romanorũ pileata comitata sunt. quæ his Punicis bellis intercepta, & in Græcia seruientia, cura sua collecta, in pristinũ gradum restituerat, geminũ ea re decus imperatoris, a quo simul & deuicti hostes, & cõseruati ciues spectaculũ patriæ prębuerũt. Illorũ quoq; salus dupliciter omnibus accepta fuit, & quia tam multi, & quia tam grati exoptatũ libertatis statum recuperauerunt.

De Metello.

Metellus vero pius pertinaci erga patrẽ exulem amore, tam clarum lachrymis, q̃ alij victoris cognomẽ assecutus, non dubitauit. consul pro Quinto Calidio prętore candidato supplicare populo, quod tribunus plebis legem, qua pater in ciuitatẽ restitueretur, tulerat. quin etiã patronũ eum domus, & familiæ suæ semper dictitauit. Nec hac re de principatu, quem proculdubio obtinebat, quicq;

decerpsit. quia non humili, sed grato animo longe inferioris hominis maximo merito eximiam submittebat dignitatem.

De Mario.

Nam. C. quidē Marij nō solū præcipuus, sed etiā præpotens gratæ mentis fuit impetus. Duas etiā Camertiū cohortes mira virtute vim Cimbrorū sustinentes in ipsa acie aduersus conditionē fœderis ciuitate donauit. Quod qdē factū & vere, & egregie excusauit. dicēdo inter armorū strepitū verba se iuris ciuilis exaudire non potuisse. Et sane id tempus tūc erat, q̄ magis defendere, q̄ audire leges oportebat.

De Lucio ySlla.

C. Marij vestigia vbiq̄ . L. Sylla certamine laudis subsequit̄. Dictator enī priuato Pompeio & caput adoperuit, & sella assurrexit, & equo descendit, eaq̄ se libenter facere in concione prædicauit, memor ab eo duo de viginti annis nato, partes suas exercitu paterno adiutas. Multa insignia Pompeio, sed nescio an hoc quicq̄ admirabilius cōtigerit, quod magnitudine beneficij sui Syllam obliuisci coegit. Sit aliquis in summo splendore etiā sordidus gratis locus. Marco Cornuto prætore funus Hirtij, & Pansæ iussu Senatus locante, qui tunc Libitinā exercebant, tum rerum suarū vsum, tum ministeriū suum gratuitū polliciti sunt. quia ij pro Rep. dimicantes occiderant, perseuerantiq̄ postulatione excuderunt, vt exequiarum apparatus sextertio numo ipsis præbentibus addiceretur, quorū laudē adiecta lege cōditio auget magis, q̄ extenuat. quoniā quidē quæstum contēpserunt, nulli alij rei, q̄ quæstui viuentes. Pace cinerū suorū reges gentiū exterarū secundū hūc tā cōtemptū gregē referri se patient̄, qui aut non attingēdus, aut non nisi in vltima parte domesticoꝝ exemplorū collocandus fuit. Sed dū honesti actus etiā ab infimis editi, memoria non intercidant, licet separatū

locum obtineant, vt nec his adiecti, ne illis prælati videantur.

De Dario. EXTERNA.

Darius priuatæ adhuc fortunæ amiculo Silosontis Samij delectatus curiosa cõtemplatione fecit, vltro sibi & quidẽ a cupido daretur. Cuius muneris q̃ grata æstimatio animo eius esset allapsa, regno potitus ostendit. totam nanq; vrbem & insulam Samiorũ Silosonti fruendã tradidit. Non enim pretiũ rei æstimatũ, sed occasio liberalitatis est honorata, magisq; a quo donum proficisceret. q̃ ad quem perueniret, prouisum.

De Mithridate.

Mitridates quoq; rex magnifice gratus apparuit, quoniam pro Leonico acerrimo defensore salutis suę a Rhodijs nauali pugna excepto, omnes hostiũ captiuos permutauit, sanctius esse existimans ab inuisissimis circunueniri, q̃ benemerito gratiam non referre.

De Attolo rege.

Liberalis populus Ro. magnitudine muneris, quod Attalo regi Asiam dedit dono. Sed Attalus etiã testamẽti æquitate gratus, qui eandem Asiam Populo Ro. legauit. Itaq; nec huius munificentia, nec illius tam memor beneficij animus tot verbis laudari potest, quot amplissimæ ciuitates vel amice datæ, vel pie redditæ sunt.

De Masinissa rege.

Cæterũ nescio an præcipue Masinissæ regis pectus grati animi pignoribus fuerit refertum. Beneficio enim Scipionis, & persuasu regni modo liberius auctus, memoriã inclyti muneris ad ultimum vitæ finem, longa etiã a dis immortalibus senectute donatus, constantissima fide perduxit, adeo vt eum nõ solum Africa, sed etiam cunctæ gentes scirent amiciorem Corneliæ familiæ, atq; vrbi Romanæ, q̃ sibimet semper fuisse. Ille cũ graui Carthaginiensium bel

lo premeretur, ac vix tutelæ suæ imperij sufficeret, tamē Scipioni Aemyliano, quia nepos Africani erat, bonā, magnamq́ partē Numidici exercitus, quā Lucullo consuli, a quo ad auxilia petēda missus fuerat, in Hispania duceret, promptissima mente tradidit, præsentiq́ periculo respectum pristini beneficij antepos uit. Ille cum iam ætate deficiēte, magnas regni opes, quatuor & quinquaginta filiorū numero relinquens, in lectulo iaberetur, Marcū Manilium, qui procōsul Africā obtinebat, literis obsecrauit, vt ad se Scipionē Aemylianū, sub eo tunc militantē mitteret. fœliciorē mortē suā futuram ratus, si in cōplexu dextræ eius supremū spiritū, ac mandata posuisset. Ille aduentū Scipionis fatis suis præcurrentibus, hæc vxori, liberisq́ præceperat, vnū in terris Po. Ro. & vnam in Po. Ro. Scipionis domum nosse, integre omnia Aemyliano reseruare. eum diuidendi regni arbitrum haberēt. quod is statuisset, perinde vt testamento cautum, immutabile, ac sanctū obtinerēt. Tot, tāq́ varijs rebus se masinissa infatibabili pietatis serie ad centesimū extendit annum. His, & horū similibus exemplis, beneficentia generis humani nutrit, atq́ augetur. Hæ sunt eius faces, hi stimuli, propter quos iuuandi, & emerendi cupiditate flagrat. Et sane amplissimæ, & speciosissimæ diuitiæ sunt, fœliciter erogatis beneficijs, late posse censeri. Quorū, quoniā religiosum cultū instituimus, nunc neglectū suggillandi gratia, quo fit gratior, referemus.

De Ingratis. CAPVT. III.

VRbis nostræ parentē Senatus in amplissimo dignitatis gradu ab eo collocat⁹ in curia lacerauit, nec duxit nefas ei vitā adimere, q ęternū Romāo impio spiritū ingenerauerat. Rude nimirū illud, & ferox seculū, q̄d conditoris sui cruore fœde maculatū, ne sūma qdē posteritatis dissimulare pietas pōt.

De populo Ro. in Camillum.

Hunc ingratum lapsæ mentis errorem, consentanea nostræ ciuitatis pœnitentia sequitur. Virium Romanarū incrementū, & latissimum, & tutela certissima Furius Camillus, in urbe incolumitatem suam tueri non valuit, cuius ipse salutem stabilierat, fœlicitatem auxerat. A Lucio enim Apuleio Tri. Pl. tanquā peculator Veientanæ prædæ reus factus, duris, atq; (vt ita dicam) ferreis sententijs in exilium missus est. Et quidem eo tempore, quo optimo iuuene filio spoliatus, solatijs magis alleuandus, q̃ cladibus onerandus erat. Sed immemor patria tanti viri, maximorū meritorum, exequijs filij, damnationē patris iunxit. At (inquit) ærario abesse Tr. Pl. quærebať quindecim millia æris (tanti nanq; pœna finita est) indignā summā, propter quā Populus Ro. tali principe careret.

In Scipionem maiorem.

Priore adhuc querela vibrante, alia deinceps exurgit. Africanus superior, non solū contusam, & confractā belli Punici armis Rēp. sed pene iam exanguem, atq; morientē, Carthaginis dominā reddidit. Cuius clarissima opera iniurijs pensando ciuitatis, ignobilis eum, ac desertæ paludis accolam fecerunt, eiusq; voluntarij exilij acerbitatē nō tacitus ad inferos tulit, sepulchro suo inscribi iubendo. Ingrata patria, ne ossa quidē mea habes. Quid ista aut necessitate indignius, aut querela iustius, aut ultione moderatius? Cineres ei suos negauit, quā in cineres collabi nō fuerat passus. Igiť hāc vnam Scipionis vindictā ingrati animi vrbs Ro. sensit maiorē me hercle Coriolani violētia. Ille enī metu patriā pulsauit, hic verecundia. de qua ne queri quidē (tanta veræ pietatis constātia) nisi post fata sustinuit.

In Scipionē Asiaticum.

Talia passo (credo) quæ fratri eius acciderunt, solatio esse potue-

tunt. cui rex Antiochus deuictus,& Asia imperio. Po. Ro. adiecta, speciosissimusq; triumphus, ut peculatus reus fieret,& in carcerem duci iuberetur, causam præbuit.

In Africanum posteriorem.

Nihilo virtute minor posterior Africanus, sed ne exitu quidem fœlicior. Duabus enī vrbibus Numantia atq; Carthagine imperio Ro. imminētibus, ex rerum natura depulsis, raptorem spiritus domi inuenit. mortis punitorem in foro non repperit.

In Scipionem Nasicam.

Quis ignorat tantū laudis Scipionem Nasicam toga, quantū armis vtrunq; Africanū meruisse? Qui pestifera Tiberij Gracchi manu faucibus oppressam Rempub. strangulari passus non est. Sed is quoq; propter iniquissimam uirtutum suarū apud ciues æstimationem sub titulo legationis Pergamum secessit. Et quod vitæ superfuit, ibi sine vllo ingratæ patriæ desyderio peregit.

In Lentulum.

In eodem nomine versor, nec dum Corneliȩ gentis querelas exhausi. Nanq;. P. Lentulus clarissimus, & amantissimus Reip. ciuis, cū in Auentino Caij Gracchi nefarios conatus, & aciem pia ac forti pugna magnis vulneribus exceptis fugasset, prælij illius, quo leges, pacem, libertatēq; in suō statu retinuerat, hanc mercedē tulit, ne in nostra quidē vrbe moreretur. Siquidē inuidia & obtrectatione compulsus, legatione a senatu libera impetrata, habitaq; cōcione, qua a Dijs immortalibus petijt, ne vnquā ad ingratū populum reuerteretur, in Siciliā profectus est. ibiq; perseueranter morando compotē se voti fecit. Quinq; igitͤ deinde Cornelij, totidē sunt notissima ingratæ patriæ exēpla, atq; horū quidē secessus volūtarij.

In Halam Ser.

Hala vero cũ magiſtrũ equitũ Spuriũ Meliũ regnũ affectantem occidiſſet, cuſtoditæ libertatis ciuium, exilio ſuo pœnas pependit.

Cæterũ vt Senatus, populiq; mens in modũ ſubitæ tempeſtatis concitata, leui querela proſequenda eſt, ita ſingulorũ ingrata facta, liberiore indignatione proſcindenda ſunt. quia potentes conſilij, cum vtrũq; ratione perpendere liceret, ſcelus pietati prætulerũt.

De .P. Sextilio.

Quo enim nimbo, qua procella verborũ, impium Sextilij caput obrui meretur? quod .L. Cæſarẽ, a quo tum ſtudioſe, tũ etiã fœliciter grauiſſimi criminis reus defenſus fuerat, Cinnanæ proſcriptionis tẽpore profugũ, præſidiũ ſuũ in fundo Tarquinienſi cladis conditione implorare, beneficij iura repetere coactum, a ſacris perfidæ menſæ, & altaribus nefandorũ penatum auulſum, truculento victori iugulandũ tradere nõ exhorruit. Finge accuſatorẽ eius fortuna publica in ſupplicis nomẽ cõuerſum, tam luctuoſam illam opẽ genibus annixũ oraſſe, crudeliter tñ repulſus videretur. quin etiam quos iniuriæ inuiſos faciunt, gratioſus miſeriæ reddunt. Verum Sextilius non accuſatorẽ, ſed patronũ ſæuiſſimę inimici violẽtiæ ſuis manibus obiecit. ſi metu mortis, vita indignus. ſi præmij ſpe, morte digniſſimus.

De Cn. Popilio Lenate.

Sed vt ad aliũ conſentaneũ huic ingrati animi actum tranſgrediar. Mar. Cic. Cn. Popilium Lenatẽ, Picenæ regionis, rogatu Marci Cœlij, non minore cura, quam eloquẽtia defendit. eumq; cauſa admodũ dubia fluctuantem, ſaluũ ad penates ſuos remiſit. hic Popilius poſtea nec re nec verbo a Cicerone læſus, ultro Marcum Antonium rogauit, vt ad illũ proſcriptum proſequendum, & iugulãdum mitteret. Impetratisq; deteſtabilis miniſterij partibus, gaudio exultãs, Caietam cucurrit, & virũ omitto quod ampliſſimæ digni

tatis, certe salutis eius autorē studio præstantis officij priuatim sibi venerandum, iugulum prębere iussit, ac protinus caput Romanæ eloquētiæ, & pacis clarissimā dexteram, per summum, & securum otium amputauit. eaq; sarcina, tanq; opimis spolijs alacer in vrbē reuersus est. neq;.n. sceleum portanti onus succurrit, illud se caput ferre, quod pro capite eius quōdā perorauerat. Inualidę ad hoc mō strum suggillandum literæ. quoniā qui talem Ciceronis casum sa tis digne deplorare possit, alius Cicero non extat.

De Pomp. Magno.

Quo te nunc modo magne Pompei attinga m nescio. Nam & amplitudinē fortunæ tuę, quæ quondam omnes terras, & omnia maria fulgore suo occupauerat, intueor, & ruinam eius maiorem esse, q̄ vt manu mea attentari debeat, memini. Sed tamen nobis quoq; tacentibus. Cn. Carbonis, a quo admodū adulescens de pa ternis bonis in foro dimicās protectꝰ es, iussu tuo interempti mors animis hominū obuersabitur non sine aliqua reprehēsione. quia in grato facto, plus. L. Syllæ viribus, q̄ propriæ indulsisti verecūdiæ.

EXTERNA. De Carthaginiensibus.

At ne nostra confessis, alienigenæ vrbes insultēt. Carthaginien ses Annibalem, qui pro illorū incolumitate & victoria, tot impe ratores, totq; exercitus nr̄os trucidauerat, q̄t gregarios milites hosti um si occidisset magnæ gloriæ foret, e cōspectu suo submouere in animū induxerūt.

De Spartanis.

Neminem Lycurgo aut maiorē, aut vtiliorem virum Lacedæ mon genuit, vtpote cui Apol lo Pythius oraculum petenti respon disse fertur, nescire se vtrum illum hominū, an deorum numero aggregaret. Huic tamen neq; vitæ summa sinceritas, neq; cōstan tissimus erga patriam amor, neq; leges salubriter excogitatæ auxi

lio esse potuerũt, quo minus infestos ciues experiretur. Sæpe enim lapidibus petitus, aliquãdo eiectus publico forore, etiã priuat⁹ oculo, ad vltimũ ipsa patria pulsus est. Quid aliæ faciẽt vrbes? vbi etiã illa, quæ cõstantię, & moderationis, & grauitatis sibi laudẽ eximiã vendicat, tã ingrata aduersus tam benemeritum extitit?

De Atheniensibus.

Detrahe Atheniẽsibus Thesea, nullæ aut non tam claræ Athenæ erunt. Siquidem ille vicatim dispersos ciues suos in vnam vrbem contraxit, separatimq; & agresti more viuẽti populo, amplissimæ ciuitatis formam atq; imaginẽ imposuit. Idem sæua potentissimi regis Minois imperia vix dum ętate pubescente repulit. Idem effrenatam Thebarum insolentiam domuit. Idem opem liberis Herculis tulit, & quicquid vbiq; monstri, aut sceleris fuit, virtute animi, ac robore dextræ cõminuit. Huius tamẽ summoti ab Atheniensibus, Scyros exule minor insula, ossa mortui cœpit.

In Solonem.

Iam Solon, qui tã præclaras, tamq; vtiles Atheniẽsibus leges tulit, vt si his perpetuo vti uoluissent, sempiternũ habituri fuerint imperiũ, qui Salamina velut hostilẽ arcem ex ꝓpinquo saluti eoꝝ imminentẽ recuperauit, qui Pysistrati tyrãnidẽ primus vidit orientẽ, & solus armis opprimi debere, palã dictitare ausus est, senectutẽ Cypri ꝓfugus exegit. neq; ei in patria, de qua optime meruerat, humari contigit.

In Miltiadem.

Bene egissent Athenienses cũ Miltiade, si eum post trecenta millia Persarũ Marathone deuicta, in exiliũ protinus misissent, ac non in carcere, & vinculis mori coegissent. vt puto hactenus sæuire aduersus optime meritũ abũde duxerũt. Immo ne corpus quidẽ eius sic expirare coacti, sepulturæ prius mandari passi sunt, q̃ filius eius

Cimon eisdé vinculis se constringendũ traderet. Hanc hæreditaté paternã maximi ducis filius, & futurus ipse ætatis suæ dux maximus, solũ se sortitum, catenas. s. & carcerem gloriari potuit.

In Aristidem.

Aristides etiam, quo totius Græciæ iustitia censetur, cõtinentiæ quoq; eximiũ specimé, patria iussus excedere est. Fœlices Athenas, quæ post illius exiliũ inuenire aliquem aut virũ bonũ, aut amanté, sui ciuem potuerunt, cum quo tunc ipsa sanctitas migrauit.

In Themistoclem.

Themistocles eorũ, qui ingratã patriã experti sunt, celeberrimũ exemplũ, cũ illam incolumem, claram opulentã, principé Græciæ reddidisset, eo vsq; sensit inimicã, vt ad Xerxis, qué pauloante destruxerat, non debitã sibi misericordiã perfugere necesse haberet.

In Phocionem.

Phocion vero his dotibus, quæ ad pariendũ honorem potétissimæ iudicantur, Clementia & liberalitate instructissimus, non tantum in eculeo ab Atheniésibus impositus est, sed certe post obitum nullam atticæ regionis, quę ossibus eius inijceret, glebulã inuenit. Iussus extra fines proijci, intra quos optimus ciuis uixerat. Quid abest igitur quin publica dementia sit existimanda summo consensu maximas virtutes quasi grauissima delicta punire, beneficiaq; iniurijs rependere? quod cum vbiq;, tũ pręcipue Athenis intolerabile videri debet. in qua vrbe aduersus ingratos actio constituta est, & recte. quia dãdi & accipiédi beneficij cõmercium, sine quo vix vita hominũ extat, perdit & tollit, quisquis benemerito paré referre gratiam negligit. Quantam ergo reprehensioné merentur, qui cũ æquissima iura, sed iniquissima haberent ingenia, moribus suis q̃; legibus vti maluerunt? Quod si qua prouidétia deorũ effici posset,

vt excellentiſſimi viri, quorũ modo caſus retuli, legem ingratorũ vindicẽ retinẽtes, patriã ſuam in ius, ad aliam ciuitatẽ pertraherẽt, nõne ingenioſum & garrulũ populum mutũ atq; elinguẽ hac poſtulatione reddidiſſent? diſcordes foci tui, paciſq; diuidua tuguria Greciæ facta ſunt columẽ. Lucet Marathon perſicis trophæis. Salamis & Artemiſiũ Xerxis naufragia numerantũ. pręualidis manibus exhauſta mœnia, pulchrioribus operibus conſurgũt. harum rerũ autores vbi vixerunt. vbi iacẽt. reſponde. nempe Theſea paruulo in ſcopulo ſepeliri, & Miltiadem in carcere mori, & Cimona patεt ternas induere cathenas, & Themiſtoclẽ victorem victi hoſtis genua cõplecti. Solonẽq; cum Ariſtide, & Phocione penates ſuos ingrata fugere coegiſti, cũ interim cineribus noſtris fœde ac miſerabiliter diſperſis. Oedipodis oſſa cęde patris, nuptijs matris cõtaminata inter ipſum Areopagum diuini atq; humani certaminis venerabile domiciliũ, & excelſis præſidijs Mineruæ arcẽ honore aræ decoratos ſacroſanctiores colis. adeo tibi aliena mala tuis bonis gratiora ſunt. Lege itaq; legem, quæ te iureiurando obſtrictam tenet. & quia benemeritis debita reddere præmia noluiſti, læſis iuſta piacula exolue. Tacent mutæ vmbræ fati neceſſitate conſtrictæ. At immemores beneficioꝝ Athenæ reprehẽſione, lingua ſermone licẽti ſoluta, nõ uacent. Sed omittamus ingratos, & potius de pijs loquamur. Aliquãdo enĩ ſatius eſt fauorabili, q̃ inuiſę rei vacare. Veniteigiť in manus noſtras ꝓſpera parentũ uota. fœlicibus auſpicijs ꝓpagatæ ſoboles. quæ efficitis, vt & genuiſſe iuuet, & generare libeat.

De pietate Coriolani. CAPVT. IIII.

Coriolanus maximi vir animi, & altiſſimi conſilij, optimeq; de Repu. meritus, iniquiſſimæ damnationis ruinã proſtratus. ad Volſcos infeſtos tunc Romanis confugit.

Magno vbiq; pretio virtus æstimatur. Itaq; quo latebras quæsitũ venerat,ibi breuissime summum adeptus est imperium. Euenitq;, vt quẽ pro se salutarẽ imperatorẽ ciues habere noluerant,pene pestiferum aduersus se ducem experirent. Frequenter enim fusis exercitibus nostris,victoriarũ suarũ gradibus, aditum iuxta mœnia vrbis Volsco militi struxit.Quapropter fastidiosus ille in æstimandis bonis suis Populus,qui reo non pepercerat, exuli coactus est supplicare. Missi ad eum deprecandũ legati, nihil profecerunt. missi deinde sacerdotes cũ infulis,æque sine effectu redierunt. Stupebat Senatus,trepidabat populus,viri pariter, & mulieres exitiũ imminẽs lamẽtabant. Tunc Veturia Coriolani mater, Volumniã vxorẽ eius & liberos secũ trahẽs, castra Volscorũ petijt. quã vbi filius aspexit, propere vt amens matris cõplexum petijt. Illa ex precibus in iram versa ait. Sine vt priusq̃ complexũ accipiam, sciam an ad hostem an ad filiũ venerim, captiuane, an mater in castris tuis sim. In hoc me longa vita & infœlix senecta traxit,vt exulem,deinde te hostẽ viderem? Potuisti populari hanc terrã, quę te genuit,atq; aluit? nisi te peperissem, Roma nõ oppugnaretur. Multaq; insuper addidit cõplorando;quibus & vxoris ac paruulorũ fletibus motus, matrẽ cõplexus. Expugnasti inquit,& vicisti iram meã.patria p̃cibus huius admonitus,cuius utero cõceptus sum,te quãuis merito mihi inuisam,dono. Cõtinuoq; agrũ Romanũ hostilibus armis liberauit. Ergo pectus acceptę dolore iniuriæ,spe potiũdæ victoriæ, verecũdia detractandi ministerij,metu mortis refertũ, totũ sibi pietas vacuefecit, vniusq; parẽtis aspect⁹, bellũ atrox salutari pace mutauit.

De superiore Africano.

Eadem pietas viribus suis inflammatũ Africanum superiorem, vix dum annos pubertatis ingressum,ad opem patri in acie feren-

dam virili robore armauit. Consulē enim eū apud Ticinum fluuiū aduersis auspicijs cū Annibale pugnantē, saucium grauiter, interecessu seruauit suo. Neq; illū aut ætatis infirmitas, aut militiæ tyrocinium, aut infelicis prælij etiā veterano bellatori ptimescēdus exitus, interpellare valuit, quo minus duplici gloria cōspicuus coronā, imperatore simul & patre ex ipsa morte rapto, meretur. Auribus ista tam præclara exēpla Romana ciuitas accepit, illa vidit oculis.

D.L.Manlio Torquato.

Lucio Manlio Torquato diem ad populū Pomponius Tri. Ple. dixerat, q occasione bene faciendi belli ductus, obtinēdi legitimū imperij tempus excessisset, quodq; filium optimæ indolis iuuenē rustico opere grauatū, publicis usibus subtraheret. Id post, q̄ Manlius adulescēs cognouit, protinus vrbē petijt, & se in Pomponij domum prima luce direxit. qui estimās in hoc eū uenisse. vt patris crimina, a quo plus iusto aspere tractabatur, deferret, excedere omnes iussit cubiculo, quo licentius remotis arbitris iudiciū perageret. nactus occasionē opportunā proposito suo iuuenis, gladiū, quem tectum attulerat, distrinxit, tribunūq; minis, ac terrore compulsum, iurare coegit, a patris eius accusatione recessurū. eoq; effectū est, ne Torquatus causam diceret. Cōmendabilis est pietas, quæ mansuetis parētibus pręstatur, sed Manlius quo horridiorē patrē habuit, hoc periculo eius laudabilius subuenit, qui ad eū diligendū præter naturalē amorem, nullo indulgentiæ blandimento inuitatus fuerat.

De Marco Cotta.

Hanc pietatem æmulatus Marcus Cotta eo ipse die, quo togam sumpsit virilē, ptinus vte capitolio descendit. Cn. Carbonē a quo pater eius dānatus fuerat, postulauit. protractūq; reū iudicio afflixit, & ingenium, & adulescentiā, præclaro opere auspicatus.

De .C. Flamineo.

Apud. C. quoq; Flaminium autoritas patria æq; potens fuit. Nã tum Tri. Pl. legem de gallico agro viritim diuidẽdo inuito, & repugnãte senatu ꝓmulgasset, precibus, minisq; eius acerrime resistens, ac ne exercitu quidem aduersus se cõscripto, si in eadẽ sententia perseueraret absterritus, postq; pro rostris ei legem, iam referenti pater manum iniecit, priuato factus imperio, descendit e rostris, ne minimo quidem murmure destitutæ concionis reprehensus.

De Claudia virgine vestali.

Magna sunt hęc virilis pietatis opera, sed nescio, an his omnib⁹ valẽtius, & animosius Claudiæ vestalis virginis factum. quę cum patrẽ suum triumphantem, e curru violenta Tri. Pl. manu detrahi animaduertisset, mira celeritate vtriusq; interponendo se, amplissimã potestatẽ inimicitijs accẽsam depulit. Igitur alterũ triumphũ pater in Capitoliũ, alterum filia in ædem Vestæ duxit. nec discerni potuit, vtri plus laudis tribueret. cui victoria, an cui pietas comes aderat. Ignoscite vetustissimi foci, veniamq; æterni date ignes, si a vestro sacratissimo templo ad necessarium, magisq; speciosum vt bis locũ contextus operis nostri progressus fuerit. Nulla enim acerbitate fortunæ, nullis sordibus pretium caræ pietatis euilescit. quin etiam eo certius, quo miserius experimentum habet.

De amore filiæ erga matrem.

Sanguinis ingenui mulierẽ prætor apud tribunal suum capitali crimine damnatam, triumuiro in carcere necandam tradidit. quã receptã, is qui custodiæ præerat, misericordia motus, non protinus strangulauit. aditum quoq; ad eam filiæ, sed diligenter excussæ, ne quid cibi inferret, dedit. existimans futurũ, vt inedia cõsumeretur. Cum autẽ iam dies plures intercederẽt, secũ ipse quærens, quid nã

esset, q̃ tádiu sustentaret, curiosius obseruata filia animaduertit illam exerto vbere famem matris lactis sui subsidio lenié tem. Quæ tam admirabilis spectaculi nouitas ab ipso ad Triumuirũ, a Triumuiro ad prætoré, a Prætore ad consulum iudiciũ perlata, remissionem pœnæ mulieri impetrauit. Quo non penetrat? aut quid non excogitat pietas? quæ in carcere seruandæ genitricis nouá rationé inuenit? Quid enim tam inusitatũ? quid tam inauditum? q̃ matré vberibus natæ alitam esse? Putauerit aliquis hoc contra rerũ naturam factum, nisi diligere parentes prima naturæ lex esset.

De filiæ pietate in patrem

Idem prædicatũ de pietate eius existimetur, quæ patré suum Cimona consimili fortuna affectum, pariq̃ custodiæ traditũ iam vltimæ senectutis velut infanté pectori suo admotũ aluit. Hærét, ac stupent hominũ oculi, cũ huius facti pictá imaginé vident, casusq̃ antiqui conditioné, præsentis spectaculi admiratione renouát, in illis mutis membrorum lineaméṫis viua, ac spirantia corpora intueri credentes. quod necesse est animo quoq̃ euenire aliquáto efficaciore pictura literarũ vetera prodentibus admonitos recordari.

De Cimonis pietate erga patrem.

Ne te quidem Cimon silentio inuoluam, qui patri tuo sepulturá volũtarijs vinculis emere nõ dubitasti. Nam & si maxĩo tibi postea & ciui, & duci euadere cõtigit, plus tñ aliquanto laudis in carcere, q̃ in curia assecutus es. Cæteræ enĩ uirtutes admirationis tantũmodo multum, pietas vero etiá amoris plurimũ meretur.

EXTERNA De duobus fratribus.

Vos quoq̃ fratres memoria complectar, quorũ animus origine fuit nobilior. Siquidé admodum humiles in Hispania nati, pro patentũ alimentis spiritũ erogando, specioso exitu vitæ inclaruistis.

Duodecim enim millia numũ, quæ post mortẽ vestrã his darent, à filijs Parietis pacti estis, vt eorũ patris interfectorẽ Epastum gentis suæ tyrannum occideretis. Nec ausi solum insigne facinus estis, sed etiã strenuo, ac forti exitu claruistis. Eisdem enim manibus Parietis vltionẽ, Epasti pœnam, genitoribus nutrimenta, vobis gloriosa fata peperistis. Itaq; tumulis etiã nunc viuitis, quia parentũ senectutem tueri, q̃ vestram expectare satius esse duxistis.

De Cleobi & Bitone fratribus, Amphinomo & Anapo.

Notiora sunt fratrũ paria, Cleobis, & Biton, Amphinomus, & Anapus. illi q̀ ad sacra Iunonis peragenda matrẽ vexerunt, ij q̀ patrem, & matrẽ humeris per medios ignes Aetnæ portarũt. sed neutris pro spiritu parentũ expirare propositũ fuit. Nec ego Argiuam detrecto laudẽ, aut Aetnæi montis gloriam inuoluerim. verũ obscuriori propter ignorantiã pietati notitiæ lumen admoueo, sicut Scythis libenter pietatis testimonium reddo.

De Dario rege.

Dario enim totis regni sui viribus in eorũ regionibus subinde impetũ faciẽti, paulatim cedentes, ad vltimas iam solitudines peruenerant. Interrogati deinde ab eo per legatos, quẽ fugiendi finẽ, aut quod initiũ pugnandi facturi essent, responderũt, se nec vrbes vllas, nec agros cultos, pro quibus dimicarent, habere. Cæterũ cũ ad parentũ suorũ monimenta venissent, sciturũ quẽadmodũ Scythæ præliari solerent. Quo quidẽ vno tam pio dicto immanis, & barbara gens ab omni se feritatis crimine redemit. Prima igitur, & optima rerũ natura pietatis est magistra, quã nullo vocis ministerio, nullo vsu literarũ indigens, proprijs, ac tacitis viribus, charitatem parentũ, liberoꝝ pectoribus infundit. Quid ergo doctrina ꝓficit? vt politiora, sed non vt meliora fiant ingenia. quoniã quidem

solida virtus nascitur, magis q̃ fingitur.

De filio Crœsi.

Quis eni plaustris vagos, & syluarũ latebris corpora sua tegentes, in modũq; ferarũ laniatu pecudũ viuentes, sic Dario respõdere docuit? Illa nimirũ, quę etiã Crœsi filiũ loquendi vsu defectũ, ad protegendã patris incolumitatem ministerio vocis instruxit. Captis enim a Cyro Sardibus, cũ vnus e numero Persarũ, ignarus viri, in cędem eius concitato impetu ferret, velut oblitus quid sibi nascenti fortuna denegasset, ne Crœsum regem occideret proclamãdo, pene iam impressum mucronem iugulo reuocauit. Ita, qui ad id tempus mutus sibi vixerat, saluti parentis vocalis factus est.

De quodam iuuene dicto Plutone.

Eadem charitas Italico bello Pinensem iuuenẽ, cui Plutoni erat cognomen, tanto animi, corporisq; robore armauit, vt cũ obsessæ vrbis suę claustris præsideret, & Romanus imperator patrem eius captiuũ in conspectu ipsius constitutũ districtis militũ gladijs circũdedisset, occisurum se minitans, nisi irruptioni suæ iter præbuisset, solus e manibus eorum senem rapuerit. duplici pietate memorandus, q & patris seruator, nec patriæ fuit proditor.

De Pietate erga fratres. CAPVT. V

HAnc charitatẽ proximus fraternæ beneuolentiæ gradus excipit. Nam vt merito primum amoris vinculum ducit, pluria & maxima beneficia accepisse, ita proximũ iudicari debet simul accepisse. Q̃ copiosæ enim suauitatis illa recordatio est, In eodem domicilio ante, q̃ nascerer, habitaui. in ijsdem incunabulis infantię tempora peregi. eosdẽ appellaui parẽtes. eadẽ pro me vota excubuerunt. parem ex maioꝝ imaginibus gloriã traxi. cara est vxor, dulces liberi, iucũdi amici, accepti affines. Sed po-

stea cognitis nulla beneuolétia accedere debet, q̃ prioré exhauriat.

De Scipione maiore.

Atq; hæc teste Scipione Aphricano loquor, qui tametsi arctissima familiaritate Lælio iunctus erat, attamé senatũ supplex orauit, ne prouinciæ sors fratri suo erepta, ad eum transferretur, legatũq; se .L. Scipioni in Asiam iturum promisit. & maior natu, minori. & fortissimus, & belli gloria excellens, laudis inopi, & quod super omnia est, nondum Asiatico iam Aphricanus. Itaq; clarissimorum cognominũ alterũ sumpsit, alterũ dedit. triũphiq; Prætextã huius excepit, illius tradidit. ministerio aliquãto maior, q̃ frater imperio.

De Marco Fabio Consule.

Marcus vero Fabius consul inclyta pugna Etruscis, & Veientibus superatis, delatum sibi summo senatus, populiq; studio triumphum ducere nõ sustinuit. quia eo prælio. Q. Fabius frater eius cõsularis fortissime dimicans occiderat. quantã in eo pectore pietaté fraternæ charitatis habitasse existimemus, propter quã tantus amplissimi honoris fulgor extingui potuit.

De Tiberio Cæsare

Hoc exmplo vetustas, illo seculum nostrũ ornatum est, cui contingit fraternum iugum claudiæ prius, nunc & Iuliæ gentis intueri decus. tantum enim amorem Princeps, parensq; noster insitum animo fratris Drusi habuit, vt cum Ticini, quo victor hostium ad cõplectendos parentes uenerat, graui illũ, & periculosa ualetudine in germania fluctuare cognouisset, protinus inde metu attonitus erumperet, Iter quoq; q̃ rapidũ, & præceps velut vno spiritu corripuerit, eo patet, quod Alpes, Rhenũq; transgressus, die ac nocte, mutato subinde equo, ducentis millibus passuum, per modo deuictam barbariam Antabagio duce solo comite contentus euasit. sed

eum tunc maximo labore, & periculo implicatũ, mortaliumq́ frequentia defectũ, sanctissimum pietatis numen, & dij fautores eximiarũ virtut, & fidissimus Romani imperij custos Iuppiter comitatus est. Drusus quoq;, quanq́ fato iam suo, quam illius officio propior erat, vigore spiritus, & corporis viribus collapsus, eo ipso tamen quo vita, & mors distinguitur momento, legiones cum insignibus suis fratri obuiam procedere iussit. & vt imperator salutaretur, præcepit. & dextera in parte prætorium ei statui, & consulare, & imperatorium nomen obtinere voluit, eodemq́ tempore & fraternæ maiestati cessit, & vita excessit.

De quodam milite Cn. Pompeij.

His scio equidẽ nullũ aliud, q́ Castoris & Pollucis specimen cõ sanguineæ charitatis cõueniẽter adijci posse, sed omnis memoriæ clarissimis imperatoribus profecto non erit ingratũ, si militis summa erga fratrẽ suũ pietas, huic voluminis parti adhæserit. Is nanq́ in castris Cn. Pompeij stipendia peragens, cũ Sertorianũ militem acrius sibi in aciẽ instantẽ cõminus interemisset, iacẽtemq́ spoliaret, vt fratrẽ germanũ esse cognouit, multũ ac diu cõuitio deos ob donum impiæ victoriæ insecutus, prope castra transtulit, & pretiosa veste opertũ, rogo imposuit. ac deinde subiecta face, ꝑtinus eodẽ gladio, quo illũ interemerat, pectus suũ transuerberauit, seq́ super corpus fratris prostratũ cõmunibus flammis cremandũ tradidit. Licebat ignorãtię beneficio innocenti viuere, sed vt sua potius pietate, q́ aliena venia vterẽ, comes fraternæ neci non defuit.

De Pietate erga patriam. CAPVT. VI.

ARctissimis sanguinis vinculis pietas satisfecit. Restat nũc vt patriæ exhibeatur. cuius maiestati etiam illa, quæ deorum numinibus æquatur autoritas parentum, vires

ſuas ſubiecit. fraterna quoq; charitas æquo animo, ac libēter cedit, ſumma quidem cum ratione. quia euerſa domo, interdū Reip. ſtatus manere poteſt, vrbis ruina penates omnes ſecum trahat neceſſe eſt. Verum quid attinet verbis iſta complecti? quorū tanta uis eſt vt aliqui ſalutis ſuæ impendio teſtati ſint.

De Bruto primo Conſule.

Brutus conſul primus cū Arunte Tarquinij ſuperbi filio regno expulſi, in acie ita equo cōcurrit, vt pariter illatis haſtis, vterq; mortifero vulnere ictus exanimis proſterneretur. merito obiecerim populo Romano libertatem ſuam magno ſtetiſſe.

De Curtio Romano.

Cum autē in mediā partem fori vaſto, ac repentino hiatu terra ſubſideret, reſponſumq; eſſet, ea re illum tantūmodo cōpleri poſſe qua Populus Ro. plurimū valeret, Curtius & animi, & generis nobiliſſimus adoleſcens, interpretatus vrbem noſtrā virtute, armisq; præcipue excellere, militaribus inſignibus ornatus, equū cōſcēdit, eumq; vehementer admotis calcaribus præcipitē in illud profundum egit. Super quē vniuerſi ciues honoris gratia certatim fruges iniecerunt. continuoq; terra priſtinū habitum recuperauit. Magna poſtea decora in foro Romano fulſerunt. Nullū tamē hodie pietate Curtij erga patriam clarius obuerſatur exemplū. cui principatū gloriæ obtinenti conſimile factum ſubnectam.

De Genitio Cippo Prætore.

Genitio Cippo prætori paludato portā egredienti, noui & inauditi generis prodigiū incidit. Nāq; in capite eius ſubito veluti cornua emerſerunt. reſponſumq; eſt eum regem fore, ſi in vrbē reuertiſſet. Q d' ne accideret, voluntariū, ac ꝑpetuū ſibimet indixit exilium. Dignā pietatē, quæ q̄d ad ſolidā gloriā attinet, ſeptem regibus

prĉferaſ. Cuius teſtédæ rei gratia capitis effigies ærea portę, qua ex ceſſerat, incluſa eſt. dictaq; Rauduſculana, q̃d oli rauda æra dicebāſ.

De Aelio Prætore.

Genitius laudis huius ſucceſſioné Aelio prætori tradidit, cui ius dicenti, cū in capite picus conſediſſet, aruſpexq; affirmaſſet, conſer uato eo fore domus ipſius ſtatū fœliciſſimū, Reip. miſerrimū. occi ſo, in contrariū vtrunq; ceſſurum, eueſtigio picū morſu ſuo in con ſpectu ſenatus necauit. decem & ſeptem militū familiam, eximiæ fortitudinis viros, Cannenſi prælio amiſit Reſp. procedente tépo re ad ſummū imperij faſtigiū exceſſit. Hæc nimirū exempla Sylla, & Marius, & Cinna tanq; ſtulta irriſerunt.

De Publio Decio.

Publius Decius, qui conſulatū in familiā ſuam primus intulit, cū Latino bello Romanā aciem inclinatam Pene iam, & proſtratam videret, caput ſuum pro ſalute reip. deuouit, ac protinus concitato equo, in mediū hoſtiū agmen patriæ ſalutem, ſibi morté petens, ir rupit, factaq; ingéti ſtrage, plurimis telis obrutus, ſuper corruit. ex cuius vulneribus, & ſanguine inſperata victoria emerſit.

De filio. P. Decij.

Vnicū talis imperatoris ſpecimen eſſet, niſi animo ſuo reſpon- denté filiū genuiſſet. Is nanq; in quarto cōſulatu patris exemplum ſecutus, deuotione ſimili, æque ſtrenua pugna, conſentaneo exitu labantes, perditasq; vires vrbis noſtræ correxit. Itaq; dignoſci ar- duum eſt, vtrū Romana ciuitas vtilius habuerit Decios, an amiſe- rit. quoniā vita eorū ne vinceretur, obſtitit. mors fecit vt vinceret.

De Scipione Aphricano ſuperiore.

Non eſt extinctus pro rep. ſuperior Scipio Aphricanus, ſed admi rabili virtute ne reſp. extingueretſ, prouidit. Siquidé cū afflicta Can

nensi clade vrbs nostra nihil aliud, q̃ præda victoris esse Annibalis videret, ideoq; reliquiæ prostrati exercitus deserendæ Italiæ au tore Quinto Metello consiliũ agitarent, tribunus militũ admodũ iuuenis, stricto gladio mortem vnicuiq; minitando, iurare omnes nunq̃ se relicturos patriã coegit, pietatẽq; non solũ ipse plenissimã exhibuit, sed etiã ex pectoribus aliorũ abeuntem reuocauit.

DE PVBLICANIS.

Age vt a singulis ad vniuersos transgrediar, quanto, & q̃ æquali amore patriæ tota ciuitas flagrauit. Nam cũ secundo Punico bello exhaustũ ærariũ, ne deorũ quidẽ cultui sufficeret, publicani vltro aditos censores hortati sunt, vt omnia sic locarent, tanq̃ respu. pecunia abundaret, seq; præstituros cuncta, nec vllum assem, nisi bello confecto petituros polliciti sunt.

De dominis seruorũ, Equitibus, & Centurionibus.

Domini quoq; eorũ seruorũ, quos Sempronius Gracchus ob insignem pugnã Beneuenti manumiserat, pretia ab imperatore exigere supersederunt. In castris etiã nõ eques, non centurio stipendiũ sibi dare desiderauit. viri, ac fœminæ, quicquid auri, argentiue habuerunt, itẽ pueri insignia ingenuitatis ad sustentandam temporis difficultatẽ contulerunt. ac neq; beneficio senatus, qui muneribus his functos, tributi onere liberauerat, quisq̃ vti voluit, sed insuper id omnes promptissimis animis præstiterũt. Non ignorabãt enim captis Veijs cũ decimarũ nomine, quas Camillus vouerat, aurum Apollini delphico mitti oporteret, neq; emendi eius facultas esset, matronas ornamenta sua in ærariũ retulisse. Similiterq; audierant mille pondo auri, quæ gallis pro obsidione capitolij promissa debebantur, earũ cultu expleta. Itaq; & proprio ingenio, & exemplo uetustatis admoniti, nulla sibi in re cessandũ existimauerunt.

EXTERNA. De Codro Rege Atheniensium.

At externa eiusdem propositi exempla attingam. Rex Atheniensium Codrus, cum ingenti hostiũ exercitu Attica regio debilitata ferro igniq; vastaretur, diffidentia humani auxilij ad Apollinis delphici oraculũ cõfugit. perq; legatos sciscitatus est, quo nam modo illud tam graue bellũ discuti posset. Respõdit deus, ita illi finem fore, si ipse hostili manu occidisset. Quod quidẽ non solũ totis Atheniensium castris, sed etiã contrarijs percrebuit. Eoq; factũ est, ut ediceretur, ne quis Codri corpus vulneraret. Id postq̃ cognouit, depositis insignibus imperij, familiarẽ cultũ induit. Ac pabulantium hostiũ globo sese obiecit, vnumq; ex his falce percussum, in cędem suam compulit, cuius interitu ne Athenæ occiderent, effectum est.

Ab eodem fonte pietatis Thrasybuli quoq; animus manauit. Is cum Atheniensiũ vrbem triginta tyrannorũ teterrima dominatione liberare cuperet, paruaq; manu maximæ rei molem aggrederetur, & quidã e conscijs dixisset, quantas tandẽ tibi Athenæ per te libertatem consecutæ gratias debebunt? Respondit, dij faciant, vt quantas ipse illis debeo, videar retulisse. Quem affectum inclytum destructæ tyrannidis opus laude cumulauit.

De Themistocle.

Themistocles aũt quẽ virtus sua victorẽ, iniuria patriæ imperatorẽ persarũ fecerat, vt se ab ea oppugnãda abstineret, instituto sacrificio, exceptũ patera tauri sanguinẽ hausit, & ante ipsam arã, q̃si quędã pietatis clara victima cõcidit, quo quidẽ tã memorabili eius excessu, ne Gręciæ altero Themistocle opus esset, effectum est.

De duobus Philenis fratribus Carthaginiensibus.

Sequitur eiusdem generis exemplũ. Cum inter Carthaginẽ, & Cyrenas de margine agri pertinacissima cõtentio esset, ad vltimũ

placuit vtriq; eodem tempore iuuenes mitti, & locum, in quem ij cōuenissent, finē ambobus haberi populis. Verum hoc pactū duo fratres Carthaginienses nomine Phileni, perfidia præcurrere, citra constitutā horam maturato gressu in longius promotis terminis. quod cum intellexissent cyrenensium iuuenes, diu de fallacia eorū questi, postremo acerbitate conditionis iniuriam discutere conati sunt. dixerunt nanq;, sic eum finem ratum fore, si Phileni viuos se ibi obrui passi essent. sed cōsilio euentus nō respondit. Illi enī nulla interposita mora, corpora sua his terra operienda tradiderunt. qui quoniā patriæ, q̄ vitæ suæ longiores terminos esse maluerūt, bene iacēt, manib⁹, & ossibus suis Punico dilatato imperio. Vbi sunt superbæ Carthaginis alta mœnia? vbi maritima gloria inclyti portus? vbi cūctis littoribus terribilis classis? vbi tot exercitus? vbi tantus equitatus? vbi immēso Aphricæ spacio nō contēti spiritus? oīa ista duobus Scipionibus fortuna partita est. At Philenoꝝ egregij facti memoriā, ne patriæ quidē interitus extinxit. Nihil est igit̄ excepta virtute, quod mortali animo, ac manu, īmortale quæri possit.

De Aristotele.

Iuuenili ardore plena hæc pietas. Aristoteles vero supernæ vitæ reliquias senilibus, ac rugosis membris in summo literaꝝ ocio vix custodiens, adeo valēter pro salute patriæ incubuit, vt eā ab hostilibus armis solo æquatam, in lectulo Atheniēsi iacēs, & quidē Macedonū manibus, quibus abiecta erat, eriperet. Ita vrbs nō tam strata atq; euersa, Alexādri, q̄ restituta Aristotelis notū est opus. Patet ergo q̄ benignæ, q̄q; profusæ pietatis erga patriā omniū ordinum, omnis ætatis homines extiterint, sanctiss. misq; naturæ legibus mitificorū etiā exemplorū clara mundo subscripserit vbertas.

De Parentū amore & indulgētia in liberos. CAP. VII.

SEd nunc vela pij affectus, & placidi, parentum erga liberos indulgentia, salubriq; aura prouecta, gratã suauitatis secũ dotem afferat. Fabius Rutilianus quinq; cõsulatibus cũ summa gloria peractis, oibusq; & virtutibus, & vitæ meritis stipẽdijs, legatus ire Fabio Gurgiti filio ad bellum difficile, & periculosum conficiendũ grauatus nõ est. pene ipso per se duntaxat animo sine corpore militaturus. vtpote propter ultimã senectutẽ lectuli ocio, q̃ labori præliorũ habilior. Idem triũphantis currum equo insidens sequi, quẽ ipse paruulũ triumphis suis gestauerat, in maxĩa voluptate posuit. nec accessor gloriosæ illius põpæ, sed autor spectatus est.

De Ceseto Romano.

Non tam Ceseti speciosa equitis romani sors patria, sed par indulgẽtia, quia Cæsare omniũ iam & externorũ & domesticorũ hostiũ victore cũ abdicare filiũ suum iuberet, quod is Tr. Pl. cũ Marullo collega, inuidiã ei tanq̃ regnũ affectanti fecerat, in hũc modũ respõdere sustinuit. Celerius tu mihi Cæsar oẽs filios meos eripies, q̃ ex his ego vnũ nota pellam mea. Habebat aũt duos præterea optimæ indolis filios, quibus Cæsar se incrementa benignæ dignitatis largiturũ pollicebat̃. Hũc patrẽ tametsi summa diuini principis clemẽtia tutum præstitit. Quis tamẽ non humano ingenio maius ausum putet, quod cui totus orbis terrarum succubuerat, non cessit.

De Octauio Balbo.

Sed nescio an Octauius Balbus concitatioris, & ardẽtioris erga filium beneuolẽtiæ fuerit. Proscriptus a triumuiris cũ domo, postico clam esset egressus, iã q; fugæ expeditum initiũ haberet, postq̃ intus filium trucidari falso clamore viciniæ accepit, ei se neci, quã euaserat obtulit, occidendũq; militibus tradidit. Pluris nimirum illud momẽtũ quo illi præter spem videre filiũ incolumẽ contige

rat ꝙ salutem suam æstimans. miseros adulescẽtis oculos, quibus amatissimũ sui patrẽ ipsius opera sic expirantẽ, intueri necesse fuit.

De Seleuco Rege.

Cæterum vt ad iucũdiora cognitu veniamus, Seleuci Regis filius Antiochus nouercę Stratonices infando amore correptus, memor ꝙ improbis facibus arderet, impium pectoris vulnus pia dissimulatione contegebat. Itaq; diuersi ijsdem visceribus affectus, ac medullis inclusi, summa cupiditas, & maxima verecundia ad vltimã tabem corpus eius redegerũt. Iacebat ipse Antiochus in lectulo moribundo similis. lamẽtabantur necessarij, pater mœrore prostratus, de obitu vnici filij, deq; sua miserrima orbitate cogitabat. totius domus funebris magis, ꝙ regius erat vultus. Sed hanc tristitiæ nubem Leptini mathematici, vel, vt quidã tradunt, Herasistrati medici prouidẽtia discussit. iuxta enim Antiochum sedens, vt eũ ad introitum Stratonices rubore perfundi, & spiritu increbrescere, eaq; egrediente pallere, & excitatiorẽ anhelitum subinde recuperare animaduertit, curiosiore obseruatione ad ipsam veritatem penetrauit. Intrante enim Stratonice, & rursus abeunte, brachium adulescentis dissimulanter apprehendendo, modo vegetiore, modo languidiore pulsu venatum, comperit cuius morbi æger esset. Protinusq; id Seleuco exposuit. Qui carissimã sibi coniugẽ filio suo cedere non dubitauit. quod in amorem incidisset, fortunæ acceptum referens, quod dissimulare eum vsq; ad mortẽ paratus esset, ipsius pudori imputans. Subijciatᷣ animis Senex, Rex, amãs, iam patebit ꝙ muta, ꝙq; difficilia paterni affectus indulgẽtia superauit.

De Ariobarzane Rege Cappadociæ.

At Seleucus quidẽ vxore, Ariobarzanes filio suo Cappadocię regno cessit in conspectu. Cn. Pompeij, cuius cum ipse tribunal con-

scendisset, inuitatusq; ab eo in curuli sella sedisset, postq; filium in cornu scribç humiliorē fortuna sua locum obtinentem conspexit. non sustinuit infra se collocatū intueri. Sed protinus sella descen- dit, & diadema in caput eius transtulit, hortariq; cœpit, vt eo tran- siret, vnde ipse surrexerat. exciderunt lachrymæ iuueni, cohorruit corpus, dilapsum diadema est, nec quo iussus erat progredi potuit. quodq; pene fidem veritatis excedit, lætus erat qui regnū depone- bat, tristis cui dabat. Nec vllū finē tam egregiū certamē habuisset, nisi patriæ voluntati autoritas Pompeij affuisset. Filiū enī & regē appellauit. & diadema sumere iussit, & in curuli sella cōsidere coe- git. Comicæ lenitatis hi patres, tragicæ asperitatis illi.

De Parentū seueritate aduersus liberos. CAPVT VIII.

De L. Bruto.

BRutus par gloria Romulo. quia ille vrbem, hic libertatē Romanam cōdidit. filios suos Tarquini dominationem a se expulsam reducētes, summum imperium obtinens, comprehensos, proq; tribunali uirgis cæsos, & ad palum religatos securi percuti iussit. Exuit patrem, vt consulem ageret. orbusq; vi- uere, q̄ publicæ vindictæ deesse maluit.

De Cassio.

Huius æmulatus exemplū Cassius, filiū qui Tri. Pl. Agrariā legē primus tulerat, multisq; alijs rebus populariter anīos hoīm amore sui deuictos tenebat, post, quā illā potestatē deposuit, adhibito pro- pinquorū, & amicoꝝ cōsilio affectati regni crimine domi damna uit, uerberibꝰq; affectū necari iussit, ac peculiū eiꝰ Cereri cōsecrauit.

De Manlio Torquato.

Titus autē Manlius Torquatus, propter egregia multa raræ di- gnitatis, iuris quoq; ciuilis, & sacrorū pontificaliū peritissimus, in

çonſimili facto nec cõſilio quidẽ neceſſariorũ indigere ſe credidit. Nam cũ ad ſenatũ Macedonia de filio eius Decio Syllano, qui eam prouinciam obtinuerat, querelas per legatos detuliſſet a P. C. petijt, ne quid ante de ea re ſtatuerẽt, ꝙ ipſe Macedonũ, filijq́ʒ ſui cauſam inſpexiſſet. ſummo deide tum ampliſſimi ordinis, tum etiam eorũ, qui queſtum venerant conſenſu, cognitione ſuſcepta, domi conſedit. ſolusq́ʒ vtriq́ʒ parti per totũ biduum vacauit. ac tertio die pleniſſime, diligentiſſimeq́ʒ auditis teſtibus, ita pronũtiauit. Syllanum filiũ meũ pecunias a ſocijs accepiſſe mihi probatũ ſit, & Rep. eum, & domo mea indignum iudico, protinusq́ʒ e cõſpectu meo abire iubeo. Tam triſti patris ſententia percuſſus Syllanus, lucẽ vlterius intueri nõ ſuſtinuit, ſuſpẽdioq́ʒ ſe proxima nocte cõſumpſit. Peregerat iam Torquatus ſeueri religioſi iudicis partes, ſatiſfactũ erat Reip. habebat vltionẽ Macedonia. Potuit tam verecũdo obitu filij, patris inflecti rigor. At ille neq́ʒ aduleſcentis exequijs interfuit. & cũ maxime funus eius duceretur, conſulere ſe volentibus, vacuas aures accõmodauit. Videbat enim ſe in eo atrio conſediſſe in quo illius imperioſi Torquati ſeueritate conſpicua imago poſita erat. Prudentiſſimoq́ʒ viro ſuccurrebat, effigies maiorũ ſuorũ cum titulis ſuis idcirco in prima ædium parte poni ſolere. vt eorũ virtutes poſteri non ſolum legerent, ſed etiã imitarentur.

De Marco Scauro.

Marcus vero Scaurus lumen, ac decus patriæ, cũ apud Atheſim flumẽ impetu Cymbrorũ Romani equites pulſi, deſerto cõſule Catulo, pauidi vrbẽ repeterẽt, cõſternatiõis eorũ participi filio ſuo miſit, qui dicerẽt ſe libẽtius in acie eius interfecti oſſibus occurſurũ, ꝙ ipm tã deformis fugæ reũ viſurũ. Itaq́ʒ ſi quid mõ reliquũ ĩ pectore verecũdiæ ſupeſſet, cõſpectũ degenerati patris vitaturũ. Recorda-

tione eni iuuẽtę suæ qualis.M.Scauro aut habẽdus,aut spernẽdus,
esset filius,admonebať. Quo nũtio accepto iuuenis coactus est for
tius aduersus semetipm gladio vti, q̃ aduersus hostes vsus fuerat.

De Aulo Fuluio.

Nec minus animose Aulus Fuluius vir senatorij ordinis euntẽ
filiũ in aciem retraxit, q̃ Scaurus e prælio fugientẽ increpuit. Nãq;
iuuenẽ & ingenio,& literis,& forma inter æquales nitentem,pra-
uo cõsilio amicitiã Catilinę secutũ, inq; castra eius temerario impe
tu ruentẽ,in medio itinere abstractũ,supplicio mortis affecit. Prę̃fa
tus nõ se Catilinæ illũ aduersus patriã , sed patriæ aduersus Catili-
nã genuisse.licuit donec ciuilis belli rabies præteriret,inclusum ar-
cere.Verũ illud cauti patris narrareť opus ,hoc seueri referť. Sed vt
hãc incitatã & asperã seueritatẽ mitiores relatu patrũ mores clemẽ
tiæ suæ mixtura temperent,exactæ pœnæ concessa venia iungať.

De Parentum moderatione aduersus susceptos
liberos. CAPVT. IX.

De Lucio Gellio.

LVcius Gellius omnibus honoribus ad censuram vsq; de-
functus,cum crimina grauissima de filio in nouercã, com
missum stuprum,& parricidiũ cogitatum,propemodum
explorata haberet,nõ tamẽ ad vindictã procurrit cõtinuo.Sed pe-
ne uniuerso senatu adhibito in consiliũ expositis suspitionibus,de
fendendi se adulescenti potestatẽ fecit. Inspectaq; diligẽtissime cau
sa,absoluit eũ tum cõsilij,tũ etiã sentẽtia sua.q si impetu iræ abstra
ctus sæuire festinasset,admisisset magis scelus,q̃ vindicasset.

De Lucio Hortensio.

Quinti autẽ Hortensij,qui suis tẽporibus ornamentũ Romanæ
eloquentiæ fuit , admirabilis in filio patientia extitit. Cũ eni eousq;

impietatẽ eius suspectam, & nequitiã inuisam haberet, vt Messalã suæ sororis filiũ hæredem habiturus, ambitus reum defendens, iudicibus diceret, si illum damnassent, nihil sibi præter osculum nepotum in quibus acquiesceret, superfuturum. hac scilicet sententia quam etiam editæ orationi inseruit, filium potius in tormento animi, q̃ in voluptatibus reponens. tamen ne naturæ ordinem confunderet, nõ nepotes, sed filium hæredem reliquit, moderate vsus affectibus suis. quia & uiuus moribus eius verum testimonium, & mortuus sanguinis honorem debitum reddidit.

De Fuluio.

Idem fecit clari generis, magnæq; dignitatis vir Fuluius, sed in filio aliquantum tetriore. Nam cũ auxilium senatus implorasset, vt suspectus in parricidio, & ob id latens per triumuirum conquireretur, ac iussu patrum. C. comprehensus esset, non solum eum non notauit, sed etiam decedens, dominum omnium esse voluit, quẽ genuerat hæredem instituens, non quem fuerat expertus.

De quodam patre ignoto.

Magnorũ virorũ clemẽtibus actis ignoti patris nouæ atq; inusitatæ rationis consiliũ adijciam. qui cũ a filio necti sibi insidias comperisset, nec inducere in animum posset, vt verũ sanguinẽ ad hoc sceleris progressum crederet. Seductam vxorẽ suspicans suppliciter rogauit, ne se vlterius cælaret, siue illũ adulescẽtem subiecisset, siue ex alio concepisset. asseueratione deinde eius, & iureiurando se nil tale debere suspicari, persuasus, in locum desertum filio perducto, gladiũ, quem secum occultũ attulerat, tradidit, ac iugulum feriendum prębuit, nec veneno, nec latrone ei ad peragendũ parricidium opus esse affirmans. quo facto non paulatim, sed magno impetu recta cogitatio pectus iuuenis occupauit. Continuoq; abiecto

gladio,tu vero inquit,pater viue. & si tam obsequēs es vt hoc prę cari filio permittas, me quoq; exupera. Sed tātum quæso, ne meus erga te amor eo sit vilior, quod a pœnitētia oritur, solitudinē sanguine meliorem, pacatioresq; penatibus syluas & alimentis blandius ferrum ac mortis oblatæ, q̄ datę vitæ fœlicius beneficiū. Cōmemoratis patribus, qui iniurias filiorū patienter exceperūt, referamus eos, qui mortes æquo animo tolerarunt.

De Horatio Puluillo. CAPVT X.

Horatius Puluillus cū in capitolio Ioui Opti. Max. ædem pontifex dedicaret, interq; nuncupationē solenniū verborum postem tenens, mortuū esse filium suū audisset, neq; manū a poste remouit, ne tanti templi dedicationē interrumperet, neq; vultum a publica religione ad priuatum dolorem reflexit, ne patris magis, q̄ Pontificis partes egisse videretur.

De Aemilio Paulo.

Clarum exemplum, nec minus tamē illustre, quod sequitur. Aemilius Paulus nunc fœlicissimi, nunc miserrimi patris clarissima repręsentatio, ex quatuor filijs formæ insignis, egregiæ indolis duos iure adoptionis in Corneliam, Fabiāq; gentem tralatos, sibi ipse denegauit. duos ei fortuna abstulit. Quorū alter triumphum patris funere suo quartum ante diem præcessit, alter in triumphali curru conspectus, post diē tertium expirauit. Itaq; qui ad donandos vsq; liberos abundauerat, in orbitate subito destitutus est, quem casum quo robore animi sustinuerit oratiōe, quā de rebus a se gestis apud populum habuit, hanc adijciendo clausulam nulli ambiguum reliquit. Cum in maximo prouentu fœlicitatis vestræ quirites timere, ne quid mali fortuna moliretur, Iouem Opt. Max. Iunonemq; reginā, & Mineruā precatus sum, vt si aduersi quid Populo Ro. im-

mineret,totum in meam domum couerteretur. Quapropter bene habet se res. annuédoení votis meis id egerũt, vt vos potius meũ casum doleatis,q̃ ego vestrũ ingemiscerẽ. Vno etiã nunc domestico exẽplo adiecto,in alienis luctib⁹ orationi meæ vagari permittã.

De Quinto Martio Rege.

Quintus Martius Rex superioris Catonis in consulatu collega filium summæ pietatis,magnæ spei, & quę non parua calamitatis accessio fuit,vnicum amisit. Cũq̃ se obitu eius subrutum, & euersum videret,ita dolorẽ altitudine consilij coercuit, vt a rogo iuuenis protinus curiã peteret,senatũq̃, quem eo die lege habere oportebat,euocaret. quod nisi fortiter mœrorem ferre scisset, vnius diei lucem inter calamitosum Patrem , & strenuum cõsulem neutra in parte cessante officio partiri non potuisset.

EXTERNA. De Pericle Principe Atheniensium.

Princeps Atheniensiũ Pericles intra quatriduũ duobus mirificis adulescẽtibus filijs spoliatus,his ipsis diebus,& vultu pristinũ habitum retinẽte , & oratione nulla ex parte infractiore cõcionatus est. Ille vero caput q̃q̃ solito more coronatũ gerere sustinuit , vt nihil ex vetere ritu propter domesticũ vulnus detraheret. nõ sine causa igitur tanti roboris animus ad olympi Iouis cognomẽ ascendit.

De Xenophonte.

Xenophon autem quod ad socraticam disciplinã attinet,proximus a Platone fœlicis,ac beatæ facundiæ,cũ solenne sacrificiũ per ageret,e duobus filijs maiorem natu nomine Gryllum apud Mantineã in prælio cecidisse cognouit, nec ideo institutũ deorũ cultum omittendũ putauit. Sed tantummodo coronam deponere cõtentus fuit.quã ipsam, percũctatus quonã modo occidisset, vt audiuit fortissime pugnantẽ interijsse,capiti reposuit, numina q̃bus sacrifi

cabat testatus, maiorem se ex virtute filij voluptatem, ꝙ ex morte amaritudinem sentire. Alius remouisset hostiã, abiecisset altaria, lachrymis respersa thura disiecisset, Xenophontis cor pia religione immobile stetit, & animus in consilio prudentiæ stabilis, ac dolori succumbere ipsa clade, quæ nunciata erãt, tristius duxit.

De Anaxagora.

Ne Anaxagoras quidẽ supprimendus est. Audita nanq; morte filij, nihil inquit mihi inexpectatũ, aut nouũ nuntias, ego enĩ illũ ex me natũ sciebã esse mortalem. Has voces vtilissimis præceptis imbuta uirtus mittit. quas si quis efficaciter aurib⁹ perceperit, nõ ignorabit ita liberos procreandos, vt meminerit his a rerum natura, & accipiendi spiritus, & reddendi eodem momento temporis legem dici, atq; vt mori neminem solere qui nõ vixerit, ita nec viuere aliquem quidem posse, qui non sit moriturus.

VALERII MAXIMI LIBER VI.

De Pudicitia. CAPVT. I.

VNde te virorũ pariter, ac fœminarum præcipuũ firmamentũ pudicitia inuocem? Tu enim prisca religione consecratos focos Vestæ incolis. Tu capitolinæ Iunonis puluinaribus incubas. Tu palatij columen Augustos penates, sanctissimũq; Iuliæ genialẽ torum assidua statione celebras. Tuo ꝑsidio puerilis ætatis insignia munita sunt. Tui numinis respectu sincærus iuuentę flos permanet. Te custode matronalis stola censet̃. Ades igit̃, & cognosce, q̃ fieri ipsa uoluisti.

De Lucretia.

DuxRomanæ pudicitiæ Lucretia, cuius uirilis animus maligno errore fortunę, Muliebre corpus sortitus est. A Sex. Tarquinij regis

superbi filio per vim stuprũ pati coacta, cũ grauissimis verbis iniuriam suam in cõcilio necessariorũ deplorasset, ferro se, quod veste tectum attulerat, interemit, Causamq; tam animoso interitu imperium consulare pro regio permutandi Populo Ro. præbuit, atq; hanc illatam iniuriam non tulit.

De Virginio viro plebeio.

Virginius Plebeij generis, sed patricij vir spiritus, ne probro cõtaminaretur domus sua, proprio sanguini nõ pepercit. Nam cũ Appius Claudius decemuir, filię eius uirgini stuprũ, potestatis viribus fretus, pertinacius expeteret, deductã in forum puellã occidit. pudicæq; interemptor, q̃ corruptæ pater esse maluit.

De Pontio Aufidiano.

Nec alio robore animi præditus fuit Pontius Aufidianus eques Romanus. Qui postq̃ cõperit filiæ suæ virginitatẽ a pædagogo ꝓditã Faunio Saturnio, non cõtentus sceleratũ seruũ affecisse supplicio, etiã ipsam puellã necauit. Ita ne turpes eius nuptias celebraret, acerbas exequias duxit. Quid Publius Meuius q̃ seueꝶ pudicitię custodẽ egit? In libertũ nãq; gratũ admodũ sibi animaduertit, quia eum nubilis iam ætatis filiæ suæ osculũ dedisse cognouerat, prersertim cũ non libidine, sed errore lapsus videri posset. Cæterũ amaritudine pœnæ, teneris adhuc puellæ sensibus, castitatis disciplinam ingenerari magni æstimauit. Eiq; tã tristi exẽplo ꝓcepit, vt nõ solũ virginitatẽ illibatam, sed etiã oscula ad virum sincæra perferret.

De Quinto Fabio Maximo Seruiliano.

Quintus vero Fabius Max. Seruilianus honoribus, q̃s splẽdidissime gesserat, censuræ grauitate cõsumatis, exegit pœnas a filio dubiæ castitatis, & punito pepẽdit voluntario secessu, conspectũ patriæ vitando. De. P. Attilio Philisco.

Dicerem Censoriũ virum nimis acerbum extitisse, nisi Publiũ Attiliũ Philiscũ in puericia corpore quęstũ, a domino facere coactũ tam seuerum postea patrem cerneré. Filiã enim suam, eo ꝙ stupri sę crimine coinquinauerat, interemit. Quam sanctã igitur in ciuitate nostra pudicitiã fuisse existimare debemus, in qua etiã institores libidinis tam seueros eius iudices euasisse animaduertimus? sequit̃ excellentis nominis, ac memorabilis facti exemplum.

De Marco Claudio Marcello Aedili, & filio suo.

Marcus Claudius Marcellus Aedilis curulis. C. Scantinio capitolino Tr. Pl. diem ad populũ dixit, ꝙ filiũ suũ de stupro appellasset. eoq; asseuerãte se cogi nõ posse, vt adesset, quia sacrosanctã potestatẽ haberet, & ob id tribunitiũ auxiliũ implorãte, totũ collegium tribunorũ negauit se intercedere, q̃ minus pudicitiæ quæstio perageret̃. Citatus itaq; Scantinius reus vno teste qui tẽtatus erat, dãnatus est. Constat iuuenẽ productũ in rostra, defixo in terrã vultu, pseuerãter tacuisse, verecũdoq; silentio plurimũ in vltionẽ suã valuisse.

De Metello Celere.

Metellus quoq; Celer stuprosæ mentis acer punitor extitit. Cn. Sergio Silo promissorũ matrifamiliæ numorum gratia diẽ ad populum dicendo, eumq; hoc vno crimine damnando. Non enim factum tunc, sed animus in quæstione deductus est. plusq; voluisse peccare nocuit, q̃ non peccasse profuit.

De Tito Veturio filio Veturij.

Contionis hæc, illa curiæ grauitas. Titus Veturius filius eius Veturij, qui in consulatu suo Samnitibus ob turpiter ictum fœdus deditus fuerat, cũ propter domesticã ruinã, & graue æs alienũ Cœlio Plotio nexũ sedare adulescẽtulus admodũ coactus esset, seruilibus ab eo verberibus, quia stuprũ pati noluerat, affectus, querelã ad cõ

ſules detulit. a qbus hac de re certior factus ſenatus, Plotiũ in carcerẽ duci iuſſit. in qualicũq; eni ſtatu poſitã Romano ſanguini pudicitiã tutã eſſe voluit. Et quid mirũ, ſi hoc vniuerſi. P.C. cenſuerũt.

De. C. Feſcenino Triumuiro.

Caius Feſceninus Triũuir. C. Corneliũ fortiſſime militiæ ſtipendia emeritũ, virtutisq; nomine quater honore primipili ab imperatoribus donatũ, ꝙ cũ ingenuo adoleſcentulo ſtupri cõmercium habuiſſet, publicis vinculis onerauit. a quo appellati tribuni, cũ de ſtupro nihil negaret, ſed ſponſionẽ ſe facere paratũ diceret, q̃d adoleſcens ille palam, atq; aperte corpore quæſtũ factitaſſet, intercesſionem ſuã interponere noluerũt. Itaq; Cornelius in carcere mori coactus eſt. Nõ putarũt Tr. Pl. Rempu. noſtrã cũ fortibus viris paciſci oportere, vt externis periculis domeſticas delitias emerent.

De Tribuno Plebis, ſiue Populo Romano.

Libidinoſi Centurionis ſuppliciũ Marci Lectorij Mergi tribuni militaris ęque ſimilis fœdus exitus ſequit̃. Cui Cominius Tr. Pl. diẽ ad populũ dixit, ꝙ corniculariũ ſuum ſtupri cauſa appellaſſet. Nec ſuſtinuit eius rei ſententiã Lectorius, ſed ſe ipſe ante iudicij tempus fuga prius ſubtraxit, deinde etiã morte ſe puniuit. Naturæ modum expleuerat. Fato tamẽ functus, vniuerſæ plebis ſententia crimine impudicitiæ damnatus eſt. Signa illum militaria, ſacratæ aquilæ, & certiſſima Romani imperij cuſtos, ſeuera caſtrorum diſciplina, vſq; ad inferos perſecuta eſt. Quoniam cuius virtutis magiſter eſſe debuerat, ſanctitatis corruptor tentabat exiſtere.

De Caio Mario.

Hoc monuit. C. Mariũ imperatorẽ tum, cũ Cluſium ſororis ſuæ filium tribunum militum a Cœlio Plocio manipulario milite iure cæſum pronuntiauit. quia eum de ſtupro compellare auſus fuerat.

Sed vt eos quoq;, qui in vindicãda pudicitia dolore suo publica lege vsi sunt, strictim percurram. Sempronius Musica. C. Gallium deprehẽsum in adulterio flagellis cecidit. C. Menius. L. Octauium similiter deprehẽsum neruis contudit. Carbo Actienus a Bibieno, item Pontius a. P. Cernio deprehensi castrati sunt. Cn. etiam Furius Broccum, quem deprehenderat, familiæ stuprãdum obiecit. quibus iræ suæ indulsisse fraudi non fuit.

EXTERNA. De Hippone fœmina.

Atq; vt domesticis externa subnectam, græca fœmina nomine Hippo, cum hostiũ classe esset excepta, in mare se, vt pudicitiã morte tueretur, abiecit. cuius corpus Erechtheo littori appulsum, proxima vndis humus sepulturæ mandatũ, ad hoc tempus tumulo contegit. sanctitatis vero gloriam æternæ traditam memoriæ Græcia laudibus suis celebrando, quotidie florentiorẽ effecit.

De Orgiagontis vxore Reguli.

Vehementius hoc illud cõsideratius exemplũ pudicitiæ. Exercitu & copijs Gallogręcorũ a. Cn. Manilio consule in Olympo mõte ex parte deletis, ex parte captis Orgiagontis Reguli vxor miræ pulchritudinis a Cẽturione, cui custodiẽda tradita erat, stuprũ pati coacta, post, q̃ ventũ est in eũ locũ, in quem cõsulis iussu Cẽturio, misso nuntio necessarios mulieris pretiũ, q̃ eam redimerẽt, afferre, iusserat, aurũ expẽdente Centurione, & in eius põdus animo, oculisq; intẽto, Gallogręcis lingua gentis suę impauit, vt eũ occiderẽt. interfecti deĩde caput abscissum manibus retinẽs ad coniugẽ uenit. abiectoq; ante pedes eius & iniurię & vltiõis suę ordinẽ exposuit. Huius fœminæ quid aliud quisq̃, q̃ corpus in potestatẽ hostium venisse dicat? Nanq; animus neq; vinci, nec pudicitia capi potuit.

De vxoribus Theutonicorum.

Theutonicorũ vero cõiuges Mariũ victorem orarunt, vt ab eo virginibus Vestalibus dono mitterent, affirmantes æque se atq; illas virilis cõcubitus expertes futuras. Eaq; re nõ impetrata, laqueis sibi nocte proxima spiritũ eripuerũt. Dij melius, q hunc animũ viris earũ in acie nõ dederunt. Nam si mulierũ suarũ virtutẽ imitari voluissent, incerta Theutonicæ victoriæ trophęa reddidissent.

Quæ libere dicta aut facta sunt. CAPVT. II.

Libertatem autem vehementis spiritus dictis pariter & factis testatam, vt non inuitauerim, ita vltro veniẽtem nõ excluserim. quę inter virtutem, vitiumq; posita, si salubri modo se temperauerit, laudem. si quo nõ debuit, profuderit, reprehensionẽ meretur. ac vulgi sic auribus gratior, q̃ sapientissimi cuiusq; animo probabilior est. vtpote frequẽtius aliena venia, q̃ sua prouidentia tuta. Sed quia humanæ vitæ partes prosequi proposi tum est, nostra fide æstimatione propria referatur.

De quodam Principe Priuernatum.

Priuerno capto, interfectisq; qui id oppidũ ad rebellandũ incitauerant, senatus indignatione accensus, cõsilium agitabat, quid nã sibi de reliquis quoq; Priuernatibus faciendũ esset. Ancipiti igit̃ casu eorũ salus fluctuabat, eodẽ tempore & victoribus, & iratis subiecta. Cæterũ cũ auxiliũ vnicum in precibus restare animaduerterent, ingenui, & Italici sanguinis obliuisci nõ potuerunt. Princeps enim eorũ in curia interrogatus, quã pœnam mereretur, respõdit, quam merentur qui, cũ se dignos libertate iudicarẽt, arma sumpserãt. Exasperatos .P. cõscriptorum animos verbis inflammauerat. Sed Plautius consul fauens Priuernatium causæ, regressum animoso eius dicto obtulit, quæsiuitq;, qualẽ cum eis pacem habituri romani essent impunitate donata. At is constantissimo vultu. Si bo-

nam dederitis, inquit, perpetuã. si malam, non diuturnam. qua voce perfectũ est, vt victis non solum venia, sed etiam ius, & beneficiũ nostræ ciuitatis daret. sic in senatu priuernas loqui ausus est.

De Lucio Crasso.

Lucius vero Philippus consul aduersus eundẽ ordinem libertatem exercere non dubitauit. nam segniciẽ pro rostris exprobrans, alio sibi senatu opus esse dixit, tantumq; a pœnitentia dicti absfuit, vt etiã Lucio Crasso summæ dignitatis & eloquẽtiæ viro id in curia grauiter ferenti, manum iniici iuberet. Ille reiecto lictore, non es, inquit, mihi Philippe consul, quia nec ego tibi senator sum.

De. P. Scipione Aphricano.

Quid Philippum ab incursu suo tutum libertas reliquit? immo & similiter aggressa & æque experta patiẽtia est. Cn. Carbo Tr. Pl. nuper sepultæ Gracchanę seditionis turbulẽtissimus vindex, idẽq; orientium ciuilium malorum fax ardentissima Publium, Aphricanum a Numantiæ ruinis summo cum gloriæ fulgore venientem ab ipsa pene porta in rostra productũ, quid de Tiberij Gracchi morte, cuius sororẽ in matrimonio habebat, sentiret, interrogauit. vt autoritate clarissimi viri, inchoato iam incendio multũ incrementi adijceret. quia non dubitabat quin propter tam arctam affinitatem aliquid pro interfecti necessarij memoria miserabiliter esset locuturus. At is iure eũ cęsum videri respondit. Cuius dicto cum concio tribunitio furore instincta violenter succlamasset, Taceant inquit, quibus Italia nouerca est. orto deinde murmure, nõ efficietis ait, vt solutos verear, q̃s alligatos adduxi. Vniuersus populus iterum ab vno contumeliose correptus erat. Quantus est honos virtutis? tacuit actutũ. recens victoria ipsius Numantina, & patris Macedonica, deuictæq; Carthaginis spolia habita, ac duorum regũ Si

phacis & Persæ ante triumphales currus cathenatę ceruices, tũc totius fori premẽtes ora clauserũt. Nec timori datum est silentiũ. sed quia beneficio Aemiliæ, & Corneliæ gẽtis multi metus vrbis atq; Italiæ finiti erant, plebs Romana libertatis Scipionis libera nõ fuit. Quapropter minus mirari debemus, q̃ amplissima Cn. Põpeij autoritas toties cũ libertate luctata est. nec sine magna laude. quoniã omnis generis hominũ licentiæ ludibrio se esse quieta fronte tulit.

De Cn. Pisone.

Cn. Piso, cũ Manilium Crispũ reum ageret, eumq; euidentér nocentẽ gratia Põpeij videret eripi, iuuenili impetu ac studio ad accusationẽ prouectus, multa, & grauia crimina præpotẽti defensori obiecit. Interrogatus deinde ab eo, cur se q̃q; nõ accusaret. Da, inquit, vades Reip. te, si postulatus fueris, ciuile bellũ nõ excitaturũ, iã de tuo prius, q̃ de Manilij capite in consiliũ iudicis mittã. Ita eodẽ iudicio duos substinuit reos, accusatiõe Maniliũ, libertate Pompeiũ, & eorum alterũ lege peregit, alterũ professione, qua solum poterat.

De Catone.

Quid ergo libertas sine Catone? nec magis q̃ Cato sine libertate. Nam cum in senatorẽ nocentẽ, & infamẽ reum iudex sedisset, tabellæq; Cn. Pompeij laudationẽ eius cõtinentes prolatæ essent, proculdubio efficaces futuræ pro noxio, submouit eas e quæstiõe, legem recitando, qua cautum erat, ne senatoribus tali auxilio vti liceret. Huic facto persona admirationẽ ademit. Nam quæ in alio audacia videretur, in Catone fiducia cognoscitur.

De Cn. Lentulo Marcellino Consule.

Cn. enim Lentulus Marcellinus consul, cum in cõcione de Magni Pompeij nimia potentia quereretur, assensusq; illi clara voce

vniuersus populus esset, acclamate, inquit, acclamate quirites, dũ licet. iam enĩ uobis impune facere nõ licebit. pulsata est tunc eximij ciuis potentia, hinc inuidiosa querela, hinc lamẽtatione miserabili.

Cui candida fascia crus alligatũ habẽti, Fauonius, inqt, nõ refert, qua in parte corporis sit diadema. exigui panni cauillatione regias eius vires exprobrãs. At is neutra in parte mutato vultu, vtrũq; cauit, ne aut hilari frõte libẽter agnoscere potentiã, aut tristi irã ꝓfiteri videret̃, eaq; patiẽtia inferioris etiã generis. & fortunæ hoĩbus aditum aduersus se dedit, e quorũ turba duos retulisse abunde erit.

De Aelio Mantia Formiano.

Aelius Mantia Formianus libertini filius vltimæ senectutis. L. Libonem apud Censores accusabat, in quo certamine cum Pompeius Magnus humilitatẽ ei, ætatemq; exprobrans ab inferis illum ad accusandum remissum dixisset, non mẽtiris inquit Pompei. venio enim ab inferis in. L. Libonem accusator. sed dũ illic moror vidi cruentum Cn. Domitium ænobarbum deflentem, quod summo genere natus, integerrimæ vitæ, amantissimus patriæ, in ipso iuuentutis flore, tuo iussu esset occisus. Vidi pari claritate conspicuum Brutum ferro laceratum, querentẽ id sibi prius perfidia, deinde etiam crudelitate tua accidisse. Vidi Cn. Carbonẽ acerrimum pueritiæ tuę, bonorumq; patris tui defensorem in tertio consulatu cathenis, quas tu ei iniĳci iusseras vinctũ, obtestantem te, aduersus omne fas, & nefas cum in summo esset imperio, a te equite romano trucidatũ. Vidi eodem habitu, & quiritatu tuo prætoriũ virum Perpennam sæuitiam tuam execrantẽ, omnesq; eos una voce indignantes, quod indemnati sub te adulescentulo carnifice occidissent. Obducta iam vetustis cicatricibus bellorũ ciuilium vastissima vulnera, municipali homini seruitutẽ paternam redolenti effrena

tæ temeritatis intolerabilis spiritus impune reuocare licuit. Itaq; eo tempore & fortissimũ erat. Cn. Pōpeijo maledicere, & tutissimũ. sed non patitur nos hoc longiore querela prosequi personæ insequentis aliquanto sors humilior.

De Diphilo Tragœdo.

Diphilus Tragœdus, cũ Appollinaribus ludis inter actũ ad eum versum venisset, in quo hæc sentẽtia cõtinetur, miseria nostra Magnus est, directis in Pompeiũ Magnũ manibus pronuntiauit. reuocatusq; aliquoties a populo sine vlla cunctatiõe nimiæ illũ, & intolerabilis potẽtię reũ gestu perseuerãter egit. eadẽ petulantia vsus est in ea quoq; parte. virtutẽ istã veniet tempus cum grauiter gemas.

De Marco Castritio.

Marci etiam Castritij libertate inflãmatus animus, qui dum Placentiæ magistratum gereret, Cn. Carbone consule iubente decretum fieri, quo sibi obsides a placentinis darentur, nec summo eius imperio obtẽperauit, nec maximis viribus cessit, atq; etiam dicenti multos se gladios habere, respõdit, & ego annos. obstupuerũt tot legiones tam robustas senectutis reliquias intuentes. Carbonis quoq; ira, quia materiam sęuiendi perq; exiguam habebat, paruulum vitæ tempus ablatura, in se collapsa est.

De Seruitio Galba.

Iam Seruij Galbæ temeritatis plena postulatio, quod diuũ Iuliũ cõsumatis victorijs in foro ius dicentẽ, in hunc modũ interpellare sustinuit. C. Iuli Cæsar pro. Cn. Põpeio Magno quondã genero tuo in tertio eius cõsulatu pecuniã spopondi, quo noie nunc appellor. Quid agã? dependã? palã atq; a parte ei bonorũ Pompeio vẽditionẽ exprobrãdo, vt a tribunali summoueret meruerat. sed ipsa illud mansuetudic mitius pectus, ęs alienũ Põpei ex suo fisco solui iussit.

De Cefelio viro fapiente.

Age Cefelius vir iuris ciuilis fcientia clarus, q̃ periculofe con tumax: nullius eni aut gr̃a, aut autoritate cõpelli potuit, vt de aliqua earũ re℞, quas triumuiri dederãt, formulã cõponeret. Hoc animi iudicio victoriæ eorũ beneficia extra omnẽ ordinẽ legũ ponens. Idẽ cum multa de tẽporibus Cæfaris liberius loquereť, amiciq́ ne id faceret, monerẽt, duas res, quæ hominibus amariffimæ videnť, magnã fibi licentiam præbere refpondit, fenectutẽ, & orbitatem.

EXTERNA De quadam muliere.

Inferit fe tãtis viris mulier alienigeni fanguinis, quæ a Philippo rege temulento immerẽter damnata, prouocarẽ ad Philippum, inquit, fed fobriũ. excuffit crapulã ofcitanti, ac præfentia animi ebriũ refipifcere, caufaq́ diligentius infpecta iuftiorem fententiã ferre coegit. Igitur æquitatem, quã impetrare non potuerat, extorfit, ac potius præfidium a libertate, q̃ ab innocentia mutuauit.

De quadam fœmina Syracufana.

Iam illa non folum fortis, fed etiã vrbana libertas. fenectutis vltimæ quędam fyracufis omnibus Dionyfij tyranni exitiũ, propter nimiam morum acerbitatẽ, & intolerabilia onera votis expetentibus fola quotidie matutino tempore deos, vt incolumis, ac fibi fuperftes effet orabat. Quod vbi is cognouit, non debitam fibi admiratus beneuolentiam, accerfit eam, & quid ita hoc, aut quo fuo merito faceret interrogauit. Tum illa, certa eft inquit ratio propofiti mei. puella enim cum grauem tyrannũ haberemus, carere eo cupiebam. quo interfecto, aliquãto tetrior arcem occupauit. eius quoq́ finiri dominationẽ magni æftimabã. tertium te importuniorẽ fuperioribus habere cœpimus rectorẽ. Itaq́ timens ne fi tu fueris abfumptus, deterior in locũ tuum fuccedat, caput meũ pro tua falute

deuoueo. tam facetam audaciam Dionysius punire erubuit.

De Theodoro Cyrenæo.

Inter has, & Theodorum Cyrenęū quasi animosi spiritus coniugium esse potuit virtute par, fœlicitate dissimile. Is enī Lisimacho regi mortem sibi minitāti, enimuero, inquit, magnifica res tibi contigit quia cantaridis vim assecutus es. Cumq; hoc dicto accēsus cruci eum adfigi iussisset, terribilis hæc (ait) sit purpuratis tuis. mea quidem nihil interest, humi ne, an sublime putrescam.

De Seueritate. CAPVT. III.

ARmet se duritia pectus necesse est, dum horridę, ac tristis seueritatis acta narrantur. vt omni mitiori cogitatione seposita, rebus auditu asperis vacet. Ita enim districtæ, & inexorabiles vindinctæ, & varia pœnarū genera in medium procurrent. Vtilia quidē legum munimenta, sed minime in placido, & quieto paginatum numero reponēda. M. Manlius vnde gallos depulerat inde ipse pręcipitatus est. quia fortiter defensam libertatem nefarie opprimere conatus fuerat. cuius iustæ vltionis nimirū hæc præfatio fuit. Manlius eras mihi cum præcipites agebas Senones. post, ꝙ imitari cœpisti, vnus factus es ex Senonibus. huius supplicio æternæ memoriæ nota inserta est. Propter illū enim lege sanciri placuit, ne quis patricius in arce, aut in capitolio habitaret. qui domum eo loci habuerat, vbi nunc ædem Monetæ videmus.

In Spurium Cassium.

Par indignatio aduersus Spurium Cassium erupit. Cui plus suspitio concupitæ dominationis nocuit, ꝙ tres magnifici consulatus, ac duo speciosissimi triumphi profuerūt. Senatus enim, Populusq; Ro. nō contentus capitali eum supplicio afficere, interempto domū superiecit, vt penatiū quoq; strage puniret. In solo autē ædē

Telluris fecit. Itaq; quod prius domiciliũ potentissimi viri fuerat, nunc religiosæ seueritatis monimentum est.

In Spurium Melium.

Eadem ausum Spuriũ Melium consimili exitu patria multauit. Area vero domus eius, q̃ iustitia supplicij notior ad posteros perue niret, Aequimelij appellationẽ traxit. Quantũ ergo odij aduersus hostes libertatis insitũ animis antiqui haberẽt, parietũ, ac tectorum in q̃bus versati fuerant, ruinis testabant̃. Ideoq; & .M. Flacci, &.L. Saturnini seditiosissimorũ ciuiũ corporib⁹ trucidatis, penates ab imis fundamẽtis eruti sunt. Cæterũ Flacciana area cũ diu penati bus vacua mansisset, a .Q. Catulo Cimbricis spolijs adornata est.

Viguit in nostra ciuitate Tiberij & Caij Gracchorũ summa nobi litas, ac spes amplissima. sed q̃a statũ ciuitatis conati erant cõuellere, insepulta cadauera iacuerũt, supremusq; humanæ cõcionis ho nos filijs Gracchi, & nepotib⁹ Aphricani defuit. q̃n etiã familiares eorũ, ne q̃s Reip. inimicis amic⁹ esse uellet, de robore p̃cipitati sunt.

Idem sibi licere tam.P. Mutius Tr. Pl. q̃ Senatus & Popu. Ro. credidit, qui omnes collegas suos, qui duce Spurio Cassio id egerãt vt magistratibus non subrogatis cõmunis libertas in dubiũ vocaretur, viuos cremauit. Nihil profecto hac seueritate fidentius, vnus enim tribunus eam pœnam nouem collegis inferre ausus est, quã nouem tribuni ab vno collega exigere exhorruissent.

Libertatis adhuc custos & vindex seueritas, sed pro dignitate etiã ac pro disciplina ęque grauis. M. enim Clodiũ Senatus Corsis, quia turpem cũ his pacẽ fecerat, dedidit, quẽ ab hostibus non acceptum in publica custodia necari iussit. Semel læsa maiestate imperij quot modis iræ pertinax vindex factũ eius rescidit, libertatẽ ademit, spiritũ extinxit, corpus cõtumelia carceris, et detestãda gemoniarũ sca

larũ nota fœdauit.atq; hic quidẽ ſenat⁹ animaduerſionẽ meruerat.

De Cornelio Scipione.

Cn.autẽ Cornelius Scipio Diſpali filius prius, q̃ mereri poſſet, expertus eſt. Nam cum ei Hiſpania prouincia ſorte obueniſſet, ne illuc iret,decreuit,adiecta cauſa q̄ recte facere neſciret. Itaq; Cornelius propter vitę inhoneſtum actum ſine vllo prouinciali miniſterio tamen repetundarũ lege damnatus eſt.

De Caio Vatieno.

Ne in.C.quidẽ Vatieno,qui ſiniſtræ manus digitos,ne bello Italico militaret,abſciderat,ſeueritas ſenatus ceſſauit. Publicatis enim bonis eius,ipſum æternis vinculis puniẽdũ cẽſuit, effecitq;,vt quẽ honeſte ſpiritũ profundere in acie noluerat,turpiter in catenis cõſumeret.

De.M.Curio Conſule.

Id factum imitatus.M.Curius conſul,cũ delectum ſubitũ educere coactus eſſet,& iuniorum nemo reſpondiſſet,cõiectis in ſortem oĩbus tribubus,Polliæ, quæ proxĩa exierat, primũ nomẽ vrna extractũ citari iuſſit.neq; eo reſpondẽte,bona adoleſcẽtis haſtæ ſubiecit.Quod vt illi nuntiatũ eſt,ad conſulũ tribunal cucurrit, collegiumq; tribunorũ appellauit. Tunc.M. Curius præfatus nõ opus eſſe eo ciue reip.qui parere neſciret,& bona eius,& ipſum uendidit.

De Lucio Domitio Prætore.

Aeque tenax propoſiti.L.Domitius.Nam cum Siciliã Prætor regeret,& ad eum eximiæ magnitudinis aper allatus eſſet,adduci ad ſe paſtorem,cuius manu occiſus erat, iuſſit. Interrogatũq; quomõ eam beſtiam confeciſſet,poſt, q̃ comperit vſum venabulo, cruci fixit.quia ipſe ad exturbanda latrocinia, quibus prouincia vaſtabatur; ne quis telum haberet, edixerat. Hoc aliquis in finẽ ſeueritatis, & ſæuitiæ ponendum dixerit. diſputatione enim vtroq; flecti po-

test. Cæterũ ratio publici imperij Prætoré nimis asperũ existimari non patitur. Sic se in viris puniẽdis seueritas exercuit. Sed ne in fœminis quidem supplicio afficiendis segniorem se egit.

De Horatio.

Horatius post præliũ triũ Curiatiũ conditione pugnæ oĩm Albanorũ victor, cũ ex illa clarissima acie domũ repetens, sororẽ suam virginẽ Curiatij sponsi mortẽ profusius, q̃ illa ætas debebat, flentẽ vidisset, gladio, quo patriæ rẽ bene gesserat, interemit. parũ pudicas ratus lachrymas, quæ præpropero amori dabant. Quem hoc nomine reũ apud populũ actum pater defendit. Ita paulo propensior animus puellę ad memoriã futuri uiri, & fratrem ferocem vindicem, & vindictæ tam rigidum assensorem patrem habuit.

De Spu. Posthumio Albino, &. Q. Martio Philippo.

Consimili seueritate senatus postea vsus. Spurio Posthumio Albino, &. Q. Martio Philippo Consulibus mandauit, vt de ijs, quæ sacris bacchanaliũ incœstu vsæ fuerant, inquirerent. a quibus cum multæ essent damnatæ, in omnes cognatas intra domos animaduerterunt. lateq; patens obprobrij deformitas, seueritate supplicij emẽdata est. quia quantũ ruboris ciuitati nostræ mulieres turpiter se gerendo incusserant, tantũ laudis grauiter punitæ attulerunt.

De Publicia, & Licinia.

Publicia autẽ, quæ Posthumiũ Albinũ consulẽ. Item Licinia, quę Claudiũ Asellũ viros suos veneno necauerãt, propinquorũ decreto stangulatæ sunt. Nõ eni putauerũt seuerissimi viri in tam euidẽti scelere longũ publicæ q̃stionis tempus expectandũ. Itaq; quarũ innocentiũ defensores fuissent, sontium maturi uindices extiterũt. Magno scelere horũ seueritas ad exigendã vindictã concitata est.

De Egnatio Metello.

Egnatij autē Metelli longe minore de causa, qui vxorē, ꝙ vinū bibiffet, fuste percuſſam interemit. Idq; factum non accuſatore tan tum, ſed etiā reprehenſore caruit. vno quoq; exiſtimante optimo il lam exemplo violatæ ſobrietatis pœnas pependiſſe. Et ſane quæ cunq; fœmina vini vſum immoderate appetit, & virtutibꝰ omni bus ianuam claudit, & delictis aperit.

De. C. Sulpitio Gallo.

Horridū. C. quoq; Sulpitij Galli maritale ſuppliciū. Nam vxorē dimiſit, ꝙ eam capite aperto foris verſatā cognouerat. abſciſſa ſen tentia, ſed tamen aliqua ratione munita. Lex enim inquit tibi me os tantū præfinit oculos, quibus & formā tuam approbes, & place re deſyderes. His decoris inſtrumenta cōpara, his eſto ſpecioſa, hoꝝ te certiori credo notitiæ. ulterior tuus conſpectus ſuperuacua irrita tione accerſitus, in ſuſpicione, & crimine hæreat neceſſe eſt.

De. Q. Antiſtio Vetere.

Nec aliter ſenſit Quintus Antiſtius Vetus repudiando vxorē, ꝙ illam in publico cū quadam libertina vulgari ſecreto loquentē vi derat. Nam (vt ita dicam) incunabulis culpæ & nutrimentis non ipſa commotus culpa, citeriorem delicto præbuit vltionem, vt po tius caueret iniuriam, ꝙ̄ vindicaret.

De. P. Sempronio Sopho.

Iungendus eſt his. P. Sempronius Sophus, qui coniugē repudij nota affecit, nihil aliud, ꝙ̄ ſe ignorante ludos cauſam ſpectare. ergo dum ſic olim fœminis occurritur, mens earū a delictis aberat. Cęte rum & ſi Romanæ ſeueritatis exemplis, totus orbis terrarū inſtrui poteſt, tamen externa ſummatim cognoſcere faſtidio non ſit.

EXTERNA De Archilocho Poeta.

Lacedæmonij libros Archilochi e ciuitate ſua exportari iuſſerūt.

q eorũ parum verecundam, ac pudicam lectionẽ arbitrabant. Noluerunt enim ea liberoꝝ suorũ animos imbui, ne plus moribus noceret, q̃ ingenijs prodesset. Itaq; maximum Poetam, aut certe summo proximũ, quia domũ sibi inuisam obscœnis maledictis lacerauerat, carminum exilio multarunt.

De Atheniensibus.

Athenienses autẽ Timagoram inter officiũ salutationis Darium regem more gentis illius adulatum, capitali supplicio affecerunt. vnius ciuis humilibus blanditijs totius vrbis suæ decus Persicę dominationi summissum grauiter ferentes.

De Cambyse Rege.

Iam Cambyses inusitatæ seueritatis, qui mali cuiusdã iudicis ex corpore pellem detractam sellæ intẽdi, in eaq; filiũ eius iudicaturũ cõsidere iussit, cęterum & rex, & barbarus atroci, ac noua pœna iudicis, ne quis postea corrumpi iudex posset, prouidit.

Grauiter dicta aut facta. CAPVT. IIII.

MAgnam, & bonam laudis partem in claris viris etiã illa vendicant, quæ aut ab his grauiter dicta, aut facta pertinax memoria viribus æternis comprehẽdit. quorum ex abundanti copia, nec parca nimis, nec rursus auida manu, quæ magis desiderio satisfaciat, q̃ satietati abundet, hauream⁹.

De Manlio Torquato.

Ciuitate nostra cannensi clade perculsa, cum admodũ tenui filo suspẽsa Reip. salus ex sociorum fide penderet, vt eorum animi ad imperiũ romanum tuendũ cõstantiores essent, maiori parti senatus principes latinorũ in ordinẽ suum sublegi placebat. Anius autẽ Campanus etiam consulẽ alterum Capuæ creari debere asseuerabat. sic contusus, & æger romani imperij spiritus erat. tunc Manli-

us Torquatus filius eius, qui latinos apud Veserim inclyta pugna fu
derat, q̃ poterat clara voce denũtiauit. Si quis socioꝝ inter patres.
C. sententiã dicere ausus esset, cõtinuo se ipsum interempturũ. hæ
vnius minæ, & romanorũ languẽtibus animis calorẽ pristinũ red
diderunt, & Italiam ad ius ciuitatis nobiscum exequendũ consur-
gere passę nõ sunt. nanq; vt patris armis, ita verbis filij fracta cessit.

De Manlio.

Par illius q̃q; Manlij grauitas, cui cũ consulatus oĩm cõsensu de-
ferret, eumq; sub excusatione aduersæ valitudinis oculorũ recusa-
ret instãtibus cunctis, aliũ, inquit, quirites quærite, ad quẽ hunc ho
norem transferatis. nam si me gerere eũ cogeritis, nec ego mores
vestros ferre, nec vos meum imperium perpeti poteritis. priuati tã
ponderosa vox, q̃ graues fasces consulis extitissent.

De Scipione Aemiliano.

Nihilo segnior Scipionis Aemiliani aut in cura, aut in concione
grauitas, qui cum haberet consortem censuræ Mumiũ, vt nobilẽ
ita eneruis vitæ pro rostris dixit, se ex maiestate Reip. omnia gestu
rum, si sibi ciues vel dedissent collegam, vel non dedissent.

De eodem Scipione.

Idem cũ Seruius Sulpitius Galba, & Aurelius consules in senatu
contẽderent, uter aduersus Viriatũ in Hispaniã mitteret, ac magna
inter. P. C. dissensio esset, oĩbus quo nã eius sentẽtia inclinaret expe
ctantibus, neutrũ, inquit, mihi mitti placet, alter nihil habet, alteri
est nihil satis. ęque malam licentis imperij magistrã iudicãs inopiã,
atq; auaritiã. quo dicto vt neuter in prouinciã mitteret, obtinuit.

De Pompilio legato.

Cn. vero Pompilius a senatu legatus ad Antiochum missus, vt
bello se, quo Ptolemæum lacessebat, abstineret, cum ad eum venis

set, atq; is prompto animo, & amicissimo vultu dextram ei por-
rexisset, inuicem ei suam porrigere noluit. sed tabellas senatuscon-
sultum continentes tradidit. quas vt legit Antiochus, dixit se cum
amicis collocuturũ. indignatus Pompilius quod aliquã moram in
terposuisset, uirga solum, quo insistebat, denotauit, & prius inquit,
q̃ hoc circulo excedas, da responsum, quod senatui referam. non
legatum locutum, sed ipsam curiam ante oculos positam crederes.
cõtinuo enĩ rex affirmauit fore, ne amplius de se Ptolemæus que-
reretur. ac tum demũ Pompilius manum eius tanq̃ socij apprehẽ-
dit. Q; efficax est animi, sermonisq; abscisa grauitas. eodẽ momen
to Syriæ regnũ terruit, Aegyti texit. De Publio Rutilio.

Publij autem Rutilij verba prius, an facta existimẽ, nescio. nam
vtrisq; æque admirabile inest robur. Cum amici cuiusdam iniustæ
rogationi resisteret, atq; is per summã indignationẽ dixisset. Quid
ergo, inquit, mihi opus est amicitia tua, si q̃d rogo nõ facis? Respõ
dit imo quid mihi tua, si ꝓpter te aliquid inhoneste facturus sum?

Huic voci consentanea illa opera, quod magis ordinũ dissensi-
one, q̃ vlla culpa sua reus factus, nec obsoletam vestem induit, nec
insignia senatoris deposuit, nec supplices ad genua iudicũ manus
tetẽdit, nec dixit quicq̃ splẽdore prętéritorũ annorũ humilius. effe
citq; vt periculũ huic nõ impedimentũ grauitatis eius esset, sed ex
perimentũ. atq; etiã cũ ei reditum in patriã syllana victoria præsta
ret, in exilio, ne quid cõtra leges faceret, remansit. quapropter fœli-
citatis cognomẽ iustius quis moribus grauissimi viri, q̃ impoten-
tis armis assignauerit. Quod quidẽ Sylla rapuit, Rutilius meruit.

De. M. Bruto.

Marcus Brutus suarum prius virtutum, q̃ patriæ parentis parri
cida. Vno enim facto, & illas in profundũ pręcipitauit, & omnem

sui nominis memoriã, inexpiabili detestatione perfudit. vltimum prælĩu initurus, necantibus id quibusdam cõmitti oportere. Fidenter, inquit, in aciem descendo. hodie enĩ aut recte erit, aut nihil curabo. Præsumpserat videlicet neq; viuere sine victoria, neq; mori sine securitate posse. Huius mentio mihi subijcit, q̃d aduersus. D. Brutum in Hispania grauiter dictũ est, referre. Nam cũ se ei tota pene Lusitania dedidisset, ac sola gẽtis huius vrbs Cinania pertinaciter arma retineret, tentata redẽptione propemodũ vno ore legatis Bruti respõdit, ferrum sibi a maioribus, quo urbem tuerentur, non aurum, quo libertatem ab imperatore auaro emerent, relictũ. Melius sine dubio homĩes nostri sanguinis hæc dixissent, q̃ audissent. Sed illos quidem natura in huius grauitatis vestigia deduxit.

De Socrate philosopho.

Socrates autem græcæ doctrinę clarissimũ columen cum Athenis causam diceret, defensionẽq; ei Lysias a se compositã, qua in iudicio vteretur, recitasset demissam, & supplicem, imminentiq; procellæ accõmodatam, aufer, inquit, quæso istam. nam ego si adduci possem, vt eam in vltima Scythiæ solitudine perorarẽ, tum me ipsum morte multandum concederem. Spiritum contempsit ne careret grauitate. maluitq; Socrates extingui, q̃ Lysias superesse.

De Alexandro Rege.

Quantus hic in sapientia, tantus in armis Alexander illam vocem nobiliter edidit. Dario enim vno iam & altero prælio virtutem eius experto, atq; ideo partem regni Tauro tenus monte, & filiam in matrimonium cum decies centũmillibus talentum pollicente, cum Parmenion dixisset, se, si Alexander esset, vsurũ ea conditione, respondit, & ego vterer si Parmenion essem. Vocem duabus victorijs respõdentẽ, dignãq; cui tertia sicut euenit, tribuerẽ.

De Lacedæmonijs.

Atq; hæc quidem & animi magnifici & prospeti status. illa vero qua legati lacedæmoniorũ apud patrem eius miseram fortunæ suæ conditionẽ testati sunt, gloriosior, q̃ optabilior. Intolerabilibus enĩ oneribus ciuitatẽ eoꝝ implicanti, si quid morte grauius imperare perseueraret, mortem se prælaturos responderunt.

De quodam Spartano.

Nec parum graue Spartani cuiusdam dictũ. siquidem nobilitate, & sanctitate præstans, & in petitione magistratus victus maxime sibi esse lætitiæ prædicauit, quod aliquot patria sua se meliores viros haberet. quo sermone repulsam honori adæquauit.

De Iustitia CAPVT. V.

TEmpus est iustitiæ quoq; sancta penetralia adire, in quibus semper æqui, ac probi facti respectus religiosa cũ obseruatione versat̃, & vbi studiũ verecũdiæ est, cupiditas ratiõi cedit, nihilq; vtile, q̃d parũ honestũ videri possit, ducit̃. eius aũt p̃cipuũ, & certissimũ inter oẽs gẽtes nostra ciuitas exemplũ est.

De Senatu.

Camillo consule Phaliscos circũsedente magister ludi plurimos & nobilissimos inde pueros, velut ambulãdi gratia eductos, in castra Romanorũ perduxit. quibus interceptis, nõ erat dubium, quin Phalisci deposita belligerandi pertinacia tradituri se nostro imperatori essent. Ea re cognita senatus censuit, vt pueri vinctũ magistrũ virgis cædentes in patriã remitterentur. qua iustitia animi eorum sunt capti, quorũ mœnia expugnari non poterant. nanq; Phalisci beneficio magis, q̃ armis victi portas Romanis aperuerunt.

De eodem Senatu.

Eadem ciuitas aliquoties rebellando, semperq; aduersis contusa

prælijs tandem. Q. Luctatio Cos. dedere coacta est. aduersus quam sæuire cupiens Po. Ro. postq̃ a Papyrio, cuius manu iubente Cos. verba deditiōis scripta erāt, doctus est Phaliscos nō potestati, sed fidei se Romanoꝝ cōmisisse, oēm irā placida mēte deposuit, pariterq; & virib⁹ odij nō sane facile vinci assuetis, & uictoriæ obsequio, q̃ prōptissime licentiā subministrat, ne iustitiæ suę deesset, obstitit.

De eodem Populo Romano.

Idem cū. P. Claudius Camerinos ductu, atq; auspicijs suis captos sub hasta vendidisset, & si ærariū pecunia, fines agris auctos animaduertebat, tamen quia parū liquida fide id gestum ab imperatore videbat, maxima cura conquisitos redemit, hisq; habitandi gratia locū in Auentino assignauit, & prædia restituit, pecuniam etiā nō ad curiam, sed ad sacraria ædificanda, sacrificiaq; facienda tribuit. iustitiæq; promptissimo tenore effecit, vt exitio suo lætari possent quia sic renati erāt. Mœnibus nostris, & finitimis regionibus, quæ adhuc retuli, quod sequitur, per totum terrarū orbem manauit.

De eodem Senatu, & Fabricio.

Timochares Ambraciensis Fabricio Cos. pollicitus est se Pyrrhū veneno per filiū suū, qui potionibus eius præerat, necaturū. Ea res cū ad senatū delata esset, missis legatis Pyrrhum monuit, vt aduersus huius generis insidias cautius se gereret. memor vrbem a filio Martis cōditā, armis bella, nō uenenis gerere debere. Timocharis aūt nomē suppressit, vtroq; modo æquitatē amplexus. qa nec hostē malo exēplo tollere, nec eū qui bene mereri paratus fuerat, prodere voluit.

De quatuor tribunis plebis.

Summa iustitia in quatuor quoq; Tribunis Pl. eodē tempore cōspecta est. Nam cū Lucio Atracino, sub quo duce aciē nostrā apud Ferruginē a Volscis inclinatam cū cæteris equitibus correxerāt, diē

ad populũ.L.Hortensius collega eorũ dixisset,pro rostris iurauerũt,
in squalore se esse q̃ad imperator ipsorũ reus esset futurus. Nõ susti
nuerũt enĩ egregij iuuenes,cuius armati periculũ uulneribus & san
guine suo defenderãt,eius togati vltimũ discrimen potestatis insi-
gnia retinẽtes intueri. qua iustitia mota concio actione Hortẽsium
desistere coegit.nec se etiã aliter eo facto,quod sequitur,exhibuit.

De Tiberio Gracccho, & Caio Claudio.

Cum Tiberius Gracchus, &.C. Claudius ob nimis seuere gestã
censuram,maiorẽ partem ciuitatis exasperassent, diẽ his.M. Pom-
pilius tribunus perduellionis ad populũ dixit.Præter cõmunẽ con
sternationẽ,priuata etiã ira accensus,quia necessariũ eius Rutilium
ex publico loco parietem demoliri iusserant.quo in iudicio primæ
classis permultæ Centuriæ Claudiũ aperte damnabãt. de Gracchi
absolutione uniuersæ consentire videbanť.qui clara voce iurauit,
si de collega suo grauius esset iudicatũ, in factis se paribus eandem
cũ illo pœnam exilij subiturum. eaq; iustitia tota illa tempestas ab
vtriusq; fortunis,& capite depulsa est.Claudiũ enĩ populus absol-
uit.Graccho causæ dictionẽ.M.Pompilius remisit.

De collegio tribunorum.

Magnam laudem & illud collegiũ Tribunorũ tulit, q̃d cũ vnus
ex eo.L.Cotta fiducia sacrosanctæ potestatis creditorib⁹ suis satisfa
cere nollet, decreuit, vt si neq; solueret pecuniã, neq; daret cũ quo
sponsio fieret,appellãtibus se creditoribus,auxilio futurũ iniquũ ra
tũ,maiestatẽ publicã priuatę pfidiæ obtentui esse.Itaq; Cottã in tri
bunatu q̃si ĩ aliquo sacrario latentẽ,tribunitia inde iustitia extraxit.

De Cn.Domitio tribuno plebis.

Cuius vt ad alium æque illustrẽ transgrediar,Cn.Domitius Tri
bunus Plebis .M. Scaurũ principẽ ciuitatis in iudiciũ populi deuo-

cauit. vt si fortuna aspirasset, ruinam. si minus, certe ipsa obtrectatione amplissimi viri incrementũ claritatis apprehéderet. cuius opprimédi, cũ summo studio flagraret, seruus Scauri ad eũ noctu peruenit, instructurũ se eius accusationem, multis & grauibus domini criminibus ꝓmittens. Erat in eodé pectore inimicus & Domitius & dominus, diuersa æstimatióe nefariũ iudiciũ perpendés, iustitia tñ vicit odiũ. continuo enĩ & suis auribus obseratis, & iudicis ore clauso, duci eũ ad Scaurũ iussit. accusatoré etiam reo suo ne dicã diligendũ, certe laudandũ, qué populus tũ ꝓpter alias virtutes, tum hoc nomine libentius, & Cos. & Censoré & Pont. Max. fecit.

De Lucio Crasso.

Nec aliter se. L. Crassus in eodem iustitiæ experiméto gessit. Cn. Carbonis nomen infesto anio vtpote inimicissimũ sibi detulerat, sed tñ scrinium eius a seruo allatũ ad se cóplura continés, qbus facile opprimi posset, vt erat signatũ, cũ seruo cathenato ad eum remisit. Quo pacto igit̃ inter amicos viguisse tũc iustitiã credimus, cum inter accusatores quoq;, & reos, tantũ viriũ obtinuisse videamus?

De .L. Sylla.

Iam. L. Sylla non se tam incolumé, ꝙ Sulpitium Rufum perditũ voluit. tribunitio furore eius sine vllo fine vexatus, Cęterum cum eum proscriptum, & in villa latétem a seruo proditũ comperisset, manumissum parricidã, vt fides edicti sui extaret, præcipitari protinus e saxo Tarpeio, cum illo scelere parto pileo iussit. victor alioqui insolens hoc imperio iustissimus.

EXTERNA. De Pittaco Mitylenæo.

Verum ne alienigenæ iustitiæ obliti videamur. Pittacus Mitylenæus, cuius aut meritis tantũ ciues debuerũt, aut moribus crediderunt, vt suis suffragijs tyrãnidem defertét, tandiu illud imperium

ſuſtinuit,quandiu bellum de Sygeo,cum Atheniẽſibus gerendũ fu it. poſtq́ autem pax victoria parta eſt,continuo reclamãtibus Mitylenæis depoſuit, ne dominus ciuium vltra q́ Reipub. neceſſitas exegerat; permaneret. atq; etiam cum recuperati agri dimidia pars conſenſu omniũ offerretur,auertit animum ab eo munere,deformę iudicans virtutis gloriam,magnitudine prædæ minuere.

De Ariſtide Athenienſi.

Alterius nunc mihi prudentia referenda eſt,vt alterius repreſentari iuſtitia poſſit. Cum ſaluberrimo conſilio Themiſtocles migrare Atheniẽſes in claſſem coegiſſet,Xerxeq; rege & copijs eius, Græcia pulſis,ruinas patriæ in priſtinũ habitũ reformaret, & opes clandeſtinis molitionibus ad principatũ Græciæ capeſſendũ nutriret, in concione dixit,habere ſe rem deliberatione ſua prouiſam,quã ſi fortuna ad effectum perduci paſſa eſſet, nihil maius, aut potentius Athenienſi populo futurũ,ſed eã vulgari nõ oportere,poſtulauitq; vt aliquis ſibi, cui illam tacite exponeret, daretur. Datus eſt Ariſtides.Is poſtq́ cognouit in claſſem illam Lacedæmoniorũ,quę tota apud Gytheum ſubducta erat,velle incendere,vt ea cõſumpta, dominatio maris ipſis cederet,proceſſit ad ciues, & ipſis retulit, Themiſtoclem vt vtile conſiliũ,ita minime iuſtũ animo voluere,eu' ſtigio vniuerſa concio,quod ęquũ nõ videret, nec expedire quipẽ proclamauit.ac protinus Themiſtoclem incœpto iuſſit deſiſtere.

De Zaleuco Locrenſi.

Nihil illis etiã iuſtitiæ exemplis fortius Zaleucus urbe Locrenſiũ a ſe ſaluberrimis, atq; vtiliſſimis legibus munito cũ filius eius adulterij crimine damnatus,ſecundũ ius ab ipſo conſtitutũ vtroq; oculo carere deberet,ac tota ciuitas in honorẽ patris neceſſitatẽ pœnæ adoleſcentulo remitteret,aliquandiu repugnauit. ad vltimũ preci

bus populi euictus, suo prius, deinde filij oculo eruto, vsum vtriq; uidẽdi reliquit. Ita debitũ supplicij modũ legi reddidit. ęquitatis ad mirabili temperamẽto, se inter misericordem patrẽ, & iustũ legislatorem partitus.

De Charonda Tyrio.

Sed aliquanto Charondæ Tyrij pręfractior, & abscissior iustitia ad vim, & cruorẽ vsq; seditiosas cõciones ciuiũ pacauerat lege cauendo, vt si quis eas cũ ferro intrasset, continuo interficeretũ. Interiecto deinde tempore ex longinquo rure gladio accinctus, domũ repetens, subito indicta concione, sicut erat, in eam processit, ab eoq; qui proxime cõstiterat, solutæ a se legis suæ monitus. Idem ego illam (inquit) sanciã. ac protinus ferro, quod habebat, districto incubuit. Cũq; liceret culpam vel dissimulare, vel errore defendere, pœnam tamen repræsentare maluit, ne qua fraus iustitiæ fieret.

De Fide publica. CAPVT. VI.

HVius imagĩe ante oculos posita, venerabile fidei numẽ dexteram suam, certissimũ salutis humanæ pignus ostẽtat, quam semper in nostra ciuitate viguisse, & oẽs gentes senserunt, & nos paucis exemplis recognoscamus.

De Senatu, Po. Q. Ro.

Cum Ptolemæus Rex tutorem Populũ Ro. filio reliquisset, Senatus. M. Aemiliũ Lepidũ Pont. Max. bis Cos. ad pueri tutelam gerendam Alexandriã misit, amplissimiq; & integerrimi viri sanctitatem Reip. vsibus, & sacris comparatã, externæ procurationi vacare voluit, ne fides ciuitatis nostræ frustra petita existimaretũ. cuius beneficio regia incunabula cõseruata pariter ac decorata, incertum Ptolemæũ reddiderũt, patris ne fortuna magis, an tutoris maiesta te gloriari deberet.

De ciuitate Romana.

Speciosa quoq; illa Romana fides, ingenti Pœnorũ classe circa

Siciliā deducta, duces eius fractis animis, cōsilia petendæ pacis agi-tabant. Quorū dux Amilcar ire se ad cōsules negabat audere, ne eo dē modo cathenæ sibi iniijcerent, quo ab ipsis Cornelio Asinæ cō-suli fuerāt iniectæ. Hanno aūt certior Romani animi æstimator ni-hil tale timendū ratus, maxīa cū fiducia ad colloquiū eorū tetēdit. Apud q̄s cū de belli fine ageret, & Tribunus militū ei dixisset, posse illi merito euenire, q̄d Cornelio accidisset, vterq; Cos. tribuno tace-re iusso, isto te, inquit, metu Hanno fides ciuitatis nostrę liberat. cla-ros illos fecerat tantū hostiū ducē vincere potuisse, sed multo clari-ores fecit noluisse. De eodē Senatu.

Aduersus eosdē hostes parē fidē in iure legationis tuendo Patres C. exhibuere. M. enī Aemilio Lepido, L. Flaminio Cos. L. Minutiū L. Maniliū Carthaginiēsiū legatis, quia manus his intulerāt, per fæ-ciales reddendos curauerūt. Sed tūc Senatus nō eos q̄bus hoc præ-stabat, aspexit. De Superiore Africano.

Huius exemplum Superior Africanus secutus, cū onustā multis & illustribus Carthaginiensiū viris nauem in suā potestatem rede-gisset, inuiolatam dimisit, quia se legatos ad eum missos dicebant: tam etsi manifestum erat, illos vitandi præsentis periculi gratia, fal-sum legationis nomē amplecti, vt Romani imperatoris potius de-cepta fides, q̄ frustra implorata iudicaretur.

De Senatu po. Q. Ro.

Repręsentemus etiā illud senatus nullo modo prætermittendū opus Legatos ab urbe Apollonia Romam missos. Q. Fabius. Cn. Apronius ædiles orta contētione pulsauerunt. Quod vbi cōperit, cōtinuo eos per fæciales legatis dedidit, quæstoréq; cū his Brundu-sium ire iussit, ne quam in itinere a cognatis deditorū iniuriā acci-perent. Illam curiam mortaliū quis concilium, an nō templū fidei

dixerit: quam vt ciuitas nostra semper benignam præstitit, ita eti in sociorũ quoq; animis constantem recognouit.

EXTERNA.

Post duorũ in Hispania Scipionum, totidemq; Romani sanguinis exercituũ miserabilẽ stragem, Saguntini victricibus Annibilis armis intra mœnia vrbis suæ compulsi, cum vim Punicã vlterius nequirent arcere, collatis in forum, quæ vnicuiq; erant carissima, atq; vndiq; circundatis, accensisq; ingnis nutrimentis, ne a societate nostra deficerent, publico, & communi rogo semetipsos superiecerunt. Crediderim tunc ipsam fidem humana negotia speculantem, mœstum gessisse vultum, perseuerantissimũ sui cultum, iniquæ fortunæ iudicio, tam acerbo exitu damnatum cernentem.

Idem præstando, Petilini eundem laudis honorẽ meruerunt. Ab Annibale, quia deficere a nostra amicitia noluerũt, obsessi, legatos ad senatũ auxiliũ implorantes miserunt, quibus propter recentem cladem Cannensem succurri nõ potuit. Cæterũ permissum est eis vt facerent, quod vtilissimũ incolumitati eorũ videret. Liberũ ergo erat Carthaginiensiũ gratiam amplecti. Illi tamẽ fœminis, oĩq; ætate imbelli vrbe egesta, quo tutius armati famẽ traherent, pertinacissime in muris cõstiterunt, expirauitq; prius eorũ tota ciuitas, quam vlla ex parte Romanæ societatis respectũ deposuerit. Itaq; Annibali non Petiliã, sed fidum Petiliæ sepulchrũ capere contigit.

De Fide vxorũ erga viros. CAPVT. VII.

ATq; vt vxoriam quoq; fidẽ attingamus. Tertia Aemilia Africani prioris vxor, mater Corneliæ matris. C. & T. Gracchorũ tantæ fuit comitatis, & patientiæ, vt cũ sciret uiro suo ancillulam ex suis gratam esse, dissimulauerit, ne domitorem orbis Africanum, fœmina magnum virum impatientiæ

teum ageret, tantumq; mens eius a vindicta abfuit, vt post mortē Africani manumissam ancillulā in matrimoniū liberto suo daret.

De Turia vxore Quinti Lucretij.

Quintū Lucretiū proscriptū a triumuiris vxor Turia inter camerам, & tectum cubiculi abditum, vna conscia ancillula ab imminente exitio, non sine magno periculo suo tutum pręstitit. singulariq; fide id egit, vt cū cæteri proscripti in alienis & hostilibus regionibus, per summos animi & corporis cruciatus vix euaderent, ille in cubiculo, & in cōiugis sinu salutem retineret.

De Sulpitia vxore Lentuli.

Sulpitia autē cū a matre Iulia diligētissime custodiret, ne Lentulum Crustelionē virū suū proscriptum a triumuiris in Siciliā prosequeretur, nihilominus famulari veste sumpta, cū duabus ancillis, totidemq; seruis ad eū clandestina fuga peruenit, nec recusauit seipsam proscribere, vt ei fides sua in coniuge proscripto constaret.

De Fide seruorū erga dominos CAPVT. VIII.

Restat vt seruorū etiā erga dominos, quo minus expectatam, hoc laudabiliorem fidem referamus. Marcus Antonius auorum nostrorum temporibus clarissimus orator incesti reus agebatur. Cuius in iudicio accusatores seruū in quęstione perseuerantissime postulabant, q̄ ab eo cū ad stuprū iret, laternam pręlatam contēderent. Erat autē is etiam tum imberbis, & stabat coram, uidebatq; rem ad suos cruciatus pertinere, nec tamē eos fugitauit. Ille vero, vt domū ventū est, Antonium hoc nomie vehementius confusum, & sollicitū vltro est hortatus, vt se iudicibus torquendū traderet, affirmans nullum ore suo verbū exiturū, quo causa eius læderetur, ac promissi fidem mira patientia præstitit. plurimis etiā laceratus verberibus, eculeoq; impositus, candem

tibus etiã laminis vstus, omnem vim accusatoris, custodita rei salute subuertit. Argui fortuna merito potest, quòd tam piũ, & tam fortem spiritum seruili nomine inclusit.

De quodam seruo Caij Marij.

Consulem autẽ. C. Mariũ Prænestine obsidionis miserabilẽ exitum sortitũ, cuniculi latebras frustra euadere conatũ, leuiq; vulnere a Telesino, cũ quo mori destinauerat, perstrictum, seruus suus ut Syllanæ crudelitatis expertem faceret, gladio traiectum interemit. cũ magna præmia sibi proposita videret, si eum victoribus tradidisset. cuius dexteræ tam opportunũ ministeriũ nihil eorũ pietati cedit, a quibus salus dominorũ protecta est, quia eo tempore Mario non vita, sed mors in beneficio reposita erat.

De Philocrate seu Euporo seruo Gracchi

Aeque illustre quod sequitur. C. Gracchus ne in potestatẽ inimicorũ deueniret, Philocrati seruo suo ceruices incidendas præbuit, quas cum celeri ictu abscidisset, gladiũ cruore domini madentem per sua egit præcordia. Euporum alij hunc uocitatũ existimãt. Ego de nomine nihil disputo. Familiaris autẽ tãtũmodo fidei robur ad miror, cuius si præstantiã animi generosus iuuenis imitatus foret, suo, non serui beneficio imminentia supplicia vitasset. Nunc commisit, vt Philocratis, quàm Gracchi cadauer speciosius iaceret.

De Pindaro seruo Cassij.

Alia nobilitas, alius furor, sed fidei par exemplum. Pindarus. C. Cassiũ Philippensi prælio victum, nuper ab eo manumissus, iussu ipsius obtruncatũ insultationibus hostium subtraxit, seq; e conspectu hominũ voluntaria morte abstulit, ita vt ne corpus quidẽ eius absumpti inueniretur. Quis deorũ grauissimi sceleris vltor, illam dexterã, quæ in necem patriæ parentis exarserat, tanto torpore al-

ligauit, vt se tremebundã Pindari genibus submitteret, ne publici
parricidij, quas merebatur, pœnas, arbitrio pij victoris exolueret?
Tu pfecto tu Diue Iuli cœlestibus tuis uulnerib9 debitã exegisti uin
dictã. perfidũ erga te caput sordidi auxilij supplex fieri cogẽdo, eo
animi ęstu cõpulsum, ut neq; retinere vitã vellet, neq; finire manu
sua auderet. De seruis Caij Plotini Planci, & de ipso Caio.

Adiunxit se his cladibus. C. Plotinus Plancus Munacij Planci
Consularis, & censorij frater, qui cũ a triumuiris proscriptus in re-
gione Salernitana lateret, delicatiore vitę genere, & odore vnguẽ
ti, occultam salutis custodiam detexit. Istis enim vestigijs eorũ qui
miserum persequebantur, sagax inducta cura, abditũ fugæ eius cu-
bile odorata est, a quibus cõprehensi serui latentes, multũq;, ac diu
torti negabãt se scire vbi dominus esset. Non sustinuit deinde Plan
cus tam fideles, tamq; boni exempli seruos vlterius cruciari. sed p-
cessit in mediũ, iugulumq; gladijs militũ obiecit. quod certamen
mutuę beneuolentiæ arduũ dignosci facit, vtrũ dignior dominus
fuerit, qui tam constantẽ seruorũ fidẽ experiret. an serui, qui tam iu
sta domini misericordia quæstionis sæuitia liberarentur.

De quodam seruo Panopionis.

Quid vrbani Panopionis seruus q̃ admirabilis fidei? Qui cum
ad dominũ proscriptũ occidendũ domesticoꝝ indicio certiores fa
ctos milites in reatinã villam venisse cognosceret, cõmutata cum
eo ueste, permutato etiã anulo, illum postico clam emisit, se autem
in cubiculum, ac lectulũ recepit, & vt Panopionẽ occidisse se pas-
sus est. Breuis. huius facti narratio, sed non parua materia laudatio
nis. Nam si quis ante oculos ponere velit subitũ militũ accursum,
cõuulsa ianuæ claustra, minacẽ vocẽ, truces vultus, fulgẽtia arma,
rẽ vera æstimatiõe psequet. nec q̃ cito dicit aliquem pro alio mori

voluisse, tam id ex facili etiã fieri potuisse arbitrabit. Panopion autem quantũ seruo deberet, amplũ ei faciendo monimentũ, ac testimoniũ pietatis grato titulo reddendo, cõfessus est. Cõtentus essem huius exẽplis generis, nisi vnũ me dicere admiratio facti cogeret.

De seruo Antij Restij.

Antius Restio proscriptus a triũuiris, cũ omnes domesticos circa rapinã, & praedam occupatos videret, q̃ maxime poterat dissimulata fuga se penatibus suis intempesta nocte subduxit. cuius furtiuum egressum seruus ab eo uinculorũ poena coercitus, inexpiabiliq; literarũ nota per summã oris cõtumeliã inustus, curiosis specu, latus oculis, atq; vestigia huc, atq; illuc errãtia beneuolo studio subsecutus, lateri voluntarius comes arrepsit. Quo quidẽ tam exquisito, tamq; ancipiti officio, perfectissimũ expectare pietatis cumulũ expleuerat. His enim quorũ foelicior in domo status fuerat, lucro intentis, ipse cũ nihil aliud, q̃ vmbra, & imago suppliciorũ suorum maximũ sibi esset emolumentũ, eius, a quo tam grauiter punitus erat, salutẽ vendicauit. Cũq; abunde foret iram remittere, adiecit etiã charitatẽ. nec hactenus beneuolentia processit, sed in eo cõseruando mira quoq; arte vsus est. Nam vt sensit cupidos sanguinis milites superuenire, amoto domino rogum extruxit, eiq; egentem a se cõprehensum, & occisum senem superiecit. Interrogantibus deinde militibus vbi nam esset Antius, manum rogo intẽdens, ibi illum datis sibi crudelitatis piaculis vri respondit. quia verisimilia loquebatur, habita est voci fides. quo euenit, vt Antius statim quaerendae incolumitatis occasionem assequeretur.

De mutatione morũ, & fortunae. CAPVT IX.

MVltum animis hominũ, & fiducia adijcere, & solicitudinis detrahere potest morum, ac fortunae in claris vi

ris recognita mutatio, siue nostros status, siue proximorũ ingenia cõtemplemur. Nam cum aliorũ fortunas spectando ex conditione abiecta, atq; contempta, claritatẽ emersisse videamus, quid aberit, quin & ipsi meliora de nobis semper cogitemus, memores stultũ esse perpetuæ infœlicitatis se damnare, spemq; quæ etiam incerta ratione fouet̃, interdũ certam in desperationẽ conuertere.

De Manlio Torquato filio Lucij Manlij Torquati.

Manlius autem Torquatus adeo hebetis atq; obtusi cordis inter initia iuuentæ existimatus, vt a patre Manlio amplissimo viro q̃a & domesticis, & Reip. vsibus inutilis uidebat̃, rus relegatus, agresti opere fatigaretur, postmodũ patrẽ reum iudiciali periculo Liberauit. filium victorẽ, q; aduersus imperiũ suũ cũ hoste manũ conseruerat, securi percussit. patriam Latino tumultu fessam, speciosissimo triumpho recreauit. In hoc credo fortunæ nubilo contemptu adulescẽtiæ p̃fusum, quo senectutis eius decus lucidius enitesceret.

De Scipione Africano Superiore.

Scipio autẽ Africanus Superior, quẽ dij immortales nasci voluerunt, vt esset in quo virtus se per omnes numeros omnibus efficaciter ostenderet, solutioris vitæ primos adulescentiæ annos egisse fertur. remotos quidem a luxuriæ crimine, sed tamẽ Punicis trophæis deuictæ Carthaginis ceruicibus imposito iugo teneriores.

De Caio Valerio Flacco.

C. quoq; Valerius Flaccus secundi Punici belli temporibus luxu perditã adulescentiã inchoauit. Cæterũ a. P. Licinio Pon. Max. flamen factus, quo facilius a vitijs recederet, ad curã sacrorũ & cerimoniarũ cõuerso aĩo, vsus duce frugalitatis religione, quantũ prius luxuriæ fuerat exemplũ, tãtum postea modestiæ & sanctitatis specimen euasit.

De Quinto Fabio Maximo.

Nihil. Q. Fabio Maximo, qui Gallica victoria cognomen Allobrogi sibimet ac posteris peperit adulescentiæ magis infame. nihil eodẽ sene ornatius, aut speciosius illo seculo nostra ciuitas habuit.

De Quinto Catulo.

Quis ignorat. Q. Catuli autoritatẽ in maximo clarissimorũ virorũ ꝯuentu excelsum gradũ obtinuisse? Cuius si superior ætas reuoluať, multi luxus, multæ delitiæ reperienť. quæ quidẽ ei impedimẽto nõ fuerũt, quo minus patriæ princeps existeret, nomẽq; eius in capitolino fastigio fulgeret, ac virtute ciuile bellum ingenti motu oriens sepeliret.

De Lucio Sylla.

Lucius vero Sylla vsq; ad quęsturæ suę comitia, vitam libidine, vino, ludicræ artis amore, perinquinatã perduxit. Quapropter. C. Mariũ Cos. moleste tulisse traditur, ꝙ sibi asperrimũ in Africa bellum gerenti, tam delicatus quæstor sorte obuenisset, eiusdem virtus quasi perruptis, & disiectis nequitiæ qua obsidebať, claustris cathenas Iugurthæ manibus iniecit. Mithridatẽ compescuit, socialis belli luctus repressit, Cinnæ dominationẽ fregit. eumq; in Africa, qui se quæstorẽ fastidierat, ipsam illã prouinciã proscriptũ, & exulẽ coegit petere. quæ tam diuersa, tamq; inter se cõtraria, si quis apud animũ suũ attentiore cõparatione expẽdere velit, duos in vno homine Syllas fuisse crediderit. turpem adulescẽtulum, & virũ dicerem fortem, nisi ipse se fœlicem appellari maluisset.

De sublimitatis a statu humili. CAPVT. X.

ATq; vt nobilitatẽ beneficio pœnitẽtiæ seipam admonuimus respicere, ita altiora mõ suo sperare ausos subtexamus

De Tito Aufidio.

Titus Aufidius cũ Asiatici publicani exiguã admodũ particulam habuisset, postea totã Asiã pro consulari imperio obtinuit. Nec in-

dignati sunt eius socij parere fascibus, quē aliena tribunalia adulantem viderant. Gessit se etiā integerrime ac splēdidissime, miroq; id modo demonstrauit, pristinū quæstum suę fortunæ, pręsens vero dignitatis incrementū, moribus suis imputari debere.

De Tito. P. Rutilio.

At. P. Rutilius nō Publicanū in Sicilia egit, sed opera publicanis dedit. Idē vltimā inopiā suā autorato socijs officio sustentauit. ab hoc postmodū Cōsule leges vniuersi Siculi acceperūt, acerbissimoq; prædonum ac fugitiuorū bello liberati sunt. Portus ipsos si quis modo mutis rebus inest sensus, tantā in eodē homine varietatē status admiratos arbitror. Quē enī diurnas capturas exigentē aniaduerterant, eundē iura dantē, classesq; & exercitus regentē viderūt.

De Publio Ventidio.

Huic tanto incremento maius adijciam. Asculo capto, Cn. Pompeij Magni pater. P. Ventidiū ætate puberem in triumpho suo populi oculis subiecit. Hic est ventidius, qui postea Romæ ex Parthis & per Parthos de Crassi manibus in hostili solo miserabiliter iacētibus, triumphum duxit. Itaq; qui captiuus carcerem exhorruerat uictor Capitolium fœlicitate celebrauit. In eodē etiā illud eximium quod eodem anno Prætor, & Consul est factus.

De varietate casuū. De. L. Lentulo. CAPVT. XI.

Casuum nunc cōtemplemur varietatē. L. Lentulus cōsularis lege Cæcilia repetundarū crimine oppressus, Censor cū. L. Censorino creatus est. quē quidem fortuna inter ornaméta, & dedecora alterna vice versauit. cōsulatui illius damnationem, damnationi censuram subijciēdo, & neq; bonis eum perpetuis frui, nec malis æternis ingemiscere patiendo.

De Cneo Cornelio Scipione Asina.

Hisdem viribus vti voluit in Cn. Cornelio Scipione Asina, qui Cos. a Pœnis apud Liparas captus, cũ belli iure omnia perdidisset, lætiore subinde vultu eius adiutus cuncta recuperauit. Consul etiã iterũ creatus. Quis crederet illum a duodecim securibus ad Carthaginiensium peruenire cathenas? quis rursus existimaret a Punicis vinculis ad summa imperij peruenturum fastigia? Sed tamen ex cõsule captiuus, & ex captiuo consul factus est.

De Crasso dicto Diuite.

Quid Crasso nõne pecuniæ magnitudo locupletis nomen dedit? sed eidem postea inopia turpem decoctoris superlationẽ immisit. Siquidem bona eius a creditoribus, quia solidum præstare non poterat, venierunt. Itaq; amara sugillatione non caruit, cum egens ambularet, diues ab occurrentibus salutabatur.

De Quinto Cepione.

Crassum casus acerbitate. Q. Cepio præcurrit. Is nanq; prætur ę splẽdore, triũphi claritate, consulatus decore, Maximi Pontificis sacerdotio, vt senatus patronus diceret, assecutus, in publicis vinculis spiritũ deposuit, corpusq; eius funesti carnificis manibꝰ laceratũ in scalis gemonijs iacẽs magno cũ horrore totius fori Romani cõspectum est.

De Caio Mario Candidato.

Iam. C. Marius maximæ fortunæ luctatio est. omnes enim eius impetus tam corporis, q̃ animi robore fortissime sustinuit. Arpinatibus honoribus iudicatus inferior, quæsturam Romæ petere ausus est. patiẽtia deinde repulsarũ irrupit magis in curiam, q̃ venit. In tribunatus quoq; & ædilitatis petitione cõsimilem campi notã expertus, præturę cãdidatus supremo loco inhæsit. quã tamen nõ sine periculo obtinuit. ambitus enim accusatus, vix atq; ægre absolutionẽ a iudicibus impetrauit. Ex illo Mario tam humili Arpinate

tam ignobili Romæ, tanq̃ fastidiendo candidato, ille Marius euasit, qui Africam subegit, Iugurthā regē ante currum egit, qui Theutonicorū, Cymbrorūq̃ exercitus deleuit, cuius bina trophæa in vrbe spectanť, cuius septem in fastis consulatus leguntur. cui post exilium Consulem creari, proscriptoq̃ facere proscriptionē contigit. Quid huius conditione inconstantius, aut mutabilius? quē si inter miseros posueris miserrimus, inter fœlices fœlicissimus reperieť.

De Caio Cæsare.

Caius autē Cæsar cuius virtutes aditū sibi in cœlum struxerunt inter primæ iuuentutis initia priuatus Asiam petens, a maritimis prædonibus circa insulam Pharmacussam exceptus, quinquaginta se talentis redemit. Parua igitur summa clarissimū mundi sydus in Pyratico Mioparone rependi fortuna voluit. Quid est ergo q̃ amplius de ea re queramur? si ne consortibus quidē diuinitatis suæ parcit. Sed cœleste numen se ab iniuria vindicauit. cōtinuo enī captos prædones crucibus affixit. Attento studio nostra cōmemorauimus, remissiore nunc animo aliena narrentur.

EXTERNA. De Polemone Atheniēsi philosopho.

Perditæ luxuriæ Athenis adulescēs Polemon, neq̃ illecebris eius tantūmodo, sed ipsa etiā infamia gaudens, cū e cōuiuio nō post occasum solis, sed post ortum surrexisset, domumq̃ rediēs Xenocratis philosophi patentē ianuam vidisset, vino grauis, vnguentis delibutus, sertis capite redimito, perlucida veste amictus, refertā turba doctorū hominū scholam eius intrauit. nec contētus tam deformi introitu, consedit etiā, vt clarissimū eloquiū, & prudentissima præcepta temulentiæ lasciuijs eleuaret. Orta deinde, vt par erat, omniū indignatione, Xenocrates vultū in eodē habitu continuit, omissaq̃ re, quā disserebat, de modestia, ac tēperantia loqui cœpit.

Cuius grauitate sermonis resipiscere coactus Polemon, primũ coronam capite detractam proiecit, paulo post brachiũ intra pallium reduxit, procedente tẽpore, oris cõuiualis hilaritatẽ deposuit, ad vltimũ totam luxuriã exuit. uniusq; orationis salubertima medicina sanatus, ex infami ganeone maximus philosophus euasit. Peregrinatus est huius animus in nequitia, non habitauit.

De Themistocle.

Piget Themistoclis adulescentiã attingere, siue patrem aspiciam, abdicationis iniungentẽ notam, siue matrẽ suspendio finire vitam propter filij turpitudinẽ coactam. cũ omniũ postea graij sanguinis virorũ clarissimus extiterit, mediũq; Europæ, & Asiæ vel spei, vel desperationis pignus fuerit. Hæc enim salutis suæ patronũ habuit, illa vadem victoriæ assumpsit.

De Cimone Atheniensi.

Cimonis vero incunabula opiniõe stultitię fuerunt referta. Eiusdem stultitiæ imperia salutaria Athenienses senserunt. Itaq; coegit eos stuporis semetipsos damnare, qui eum stolidũ crediderant.

De Alcibiade.

Nanq; Alcibiadẽ quasi duæ fortunæ partitæ sunt. Altera quæ ei nobilitatẽ eximiã, abũdantes diuitias, formã prę̃stantissimã, fauorẽ ciuiũ ꝓpensum, summa imperia, ꝑcipuas potentiæ vires, flagrantissimũ ingeniũ assignaret. Altera quæ damnationẽ, exiliũ, uenditionẽ bonoꝝ, inopiã, odiũ patriæ, violẽtã mortẽ infligeret. Nec aut hęc, aut illa vniuersa, sed varia ꝑplexa, freto atq; æstui simillima.

De Polycrate tyranno Samiorum.

Ad inuidiam vsq; Polycratis Samiorũ tyranni abundantissimis bonis conspicuus vitæ fulgor excessit, nec sine causa. Omnes enĩ conatus eius placido excipiebant̃ itinere. spes certum cupitę rei fru

ctum apprehendebat. vota nuncupabanẽ simul, & soluebanẽ, velle ac posse in æquo positũ erat. semel dũtaxat vultũ mutauit, perq̃ breui tristitiæ salebra succussum, tunc cum admodũ gratũ sibi anulum de industria in profundũ, ne omnis incõmodi expers esset, abiecit. quem tamẽ continuo recuperauit, capto pisce qui eum deuorauerat. Sed hunc, cuius fœlicitas semper plenis velis prosperũ cursum tenuit, Orontes Darij regis pręfectus in excelsissimo Mycalẽsis montis vertice cruci affixit. ex qua putres eius artus, & tabido cruore manãtia membra, atq; illam lęuam cui Neptunus anulũ piscatoris manu restituerat, situ marcidam Samos amara seruitute aliquandiu pressa, liberis ac læ tis oculis aspexit.

De Dionysio tyranno.

Dionysius autẽ cũ hæreditatis nomine a patre Syracusanorũ, ac pene totius Siciliæ tyrannidẽ accepisset, maximaꝝ opũ dominus, exercituũ dux, rector classiũ, equitatu potẽs, ꝓpter inopiam literas puerulos Corinthi docuit. eodẽq; tẽpore, tanta mutatiõe maiores natu, ne quis nimis fortunæ crederet, magister ludi factus ex tyranno, monuit.

De Siphace Rege.

Sequitur hunc Syphax rex consimilẽ fortunæ iniquitatẽ expertus, quẽ amicũ hĩc Roma per Scipionẽ, illinc Carthago per Hasdrubalẽ vltro petitũ, ad penates deos eius venerat. Cæterũ eo claritatis euectus, vt validissimorũ populoꝝ non tantũ arbiter, sed & uictor victoriæ existeret, parui tẽporis interiecta mora, cathenatus a Lælio legato ad Scipionẽ imperatorẽ pertractus est, cuiusq; dexteram regio insidẽs solio arroganti manu attigerat, eius genibus supplex ꝓcubuit. Caduca nimirũ & fragilia, puerilibusq; consentanea crepũdijs sunt ista, quæ vires, atq; opes humanæ vocanẽ. Affluunt subito, repẽte dilabunẽ. nullo in loco, nulla in persona stabilius ni-

xa radicibꝰ cōſiſtūt, ſed incertiſſimo flatu fortūę huc atq; illuc acta,
q̄s i ſublīe extulerūt, imꝓuiſo recurſu deſtitutos, in ꝓfundo cladiū
miſerabiliter immergunt. Itaq; neq; debēt exiſtimari, neq; dici bo-
na, quæ inflictorū malorū amaritudinē, deſyderio ſui duplicant.

VALERII MAXIMI LIBER SEPTIMVS.

De Fœlicitate. CAPVT. I.

VOlubilis fortunæ cōplura exempla retulimus, con
ſtantis & propitiæ admodū pauca narrari poſſunt
quo patet eam aduerſas res cupido animo inflige-
re, ſecundas parco tribuere. Eadem vbi malignita-
tis obliuiſci ſibi imperauit, non ſolum plurima, ac maxima, ſed eti-
am perpetua bona congerit.

De. Q. Metello.

Videamus ergo quot gradibus beneficiorū. Q. Metellum a pri-
mo originis die, ad vltimū vſq; fati tempus nunq̄ ceſſante indul-
gentia, ad ſum̄mū beatæ vitę cumulum perduxerit. Naſci enim in
vrbe terrarū principe voluit. parentes ei nobiliſſimos dedit. Adie-
cit animi rariſſimas dotes, & corporis vires, vt ſufficere laboribus
poſſet. vxorem pudicitia, & fœcunditate conſpicuā cōciliauit. Cō
ſulatus decus, imperatoriā poteſtatē, ſpecioſiſſimi triūphi prætextā
largita eſt. Fecit, vt eodē tempore tres filios conſulares, vnū etiam
cenſoriū, duos triumphales, & quartū prætoriū videret, vt tres fili
as nuptui daret, earūq; ſobolem ſinu ſuo exciperet. Tot partus, tot
incunabula, tot viriles togæ, tam multę nuptiales faces, honorum
imperiorū, omnis deniq; gratulationis ſumma abundantia, cum
interim nullū funus, nullus gemitus, nulla cauſa triſtitiæ. Cœlum
cōtemplare, uix tamē ibi talem ſtatū reperies. quoniā quidē luctus,

& dolores, deorum quoque pectoribus, a maximis vatibus assignari vidêmus. Hunc autẽ vitæ actum eius consentaneus finis excepit. Nã Q. Metellũ vltimæ senectutis spatio defunctũ, lenique genere mortis inter oscula, cõplexusque carissimorũ pignorum extinctum filij, & generi humeris suis, per vrbem latum rogo imposuerunt.

De Gyge.

Clara hæc fœlicitas, obscurior illa, sed diuino splendore prępośita. Cũ eni Gyges regno Lydiæ, armis, & diuitijs abundantissimo, inflatus animo Apollinẽ Pythiũ sciscitatũ venisset, an aliquis mortaliũ se esset fœlicior, deus ex abdito sacrarij specu, uoce missa Aglaum Psophidiũ ei prætulit. Is erat Arcadũ pauperrimus, sed ætate iã senior, terminos agelli sui nunquã excesserat, paruuli ruris fructibus ac voluptatibus cõtentus. Verũ profecto beatę vitę finẽ Apollo nõ adumbratũ, oraculi sagacitate cõplexus est. Quocirca insolenter fulgore fortunę suæ glorianti respõdit, magis se ꝓbare securitate ridẽs tuguriũ, quã tristẽ curis & solicitudinibus aulã, paucasque glebas pauoris expertes, quã pinguissima Lydiæ arua metu referta, & vnũ aut alterũ iugum boũ facilis tutelæ, quã exercitus, & arma, & equitatũ, voracibus impensis onerosum, & vsus necessarij horreolũ nimis nulli appetendũ, quã thesauros omniũ insidijs, & cupiditatibus expositos. Ita Gyges dũ adstipulatorẽ vanæ opinionis deum habere cõcupiscit, vbi nam solida, & sincera esset fœlicitas, didicit.

Sapienter dicta aut facta. CAPVT. II.

NVnc id genus fœlicitatis explicabo, quod totum in habitu animi est. nec votis petitur, sed in pectoribus sapiẽtia ꝓditis natum, dictis, factisque prudentibus enitescit.

De Appio Claudio.

Appium Claudium crebro solitũ dicere accepimus, negotiũ po

pulo Romano melius, ꝗ ocium cõmitti, non ꝙ ignoraret, ꝗ iucũ dus tranquillitatis ſtatus eſſet, ſed ꝙ animaduerteret præpotentia imperia, agitatione rerum, ad virtutem capeſcendam excitari, nimia quiete in deſidiam reſolui, & ſane negotiũ nomine horridũ ciuitatis noſtræ mores in ſuo ſtatu continuit, blandæ appellationis quies plurimis vitijs reſperſit.

De Scipione Africano.

Scipio uero Africanus turpe eſſe aiebat in re militari dicere, non putaram, videlicet quia explorato, & excuſſo conſilio, quæ ferro aguntur, adminiſtrare oportere arbitrabatur ſumma ratione. Inemendabilis enim eſt error, qui violentiæ Martis cõmittitur. Idem negabat aliter cũ hoſte confligi debere, ꝗ aut ſi occaſio obueniſſet, aut neceſſitas incidiſſet, æque prudenter. nam & proſperam gerendæ rei facultatem omittere, maxima dementia eſt. & in anguſtias vtiꝗ pugnandi compulſum abſtinere ſe prælio, peſtiferæ ignauiæ affert exitium. eorumꝗ qui iſta cõmittunt, alter beneficio fortunæ vti, alter iniuriæ neſcit reſiſtere.

De.Q.Metello.

Quinti quoꝗ Metelli tum grauis, tum etiã alta in ſenatu ſententia. Qui deuicta Carthagine neſcire ſe illa victoria boni ne plus, an mali Reip. attuliſſet. aſſeuerauit. quoniã vt pacem reſtituendo profuiſſet, ita Annibalem ſubmouendo, non nihil nocuiſſet. Eius enĩ tranſitu in Italiam, dormientem Populi Ro. virtutem excitatam, metuiꝗ debere, ne acri æmulo liberata, in eundem ſomnũ reuolueretur. In æquo igiť malorũ poſuit vri tecta, vaſtari agros, exhauriri ærarium, & priſci roboris hebetari neruos.

De Licinio Fimbria Conſulari.

Quid illud factum Licinij Fimbriæ Conſularis ꝗ ſapiens? A.M.

Luctatio Pinthia splendido equite Ro. iudex additus de sponsione quã is cũ aduersario, ꝗ vir bonus esset, fecerat, nunquã id iudicium pronuntiatione sua finire voluit. ne aut probatũ virum si contra eum iudicasset, fama spoliaret, aut iuraret eum virum bonum esse, cum ea res innumerabilibus laudibus contineatur. Forẽsibus hæc, illa militaribus stipendijs prudentia exhibita est.

De Papyrio Cursore Consule.

Papyrius Cursor Consul cũ Aquiloniã oppugnans, præliũ vellet cõmittere, pullariusꝗ non ꝓsperantibus auibus optimũ ei auspicium renuntiasset, de fallacia illius factus certior, sibi quidẽ & exercitui bonũ omen datũ credidit, ac pugnã inijt. Cæterũ mendacẽ ante ipsam aciem constituit, vt haberẽt dij, cuius capite, si quid iræ conceperãt, expirarent. Directum est autẽ, siue casu, siue cœlestis numinis prouidentia, quod primũ e cõtraria parte missum erat telum in ipsum Pullarij pectus, eumꝗ exanimẽ prostrauit. Id vt cognouit Cõsul, fidente animo & inuasit Aquiloniã, & cœpit. Tam cito animaduertit, quo pacto iniuria imꝑatoris vindicari deberet, quẽadmodum violata religio expianda foret, qua ratione victoria apprehendi posset, egit, virum seuerum, consulem religiosum, imperatorem strenuum, timoris modum, pœne genus, spei viam, vno mentis impetu rapiendo. Nunc ad senatus acta transgrediar.

De Senatu.

Cum aduersus Annibalem senatus Claudiũ Neronẽ, & Liuium Salinatorẽ Consules mitteret, eosꝗ vt virtutibus pares, ita inimicitijs acerrime inter se diffidentes videret, summo studio in gratiã reduxit, ne propter priuatas dissensiones, Rempu. parũ vtiliter administrarent. quia consimili imperio vbi cõcordia nõ inest, maior aliena opera interpellandi, ꝗ̃ sua edendi cupiditas nascitur. vbi ve

to pertinax intercedit odium, alter alteri, q̃ vterq; cõtrarijs castris certior hostis proficiscitur. Eosdem senatus cũ ob nimis aspere actã censuram a Cn. Bebio Tri. Pl. pro rostris agerent̃ rei, causæ dictiõe decreto suo liberauit, vacuum omnis iudicij metu eum honorem reddendo, qui exigere deberet rationẽ, nõ reddere. Par illa sapiẽtia senatus Tiberium Gracchum Tr. Pl. agrariam legem promulgare ausum morte multauit. Idem vt secundũ legem eius per triũuiros ager populo viritim diuideretur, egregie censuit. Siquidẽ grauissimæ seditionis eodẽ tempore & autorem, & causam sustulit. Quã deinde se prudẽter in rege Masinissa gessit? Nam cũ promptissima & fidelissima eius opera aduersus Carthaginienses vsus esset, eũq; in dilatando regno auidiorem cerneret, legem ferri iussit, qua Masinissæ ab imperio Populi Ro. solutã libertatẽ tribueret. quo facto tum optime meriti beneuolentiã retinuit, tum Mauritaniæ, & Numidiæ, cæterarũq; illius tractus gentiũ nunq̃ fida pace quiescentẽ feritatem, a valuis suis repulit. Tempus deficiet domestica narrantem, quoniã imperiũ nostrũ nõ tam robore corporũ, q̃ animorũ vigore, incrementũ ac tutelam sui comprehendit, maiori itaq; ex parte Romana prudentia in admiratione tacita reponat̃, alienigenisq; huius generis exemplis detur aditus.

EXTERNA. De Socrate Philosopho.

Socrates humanæ sapientiæ quasi quoddã terrestre oraculũ, nihil vltra petendũ a dijs immortalibus arbitrabat̃, q̃ vt bona tribuerẽt, qa ij demũ scirẽt, qd vnicuiq; esset vtile, nos aũt plerũq; id votis expetere, q̃d nõ impetrasse melius foret. Eteni densissimis tenebris inuoluta mortaliũ mens, in q̃ late patentẽ errorẽ cęcas p̃cationes tuas spargis? diuitias appetis? q̃ multis exitio fuerũt? honores concupiscis, qui cõplures pessundederunt? regna tecũ ipsa voluis,

quorũ exitus sæpenumero miserabiles cernuntur: splendidis cõiu giis iniicis manus: at hæc vt aliquando illustrant, ita nõnunq̃ fun ditus domos euertunt. Desine igit̃ stulta futuris malorũ tuorum cau sis quasi fœlicissimis rebus inhiare, teq; totum cœlestiũ arbitrio per mitte. quia qui tribuere bona ex facili solent, etiã eligere aptissima possunt. Idem expedita & cõpendiaria via eos ad gloriã peruenire dicebat, qui id agerent, vt quales videri vellent, tales etiam essent. Qua quidẽ prædicatione aperte monebat, vt homines ipsam po- tius virtutẽ haurirent, q̃ vmbram eius consectarent̃. Idẽ ab adule- scentulo quodam cõsultus vtrũ vxorẽ duceret, an se omnino ma- trimonio abstineret. Respõdit, vtrũ horũ fecisset, acturũ pœniten- tiam. Hinc te inquit solitudo, hinc orbitas, hinc generis interitus, hinc hęres alienus excipiet. illinc perpetua solitudo, cõtextus quęre larũ, dotis exprobratio, affiniũ graue superciliũ, garrula socrus lin- gua, subsessor alieni matrimonii, incertus liberorũ euentus. nõ pas sus est iuuenem in contextu rerũ asperarũ, quasi lætæ materiæ face re delectũ. Idem cũ Atheniensiũ scelerata dementia tristem de capi te eius sententiã tulisset, fortiq; animo, & constanti vultu potionẽ veneni e manu carnificis accepisset, admoto iã labris poculo, vxo- ri Xantippæ inter fletũ, & lamentationẽ vociferanti innocentem eum perimi. quid ergo inquit, nocẽti mihi mori satius esse duxisti? O immẽsam illã sapientiã, quæ ne ipso quidẽ vitæ excessu obliui- sci sui potuit.

De Solone.

Age q̃ prudenter Solon neminẽ dum adhuc viueret, beatũ dici debere arbitrabatur, q ad vltimũ vsq; fati diem ancipiti fortunæ subiecti essemus. Fœlicitatis igit̃ humanę appellationẽ rogus cõsu- mat, qui se incursu malorum obiicit. Idem cũ ex amicis quendã graui ter mœrentẽ videret, in arcem perduxit. hortatusq; est, vt per oẽs

subiectorū ædificiorū partes oculos circunferret. quod vt factū animaduertit, cogita nunc tecū inquit, ꝙ multi luctus sub his tectis & olim fuerint, hodieq; versentur, insequētibusq; seculis sint habituri. ac mitte mortaliū incōmoda tanꝙ propria deflere. Qua cōsolatione demonstrauit, vrbes esse humanarū cladiū consepta miseranda. Idem aiebat, si in vnū locū cuncti mala sua cōtulissent, futurū, vt propria deportare domū, ꝙ ex omni miseriarū aceruo portionē suam ferre mallent. Quo colligebat nō oportere nos quę fortuito patiamur, præcipuæ, & intolerabilis amaritudinis iudicare.

De Bia Prienensi.

Bias aūt cū patriā eius Prienen hostes inuasissent, omnibus quos modo sæuitia belli incolumes abire passa fuerat, pretiosarū rerum pondere onustis fugientibus, interrogatus quid ita nihil ex bonis suis secū ferret. Ego inquit, vero bona mea mecum porto. Pectore enī illa gestabat, nō humeris, nō oculis uisenda, sed æstimanda animo. quæ domicilio mentis inclusa, nec mortaliū, nec deorū manibus labefactari queunt, & vt manentibus præsto sunt, ita fugiētes nō deserunt.

De Platone Philosopho.

Iam Platonis verbis abstricta, sed sensu præualens sententia, qui tum demū beatum terrarū orbem futurū prædicauit, cum aut sapientes regnare, aut reges sapere cœpissent.

De Quodam rege.

Rex etiā ille subtilis iudicij, quē ferunt traditū sibi diadema prius ꝙ capiti imponeret, retentū diu consyderasse, ac dixisse, O nobilē magis ꝙ fœlicē pannū, quē si quis penitus cognoscat ꝙ multis sollicitudinibus, & periculis, & miserijs sit refertus, ne humi quidē iacentē tollere vellet.

De Xenocrate Philosopho.

Quid Xenocratis responsum ꝙ laudabile? Cū maledico sermo

ni quorundã summo silentio interesset vno ex his quærẽte cur solus linguã suã cohiberet, quia dixisse me, inquit, aliquãdo pęnituit, tacuisse nunquam.

De Aristophane.

Aristophanis quoque altioris est prudẽtię præceptũ. qui in comœdia introduxit remissum ab inferis Athenienſem Periclem, vaticinantẽ non oportere in vrbe nutriri leonem. ſin autẽ ſit alitus, obſequi ei cõuenire. Monet enim, vt præcipuæ nobilitatis, & concitati ingenij iuuenes refrenentur, nimio vero fauore, ac profusa indulgentia pasti, quo minus potentiam obtineant, ne impediant̃ quod stultũ, & inutile sit eas obtrectare vires, quas ipſe foueris.

De Thalete Philoſopho.

Mirifice etiã Thales, nã interrogatus an facta hoĩm deos fallerẽt, nec cogitata inquit, vt nõ ſolum manus, ſed etiã mẽtes puras habere vellemus, cũ ſecretis cogitationibus noſtris cœleſte numen adeſſe credidiſſemus.

De Themiſtocle.

Ac ne quod ſequit̃ quidẽ minus ſapiens. Vnicæ filiæ pater Themiſtoclem conſulebat, vtrum eam pauperi, ſed ornato, an locupleti, ſed parum probato collocaret? Cui is, malo inquit, virum pecunia, quam pecuniam viro indigentem. Quo dicto ſtultum monuit, ut generum potius, quam diuitias generi legeret.

De Rege Philippo patre Alexandri.

Age Philippi quam probabilis epiſtola. In qua Alexandrũ quorũdã Macedonũ beneuolentiã largitione ad ſe attrahere conatum ſic increpuit. Quæ te fili ratio in hanc tam vanam ſpem induxit, vt eos fideles tibi futuros exiſtimares, quos pecunia ad amorẽ tui compuliſſes? a charitate iſtud præſtatur. At vero ante Philippus maiore ex parte mercator Græciæ, quam victor.

De Ariſtotele Philoſopho.

Aristoteles autẽ Calisthenem auditorẽ suũ ad Alexandrũ mittẽs monuit, vt cũ eo aut ꝙ rarissime, aut ꝙ iucundissime loqueretur. quo .s.apud regias aures vel silentio tutior, vel sermone esset acceptior. At ille dum Alexandrũ Macedonem Persica salutatione gaudentem obiurgat,& ad Macedonicos mores inuitum reuocare beneuole perseuerat, spiritu carere iussus, seram neglecti salubris cõsilij pœnitentiã egit. Idem Aristoteles de semetipso in neutrã partẽ loqui debere prædicabat, quoniã laudare se, vani, vituperare stulti esset. Eiusdem est vtilissimũ præceptũ, vt voluptates abeuntes cõsyderemus, quas quidẽ sic ostendendo minuit. fessas enĩ, pœnitentiæq; plenas animis nostris subiecit, quo minus cupide repetanẽ.

De Anaxagora Philosopho.

Nec parũ prudenter Anaxagoras interroganti cuidã, quis nam esset beatus, nemo (inquit) ex his quos tu fœlices existimas, sed eũ in eo numero reperies, qui a te ex miserijs cõstare crediẽ. nõ erit ille diuitijs, & honoribus abũdans, sed aut exigui ruris, aut nõ ambitiosę doctrinę, fidelis, ac pertinax cultor, in secessu, ꝙ in frõte beatior.

De Demade.

Demadis quoq; dictum sapiens. Nolentibus enim Atheniensibus diuinos honores Alexandro decernere, videte (inquit) ne dum cœlum custoditis, terram amittatis.

De Anacharsi.

Q; porro subtiliter Anacharsis leges aranearũ telis comparabat Nam vt illis infirmiora animalia retineri, valentiora trãsmitti, ita his humiles, & pauperes cõstringi, diuites, & ꝓpotẽtes nõ alligari.

De Agesilao.

Nihil etiã Agesilai facti sapientius. siquidẽ cũ aduersus Remp. Lacedæmonioꝝ conspirationẽ ortam noctu cõperisset, leges Lycur-

gi cõtinuo abrogauit, quæ de indemnatis suppliciũ sumi vetabãt. Comprehẽsis autẽ, & interfectis sontibus, easdẽ euestigio restituit. atq; vtrũq; simul prouidit, ne salutaris animaduersio vel iniusta esset, vel iure impediretur. itaq; vt semper esse possent, aliquãdo nõ fuerunt.

De Hannone.

Sed nescio an Hannonis excellẽtissimæ prudentiæ consiliũ. Magone eni Cannensis pugnæ exitũ senatui Pœnorũ nuntiante, inq; tanti successus fidẽ annulos aureos triũ modiorũ mensurã explentes fundẽte, qui interfectis nostris ciuibus detracti erãt, quæsiuit an aliquis sociorum post tantã cladẽ a Romanis defecisset? Atq; vt audiuit neminẽ ad Annibalẽ trãsisse, suasit, vt protinus legati Romã, per q̃s de pace agerẽt, mitterẽtur. Cuius si sentẽtia valuisset, neq; secundo Punico bello deuicta Carthago, neq; tertio deleta foret.

De Herennio Pontio Samnite.

Ne Samnites quidẽ paruas pœnas cõsimilis erroris pependerũt q Herennij Pontij salutare consiliũ neglexerunt, qui autoritate, & prudentia cæteros præstans, ab exercitu, & duce eius filio suo consultus, quid nam fieri de legiõibus Romanis apud furcas caudinas inclusis deberet, inuiolatas dimittendas respõdit. Postero die eadẽ de re interrogatus, deleri eas oportere dixit. vt aut maximo beneficio gratia hostium emeretur, aut grauissima iactura vires confringerentur. Sed improuida temeritas victorũ, dum vtrãq; partẽ spernit vtilitatis, sub iugum missas in perniciem suam accẽdit. Multis & magnis sapientiæ exemplis paruulum adijciam.

De Cretensibus.

Cretenses cum acerbissima execratione aduersus eos, quos vehementer oderunt, vti volunt, vt mala consuetudine delectentur optant. modestoq; voti genere efficacissimũ vltionis euentũ repe-

tiunt. Inutiliter enim aliquid concupiscere, & in eo perseueranter morari, exitio ea dulcedo vicina est.

Vafre dicta aut facta. CAPVT. III.

EST aliud factorũ, dictorumq; genus a sapientia proximo deflexu, ad Vafre nomẽ progressum. quod nisi fallacia vires assumpserit, fidem propositi nõ inuenit, laudemq; occulto magis tramite, q̃ aperta via petit.

De quodam Antistite Romano.

Seruio Tullo regnãte, cuidam patrifamiliæ in agro Sabino præcipuæ magnitudinis, & eximiæ formæ vacca nata est. quã oraculorũ certissimi autores in hoc a dijs immortalibus editam responderunt, vt quisquis eã Auentinensi Dianæ immolasset, eius patria totius terrarũ orbis imperiũ obtineret. Lætus eo dominus bouem cũ summa festinatione Romã actam, mactandã in Auentino ante aram Dianæ cõstituit, sacrificio Sabinis regimen humani generis daturus. De qua re Antistes templi certior factus, religionẽ hospiti intulit, ne prius uictimã cæderet, q̃ proxima se aqua abluisset. Eoq; alueum Tyberis petẽte, vaccã ipse immolauit, & vrbem nostram tot ciuitatum, tot gentiũ dominã, pio sacrificij furto reddidit.

De Iunio Bruto.

Quo in genere acuminis in primis Iunius Brutus referẽdus. Nã cum a rege Tarquinio auunculo suo, omnem nobilitatis indolem excerpi, interq; cæteros etiã fratrẽ suum, q vegetioris ingenij erat interfectũ animaduerteret, obtusi se cordis esse simulauit, eaq; fallacia maximas virtutes suas texit. Profectus etiã Delphos cum Tarquinij filijs, quos is ad Apollinẽ Pythium muneribus, sacrificijsq; honorandũ miserat, aurum deo, nomine doni clam cauato baculo inclusum tulit. quia timebat ne sibi cœleste numen aperta libera

litate venerari tutum non esset. Peractis deinde mandatis patris, Apolline iuuenes cõsuluerũt, quis nã ex ipsis Romæ regnaturus videretur. At is penes eum summã vrbis nostræ potestatẽ futurã respondit, qui ante omnes matri osculũ dedisset. Tunc Brutus perinde atq; casu prolapsus de industria se abiecit, terramq; cõmunem oĩm matrẽ existimãs, osculatus est. Quod tam vafre telluri impressum osculum, urbi libertatem, Bruto primum in fastis locũ tribuit.

De Scipione superiore.

Scipio quoq; superior præsidiũ calliditatis amplexus est. Ex Sicilia enim petens Africam, cũ ex fortissimis peditibus Romanis trecentorũ equitũ numerũ implere vellet, neq; tam subito posset eos instruere, quod temporis angustiæ negabant, sagacitate cõsilij assecutus est. Nanq; ex his iuuenibus, quos secum ex tota Sicilia nobilissimos, & ditissimos, sed inermes habebat, ad se vocatos trecentos speciosa arma, & electos equos, q̃ celerrime expedire iussit, velut eos cõtinuo secũ ad oppugnandã Carthaginẽ aducturus. Qui cũ imperio vt celeriter, ita longinqui, & periculosi belli respectu sollicitis animis paruissent, remittere sese Scipio illam expeditionem, si arma & equos militibus suis tradere voluissent, edixit. rapuit conditionẽ imbellis, ac timida iuuentus, instrumentoq; suo cupide nostris cessit. Ergo calliditas ducis prouidit, vt si quod protinus imperaretur, graue prius, deinde remisso militiæ metu, maximũ beneficium fieret. quod sequitur, narrandum quoq; est.

De. Q. Fabio Labeone.

Quintus Fabius Labeo arbiter a senatu finium costituendorum inter Nolanos, & Neapolitanos datus, cum in rem præsentẽ uenisset, vtrosq; separatim monuit, vt omissa cupiditate, regredi cõtrouersia, q̃ progredi mallent. idq; cũ vtraq; pars autoritate viri mo-

ta fecisset, aliquantũ vacui in medio agri relictum est. Cõstitutis de inde finibus, vt ipsi terminauerant, quicquid reliqui soli fuit, Populo Romano adiudicauit. Cæterũ & sic circũuenti Nolani ac Neapolitani queri nihil potuerunt, secundũ ipsorũ demonstrationẽ dicta sententia, improbo tamẽ præstigiorũ genere, nouũ ciuitati nostræ vectigal accessit. Eundẽ ferũt cum a rege Antiocho, quẽ bello superauerat, ex fœdere icto, dimidiam partem nauiũ accipere deberet, medias omnes secuisse, vt eum tota classe priuaret.

De Marco Antonio.

Nã. M. Antonio remittendũ cõuitiũ est. qui idcirco se aiebat nullã orationẽ scripsisse, vt si quid superiore iudicio actũ, ei quem postea defensurus esset, nociturũ foret, nõ dictũ a se affirmare posset. qui facti vix prudẽtis, tolerabilẽ causam habuit. pro periclitantiũ enĩ capite, nõ solũ eloquẽtia sua vti, sed etiã verecũdia abuti erat parat⁹.

De Sertorio.

Sertorius uero corporis robore, atq; animi cõsilio parẽ naturę indulgentiã expertus, proscriptione Syllana dux Lusitanorũ fieri coactus, cum eos oratione flectere nõ posset, ne cũ Romanis vniuersa acie confligere vellent, vafro consilio ad suã sententiã perduxit. Duos enim in conspectu eorũ constituit equos, alterũ validissimũ, alterũ infirmissimũ. ac deinde validi caudã ab imbecillo sene paulatim carpi, infirmi a iuuene eximiarum viriũ vniuersam conuelli iussit. Obtemperatũ imperio est. Sed dum adulescentis dextera irrito se labore fatigat, senio confecta manus ministerium executa est. Tunc barbaræ concioni quorsum ea res tenderet cognoscere cupienti, subiecit, equi caudæ cõsimilem esse nostrũ exercitũ, cuius partes aliquis aggrediens opprimere possit, vniuersum conatus prosternere, celerius tradiderit victoriam, q̃ occupauerit. Ita gens bar

bara, & aspera, & regi difficilis, in exitium suum ruens, quam vtili tatem auribus respuerat, oculis peruidit.

De Fabio Maximo.

Fabius autē Maximus, cuius nō dimicare, vincere fuit, cū præci puæ fortitudinis Nolanū peditem dubia fide suspectū, & strenuæ operæ Lucanū equitē amore scorti deperditū in castris haberet, vt vtroq; potius bono milite vteretur, q̄ in vtrūq; animaduerteret, alteri suspitionē suam dissimulauit, in alteꝝ disciplinam paululum a recto tenore deflexit. nanq; illum plene pro tribunali laudando, omniq; genere honoris prosequendo, animū suū a Pœnis ad Romanos coegit reuocare, & hunc clam meretricē redimere passus, paratissimū pro nobis excursorem reddidit.

De Marco Volusio Aedile.

Veniam nunc ad eos, quibus salus, astutia quæsita est. M. Volusius ędilis plebis proscriptus, assumpto Isiaci habitu, per itinera vias q; publicas stipem petens, quisnā re vera esset, occurrētes dignoscere passus non est. eoq; fallaciæ genere tectus, in. M. Bruti castra ꝑuenit. Quid illa necessitate miserius? quæ magistratū Populi Ro. abiecto honoris prætextu, alienigenæ religionis obscuratū insignibus, ꝑ vrbē iussit incedere. Omnes autē hi suæ vitæ, aut illi alienæ mortis cupidi, q talia vel ipsi sustinuerūt, vel alios ꝑpeti coegerūt.

De Saturnino Vetulione.

Aliquanto speciosius sententijs Saturnini Vetulionis in eodem genere casus, vltimæ sortis auxiliū. Qui cū a triūuiris inter proscriptos nomen suū propositū audisset, cōtinuo præturæ insignia inuasit, præcedētibusq; in modū lictorū, & apparitorū publicorū seruis subornatis, vehicula cōprehendit, hospitia occupauit, obuios summouit, ac tā audaci vsurpatione imperij, in maxima luce den

sissimas hostilibus oculis tenebras effudit. Idem vt Puteolos venit perinde vt publicū ministeriū agens, summa cum licētia correptis nauibus in Siciliam, certissimū tūc proscriptorū profugiū penetrauit. His uno adiecto leuioris notæ exemplo, ad externa reuertar.

De amore cuiusdam patris in filium.

Amantissimus quidam filij, cū eum inconcessis ac periculosis facibus accensum, ab insana cupiditate pater inhibere vellet, salubri consilio patriā indulgentiā temperauit. Petijt enim, vt priusq̄ ad eam, quam diligebat, iret, vulgari, ac permissa Venere vteref. Cuius precibus obsecutus adulescēs, infœlicis animi impetū satietate licentis concubitus resolutum, ad id quod non licebat, tardiorem, pigtioremq; afferens, paulatim deposuit.

De quodam Asinario.

Cum Alexander Macedonū rex sorte monitus, vt eum qui sibi porta egresso primus occurrisset, interfici iuberet, Asinarium forte sibi obuiā factum, ad mortē arripi imperauit. Eoq; quærente quidnam se immerentē capitali supplicio, innocentēq; addiceret, cū ad excusandū factū suū oraculi præceptū retulisset, Asinarius si ita est, inquit, rex aliū sors huic morti destinauit. nā asellus, quē ego ante me agebam, prior tibi occurrit. Delectatus Alexander & illius tam callido dicto, & q ab errore ipse reuocat⁹ erat, occasionē in aliquāto viliore animali expiādæ religiōis rapuit. Sūma in hoc cū calliditate māsuetudo. summa q̄q; in alterius regis equisone calliditas.

De Dario Rege.

Sordida Magorū dominatione Perside oppressa, Darius rex adiutoribus eiusdē dignitatis assumptis, pactum cum præclari operis consortibus fecit, vt equis insidentes solis ortu, cursum in quendā locū dirigerent, isq; regno potiretur, cuius equus in eo primus hin

nisset. Cæterũ maximæ mercedis cõpetitoribus fortunæ beneficiũ expectãtibus, solus acumine equisonis sui Ebaris prosperũ exoptatæ rei effectũ assecutus est. Qui in equæ genitalem partẽ demissam manum, cũ ad eũ locũ ventũ esset, naribus equi admouit, quo odore irritatus ante omnes hinnitũ edidit. auditoq; eo, sex reliqui summæ potestatis continuo equis delapsi, candidati(vt est mos Persarum) humi prostratis corporibus Dariũ regem salutauerunt. Quantum imperium, q̃ paruo interceptum est vaframento.

De Bia Prienensi.

Bias autẽ, cuius sapiẽtia diuturnior inter hoĩes est, q̃ patria Priene fuit, siquidẽ hic etiã nunc spirat, illius perinde atq; extinctæ vestigia tantũmodo extant, ita aiebat oportere hoĩes in vsu amicitiæ versari, vt meminissent eã ad grauissimas inimicitias posse cõuerti. Quod quidẽ præceptũ prima specie nimis fortasse callidũ videatur, inimicũq; simplicitati, qua p̃cipue familiaritas gaudet. sed si altioribus animis cogitatio demissa fuerit, perq; vtile reperietur.

De Anaximene præceptore Alexandri.

Lampsacenæ vero vrbis salus vnius vaframenti beneficio constitit. Nam cũ ad excidiũ eius summo studio Alexander ferret̃, progressumq; extra mœnia Anaximenem præceptorẽ suum vidisset, quia manifestũ erat futurũ, vt preces suas iræ eius opponeret, non factur ũ se quod petisset, iurauit. Tunc Anaximenes peto inquit, vt Lampsacũ diruas. Hæc velocitas sagacitatis oppidũ vetusta nobilitate inclytum, exitio cui destinatum erat, subtraxit.

De Demosthene.

Demosthenis quoq; astutia mirifice cuidã ancillę succursum est. Quæ pecuniã depositi nomine a duobus hospitibus acceperat, ea conditione, vt illam simul vtrisq; redderet. quorũ alter interiecto

tempore tanquã mortuo socio squallore obsitus, deceptæ omnes nũmos abstulit. superuenit deinde alter, & depositũ petere cœpit. Hærebat misera in maxima pariter & pecuniæ, & defensionis penuria. iamq; de laqueo, & suspendio cogitabat. sed opportune Demosthenes ei patronus affuit. qui vt in aduocationẽ venit, mulier inquit, parata est depositi se fidem soluere. sed nisi sociũ adduxeris, id facere nõ potest. quoniã vt ipse vociferaris, hæc dicta est lex, ne pecunia alteri sine altero numeretur.

De quodam viro Atheniensi.

Ac ne illud quidẽ parũ prudẽter. Quidã Athenis vniuerso populo inuisus, causam apud eum capitali crimine dicturus, maximum honorẽ subito petere cœpit, nõ q; speraret se illum consequi posse, sed vt haberent homines, vbi procursum iræ, qui acerrimus esse solet, effunderent. Neq; eũ tam callidi cõsilij ratio fefellit. comitij enĩ clamore infesto, & crebris totius cõcionis sibilis vexatus. nota etiã denegati honoris perstrictus, eiusdẽ plebis paulopost in discrimine vitæ clemẽtissima suffragia expertus est. Quod si adhuc ei vltionẽ sitienti, capitis sui periculũ obiecisset, nullã partẽ defensionis odio obseratæ aures reciperẽt. Huic vaframento cõsimilis illa calliditas.

De Annibale.

Annibal a Duillio cõsule nauali ꝑlio victus, timẽsq; classis amissę pœnas dare, offensam astutia mire auertit. Nã ex illa infœlici pugna priusq; cladis nuntius domũ ꝑueniret, quendã ex amicis cõpositũ, & ornatũ Carthaginẽ misit. Qui postq; ciuitatis eiꝰ curiã intrauit, cõsulit inqt vos Annibal, cũ dux Romanorũ magnas secũ maritimas trahens copias aduenerit, an cũ eo cõfligere debeat. Acclamauit vniuersus senatꝰ nõ esse dubiũ quin oporteret. Tũ ille cõflixit (inquit) & superatus est. Ita liberum his nõ reliquit id factum da-

mnare, q̃d ipsi fieri debuisse iudicauerãt. De Annibale.

Itidem Annibal Fabiũ Maximũ inuictam armorũ suorũ vim saluberrimis cunctationibus pugnæ ludificantẽ, ut aliqua suspicione trahẽdi belli respergeret, totius Italiæ agros ferro, atq; igni vastando, vnius eius fundum immunem ab hoc iniuriæ genere reliquit. Profecisset aliquid tãti beneficij insidiosa adumbratio eius, nisi Romanæ vrbi, & Fabij pietas, & Annibalis vafri mores fuissent notissimi. De Tusculanis.

Tusculanis etiã acumine consilij incolumitas parta est. Cũ enim crebris rebellationibus meruissent, vt eorũ vrbẽ funditus Romani euertere vellent, atq; ad id exequendũ Furius Camillus, maximus dux, validissimo instructus exercitu venisset, vniuersi ei togati ob uiam processerunt, cõmeatusq;, & cætera pacis munia benignissime præstiterunt, armatũ etiã intrare mœnia passi sunt, nec vultu, nec habitu mutato. Qua cõstantia tranquillitatis nõ solũ ad amicitiæ nostræ ius, sed etiã ad cõmunionẽ ciuitatis vsq; penetrauerũt. Sagaci Hercule vsi simplicitate, quoniã apertius esse intellexerant metum officijs dissimulare, q̃ armis protegere.

De Tullo Duce Volscorum.

At Volscorũ ducis Tulli execrabile consiliũ. Qui ad bellum inferendũ Romanis maxima cupiditate accensus, cũ aliquot aduersis prælijs cõtusos animos suorũ, & ob id paci proniores animaduerteret, insidiosa ratione quo volebat compulit. Nã cum spectandorum ludorũ gratia magna Volscorũ multitudo Romã cõuenisset, Consulibus dixit, vehementer se timere ne quid hostile subito molirentur. monuitq;, vt essent cautiores, & protinus ipse vrbe egressus est. Quam rem Consules ad senatũ retulerunt, qui tametsi nulla suspicio suberat, autoritate tamen Tulli cõmotus, vt ante noctẽ

Volsci abirēt, decreuit. Qua cōtumelia irritati, facile impelli potue runt ad rebellandū. Ita mendaciū versuti ducis, simulatione beneuolentiæ inuolutum, duos simul populos fefellit. Romanum ut insontes notaret, Volscum vt deceptis irasceretur.

Strategemata. CAPVT. IIII.

ILla vero calliditatis egregia, & ab omni reprehensione procul remota. cuius opera, quia appellatione nostra vix apte exprimi possunt, græca pronuntiatiōe Strategemata dicanť.

De Tullo Hostilio.

Omnibus militaribus copijs Tullo Hostilio Fidenas aggresso, quæ surgētis imperij nostri incunabula crebris rebellationibus tot pere passæ nō sunt, finitimisq; trophæis, ac triumphis alitā virtutē eius, spes suas promouere vlterius docuerūt. Metius Suffetius dux Albanorū, dubiam, & suspectā semper societatis suę fidem repente in ipsa acie detexit. Detecto enim Romani exercitus latere, in proximo colle cōsedit, pro adiutore speculator pugnæ futurus, vt aut uictis insultaret, aut victores fessos aggredereť. Nō erat dubiū, quin ea res militū nostrorū aīos debilitatura esset, cū eodē tēpore & hostes confligere, & auxilia deficere cerneret. Itaq; ne id fieret, Tullus prouidit. concitato enī equo, pugnantiū globos præcurrit. prædicans suo iussu secessisse Metiū, eumq;, cū ipse signū dedisset, inuasurū Fidenatiū terga, quo imperatoriæ artis cōsilio, metū fiducia mutauit, proq; trepidatione, alacritate suorū pectora repleuit.

De Sexto Tarquinio.

At ne cōtinuo a nostris regibus recedamus. Sextus Tarquinius Tarquinij filius indigne ferēs, q̄ patris viribus expugnari Gabij ne quirent, valentiorē armis excogitauit rationē, qua interceptum id oppidum Romano imperio adijceret. Subito nanq; se ad Gabios

contulit tanq̃ parentis sæuitiã, & verbera quæ voluntate sua per-
pessus erat, fugiens, ac paulatim vniuscuiusq; fictis, & composi tis
blandicijs alliciendo beneuolentiam, vt apud omnes plurimũ pos
set consecutus, familiarẽ suum ad patrẽ misit indicaturũ, quemad-
modum cuncta in sua manu haberet, & quæsiturũ quidnam fieri
uellet, iuuenili calliditati senilis astutia respondit. Siquidẽ re eximia
delectatus Tarquinius, fidei autẽ nuntij parũ credens, nihil respon
dit. sed ducto eo in ortum, maxima, & altissima papauerũ capita
baculo decussit. Cognito adulescens silentio patris, simul ac facto,
causam altius argumẽti peruidit, nec ignorauit præcipi sibi, vt ex-
cellentissimũ quenq; Gabinorũ, aut exilio summoueret, aut morte
consumeret. Ergo spoliatam bonis propugnatoribus ciuitatẽ tan-
tum non vinctis manibus ei tradidit.

De Romanis.

Illud quoq; a maioribus, & cõsilio prudenter, & exitu fœliciter
prouisum. Cum enim urbe capta Galli capitoliũ obsiderent, solãq;
potiendi eius spem in fame eorũ repositã animaduerterent, perq;
callido genere consilij Romani vsi, vnico perseuerantiæ irritamẽ
to victores spoliauerunt. panes enim iacere cõpluribus ex locis cœ
perunt. Quo spectaculo obstupefacti, infinitãq; frumenti abundan
tiam nostris superesse credentes, ad pactionẽ omittendæ obsidio-
nis cõpulerunt. Misertus est tunc profecto Iupiter Romanæ virtu-
tis, præsidiũ ab astutia mutuantis, cum summa alimentorũ inopia
proijci præsidia inopiæ cerneret. Igitur vt vafro, ita periculoso cõ
silio salutarẽ exitum dedit. Idem Iupiter postea præstantissimorum
ducum nostrorũ sagacibus consilijs propitius aspirauit. Nam cum
alterũ Italiæ latus Annibal laceraret, alterũ inuasisset Asdrubal, ne
duorũ fratrum iunctæ copiæ intolerabili onere fessas simul res no-

ſtras vrgerēt, hinc Claudij Neronis vegetū conſiliū, illinc Liuij Sa linatoris inclyta prouidētia effecit. Nero enim cōpreſſo a ſe in Lu= canis Annibale, pręſentiā ſuam, quoniā ita ratio belli deſyderabat, mentitus hoſti, ad opem ferendam collegæ per longū iter celerita= te mira tetendit. Salinator in Vmbria apud Metaurū flumē proxi= mo die dimicaturus, ſumma cū diſſimulatione Neronē caſtris no= ctu recepit. tribunos enim a tribunis, centuriones a centurionibus, equites ab equitibus, pedites a peditibus excipi iuſſit. ac ſine vlla tu multuatione, ſolo vix vnum exercitū capiente, alterū inſeruit. quo euenit ne Aſdrubal cū duobus ſe cōſulibus præliaturū prius ſciret, ꝙ vtriusq; virtute proſternerez̄. Ita illa toto terrarum orbe infamis Punica calliditas, Romana eluſa prudentia, Annibalem Neroni, Aſdrubalem Salinatori decipiendum tradidit.

De Quinto Metello Conſule.

Memorabilis etiā conſilij. Q. Metellus. Qui cū proconſul bellū in Hiſpania aduerſus Celtiberos gereret, vbēq; Contrebiam caput eius gentis viribus expugnare nō poſſet, intra pectus ſuum multū ac diu cōſilijs agitatis viā repperit, qua propoſitū ad exitū perduce= ret. itinera magno impetu ingrediebaz̄, deinde alias atq; alias regio nes petebat. hos obſidebat mōtes, paulopoſt ad illos trāſgredieba= tur. cū interim tam ſuis oībus, ꝙ ipſis hoſtibus ignota erat cauſa in opinatæ eius, ac ſubitæ fluctuationis. Interrogatus quoq; a quodā amiciſſimo ſibi, qd ita ſparſum & incertū militiæ genus ſequerez̄, abſiſte inquit iſtud quærere. nā ſi huius cōſilij mei interiorē tunicā cōſciam eſſe ſenſero, cōtinuo eam cremari iubebo. Quorſum igiz̄ ea diſſimulatio erupit? aut quem finem habuit? Poſtꝙ uero & exer citū ſuū ignorantia, & totam Celtiberiā errore implicauit, cū alio curſum direxiſſet, ſubito ad Contrebiā reflexit, eāq; inopinatā, &

attonitã oppressit. Ergo nisi mentẽ suã dolos scrutari coegisset, ad vltimã ei senectutẽ apud mœnia Cõtrebiæ armato sedendũ foret.

EXTERNA De Agathocle rege Syracusarũ.

Agathocles autẽ Syracusarũ rex audacter callidus. Cũ enim vrbem eius maiore ex parte Carthaginienses occupassent, exercitum suum in Africã traiecit, vt metũ metu, vim vi discuteret. neq; sine effectu. nam repentino eius aduentu perculsi Pœni, libenter incolumitatẽ suam salute hostium redemerunt. Pactiq; sunt, vt eodẽ tempore & Africa Siculis, & Sicilia Punicis armis liberaretur. Agathocles autẽ Syracusarũ mænia si tueri perseuerasset, illa belli malis vrgerentur, bona pacis fruenda, securæ Carthagini reliquisset. Nunc inferendo quæ patiebatur, dum alienas potius lacessit opes, q̃ suas tuetur. quo æquiore animo regnum deseruit, eo tutius recepit.

De Annibale.

Quid Annibal Cannensem Populi Romani aciem speculatus, nonne prius q̃ ad dimicandũ descenderet, cõpluribus astutiæ complicatã laqueis, ad tam miserabilẽ perduxit exitũ? Ante omnia eni prouidit, vt & solẽ, & puluerẽ, qui ibi vento multus excitari solet, aduersum haberet. deinde partẽ copiarũ suarũ, inter ipsum prælij tempus de industria fugere iussit. quã cũ a reliquo exercitu abruptã legio Romana sequeret̃, trucidandã eam ab ijs, quos in insidijs collocauerat, curauit. Postremo quadringẽtos equites subornauit, qui simulata transitione petierũt Consulẽ, a quo iussi more transfugarum depositis armis in vltimam pugnæ partem secedere, districtis gladijs, quos inter tunicas, & loricas abdiderant, poplites pugnantium Romanorũ ceciderũt. Hæc fuit Punica fortitudo, dolis, & insidijs, & fallacia instructa. quæ nunc certissima circũuentæ uirtutis nostræ excusatio est. quoniã decepti magis, q̃ victi sumus.

De Repulsis. CAPVT. V.

CAmpi quoq; repræsentata conditio, ambitiosam ingredietes viam, ad fortius sustinendos parum prosperos co mitiorũ euentus vtiliter instruxerit. quia propositis ante oculos clarissimorũ virorũ repulsis, vt non minore cũ spe honoris, ita prudentiore cũ animi iudicio peterẽt, meminerintq; nefas nõ esse, aliquid ab omnibus vni negari. cũ sępenumero singuli cũctorum voluntatibus resistere fas esse duxerint. scientes etiã patientia quæri debere, quod gratia impetrari nequierint.

De Quinto Aelio Tuberone.

Quintus Aelius Tubero a .Q. Fabio Maximo epulum Populo Ro. nomine .P. Africani patrui sui dante rogatus, vt tricliniũ sterneret, lectulos Punicanos pellibus hedinis strauit, & pro argenteis vasis samia exposuit. Cuius rei deformitas sic omnes offendit, vt cũ alioqui vir egregius haberetur, comitijsq; prætorijs candidatus in campũ. L. Paulo auo, & .P. Africano auunculo nixus decendisset, repulsa inde abiret notatus. nam vt priuatim semper continentiã probabant, ita publice maxima cura splendoris habita est. Quo circa vrbs nostra nõ vnius cõuiuij numerũ, sed totam se in illis pelliculis iacuisse credens, suborẽ epuli, suffragijs suis vindicauit.

De .P. Scipione Nasica.

P. autẽ Scipio Nasica togatæ potentiæ clarum lumen, is qui Cõsul Iugurthæ bellum indixit, qui matrẽ Idæam e Phrygijs sedibus ad nostras aras, focosq; migrantem, sanctissimis manibus excepit. qui multas, & pestiferas seditiones autoritatis suæ robore oppressit. quo principe senatus aliquot annos gloriatus est, cum ædilitatẽ curulem adulescens peteret, manũq; cuiusdam rustico opere duratam, more candidatorũ tenacius apprehẽdisset, ioci gratia interro-

gauit eũ, num manibus solitus esset ambulare. Quod dictũ a circũ stãtibus exceptũ, ad populũ manauit, causamq; repulsę Scipioni attulit. omnes nãq; rusticę tribus paupertatẽ sibi ab eo exprobratã iudicantes, irã suam aduersus cõtumeliosam eius vrbanitatẽ distrinxerunt. Igitur ciuitas nostra nobiliũ iuuenum ingenia ab insolentia reuocando, magnos, & vtiles ciues fecit, honoribusq; non patiendo eos a scurris peti, debitum autoritatis pondus adiecit.

De Lucio Aemilio Paulo.

Nullus error talis in. L. Aemilio. P. conspectus est. sed tamen aliquoties frustra consulatũ petijt. Idemq; cũ iam campũ repulsis suis fatigasset, bis Consul, & Censor factus est. amplissimũ etiam dignitatis gradũ obtinuit. Cuius virtutẽ iniuriæ nõ fregerunt, sed acuerunt. quoniã quidẽ nota ipsa accensam cupiditatẽ summi honoris ardentiorem ad comitia detulit, vt populũ, quẽ nobilitatis splendore, & animi bonis mouere non potuerat, pertinacia vinceret.

De Quinto Cæcilio Metello.

Q. autẽ Cæciliũ Metellũ, pauci, & mœsti amici cõsulatus repulsa afflictum tristitia, ac rubore plenũ, domũ reduxerunt. Eundẽ de pseudo Philippo triumphantẽ vniuersus senatus lætũ, & alacrem in capitoliũ prosecutus est. Achaici etiã belli, cui summã manũ. L. Mumius adiecit, maxima pars ab hoc viro profligata est. Ei ne ergo populus consulatũ negare potuit, cui mox duas clarissimas prouincias aut daturus erat, aut debiturus, Achaiã & Macedoniã? Et quidẽ hoc facto, meliore eo ciue vsus est. intellexit eni ꝙ industriæ sibi gerẽdus esset cõsulatus, quẽ tanto labore impetrari senserat.

De Lucio Sylla.

Quid tam excellens, quid tam opulentũ, ꝙ. L. Sylla? Diuitias, & imperia largitus est. leges vetustas abrogauit, nouas tulit. Hic q̃q;

in eodē campo,cuius postea dominus extitit,repulsa pręturæ sugil latus est. Omnia loca petiti honoris, si quis modo deorū formam, & imaginē futuræ eius potētię Po. Ro.repræsentasset, imperatur⁹.

De.M.Porcio Catone.

Sed vt comitiorū maximum crimen referam .M. Porcius Cato plus moribus suis præturæ decoris adiecturus, q̄ prętexta eius splē doris ipse laturus,consequi illam a populo aliquando non potuit. proxima dementiæ suffragia . quæ quidē satis graues pœnas erro ris sui pependerunt.quoniā quē honorē Catoni negauerant,Vati nio dare coacti sunt. Ergo si vere æstimare volumus,non Catoni tunc prætura,sed præturæ Cato negatus est.

De Necessitate. CAPVT. VI.

ABominandæ quoq; necessitatis amarissimæ leges,& tru culētissima imperia,tum urbem nostram, tum etiā exte ras gentes,multa nō intellectu tantum,sed etiam auditu grauia,perpeti coegerunt.Nam aliquot aduersis prælijs secūdo Pu nico bello exhausta militari iuuētute Romana,senatus autore Tib. Graccho Consule censuit,vti publice serui aduersus propulsando tum hostium impetum emerentur , eaq; de re per Tribunos Plebis apud populū lata rogatione tres creati sunt viri,qui quatuor & ui ginti millia seruorū cōparauerunt, adactosq; iureiurando strenuā se,fortemq; operā daturos,quoad Pœni essent in Italia,datis armis in castra miserūt. Ex Appulia etiā & a Fidiculis septuaginta atq; du centi ad supplementū equitatus sunt empti. Quanta violentia est casus acerbi? Quæ ciuitas ad id tēpus ingenuæ quoq; originis capi te censos habere milites fastidierat, eadem cellis seruilibus extracta corpora,& a pastoralibus casis collecta mancipia, velut præcipuū firmamentū exercitui suo adiecit. Cedit ergo interdum generosus

ſpiritus vtilitati,& fortunæ viribus ſuccumbit. vbi niſi tutiora cõſilia legeris,ſpecioſa ſequenti concidendum eſt.

De Ciuitate Romana.

Cannenſis autẽ clades adeo vrbem noſtrã vehementer contudit,vt opera.M.Iunij dictaturam Reip.adminiſtrãtis ſpolia hoſtiũ affixa tẽplis,deorũ numini cõſecrata,inſtrumẽta militiæ futura cõuellerent̃, ac prætextati pueri arma induerẽt.adiudicatorũ etiã, & capitali crimine dãnatorũ ſex millia cõſcriberent̃, q̃ ſi per ſe aſpiciant̃,aliqd ruboris habeãt.ſin aũt admotis neceſſitatis viribus ponderentur,ſæuitiæ tẽporis cõuenientia præſidia videant̃.

De eadem ciuitate.

Propter eandẽ cladem,ſenatus Octacilio,qui Siciliam,Cornelio Mammulæ,qui Sardiniã proprætores obtinebant, querentibus q; neq; ſtipẽdiũ,neq; frumentũ claſſibus eoꝝ,& exercitibus ſocij ꝑberent,affirmantibus etiã ne habere quidẽ eos vnde id præſtare poſſent,reſcripſit. ærariũ longinquis expẽſis nõ ſufficere.proinde quo pacto tantæ inopiæ ſuccurrendũ eſſet, ipſi viderẽt. His literis quid aliud q̃ imperij ſui gubernacula e manibus abiecit: Siciliamq;, & Sardiniam,benigniſſimas vrbis noſtræ nutrices,gradus & ſtabilimẽta belloꝝ,tam multo ſudore,& ſanguine in poteſtatẽ redactas, paucis verbis,ita ſcilicet neceſſitate iubente dimiſit.

De Caſilinatibus.

Eadem Caſilinates obſidione Annibalis clauſos, alimẽtorũq; facultate defectos,lora neceſſarijs vinculorũ vſibus ſubducta,eq; ſcutis detractas pelles feruenti reſolutas aqua,mandere voluiſti. Quid illis,ſi acerbitatẽ caſus intueare,miſerius: ſi cõſtantiam reſpicias, fidelius: qui ne a Romanis deſciſcerent, tali vti cibi genere ſuſtinuerunt.cũ pinguiſſima aqua ſua, fertiliſſimosq; campos mœnibus ſu

is subiectos intuerent. Itaq; Căpanæ vrbis, quę Punicā feritatē deli tijs suis cupida fouit, in propinquo sitū Casilinū moderatū uirtute, clarū perseuerātis amicitiæ pignore, impios oculos verberauit.

De præneſtinis.

In illa obsidione, & fide, cū trecenti Prænestini permanerēt, eue nit, vt ex his quidā murem captū ducētis potius denarijs vendere, q̄ ipse leniendæ famis gratia consumere mallet. Sed credo deorū prouidentia effectum, vt & venditori, & emptori, quē vterq; merebatur, exitū attribuerit. Auaro enim fame consumpto, manubijs sordiū suarū frui nō licuit. Aequi animi vir, ad salutarē impensam faciendam, care quidem, verū necessarie comparato cibo vixit.

De Ciuitate Romana.

C. autē Mario, & Cn. Carbone Consulibus bello ciuili cum .L. Sylla diffidentibus, quo tēpore nō Reip. victoria quærebatur, sed præmiū victoriæ res erat publica, senatusconsulto aurea, atq; argē tea templorū ornamenta, ne militibus stipendia deessent, conflata sunt. digna enim causa erat, hi ne, an illi crudelitatem suam proscri ptione ciuium satiarent, vt dij immortales spoliarentur. Non ergo conscriptorum voluntas, sed teterrimæ necessitatis truculenta ma nus illi consulto stilum suum impressit.

De diuo Iulio.

Diui Iulij exercitus, id est inuicti ducis inuicta dextera, cū armis Mundam clausisset, aggeriq; extruendo materia deficeret, conge rie hostiliū cadauerum, quā desyderauerat altitudinem, instruxit. eamq; tragulis, & pilis, quia roboreæ sudes deerāt, magistra nouæ molitionis necessitate vsus vallauit.

De diuo Augusto.

Atq; vt diuinam filij mentionem, cœlestis patris recordationi

subnectã,cum effusurus se in nostras prouincias Parthoꝝ rex Phraates videret,vicinæq́ imperio eius regiones subita inducti tumultus denuntiatiõe quaterent,tantá in Bosphorano tractu cõmeatus penuria incessit,vti sex millibus denarijs,singula vasa olei, frumẽtiq́ modijs totidẽ mancipia permutarent, sed amarissimã tempestatem Augusti cura,tutelæ tunc terrarũ vacans,dispulit.

EXTERNA. De Cretensibus.

Cretensibus nihil tale præsidij affulsit. qui obsidione Metelli ad vltimã vsq́ penuriã compulsi, sua iumentorũq́ suorũ vrina sitim torserunt,iustius dixerim,q̃ sustentauerunt. quia dum vinci timẽt id passi sunt,quod eos ne victor quidem pati coegisset.

De Numantinis.

Numantini aũt a Scipione vallo, & aggere circũdati,cũ omnia quę famem eorum trahere poterant,consumpsissent,ad vltimum humanorũ corpoꝝ dapibus vsi sunt.Quapropter capta iam vrbe, complures inuẽti sunt artus,& membra trucidatorũ corporum sinu suo gestãtes. Nulla est in his necessitatis excusatio. nam quibus mori licuit,sic viuere necesse non fuit.

De Caliguritanis.

Horum trucem pertinaciã in consimili facinore Caliguritanorũ execrabilis impietas supergressa est.Qui quo perseuerãtius interempti Sertorij cineribus obsidionẽ.Cn. Pompei frustrantes fidẽ præstarent, quia nullum iam aliud in vrbe eorũ supererat animal,vxores suas, natosq́ ad vsum nefariæ dapis verterunt. Quoq́ diutius armata iuuẽtus viscera sua visceribus suis aleret,infœlices cadauerũ reliquias salire non dubitauit. En quẽ aliquis in acie hortaretur, vt pro salute cõiugum & liberorũ fortiter dimicaret,ex hoc nimirum hoste tãto duci pœna magis, q̃ victoria petẽda fuit, quia plus

vindicatus libertatis, q̃ victus gloriæ afferre potuit. cum omne serpentum, ac ferarum genus comparatiōe sui titulo feritatis superarit. nanq; illis dulcia vitæ pignora proprio spiritu cariora sunt, ea caliguritanis prandia, atq; cœnæ extiterunt.

De Testamētis quæ rescissa sunt. CAPVT. VII.

VAcemus nunc negotio, quod actorum hominis, & pręcipuæ curæ, & vltimi est tēporis. Cōsyderemusq; quæ testamēta, aut rescissa sunt legitime facta, aut cum merito rescindi possent, rata manserunt. quæue ad alios, q̃ qui expectabant, honorem hæreditatis transtulerunt.

De quodam milite.

Atq; ita, vt ea ordine, quo proposui exequar, militantis cuiusdā pater, cum de morte filij falsum e castris nunciū accepisset, alijs hæredibus scriptis decessit. peractis deinde stipendijs, adulescēs domū petit. errore patris, impudentia amicorū domum sibi clausam reperit. Quid enim illis inuerecundius? florē iuuentæ pro Rep. absumpserat. maximos labores, & plurima pericula tolerauerat. aduerso corpore exceptas ostēdebat cicatrices. & postulabat, ne auitos eius lares ociosa ipsi vrbi onera possiderent. Itaq; depositis armis coactus est in foro, togatam ingredi militiā acerbe. cum improbissimis enim hæredibus de paternis bonis apud centumuiros contendit, omnibusq; non solū consilijs, sed etiā sententijs superior discessit.

De filio. M. Anci Carseolani equitis Romani.

Item. M. Anci Carseolani splendidissimi equitis Romani filius a Suffenate auunculo suo adoptatus, testamentū naturalis patris, quo præteritus erat, apud centūuiros rescidit. cum in eo Tullianus Pompei Magni familiaris, ipso quidem Pompeio signatore, hæres scriptus esset. Itaq; illi in iudicio plus cū excellentissimi viri gratia,

q̃ cũ parentis cineribus negotij fuit. Cæterũ quáuis vtraq; hæc ad- uersus se nitebant̃, tamẽ paterna bona obtinuit. Nam. L. quidẽ Sex tilius, &. P. Popilius, quos. M. Ancus sanguine sibi cõiunctos eadẽ ex parte, qua Tullianũ hæredes fecerat, sacramẽto cũ adulescentu- lo contendere ausi nõ sunt. tametsi præcipuis eo tẽpore magni vi- ribus ad defendendas tabulas testamenti inuitari poterant, etsi ali- quantulũ adiuuabat hæredes, quod. M. Anci filius in Suffenatis fa- miliã, ac sacra trãsierat. sed arctissimũ inter homines procreationis vinculũ, patris simul voluntatẽ, & principis autoritatẽ superauit.

De Tertio filio Tectij.

C. autẽ Tectium infantem a patre exhæredatum Petronia ma- tre, quã Tectius quoad vixit in matrimonio habuerat natũ, diuus Augustus in bona paterna ire decreto suo iussit, patris patriæ ani- mo vsus. quoniam Tectius in proprio iure procreato filio, summa cum iniquitate paternum nomen abrogauit. Septicia quoq; mater Trachalorũ Ariminensiũ filijs irata, in contumeliã eorum, cũ iam parere non posset, Publio Seni admodum nupsit, testamẽto etiam vtroq; præterito, a quibus aditus diuus Augustus, & nuptias muli eris, & suprema iudicia improbauit. Nam hæreditatẽ maternam filios habere iussit. dotem, quia nõ creandorũ liberorũ causa coniu gium intercesserat, virum retinere vetuit. Si ipsa æquitas hac de re cognoscere potuerit iustius ne, aut grauius pronuntiaret? Spernis quos genuisti, nubis effœta, testamenti ordinem violento animo cõfundis. Neq; erubescis ei totum patrimoniũ addicere, cuius pol- luto iam corpori marcidã senectutẽ tuam substrauisti. Ergo dũ sic te egeris, ad inferos vsq; cœlesti fulmine afflata es.

De. C. Calpurnio Pisone.

Egregia quoq; Calpurnij Pisonis præfecti vrbis constitutio. Cũ

enim ad eum Terētius ex octo filijs, quos in adulescentiā perduxe rat, ab uno in adoptionem dato exhæredatū se querelā detulisset, bonorū adulescentis possessionē ei dedit, hæredesq; lege agere pas sus non est. Monuit profecto Pisonē patria maiestas, donū vitę, be neficiū educatōis. sed aliqd etiā ipsum flexit, circunstantiū liberorū numerus, quod cū patre septē fratres impie exhæredatos videbat.

De Genutio quodam.

Quid Mamerci Aemilij Lepidi Cōsulis q̄ graue decretū? Genu tius quidam matris magnæ Gallus a. Cn. Oreste prætore vrbis im petrauerat, vt restitui se in bona Neniani iuberet, quorū possessio nem secundū tabulas testamenti ab ipso acceperat. appellatus Ma mercus a Surdinio, cuius libertus Genutiū hęredē fecerat, prætoriā iurisditionē abrogauit. q; diceret Genutiū amputatis sui ipsius spō te genitalibus corporis partibus, neq; virorū, neq; mulierū nume ro haberi debere. Conueniēs Mamerco, cōueniēs principi senatus decretū. quo prouisum est, ne obscœna Genutij p̄sentia, inquina taq; voce tribunalia magistratuū sub specie petiti iuris polluerent.

De Vetilio Lenone.

Multo. Q. Metellus prætorē vrbanū seueriorem egit, q̄ Orestes gesserat. qui Vetilio Lenoni iuueni bonorū possessionē secundum tabulas testamenti nō dedit. quia vir nobilissimus, & grauissimus fori, ac lupanaris separandam cōditionem existimauit. Nec aut fa ctum illius cōprobare voluit, qui fortunas suas in stabulū contami natum proiecerat, aut huic tanquā integro ciui iura reddere. qui se ab omni honesto vitæ genere abruperat.

De testamētis quæ rata manserūt. CAPVT. VIII.

His rescissorū testamentorum exemplis contenti, attinga mus ea, quæ rata manserunt, cū causas haberēt propter

quas rescindi possent. Quā certe, ꝙ etiā notæ insaniæ Tuditanus, vtpote qui populo numos sparserit, togāq; velut tragicam uestem in foro trahens maximo cū hominū risu conspectus fuerit, ac multa his consentanea fecerit, testamēto filiū instituit hæredem. quod T. Longus, sanguine ei proximus, hastæ iudicio subuertere frustra conatus est. magis enim cētumuiri quod scriptum esset in tabulis, ꝙ quis eas scripsisset consyderandū existimauerunt.

De Ebucia cōtra vxorem. L. Menenij Agrippæ.

Vita Tuditani demens, Ebuciæ autē, quæ L. Menenij Agrippæ vxor fuerat, tabulæ testamenti plenæ furoris. Nam cū haberet duas simillimæ probitatis filias, Pletoniam, & Aphroniam animi sui potius inclinatiōe prouecta, ꝙ vllis alterius iniurijs, aut officijs cōmota, Pletoniam tantūmodo hæredē instituit, filijs etiā Aphroniæ ex admodū amplo patrimonio viginti numos legauit. Aphronia tum cū sorore sacramento contēdere noluit, testamentūq; matris, patiētia honorare, ꝙ iudicio cōpellere sanctius esse duxit. eo se ipsam indignioré iniuria ostendens, quo eā æquiore animo sustinebat.

De. Q. Metello.

Minus mirandum errorē muliebrem. Q. Metellus fecit. Is nāq; plurimis, & celeberrimis eiusdem nominis viris in vrbe nostra vigentibus, Claudiorū etiā familia, quā arctissimo sanguinis vinculo contingebat florēte, Carinatem solum hæredem reliquit, nec hoc testamentum eius quisquam attentauit.

De Pompeio Rhegino.

Item Pompeius Rheginus vir transalpinæ regionis cū testamēto fratris præteritus esset, & ad coarguendam iniquitatē eius binas tabulas testamentorū suorū in comitio incisas, habita vtriusq; ordinis maxima frequentia recitasset, in quibus magna ex parte hæ-

tes frater erat scriptus, prælegabatq; ei cēties & quinquagies sestertium, multum ac diu inter assentientes indignationi suæ amicos questus, quod ad hastę iudicium attinuit, cineres fratris quietos esse passus est. & erant ab eo instituti hæredes, neq; sanguine Rhegino pares, neq; proximi, sed & alieni, & humiles, vt non solum flagitiosum silentium, sed etiā prælatio contumeliosa videri posset. æque fęlicis īpunitatis, sed nescio an tetrioris hæc delicti testamēta.

De.Q.Cæcilio, & Lucio Lucullo. CAPVT. IX.

Q. Cæcilius. L. Luculli promptissimo studio, maximaq; liberalitate, & honestum dignitatis gradū, & amplissimū patrimoniū cōsecutus, cum præ se semper tulisset vnū illum sibi esse hæredē, moriens etiā annulo ei suos tradidisset, Pomponiū Atticū testamēto adoptauit, omniūq; bonorū reliquit hæredē, sed fallacis, & insidiosi cadauer Po. Ro. ceruicibus reste circundatū per viam traxit. Itaq; nefarius homo filiū quidē, & hæredem habuit, quē voluit. funus autē, & exequias quales meruit.

De Tito Mario Vrinate.

Neq; alijs dignus fuit. T. Marius Vrinas. qui ab infimo militię loco beneficijs diui Augusti imperatoris, ad summos castrēses honores perductus eorūq; vberrimis quæstibus locuples factus, nō solū cæteris vitæ tēporibus ei se fortunas suas relinquere, a quo acceperat, ꝑdicauit, sed etiā pridie, q̄ expiraret, idē illud ipsi Augusto dixit. Cum interim ne nomen quidē eius tabulis testamēti adiecerit.

De Lucio Valerio, & Cornelio Balbo.

L. autē Valerius, cui cognomen Heptachordo fuit, togatum hostem Corneliū Balbum expertus, vtpote opera eius, & consilio, cōpluribus priuatis vexatus litibus, ad vltimū q; subiecto accusatore capitali crimine accusatus, præteritis aduocatis, & patronis suis, so

lũ hæredẽ reliquit. Nimirũ consternatio, animũ eius transuersum egit. amauit eni sordes suas, & dilexit pericula, & damnationem votis expetiuit, autorẽ harũ rerũ beneuolentia, ꝓpulsatorẽ odio insecutus.

De Tito Barrulo, & Lentulo.

T. Barrulus Lentulo Spintheri, cuius amantissimũ animũ, liberalissimamq; senserat amicitiam, decedens suos annulos perinde atq; vnico hæredi tradidit, quem nulla ex parte hæredem relinquebat. Quantũ illo momento temporis conscientia, si modo vires, quas habere creditur, possidet, a teterrimo homine suppliciũ exegit. inter ipsam enim fallacis, & ingratæ culpæ cogitationem, spiritum posuit, quasi tortore aliquo mentem eius interius cruciante. quod animaduertebat e vita ad mortem, transitum suum & superis dijs inuisum esse, & inferis detestabilem futurum.

De. M. Popilio.

M. vero Popilius senatorij ordinis Oppiũ Gallum ab ineunte ætate familiarissimũ sibi, moriẽs pro vetusto iure amicitiæ, & vultu benigno respexit, & verbis magnum præ se amorẽ ferentibus prosecutus est. vnũ etiam de multis. qui assidebant, vltimo cóplexu, & osculo dignũ iudicauit, semperq; annulos quoq; suos ei tradidit. videlicet ne quid ex ea hæreditate, quam non erat aditurus, amitteret, Quos Oppius vir diligens, sed morientis amici plenum contumeliæ ludibrium, in locellum repositos, & a presentibus assignatos, diligentissime hæredibus illius, exhæres ipse reddidit. Quid hoc loco inhonestius? aut quid intempestiuius? senator Populi Ro. curia egressus, homo vitæ fructibus continuo cariturus, sanctissima iura familiaritatis morte pressis oculis, & spiritu supremos anhelitus reddente, scurrili lusu sugillanda sibi desumpsit.

VALERII MAXIMI LIBER OCTAVVS.

Infames rei quibus ex causis absoluti, aut damnati sunt. CAPVT. I.

NVnc quoq;, vt æquiore animo ancipites iudiciorū motus tolerētur, recordemur in inuidia laborantes, quibus de causis aut absoluti sunt, aut damnati. M. Horatius interfectæ sororis crimine a Tullo rege damnatus, ad populū prouocato iudicio absolutus est. quorū alterū atrocitas necis mouit, alterū causa flexit. quia immaturū virginis amorem seuere magis, q̄ impie punitum existimabat. Itaq; forti punitione liberata fratris dextera, tantū consanguineo, quantum hostili cruore gloriæ haurire potuit. acrē se tunc pudicitiæ custodem Populus Ro. postea plus iusto placidū iudicē præstitit.

De Sergio Galba.

Cum a Libone Tr. Pl. Sergius Galba pro rostris vehementer increparetur, q̄ Lusitanorū magnam manū, interposita fide prætor in Hispania intercemisset, actioniq; tribunitiæ. M. Cato vltimæ senectutis, oratiōe sua, quam in originibus retulit, subscriberet, reus pro se iam nihil recusans, paruulos liberos suos, & galli sanguine coniunctum filiū, flens cōmendare cœpit. eoq; facto mitigata concione, qui omniū cōsensu periturus erat, pene nullum triste suffragium habuit. Misericordia ergo illā quæstionē, non æquitas texit. quoniā quæ innocentiæ tribui nequierat, absolutio respectui puerorum data est. Consentaneum quod sequitur.

De. A. Gabinio.

A. Gabinius in maximo infamiæ suæ ardore suffragijs populi Mēmio accusatore subiectus, abruptæ esse spei videbat. quoniā &

accusatio partes suas plene exhibebat, & defensionis præsidia, inua lida fide nitebantur, & qui iudicabant, ira perciti pœnam hominis cupide expectabāt. Igitur lictor, & carcer ante oculos obuersabantur. cum interim omnia ista propitiæ fortunæ interuentu depulsa sunt. Filius nanq; Gabinij Sisenna, consternationis impulsu, ad pedes se Memmij supplex prostrauit, inde aliquod fomentū procellæ petens, vnde totus impetus tempestatis eruperat. quem truci vultu a se victor insolens repulsum, excusso e manu annulo humi iacere aliquandiu passus est. Quod spectaculū fecit, vt Lælius Tri. Pl. approbantibus cunctis Gabiniū dimitti iuberet, ac documentū daret, neq; secundarū rerū prouentu insolenter abuti, neq; aduersis propere debilitari oportere. idq; proximo exemplo æque patet.

De Appio Claudio.

Appius Claudius nescio religionis maior, an patriæ iniuria. Siquidē illius vetustissimū morem neglexit, huius pulcherrimā classem amisit. infesto populo obiectus, cū effugere debitam pœnam nullo modo posse crederetur, subito coorti imbris beneficio tutus fuit a damnatione. discussa enim quæstione, aliam velut dijs interpellantibus de integro instaurari nō placuit. Itaq; cui maritima tēpestas causæ dictionem contraxerat, cœlestis salutē attulit.

De Tucia Virgine Deæ Vestæ.

Eodē auxilij genere Tuciæ virginis Vestalis incesti criminis reæ castitas, infamiæ nube obscurata emersit, quæ cōscia certæ sinceritatis suæ, spem salutis ancipiti argumento petere ausa est. Arrepto enī cribro Vesta inquit, si sacris tuis castas semper admoui manus, effice, vt hoc hauriā ex Tyberi aquā, & in ædē tuā perferā. audacter & temere iactis votis sacerdotis, rerum ipsa natura cessit.

De Lucio Pisone.

Itē.L. Piso a.L. Claudio Pulchro accusatus, ꝙ graues, & intolerabiles iniurias socijs intulisset, haud dubiæ ruinæ metū fortuito auxilio vitauit. Nāq; per id ipsum tempus, quo tristes de eo sententiæ ferebantur, repentina vis nimbi incidit. Cumq; prostratus humi pedes iudicum oscularet̃, os suum cœno repleuit. Quod cōspectum totam quæstionē a seueritate ad clementiā, & mansuetudinē transtulit. qnia satis iam graues pœnas socijs dedisse arbitrati sunt huc deductū necessitatis, vt abijcere se tam suppliciter, aut attollere tam deformiter cogeret̃. Subnectam duos accusatorū suoꝝ culpa absolutos

De .Q. Flauio.

Q. Flauius a. G. Valerio ædile apud populū reus actus, cū quatuordecim tribunū suffragijs dānatus esset, ꝓclamauit se innocentē opprimi. cui Valerius æque clara voce respōdit, nihil sua interesse, nocēs ne, an innoxius periret, dūmodo periret. Qua violētia dicti reliquas tribus aduersario donauit. abiecerat inimicū. eundē, dū ꝓ certo pessundatū credidit, erexit, victoriāq; in ipsa victoria ꝑdidit.

De Caio Cosconio.

Caium etiā Cosconium Seruilia lege reum, propter plurima, & euidentissima facinora, sine vlla dubitatione nocentē, Valerij Valentini accusatoris eius recitatū in iudicio carmen, quo puerū prætextatum, & ingenuam virginē a se corruptam poetico ioco significauerat, contexit. Siquidem iudices iniquum rati sunt eum victorem dimittere, qui palmam nō ex alio ferre, sed de se dare merebatur. Magis ergo Valerius in Cosconij absolutiōe damnatus, ꝙ̃ Cosconius in causa sua liberatus est.

De .A. Attilio Calatino.

Attingā eos quoq; quoꝝ salus proprijs obruta criminibus, proximorū claritati donata est. A. Attilium Calatinū Soranorū oppidi

proditione reũ admodũ infamem, imminentis dãnationis pericu lo. Q. Maximi soceri pauca verba subtraxerũt. quibus affirmauit, si in eo crimine sontẽ illũ ipse cõperisset, direpturum se fuisse affini tatẽ. cõtinuo eni populus pene iam exploratã sententiã suã, vnius iudicio concessit. indignũ ratus eius testimonio nõ credere, cui dif ficilis Reipub. tẽporibus, bene se exercitus credidisse meminerat.

De. M. Aemilio Scauro.

M. quoq; Aemilius Scaurus repetundaꝝ reus, adeo perditam & comploratã defensionẽ in iudiciũ attulit, vt cũ accusator diceret le ge sibi centũ atq; viginti hoĩbus denunciare testimoniũ licere, seq; nõ recusare, quo minus absolueret̃, si totidẽ nominasset, quibus in ꝓuincia nihil abstulisset, tã bona cõditione vti nõ potuerit. tamen propter vetustissimã nobilitatẽ, & recentẽ memoriã patris absolu tus est.

De Cotta.

Sed quẽadmodũ splendor amplissimorũ virorũ in protegendis reis plurimũ valuit, ita opprimendis non sane multũ potuit, quin etiã euidẽter noxijs, dum eos acrius impugnauit, profuit. L. Scipio Aemilianus Cottam apud populũ accusauit. Cuius causa q̃uis gra uissimis criminibus erat confossa, septies ampliata, & ad vltimum octauo iudicio absoluta est. quia homines verebant̃, ne præcipue accusatoris amplitudini damnatio eius donata existimaret̃. Quos hæc secũ locutos crediderim, nolumus caput alterius petentẽ in iu diciũ, triumphos, & trophæa, spoliaq;, ac deuictarũ nauium rostra deferre. Terribilis sit is aduersus hostem. ciuis uero salutẽ tanto ful gore gloriæ subnixus ne insequat̃. Tam vehementes iudices aduer sus excellentissimũ accusatorẽ, q̃ mites in longe inferioris fortunæ reo.

De Callidio Bononiensi.

Callidius Bononiensis in cubiculo mariti nocte deprehẽsus, cũ

ob id causam adulterij diceret, inter maximos, & grauissimos infamię fluctus, emersit tanquam fragmentum naufragij. Leue admodum genus defensionis amplexus. affirmauit enim se ob amorem pueri sui eo esse perductum. suspectus erat locus, suspectum tẽpus, suspecta matrisfamiliæ persona, suspecta etiã adulescentia ipsius. Sed crimen libidinis, confessio intemperantiæ liberauit.

De Cœlijs fratribus, & filijs Titi Cœlij.

Remissioris hæc, illud aliquanto grauioris materiæ exemplum Cum parricidij causam duo fratres Cœlij dicerent, splendido Terracinę loco nati, quorum pater Titus Cœlius in cubiculo quiescẽs, filijs altero cubãtibus lecto, erat interẽptus, neque aut seruus quisquam, aut liber inueniretur, ad quem suspicio cædis pertineret, hoc vno nomine absoluti sunt. quia iudicibus planum factum est illos aperto ostio inuentos esse dormientes. Somnus innoxiæ securitatis certissimus index miseris opem tulit. Iudicatum est enim rerum naturam non recipere, vt occiso patre, supra vulnera, & cruorem eius, quietem capere potuerint.

De Lucio Scipione.

Percurremus nũc eos, quibus in causæ dictione magis quę extra quæstionẽ erant, nocuerũt, quam sua innocentia opem tulit. L. Scipio post speciosissimũ triumphum de rege Antiocho ductum, perinde ac si pecuniam ab eo accepisset, damnatus est. Non puto quod pretio corruptus fuerat, ut illum totius Asiæ dominũ, & iam Europæ victrices manus inijcientẽ, vltra Taurũ mõtem summoueret, sed alioquĩ vir sincerissimæ vitæ, & ab hac suspicione procul remotus, inuidiæ, quæ tunc in duorum fratrum inclytis cognominibus habitabat, resistere non potuit.

De Publio Furio.

At Scipioni quidem maximus fortunæ fulgor .G. autẽ Deciano ſpectatæ integritatis viro, vox ſua exitium attulit. Nam cum .P. Furium inquinatiſſimæ uitæ pro roſtris accuſaret, quia quadã in parte actionis de morte Lucij Saturnini queri auſus fuerat, nec reum damnauit, & inſuper ei pœnas adiectas pependit.

De Titio Sexto.

Sextum quoq; Titiũ ſimilis caſus proſtrauit. Erat innocens, agraria lege lata gratioſus apud populũ, tamen quia Saturnini imaginẽ domi habuerat, ſuffragijs eum tota concio oppreſſit.

De Claudia.

Adijciatur his Claudia, quã inſontẽ crimine, quo accuſabatᷓ, votum impiũ ſubuertit. quia cũ a ludis domum rediens turba elideretur, optauerat, vt frater ſuus maritimarũ virium noſtrarum præcipua iactura reuiuiſceret, ſępiusq; Cõſul factus infœlici ductu nimis magnam vrbis frequentiam minueret.

De Militio Cneo Lolio, & Lucio Sextilio.

Poſſumus & ad illos breui diuerticulo tranſgredi, quos leues ob cauſas dãnationis incurſus abripuit. M. Militius. Cn. Lolius. L. Sextilius triumuiri, ꝙ ad incendiũ in ſacra via ortum extinguendũ tardius venerant, a Tr. Pl. die dicta ad Populũ damnati ſunt.

De Publio Bilio Triumuiro.

Item. P. Bilius triumuir nocturnus a .P. Aquilo. Tr. Pl. accuſatus populi iudicio cõcidit, quia vigilias negligentius circumierat.

De Marco Aemilio Porcina.

Admodũ ſeuerę notæ & illud populi iudicium. Cũ. M. Aemiliũ Porcinã a. L. Caſſio accuſatũ crimine nimis ſublime extructæ villę in Alſienſi agro, graui multa affecit.

De quodam.

Non ſupprimenda illius quoq; damnatio, qui puer uli ſui nimio amore corruptus. rogatus ab eo ruri, vt omaſum in cœnam fieri iuberet, cũ bubulæ carnis in propinquo emendæ nulla facultas eſſet, domito boue occiſo, deſyderiũ eius expleuit, eoq; nomie publica quęſtione afflictus eſt. innocẽs niſi tam priſco ſeculo natus eſſet.

De quadam muliere, quæ matrẽ interfecit.

Atq; vt eos quoq; referamus, qui in diſcrimen capitis adducti, neq; damnati, neq; abſoluti ſunt. Apud. M. Popiliũ Lennatẽ prætorem, quædã ꝙ matrẽ percuſſam fuſte interemerat, cauſam dixit. de qua neutrã in partẽ latæ ſententiæ ſunt. quia abunde cõſtabat eandem veneno necatorũ liberorũ dolore cõmotam, quos auia filiæ infenſa ſuſtulerat, parricidiũ vltam parricidio eſſe. quorũ alterũ vltione, alterũ abſolutione non dignum iudicatum eſt.

De quadã muliere, quæ virum & filiũ interemit.

Eadẽ hæſitatione Publij quoq; Dolobellæ procõſulari imperio Aſiã obtinẽtis anius fluctuatus eſt. Materfamilias Smyrnæa virũ & filiũ interemit, cũ ab ijs optimæ indolis iuuenẽ, quẽ ex priore viro enixa fuerat, occiſum cõperiſſet. quã rem Dolobella ad ſe delatam Athenas ad Areopagi cognitionẽ relegauit. quia ipſe neq; liberare cædibus duabus cõtaminatã, neq; punire eam iuſto dolore impulſam ſuſtinebat. Cõſyderãter & manſuete Populi Ro. magiſtratus. ſed Areopagitæ quoq; nõ minus ſapienter. qui inſpecta cauſa & accuſatorẽ, & reã poſt centũ annos ad ſe reuerti iuſſerũt. eodẽ affectu moti quo Dolobella. ſed ille tranſferẽdo quæſtionẽ, hi differendo damnandi, atq; abſoluẽdi inexplicabilem cunctationẽ mutabant.

De priuatis iudicijs. CAPVT. II.

PVblicis iudicijs adijciam, quorũ magis æquitas quæſtionũ delectare, ꝙ̃ immoderata turba lectorẽ offendere po-

terit. Claudius Centummalus ab auguribus iussus altitudinem do mus suæ, quam in Cœlio monte habebat, summittere, quia his ex arte augurium capientibus officiebat, vendidit eam Calpurnio la nario, nec indicauit, quod imperatum a collegio augurum erat. A quibus Calpurnius demoliri domum coactus, M. Porcium Catonem inclyti Catonis patrem arbitrum cũ Claudio adduxit, vt formulam daret, quid sibi de ea re facere oporteret ex fide bona. Cato vt est doctus, de industria Claudium edictum sacerdotum suppressisse, continuo illum Calpurnio damnauit, summa quidem cũ æquitate. quia bonæ fidei uenditorem, nec commodorũ spem augere, nec incõmodorũ cognitioẽ obscurare oportet. Notum suis temporibus iudicium commemoraui, sed nec quod relaturus quidem sum, obliteratum est silentio.

De .C. Viselio.

C. Viselius Varro graui morbo correptus, trecenta milia numũ ab Octacilia Laterensi, cum qua cõmercium libidinis habuerat, expensa ferri sibi passus est, eo consilio, vt si decessisset, ab hæredibus eam summã peteret, quã legati genus esse voluit, libidinosam liberalitatem debite nomine colorando. Euasit deinde ex illa tempestate aduersus vota Octaciliæ, quæ offensa ꝙ spem pdæ suæ morte nõ maturasset, ex amica obsequenti subito districta fœneratricẽ agere cœpit numos petendo, quos vt fronte inuerecũda, ita inani stipulatione captauerat. De qua re Caius Aquilius vir magnæ autoritatis, & scientia iuris ciuilis excellens iudex adductus, adhibitis in consilium principibus ciuitatis, prudentia, & religione sua mulierem repulit. Quod si eadem formula & Varro damnari, & aduersaria absolui potuisset, eius quoq; non dubito quin turpem, & inconcessum errorem libenter castigaturus fuerit. Nunc priuatæ

actionis calumniã ipse cõpescuit, adulterij crimẽ publicę q̃stioni iudicandũ reliquit. De Caio Mario.

Multo animosius, & vt militari spiritu dignũ erat, se in cõsimili genere iudicij. C. Marius gessit. Nã cum Caius Ticinius Minturnensis Fanniam uxorem, quã impudicam de industria duxerat, eo crimine repudiatam, dote spoliare conaretur, sumptus inter eos iudex, in conspectu habita quæstione, seductum Ticiniũ monuit, vt incœpto desisteret, ac mulieri dotem redderet. Quod cum sępius frustra fecisset, coactus ab eo sententiã pronuntiare, mulierem impudicitiæ sestertio numo Ticiniũ summa totius dotis damnauit. Præfatus ideo se hunc iudicandi modum secutum, quod liqueret sibi Ticinium patrimonio Fanniæ insidias struentem impudicæ coniugium expetisse. Fannia autẽ hæc est, quæ postea Marium hostem a senatu iudicatum, cœnoq; paludis, qua extractus erat, oblitum, etiã in domum suam custodiendum Minturnis deductũ, ope quantacũq; potuit, adiuuit. memor quod impudica suis moribus, quod dotem seruasset, illius religioni acceptum ferri debere.

De quodam damnato furti.

Multus sermo eo etiã iudicio manauit, in quo quidã furti dãnatus est, quod equo, cuius vsus illiusq; Aricia cõmodatus fuerat, ulteriore eius municipij cliuo vectus esset. Quid aliud hoc loci, q̃ verecũdiã illius seculi laudemus, in q̃ tã minuti a pudore excessus puniebant̃.

Quæ mulieres apud magistratus pro se aut alijs causas agerent. CAP. III.

NE de his quidem fœminis tacendum est, quas conditio naturæ, & verecũdiæ stola, vt in foro, & iudicijs tacerent, cohibere nõ valuit. Amesia prętoris sententia rea, causam suam Lucio Titio prætore iudiciũ cogẽte populi maximo

concursu egit, motusq; omnes, ad neruos defensionis non solum diligēter, sed etiā fortiter executa, & prima actione, & fere cunctis sententijs liberata est. quam quia sub specie fœminæ virilē animū gerebat, Androgynem appellabant.

De Affrania vxore Licinij Bructionis.

Caia Affrania vero Licinij Bructionis vxor prompta ad lites cō trahendas, pro se semper apud prætorē uerba fecit, nō q aduocatis deficeret, sed q impudentia abundabat. Itaq; inusitatis foro latrati bus assidue tribunalia exercēdo ad muliebris calumniæ notissimū exemplū euasit, adeo vt pro crimine improbis fœminarū moribus C. Affraniæ nomē obijciat. prorogauit autē spiritū suū ad. C. Cęsa rem tertiū, iterūq; Seruiliū consulē. tale enim monstrū magis quo tēpore extinctum, q̃ quo sit ortum memoriæ tradendum est.

De Hortensia filia Quinti Hortensij.

Hortensia vero. Q. Hortensij filia, cū ordo matronarū graui tri buto a triumuiris esset oneratus, nec quisquā virorū patrociniū eis accōmodare auderet, causam fœminarū apud triumuiros & con stāter, & fœliciter egit. representata enim patris facundia, impetra uit ut maior pars imperatæ pecuniæ his remitteretur. Reuixit cum muliebri stirpe. Q. Hortensius, verbisq; filiæ aspirauit. Cuius si vi rilis sexus posteri vim sequi voluissent, Hortensianæ eloquentiæ tanta hæreditas vna fœminæ actione abscissa non esset.

De Quæstionibus CAPVT. IIII.

ATq; ut omnes iudiciorum numeros exequamur, quæsti ones, quibus aut creditum non est, aut temere habita fi des est, referamus. M. Agrij Argētarij seruus Alexandrū Titi Fannij seruum occidisse insimulatus est, eoq; nomine tortus a domino admisisse id facinus constantissime asseuerauit. Itaq; Fan

nio deditus, supplicio affectus est. paruulo deinde tempore interie-cto, ille, cuius de nece creditũ erat, domum rediјt.

De Alexandro seruo Fanniј.

Contra Fanniј seruus Alexander cũ in hanc suspicionem .C. Fl. equitis Romani occisi venisset, septies tortus pernegauit ei se culpæ affinem fuisse. sed perinde atq; cõfessus, & a iudicibus damnatus, & a. L. Calpurnio triumuiro in crucem actus est.

De Fuluio Flacco.

Itẽ Fuluio Flacco causam dicẽte, Philippus seruus eius, in quo tota quæstio nitebat̃, octies tortus, nullũ oĩno verbũ, quo dominus pstringeret̃, emisit. & tñ reus dãnatus est, cũ certius argumẽtũ innocentiæ vnus octies tortus exhiberet, q̃ octo semel torti pbuissent.

De Testibus. CAPVT. V.

De Cneo & Quinto Seruilio.

SEquitur ut ad testes pertinẽtia exempla commemorẽ. C. & Q. Seruiliјs Cepionibus ijsdẽ parẽtibus natis, & per omnes honorum gradus ad summam amplitudinẽ prouectis, item fratribus Metellis Quinto & Lucio cõsularibus, & cẽsoribus, altero etiam triũphali in. Q. Pompeiũ Aufidiũ repetundarũ reum acerrime dicẽtibus testimoniũ, nõ abrogata fides absoluto Pompeio, sed ne potentia inimicũ oppressisse viderentur, occursum est.

De Marco Aemilio Scauro.

M. etiã Aemilius Scaurus princeps senatus. C. Memiũ repetundarũ reum districto testimonio insecutus est. Item. C. Flauiũ eadẽ lege accusatũ testis proscidit. Nam. C. Norbanum maiestatis crimine publicæ subiectũ questioni, ex professo opprimere conatus est: nec tamẽ aut autoritate, qua plurimũ pollebat, aut religiõe, de qua nemo dubitabat, quenq; illorum affligere potuit.

De Lucio Crasso.

L.quoq; Crassus tantus apud iudices, quantus apud. P.C. Aemilius Scaurusq;. nã q; eorũ suffragia robustissimis, & fœlicissimis eloquentiæ stipendijs regebat, eratq; sic fori, vt ille curiæ princeps, cũ vehementissimũ testimonij fulmen in. M. Marcellum reum iniecisset, impetu grauis, exitu vanus apparuit.

De. Q. Metello Pio. L. Marco, Lucio Hortensio, &. Q. Marco Lepido.

Age. Q. Metellus Pius, &. L, & Marcus Luculli. Q. Hortensius, M. Lepidus. Cn. Corneliũ maiestatis reum, nõ modo testes onerarunt, sed etiã salutẽ, negantes illo incolumi stare Remp. posse, depoposcerũt. quæ decora ciuitatis (pudet referre) vmbone iudiciali repulsa sunt.

De. M. Cicerone.

Quid. M. Cicero forensi militia summos honores, amplissimũq; dignitatis locũ adeptus, nõne in ipsius eloquẽtiæ suæ castris testis abiectus est: dũ. P. Clodiũ Romę apud se fuisse iurauit. illo sacrilegium, & flagitiũ vno argumẽto absentiæ tuẽte, siquidẽ iudices Clodiũ incæsti crimine, q̃ Ciceronẽ infamia piurij liberare maluerũt.

De. P. Seruilio Consulari.

Tot eleuatis testibus vnum, cuius noua ratione iudiciũ ingressa autoritas confirmata est, referam. P. Seruilius Cõsularis, Censorius Triumphalis, qui maiorũ suorũ titulis Isaurici cognomen adiecit, cũ forum præteriens testes in reum dari vidisset, loco testis constitit. ac per summã inter patronorũ pariter, ac accusatorũ admirationem sic orsus. Hunc ego iudices qui causam dicit, cuius sit, aut quã vitam egerit, quamq; merito vel iniuria accusetur, ignoro. illud tãtum scio, cũ occurrisset mihi Laurentina via iter facienti admodũ angusto loco equo descendere noluisse. Quod an aliquid ad religi-

onem nostrā pertineat, ipsi æstimabitis. ego id supprimēdū non putaui. Iudices reum vix auditis cæteris testibus damnauerūt. Valuit enī apud eos tum amplitudo viri, tum grauis neglectæ dignitatis eius indignatio. cūq;, qui venerari principes nesciret, in quodlibet facinus procursurum crediderunt.

Qui quæ in alijs vindicarunt, ipsi cōmiserūt. CAP. VI.

NE illos quidem latere patiamur, qui quæ in alijs vindicarunt, ipsi cōmiserunt. C. Licinius cognomine Hoplomachus a prætore postulauit, vt patri suo bonis tanq; ea dissipanti, interdiceretur. & quidē quod petierat, impetrauit. Sed ipse paruo postea tēpore mortuo sene, ampla ab eo relicta latifundia festinanter consumpsit. Dignus hac vicissitudine pœnę fuit, quoniā hæreditatem absumere, q̃ hæredem maluit tollere.

De Caio Mario.

C. autē Marius cū magnū, & salutarē Reip. ciuē in L. Saturnino opprimendo egisset, a quo in modū vexilli pileū seruituti, ad arma capienda ostentatū erat. L. Sylla cū exercitu in vrbē irrumpente, ad auxiliū seruorū pileo superlato cōfugit. Itaq; dum facinus, quod punierat, imitatur, alterū Marium, a quo affligeretur, inuenit.

De Marco Licinio Stolone.

M. vero Licinius Stolo, cuius beneficio plebi petendi consulatū potestas facta est, cum lege sanxisset, ne quis amplius, q̃ quingenta agri iugera possideret, ipse mille cōparauit, dissimulandiq; criminis gratia, dimidiam partem filio emancipauit. q̃ ob causam a M. Popilio Lenate accusatus, primus sua lege cecidit, ac docuit nihil aliud præcipi debere, nisi quod prius quisq; sibi imperauit.

De Quinto Vario Tribuno.

Q. autē Varius, propter obscurum ius ciuitatis Hybrida cogno

minatus Tri. Pl. legem aduersus intercessionẽ collegarum proro-
gauit, qua iubebat quæri quorũ dolo malo socij ad arma ire coacti
essent, magna cũ clade Reip. sociale enim prius, deinde ciuile bellũ
excitauit. Sed dum ante pestiferũ Tr. Pl. ꝙ certum ciuẽ agit, sua lex
eum domesticis laqueis constrictum absumpsit.

De studio & industria. CAPVT. VII.

QVid cesso vires industriæ, cõmemorare? Cui⁹ alacri spiri
tu militiæ stipẽdia roborant̃, forensis gloria accenditur,
fido sinu cũcta studia recepta nutriunt̃. quicqd aio,
quicqd manu, quicquid lingua admirabile est, ad cumulum laudis
perducit̃, quæ cũ ꝑfectissima sit virtus, duramento sui confirmat̃.

De Catone superiore.

Cato sextum & octogesimũ annum agens, dum in Rep. tuenda
iuuenili animo perstat, ab inimicis capitali crimine accusatus, cau-
sam suam egit, neq; aut memoriã eius quisquã tardiorẽ, aut firmi-
tatẽ lateris ulla ex parte quassatã, aut os hæsitatione impeditũ anim
aduertit. quia. S. omnia ista in statu suo æquali, ac ꝑpetua industria
cõtinebat. quin etiã in ipso diutissime actę vitę fine disertissimi ora
toris Galbæ accusationi, defensionẽ suam pro Hispania opposuit.
Idẽ gręcis literis erudiri cõcupiuit. ꝙ sero, inde ęstimem⁹, ꝙ etiã la
tinas pene iã senex didicit. cũq; eloquẽtia magnã iam gloriã partã
haberet, id egit, vt iuris ciuilis quoq; esset peritissimus.

De inferiore.

Cuius mirifica proles Cato, propior nostræ ætati, ita doctrinæ
cupiditate flagrauit, vt ne in curia quidẽ, dum senatus cogitur, tẽ-
peraret sibi, quo minus græcos libros lectitaret, qua quidem indu-
stria ostendit, alijs tempora deesse, alios temporibus superesse.

De Terentio Varrone.

Terentius autẽ Varro humanæ vitæ exemplo, & spatio nominandus, nõ annis, quibus seculi tempus æquauit, ꝙ stilo viuacior fuit. in eodẽ eni lectulo & spiritus eius, & egregiorũ operũ cursus extinctus est.

De Liuio Druso.

Consimilis perseuerantiæ Liuius Drusus, qui & ætatis viribus, & acie oculorũ defectus, ius ciuile populo benignissime interpretatus est, vtilissimaq; discere id cupientibus monimẽta cõposuit. Nã vt senem illum natura, & cæcũ fortuna facere potuit, ita neutra interpellare valuit, ne non animo & videret, & vigeret.

De.P. Senatore, & Lucio Pontio equite Romano.

Publius vero Senator, & Lucius Pontius eques Romanus suis tẽporibus celebres causaꝝ actores, luminibus capti eadẽ industria, forẽsia stipẽdia executi sunt. Itaq; frequẽtius etiã audiebant̃ cõcurrẽtibus alijs, qa ingenio eoꝝ delectabant̃, alijs, quia constantiã admirabant̃. Nanq; alij incõmodo pculsi secessum petũt, duplicãt tenebras, fortuitis voluntaria adijciẽtes.

De Publio Crasso.

Iam.P. Crassus cũ in Asiam ad Aristonicũ regẽ debellandũ Consul venisset, tanta cura græcæ linguæ notitiã anĩo cõprehendit, vt eã in quinq; diuisam genera, per oẽs partes, ac numeros penitus cognosceret. Quę res maximũ ei sociorũ amorẽ conciliauit, qua quis eorũ lingua apud tribunal eius postulauerat, eadẽ decreta reddẽti.

De Roscio.

Ne Roscius quidẽ subtrahat̃ scænicæ industriæ notissimũ exemplũ. qui nullũ vnquã spectanti populo gestum, nisi quẽ domi meditatꝰ fuerat ponere ausus est. Quapꝑter nõ ludicra ars Rosciũ, sed Roscius ludicram artem cõmendauit, nec vulgi tantũ fauorẽ, verumetiã principum familiaritates amplexus est. Hæc sunt attenti & anxij, & nunquam cessantis studij præmia. propter quæ tanto-

tũ virorũ laudibus non impudenter se persona histrionis inseruit.

EXTERNA De Demosthene.

Græca quoq; industria, quoniã nostræ multũ profuit, quem mereretur fructum latina lingua, recipiat. Demosthenes cuius cõmemorato nomine, maximæ eloquentiæ consumatio audientis animo oboritur, cũ inter initia iuuentæ, artis, quã affectabat, primã literã dicere nõ posset, oris sui vitiũ, tãto studio expugnauit, vt ea a nullo expressius referretur. Deinde propter nimiã exilitatẽ acerbã auditu vocẽ suam exercitatione continua ad maturũ & gratũ auribus sonum perduxit. Lateris etiã firmitate defectus, quas corporis habitus vires negauerat, a labore mutuatus est. Multos enĩ versus vno impetu spiritus cõplectebatur, eosq; aduersa loca celeri gradu scandens, pronuntiabat. Ac vadosis litoribus insistens declamationes fluctuum fragoribus obluctantibus edebat, vt ad fremitus concitatarum concionũ, patientia duratis auribus, in actionibus vteretur. Fertur quoq; ore insertis calculis multum ac diu loqui solitus, quo vacuũ promptius esset & solutius. Præliatus est cũ rerũ natura, & quidẽ victor abijt, malignitatẽ eius pertinacissimo animi robore superãdo. Itaq; alterũ Demosthenẽ mater, alterũ industria enixa est.

De Pythagora philosopho.

Atq; ut ad vetustiorẽ industriæ actum transgrediar, Pythagoras perfectissimũ opus sapientiæ, a iuuenta pariter, & omnis honestatis percipiendæ cupiditatẽ ingressus (nihil enim quod ad vltimum sui peruenturũ est finem, nõ & mature, & celeriter incœpit) Aegyptum petijt, vbi literis gentis eius assuefactus, præteriti æui sacerdotum cõmentarios scrutatus, innumerabiliũ seculorũ obseruationes cognouit. Inde ad Persas profectus, magorum exactissimæ prudentiæ se formandũ tradidit, a quibus syderũ motus, cursusq; stel-

latū, & vniuscuiusq; rei proprietatē, & effectum benignissime demonstratū docili animo sumpsit. Cretam deinde, & Lacedæmona nauigauit, quarū legibus ac moribus inspectis, ad olympicū certamen descendit. Cumq; multiplicis scientiæ maximā toti Græcię admirationē, ac specimen exhibuisset, quo cognomine censeret interrogatus, nō se sapientē (iam enī illud septē sapientes viri occupauerāt) sed amatorē sapiētiæ .i. græce φιλόσοφον edidit. In Italiæ etiā parte, quæ tūc maior Græcia appellabat̄, pertexit. in qua plurimis, & opulentissimis vrbibus effectus suorū studioꝝ approbauit. Cuius ardentē rogū plenum uenerationis oculis Metapontus aspexit, operū Pythagoræ q̄ suorū cinerū nobilius clariusq; monimentū.

De Platone philosopho.

Plato autē patriā Athenas, præceptorē Socratē sortitus, & locū, & hominē doctrinæ fertilissimū, ingenij quoq; diuina instructus abundantia, cū omniū iam mortaliū sapientissimus haberetur, eo quidē vsq;, vt si ipse Iuppiter cœlo descendisset, nec elegātiore, nec beatiore facundia vsurus videret̄, Aegyptū peragrauit, vbi a sacerdotibus eius gentis geometriæ multiplices numeros, cœlestiū obseruationē rationū percepit. quoq; tēpore a studiosis iuuenibus certatim Athenæ Platonē doctorem quærentibus petebant̄, ipse Nili fluminis inexplicabiles ripas, vastissimosq; campos, effusam barbariem, & flexuosos fossarū ambitus Aegyptiorū senū discipulus lustrabat. Quominus miror in Italiā transgressum, vt ab Archyta Tarenti, a Timæo, & Arione, & Ceto Locris Pythagoræ pręcepta & instituta acciperet. Tanta enim vis, tanta copia literarū vndiq; colligenda erat, vt inuicem per totum terrarū orbem dispergi, & dilatari posset. Altero etiam & octogesimo anno decedens, sub capite Sophronis numeros habuisse fertur. sic ne extrema quidē eius

hora agitatione studij vacua fuit.

De Democrito philosopho.

2 Ad Democritus, cũ diuitijs censeri posset, quæ tantæ fuerunt, vt pater eius, Xerxis exercitui epulum dare facile potuerit, quo magis vacuo animo studijs literarũ esset operatus, parua admodũ summa retenta, patrimoniũ suũ patriæ donauit. Athenis autẽ cõpluribus annis moratus, omnia temporũ momenta ad præcipiendam, & exercendam doctrinam conferens, ignotus illi vrbi vixit. quod ipse quodam volumine testatur. Stupet mens admiratione tantæ industriæ, & iam transit alio.

De Carneade philosopho.

Carneades laboriosus, & diuturnus miles sapientiæ. Siquidem nonaginta expletis annis, idem illi viuẽdi, ac philosophandi finis fuit. ita se mirifice doctrinæ operibus addixerat, vt cũ cibi capiendi causa recubuisset cogitationibus inhærens, manũ ad mensam porrigere obliuisceretur. Sed eum Melissa, quã vxoris loco habebat, tẽperato inter studia, nõ interpellandi, sed inediæ succurrendi officio, dextera sua necessarijs vsibus aptabat. Ergo animo tantũmodo vita fruebat̃, corpore vero quasi alieno & superuacuo circũdatus erat. Idẽ cũ Chrysippo disputatur9, helleboro se ante purgabat ad exprimendũ ingeniũ suum attentius, & illius refellendũ acrius, quas potiones industria solidæ laudis cupidis appetendas affecit.

De Anaxagora philosopho.

Quali porro studio Anaxagorã flagrasse credimus? Qui cũ post diutinã peregrinationẽ patriã repetisset, possessionesq; desertas vidisset, nõ essem inquit ego saluus, nisi istæ perijssent. Vocẽ petitæ sapiẽtiæ compotẽ. nã si prædiorũ potius, q̃ ingenij culturæ vacasset, dominus rei familiaris intra penates mansisset, nõ tantus Ana-

xagoras ad eos rediјſſet.

De Archimede philoſopho.

Archimedis quoq; fructuoſam induſtriã fuiſſe dicerem, niſi eadẽ illi & dediſſet vitam, & abſtuliſſet. Captis enim Syracuſis, Marcellus machinationibus eius multũ, ac diu victoriã ſuam inhibitã ſenſerat, eximia tamẽ hominis prudẽtia delectatus, vt capiti illius parceretur, edixit. pene tantũ gloriæ in Archimede ſeruato, quantũ in oppreſſis Syracuſis hoſtis reponens. At is dũ animo, & oculis in terram defixis, formas deſcribit, militi, qui prædandi gratia domũ irruperat, ſtrictoq; ſuper caput gladio, quis nã eſſet, interrogabat, propter nimiã cupiditatẽ inueſtigandi, quod requirebat, nomẽ ſuũ indicare nõ potuit. Sed protracto manibus puluere, noli inquit obſecro iſtũ circulũ diſturbare, ac perinde quaſi negligẽs imperij victoris, obtrũcatus ſanguine ſuo artis ſuæ lineamẽta cõfudit. Quo accidit vt propter idẽ ſtudium modo donaretᷣ vita, modo ſpoliaretur.

De Socrate philoſopho.

Socratem etiã conſtat ætate prouectũ fidibus tractandis operã dare cœpiſſe, ſatius iudicantẽ eius artis uſum ſero, ꝙ nunq; percipere. & quantula Socrati acceſſio illa futura ſciẽtiæ erat. Sed pertinax hominis induſtria, tantis doctrinæ ſuæ diuitijs, etiã muſicæ rationis vtiliſſimũ elementũ accedere voluit. Ergo dum ad diſcendum ſemper ſe pauperẽ credidit, ad docendum ſe fecit locupletiſſimum. Atq; vt longæ, & fœlicis induſtrię quaſi in vnũ aceruũ exẽpla redigamus, Iſocrates nobiliſſimũ librum, qui inſcribitur παναθηναϊκός, quartũ & octogeſimũ annum agens, ita vt ipſe ſignificat, compoſuit, opus ardentis ſpiritus plenum. Ex quo apparet, ſeneſcentibus membris eruditorũ, intus animos, induſtriæ beneficio florẽ iuuentæ retinere. Neq; hoc ſtilo terminos vitæ ſuæ clauſit. nanq; admirationis eius fructum quinquennio percepit.

De Chrysippo.

Citerioris ætatis metas, sed nõ tamẽ parui spatij Chrysippi viuacitas flexit. Nam octogesimo anno, cœprũ ante quadragesimum λογικῶν exactissimæ subtilitatis uolumen reliquit. cuius studium in tractandis ingenij sui monimentis tantũ operis, laborisq; sustinuit vt ad ea, quæ scripsit, penitus cognoscenda, longa vita sit opus.

De Cleanthe philosopho.

Te quoq; Cleanthe tam laboriose haurientem, & tam pertinaciter tradentẽ sapientiã, numen ipsius industriæ suspexit, cum adulescentẽ quæstu extrahendæ aquæ nocturno tẽpore inopiam tuam sustentantem, diurno Chrysippi præceptis percipiẽdis vacantem, eundemq; ad vndecentesimũ annũ attenta cura erudientẽ auditores tuos uideret. Duplici enim labore unius seculi spatiũ occupasti, incertũ reddendo discipulus ne, an præceptor esses laudabilior.

De Sophocle.

Sophocles quoq;, cũ rerum natura gloriosum certamẽ habuit, tam benigne ille mirifica opera sua exhibẽdo, q̃ illa operibus eius tempora liberaliter subministrando. prope enim centesimũ annũ attigit. sub ipsum transitum ad mortẽ Oedipode coloneo scripto, qua sola fabula omniũ eiusdem studij poetarũ præripere gloriam potuit, idq; ignotum esse posteris filius Sophoclis noluit σοφὸν sepulchro patris, quæ retuli in sculpendo.

De Simonide poeta.

Simonides vero poeta octogesimo anno & docuisse se carmina, & in eorum certamẽ descendisse ipse gloriatur. nec fuit iniquũ illum voluptatem ex ingenio suo diu percipere, cum eam omni æuo fruendam traditurus esset.

De Solone.

Nam Solon quanta industria flagrauerit, & versibus cōplexus est, quibus significat, se quotidie aliquid addiscentē senescere, & supremo vitæ die cōfirmauit, q̄d assidentibus amicis, & quadā de re sermonē inter se cōferentibus, satis iā pressum caput erexit. Interrogatusq; quapropter id fecisset, respondit. vt cum istud quicq̄d est, de quo disputatis p̄cepero, moriar. Migrasset profecto ex hoībus inertia, si eo animo vitā ingrederent̄, quo eam Solon egressus est.

De Themistocle.

Q̃ porro industrius Themistocles, qui maximarū rerū cura districtus, omniū tamē ciuiū suorū nomina memoria cōprehendit, per summā nanq; iniquitatē patria pulsus, & ad Xerxem, quē paulo ante deuicerat, confugere coactus, priusq̄ in conspectu eius veniret, Persico sermoni se assuefecit, vt laborē parta cōmendatione regijs auribus familiarem, & assuetū sonum vocis adhiberet.

De Cyro, & Mithridate.

Cuius vtriusq; industriæ laudem duo reges partiti sunt, Cyrus omniū militū suorū noīa Mithridates duarū & uiginti gentiū quę sub regno eius erāt, linguas discēdo. Ille vt sine monitore exercitū salutaret, hic ut eos, q̄bus imperabat, sine interprete alloqui posset.

De Ocio. CAPVT. VIII.

Ocium, quod industriæ, & studio maxime contrariū videtur, præcipue subnecti debet. non quo euanescit virtus, sed quo recreatur. alterū enim etiam inertibus vitandum, alterum strenuis quoq; interdū appetendum est. Illis ne propriæ vitæ inertiam exigat, his vt tempestiua laboris intermissione ad laborandum fiant vegetiores.

De Scipione, & Lælio.

Par veræ amicitiæ clarissimū Scipio, & Lælius, tum amoris vin

culo,tum etiã oĩm virtutum inter se iunctum societate, vt actuosę vitæ iter æquali gradu exequebant, ita animi quoq; remissioni cõmuniter acquiescebãt. Cõstat nanq; eos Caietæ, & Laurẽti vagos litoribus cõchulas,& calculos lectitasse,idq; se.P.Crassus ex socero suo.Q.Scæuola,q gener Lælij fuit, audisse sæpenumero ꝑdicauit.

De Scæuola.

Scæuola autẽ quietæ remissionis eorũ certissimus testis, optime pila lusisse traditur. quia videlicet ad hoc diuerticulũ animum suũ forensibus ministerijs fatigatũ, transferre solebat. Aleæ quoq;, & calculis vacasse interdum dicitur, cum bene,ac diu iura ciuium, & cerimonias deorum ordinasset. vt enim in rebus serijs Scęuolam, ita & in scurrilibus lusibus hominem agebat, quem rerum natura continui laboris patientem esse non sinit.

EXTERNA De Socrate philosopho.

Idq; vidit,cui nulla pars sapientiæ obscura fuit, Socrates. ideoq; non erubuit tunc,cum interposita arundine cruribus suis,cum paruulis filiolis ludens ab Alcibiade risus est.

De Homero poeta.

Homerus quoq; ingenij cœlestis vates nõ aliud sensit,vehemẽtissimis Achillis manibus canoras fides aptando, vt earum militare robur leni pacis studio relaxaret.

Quanta vis eloquentiæ est. CAPVT. IX.

POtentiam vero eloquentiæ & si plurimũ pręualere anim aduertimus,tamen sub proprijs exemplis,quo scilicet vires eius testatiores fiant,recognoscere conuenit.

De valerio.

Regibus exactis plebs discedẽs a patribus, iuxta ripam fluminis Anienis in colle,qui sacer appellatur,armata consedit,eratq; nõ so

lum deformis,sed etiã miserrimus Reip.status, a capite eius cætera parte corporis pestifera diuisa,ac ni Valerij subuenisset eloquentia, spes tanti imperij in ipso pene ortu suo corruisset. Is nanq; populũ noua & insolita libertate temere gaudentẽ, oratione ad meliora, & saniora cõsilia reuocatũ,senatui subiecit,id est vrbẽ vrbi iunxit. Verbis ergo facundis ira,consternatio,arma cesserunt.

De.M.Antonio.

Quę etiã Marianos,Cinnanosq; mucrones ciuilis profundendi sanguinis cupiditate furẽtes inhibuerũt.Missi enĩ a sæuissimis duci bus milites,ad.M.Antoniũ obtruncandũ,sermone eius obstupefacti,districtos iam,& vibratos gladios cruore vacuos uaginis reddiderunt. quibus digressis.P.Antonius (is enĩ solus in ambitu expers Antonianæ facũdiæ steterat) crudele imperiũ truculẽto ministerio peregit. Q̃z disertũ igit̃ eum fuisse putemus, quẽ ne hostiũ quidẽ quisq; occidere sustinuit: q modo vocẽ ei⁹ ad aures suas uoluit admittere?

De Iulio Cæsare.

Diuus quoq; Iulius, q̃ cœlestis numinis, tam etiã humani ingenij perfectissimũ columẽ, vim facundiæ propriæ expressit, dicẽdo in accusatione .C. Dolobellæ, quẽ reũ egit, extorqueri sibi causam optimam.L. Cottæ patrocinio. siquidem maxima tunc eloquẽtia questa est, cuius facta mentione, quoniã domesticum nullum maius adiecerim exemplũ,peregrinandum est.

EXTERNA. De Pisistrato.

Pisistratus dicendo tantũ valuisse traditus est, vt ei Athenienses regium imperiũ oratione capti permitterent, cũ præsertim ex contraria parte amantissimus patriæ Solon niteretur.sed alterius salubriores erant conciones,alterius disertiores.quo euenit, vt alioqui prudentissima ciuitas,libertati seruitutem præferret.

De Pericle.

Pericles autem fœliciſſimis naturæ incrementis, ſub Anaxagora præceptore ſummo ſtudio perpolitus, & inſtructus, liberis Athenarum ceruicibus, iugũ ſeruitutis impoſuit. egit enim illã vrbem, & verſauit arbitrio ſuo. Cumq; aduerſus voluntatẽ populi loqueret̃, iucunda nihilominus, & popularis eius vox erat. Itaq; veteris comœdiæ maledica lingua, quis potentiã uiri pſtringere cupiebat, tamẽ in labris hominis melle dulciorẽ leporẽ fatebat̃ habitare. inq; anis, qui illũ audierant, quaſi aculeos quoſdã relinqui prædicabat.

De quodam ſene.

Fertur quidam cũ admodũ ſenex primæ concioni Periclis adu-leſcentuli intereſſet, idemq; iuuenis Piſiſtratũ decrepitũ iam cõcionantem audiſſet, nõ temperaſſe ſibi quo minus exclamaret caueri illum ciuem oportere, quod Piſiſtrati orationi ſimillima eius foret oratio, nec hominem aut æſtimatio eloquij, aut morũ augurium fefellit. Quid enim inter Piſiſtratũ, & Periclem interfuit? niſi quod ille armatus, hic ſine armis tyrannidem geſſit.

De Hegeſia philoſopho.

Quantũ eloquẽtia valuiſſe Hegeſyam Cyrenaicum philoſophũ arbitamur? qui ſic mala vitæ repreſentabat, vt eorum miſeranda imagine audientiũ pectoribus inſerta, multis voluntariam mortis appetendæ cupiditatẽ ingeneraret. Ideoq; a rege Ptolemæo vlterius hac de re differere prohibitus eſt.

Quantum momentum ſit in pronuntiatione, & apto motu corporis. CAPVT. X.

ELoquentiæ autẽ ornamenta in pronuntiatiõe apta, & conueniẽti motu corporis conſiſtunt. quibus cũ ſe inſtruxerit, tribus modis hoĩes aggredit̃, animos eorũ ipſa inuadẽdo.

horũ alteri aures, alteri oculos ꝑmulcẽdos tradẽdo.

De. C.Gracco.

Sed propositi fide in personis illustribus exhibeatur. C. Graccus eloquentiæ, ꝙ propositi fœlicioris adulescẽs, quoniã flagrãtissimo ingenio cũ optime Rẽp. tueri posset, ꝑturbari impie maluit, quoties apud populũ cõcionatus est, seruũ post se musicæ artis peritũ habuit, qui oculte eburnea fistula ꝓnũciatiõis eius modos formabat, aut nimis remissos excitando, aut plus iusto concitatos reuocãdo. quia ipsum calor, atq; impetus actionis attentum huiusce temperamenti æstimatorem esse non patiebatur.

De.Q.Hortensio.

Q. autẽ Hortensius plurimũ in corporis decoro motu repositũ credens, pene plus studij in eodem laborando, ꝙ in ipsa eloquẽtia affectanda impendit. Itaq; nescires vtrũ cupidius ad audiendũ eũ, an ad spectandũ cõcurreret. Sic verbis oratoris aspectus, & rursus aspectui verba seruiebant. Constat Aesopum, Rosciũq; ludicræ artis peritissimos, illo causas agente, in corona frequẽter astitisse, vt foro petitos gestus, in scenam referrent.

De,M.Cicerone.

Nam.M.Cicero quantũ in vtraq; re, de qua loquimur, momẽti sit, oratione, quã pro Gallo habuit, significauit. M.Callidio accusatori exprobrando, quod præparatũ sibi a reo venenũ testibus, chirographis, quæstionibus probaturũ affirmans, remisso vultu, & languida voce, & soluto genere orationis vsus esset. pariterq; & oratoris vitiũ detexit, & causæ periclitantis argumẽta adiecit. totũ hũc locũ ita claudendo. tu istud.M.Callidi, nisi fingeres, sic ageres.

EXTERNA. De Demosthene.

Consentaneum huic Demosthenis iudiciũ, qui cum interroga-

tet, quidnã esset in dicẽdo efficacissimũ, respõdit, Hypocrisis. Iterũ deinde, & tertio interpellatus idem dixit. pene totum se illi debere confitendo.

De Aeschine.

Recte itaq; Aeschines, cũ propter iudicialem ignominiã relictis Athenis Rhodũ petisset, atq; ibi rogatu ciuitatis suã prius in Ctesiphontẽ, deinde Demosthenis pro eodẽ orationẽ clarissima, & suauissima voce recitasset, admirãtibus cunctis vtriusq; columinis eloquentiã, sed aliquãto magis Demosthenis, quid si inquit, ipsum audissetis? Tantus orator, & modo tã infestus aduersarius sic inimici vi, ardorẽq; dicẽdi suspexit, vt se scriptorũ eius parũ idoneũ lectorẽ esse pdicaret. expertus acerrimũ vigorẽ oculorũ, terribile vultus põdus, accõmodatũ singulis verbis sonũ vocis, efficacissimos corporis motus. Ergo & si operi illius adijci nihil potest, tamẽ in Demosthene magna pars Demosthenis abest, qd legitur potius, q̃ audit.

Qui magni effectus artium sint. CAPVT. XI.

Effectus etiam artium recogniti, possunt aliquid afferre voluptatis, protinusq;, & q̃ vtiliter excogitatę sunt, patebũt, & memoratu dignæ res lucido in loco reponentur, & labor in his edendis suo fructu non carebit.

De Sulpitio Gallo

Sulpitij Galli maximũ in omni genere literarũ recipiẽdo studiũ plurimũ Reip. profuit. Nam cũ L. Pauli, bellũ aduersum regem Persen gerẽtis, legatus esset, ac serena nocte subito luna defecisset, eoq; veluti diro quodam monstro perterritus exercitus noster manus cũ hoste conferendi fiduciã amisisset, de cœli ratione, & syderũ natura peritissime disputando, alacrem eum in aciem misit. Itaq; illi inclytæ Paulianæ victoriæ, liberales artes Galli additũ dederunt. quia nisi ille metum nostrorũ militũ uicisset, imperator Romanus

vincere hostes nõ potuisset. Spurinæ quoq; in consectandis deorũ monitis efficacior scientia apparuit, q̃ vrbs Romana voluit. Prædixerat C. Cæsari, vt proximos. xxx. dies quasi fatales caueret, quorum vltimus erat Idus Martiæ. Et cũ forte mane vterq; in domum Caluini Domitij ad officiũ cõuenisset, Cæsar Spurinæ, ecquid scis Idus Martias iam venisse? & is, ecquid scis illas nondũ præterijsse? Abiecerat alteri timorem tanquã exacto tempore suspecto, alter ne extremã quidẽ eius partẽ periculo vacuã esse arbitratus est. Vtinã aruspicẽ potius auguriũ, q̃ patriæ parentẽ securitas fefellisset.

EXTERNA. De Pericle.

Sed vt alienigena scrutemur, cũ obscurato repẽte sole inusitatis perfusæ tenebris Athenæ solicitudine agerent, interitũ sibi cœlesti denuntiatione portendi credentes, Pericles processit in mediũ, & quæ a pceptore suo Anaxagora ptinentia ad Solis & lunę cursum acceperat, differuit. nec vlterius trepidare ciues suos vacuo metu passus est.

De Alexandro rege.

Quantũ porro dignitatis a rege Alexãdro tributũ arti existimamus? qui se & pingi ab vno Apelle, & fingi a Lysippo tantũmodo voluit.

De Vulcano Alcamenis.

Tenet visentes Athenas Vulcanus Alcamenis manibus fabricatus. Præter cætera enim perfectissimæ artis in ea percurrentia iudicia, etiã illud mirantur, q; stat dissimulatæ claudicationis sub veste leuiter vestigiũ repræsentans, vt non tanq̃ exprobratũ vitium, ita tanquã certam, propriamq; dei notam decore significans.

De Venere Praxitelis.

Cuius coniugem Praxiteles in marmore quasi spirantẽ in tẽplo Cnidiorũ collocauit, propter pulchritudinẽ operis a libidinoso cuiusdam cõplexu parum tutam. quo excusabilior est error equi, qui

visa pictura equæ, hinnitũ edere coactus est, & canũ latratus aspe-
ctu picti canis incitatus, taurusq; ad amorẽ, & cõcubitũ æneæ vac
cæ Syracusis nimiæ similitudinis irritamento cõpulsus. Quid eni
vacua rationis animantia arte decepta miremur? cũ hominis sacri
legam cupiditatẽ muti lapidis lineamentis excitatã videamus?

Quædam nulla arte effici posse. CAPVT. XII.

CAeterũ natura quẽadmodum sæpenumero æmulam vi
rium suarũ artem esse patiĩ, ita aliquãdo irritã fesso labore
dimittit, q̃d summi artificis Euphranoris manꝰ senserũt.
Nam cum Athenis. xij. deos pingeret, Neptuni imaginem, q̃ pote
rat excellentissimis maiestatis coloribus cõplexus est, perinde ac Io
uis aliquanto augustiorem representaturus. Sed omni impetu co-
gitationis in superiori opere assumpto, posteriores eius conatus as
surgere, quo tenebant, nequiuerunt.

De Timante pictore.

Quid ille alter æque nobilis pictor luctuosum immolatæ Iphi-
geniæ sacrificiũ referens, cum Calchantẽ tristem, mœstũ Vlyssem,
clamantem Aiacem, lamentantẽ Menelaum circa aram statuisset,
caput Agamẽnonis inuoluendo, nonne summi mœroris acerbi-
tatem arte exprimi non posse confessus est? Itaq; pictura eius aru-
spicis, & amici, & fratris, & lachrymis madet, patris fletũ spectan-
tis affectu existimandum reliquit.

De alio pictore.

Atq; vt eiusdem studij adijciam exemplũ, præcipuæ artis pictor
equum ab exercitatione venientem, modo non viuum labore in-
dustriæ suæ comprehenderat. Cuius naribus spumas adijcere cu-
piens, tantus artifex in tam paruula materia multum, ac diu frustra
tenebatur. Indignatione deinde accensus, spongiam omnibus im

butam coloribus forte iuxta se positam apprehẽdit, & eam veluti corrupturus opus suum tabulæ illisit. quã fortuna ad ipsas e qui nares directam desyderium pictoris coegit explere. Itaq; quod ars adumbrare non valuit, casus imitatus est.

Suæ quenq; artis optimum & autorem esse, & disputatorem. CAPVT. XIIII.

SVæ autem vnumquenq;, & autorem, & disputatorẽ optimum esse ne dubitemus, paucis exemplis admoneamus.

De Quinto Scæuola.

Q. Sceuola clarissimus legum vates, & certissimus, quotiescũq; de iure prætorio consulebatur, ad Furiũ & Casselliũ, quia huic sciẽtiæ dediti erant, consultores reijciebat. Quo quidẽ facto moderationem suam magis cõmendabat, q̃ autoritatẽ minuebat. ab his negotium aptius explicari posse confitendo, qui quotidiano eius vsu callebant. Sapientissimi igitur artis suæ professores sunt, a quibus & propria studia verecunde, & aliena callide æstimantur.

De Platone philosopho.

Platonis q̃q; eruditissimũ pectus hęc cogitatio attigit, qui cõductores sacræ arę domũ, & formã ei⁹ secũ sermonẽ cõferre conatos, ad Euclidẽ Geometrẽ ire iussit. sciẽtiæ eius cedẽs imo professioni.

De Atheniensibus, & de Philone.

Gloriantur Athenę armamentario suo, nec sine causa. est enim illud opus & impensa, & elegantia visendum, cuius architectum Philonem ita facunde rationem institutionis suæ in theatro reddidisse constat, vt disertissimus populus non minorem laudem eloquentiæ eius, q̃ arti tribueret.

De quodam artifice.

Mirifice & ille artifex, qui in opere suo moneri se a sutore de cre

pida,& ansulis passus,de crure etiam disputare incipientem, supra plantam ascendere vetuit.

De Senectute. CAPVT. XIIII,

SEnectus quoque ad vltimum sui finẽ prouecta, in hoc eodem opere, inter exempla industriæ, in aliquot claris uiris conspe cta est. se paratim tamẽ, & proprium titulum habeat. ne, cui deorum immortalium præcipua indulgentia affuit, & nostra ornata mentio defuisse existimetur. & simul spe diuturnioris vitæ, quasi adminicula quædam dentur, quibus insistens, alacriorem se respectu vetustæ fœlicitatis facere possit, tranquillitatẽque seculi nostri, qua nulla vnquam beatior fuit, subinde fiducia cõfirmet, salutaris pricipis incolumitatẽ, ad lõgissimos humanę cõditionis terminos prorogando. De.M.Valerio Coruino.

M.Valerius Coruinus centesimum annum compleuit, cuius inter primum & sextum consulatũ quadraginta sex anni intercesserunt, suffecitque integris viribus corporis non solum speciosissimis Reipub.ministerijs, sed etiam exactissimæ agrorum suorũ culturę, & ciuis, & patrisfamiliæ optabile exemplum.

De Metello.

Huius vitæ spaciũ æquauit Metellus, quartoque anno post consularia imperia senex admodũ Pont.Max.creatus, tutelam cerimoniarum per duos & viginti annos, neque ore in votis nuncupãdis hæsitante, neque in sacrificijs faciendis tremula manu gessit.

De Quinto Fabio Maximo.

Quintus autem Fabius Max. duobus & sexaginta annis auguratus sacerdotiũ sustinuit, robusta iam ætate id adeptus, quæ vtraque tẽpora si in vnum conferantur facile seculi modum expleuerint.

De Marco Perpenna.

Iam de Marco Perpenna quid loquar? qui omnibus, quos in senatu rogauerat, superstes fuit, septemq; tantũmodo, quos Censor collega Lucij Philippi legerat e patribus. C. reliquos vidit, toto ordine amplissimo diuturnior.

De Appio.

Appij vero æuũ clade metitur, quia infinitũ numerũ annorũ orbatus luminibus exegit, nisi quatuor filios, quinq; filias, plurimas clientelas, rẽ deniq; publicã hoc casu grauatꝰ fortissime rexisset. Quin etiã fessus iã viuẽdo, lectica se in curiã deferri iussit, vt cũ Pyrrho deformẽ pacẽ fieri prohiberet. Hunc cæcũ aliquis nominet, a quo patria, quod honestũ erat, per se parũ cernẽs, coacta est prouidere.

De Liuia Rutilij, De Terẽtia Ciceronis, & Clodia filia Auli.

Muliebris etiam vitæ spacium non minus longũ in cõpluribus apparuit, quarũ aliquas strictim retulisse me satis erit. Nam & Liuia Rutilij septimum & nonagesimũ, & Terẽtia Ciceronis tertium & centesimum, & Clodia Auli filia quindecim filijs ante enixis, quintumdecimum & centesimum expleuit annum.

De Masinissa rege Numidiæ

Iungam his duos reges, quorũ diuturnitas Reip. nostræ fuit vtilissima. Siciliæ rector Hiero ad nonagesimũ annum peruenit. Masinissa rex Numidiæ hunc modũ excessit, regni spaciũ sexaginta annis emensus, & ante omnes homines robore senectæ admirabilis. Cõstat eũ, quẽadmodũ Cicero refert libro quẽ de senectute scripsit, nullo vnquã imbri, nullo frigore, vt caput suũ ueste tegeret, adduci potuisse. Eundẽ ferunt aliquot horis in eodẽ vestigio perstare solitũ, non ante moto pede, ꝗ̃ consimili labore iuuenes fatigasset, ac si quid agi a sedẽte oporteret, toto die sæpenumero nullam in partem cõuerso corpore in solio durasse. Ille vero etiã exercitus equo insidens, noctem diei plerunq; iungendo duxit, nihilq; omino ex

his operibus, quæ adulescẽs sustinere assueuerat, quo min⁹ senectu te ageret, omisit. Veneris etiã vsu ita semper viguit, vt post sextũ & octogesimũ annum filiũ generaret, cui Methymato nomẽ fuit. terram quoq;, quam vastam & desertam acceperat, perpetuo culturæ studio frugiferam reliquit.

De Gorgia Leontino philosopho.

Gorgias etiã Leontinus Isocratis, & cõpluriũ magni ingenij virorũ præceptor, sua sentẽtia fœlicissimus. Nã cũ centesimũ & septimũ ageret annũ, interrogatus quapropter tandiu vellet in vita remanere, quia nihil inquit habeo, q̃ senectutẽ meã accusem. Quid isto tractu ætatis aut longius, aut beatius? Iam alterũ seculũ ingressus, neq; in hoc querelam vllã inuenit, neq; in illo reliquit.

De Xenophilo Chalcidensi Pythagorico.

Biennio minor Xenophilus Chalcidẽsis Pythagoricus, sed fœlicitate non inferior. Siquidem (vt ait Aristoxenus musicus) omnis humani incõmodi expers, in summo perfectissimæ splendore doctrine extinctus est

De Arganthonio Gaditano.

Arganthonius autẽ Gaditanus tandiu regnauit, q̃ diu etiã ad satietatẽ vixisse abunde foret. Octoginta enim annis patriã suã rexit cũ ad imperiũ sexaginta annos natus accessisset. cuius rei certi sunt autores. Asinius etiã Pollio nõ minima pars Ro. stili, in tertio historiarũ suarũ libro, centũ illũ & triginta annos expleuisse cõmemorat. & ipse numerosæ viuacitatis haud paruũ exemplum.

De Aethiopibus & Indis.

Huius regis consumationẽ annoꝝ minus admirabilem faciunt Aethiopes, quos Herodotus scribit centesimũ & trigesimum annũ transgredi. & Indi, de quibus Ctesias quidem tradit.

De Epimenide Cnosio.

Et Epimenides Cnosius, quē Theopompus dicit septē & quinquaginta & centum annos vixisse.

De quibusdam Epiorum.

Hellanicus vero ait quosdā ex gēte Epiorum, quæ est pars Aetoliæ, ducentos explere annos, eiq; subscribit Damiates, hoc amplius firmans, Litoriū quendam ex his maximarū virium, staturæq; præcipuæ trecentesimū annum cumulasse.

De Dandone quodam.

Alexander vero in eo uolumine, quod de Illyrico tractu composuit, affirmat Dandonē quendam ad quingentesimū vsq; annum nulla ex parte senescentem processisse. Sed multo liberalius Xenophon, cuius περὶ γήρως legitur. Is enim latinorū regem octingentis vitæ annis donauit. at ne pater eius parum benigne acceptus videretur, ei quoq; sexcentos assignauit annos.

De Cupiditate gloriæ. CAPVT. XV.

GLoria vero vnde oriat̄, aut cuius sit habitus, aut qua ratiōe debeat comparari, & an melius a virtute velut nō necessaria negligatur, viderint ij, quorū in cōtemplandis huiusmodi rebus cura teritur, quibusq; etiā quæ prudēter animaduerterunt, facunde contigit eloqui. Ego in hoc opere factis autores, & autoribus facta sua redderem, cōtentus, quanta cupiditas eius esse soleat, proprijs exemplis demonstrare conabor.

De superiore Africano.

Superior Africanus Ennij poetæ effigiem in monimentis Corneliæ gentis collocari voluit, q̄ ingenio eius opera sua illustrata iudicaret, nō quidē ignarus q̄ diu Romanū imperiū floreret, & Africa Italiæ pedibus esset subiecta, totiusq; terrarum orbis summū culmen arx capitolina possideret, eorū extingui memoriā nō posse, si

tantum illis literarum quoq; lumen accessisset magni æstimás, vi[t] Homerico, q̄ rudi, atq; impolito præconio dignior.

De Decimo Bruto.

Similiter honoratus animus erga poetá Accium Decimi Bruti suis temporibus clari ducis extitit, cui⁹ familiari cultu, & prompta laudatione delectatus, eius versibus templorū aditus, quæ ex manubijs consecrauerat, adornauit.

De Pompeio Magno.

Ne Pompeius quidem Magnus ab hoc affectu gloriæ auersus, qui Theophanem Mitylenęum scriptoré rerum suarū in concione militū ciuitate donauit, beneficiū per se amplum accurata etiam & testata oratione prosecutus. Quo effectum est, vt ne quis dubitaret quin referret potius gratiam q̄ inchoaret.

De Lucio Sylla.

Lucius auté Sylla, & si ad neminé scriptoré animū direxit, tñ Iugurtha a Boccho rege ad Mariū pducto, totá sibi laudé cupide asseruit, vt annulo, quo signatorio vtebať, sculptá illá traditioné haberet, & quátus posteaǂ ne minimū quidé gloriæ vestigiū contépsit.

De Scipione, & quodam equite.

Atq; vt imperatoribus gloriosum militis spiritū subnectam, Scipioné, dona militaria ijs, qui strenuá operá ediderát, diuidenté .T. Labienus. vt forti equiti aureas armillas tribueret, admonuit. eoq; se negante id facturū, ne castrensis honos in eo, qui pauloante seruisset, violaretur, ipse ex præda Gallica aurū equiti largitus est. nec tacite id Scipio tulit. Nam equiti habebis inquit, donum viri diuitis, quod ubi ille accepit, proiecto ante pedes Labieni auro, vultum demisit. Idem vt audiuit Scipioné dicenté, Imperator te argenteis armillis donat, alacer gaudio abijt. Nulla est ergo tanta humilitas,

quæ dulcedine gloriæ non tangatur. Illa vero & a claris viris interdum ex humillimis rebus petita est.

De Quinto Fabio.

Nã quid sibi voluit Caius Fabius nobilissimus ciuis? Qui cũ in æde salutis, quã C. Iunius Bubulc⁹ dedicauerat, parietes pinxisset, nomẽ his suũ inscripsit. Id enim demũ ornamẽti familiæ cõsulatibus, & sacerdotijs, & triũphis celeberrimæ deerat. Cæterũ sordido studio deditũ ingeniũ, qualencunq; illũ laborẽ suũ, silẽtio obliterari noluit, videlicet Phidiæ secutus exemplũ, qui clypeo Mineruæ effigiẽ suã inclusit, qua conuulsa tota operis colligatio solueretur.

EXTERNA. De Themistocle.

Sed melius aliquãto, si imitatione aliena capiebatur, Themistoclis ardorem esset æmulatus, quẽ ferunt stimulis virtutum agitatũ, & ob id noctes inquietas exigentem, quærentibus quid ita eo tempore in publico versaretur, respõdisse, quia me trophæa Miltiadis de somno excitant. Marathon nimirũ animũ eius, & Arthemisiũ, & Salamis naualis gloriæ fertilia nomina illustrãda tacitis facibus incitabant. Idem theatrũ petens, cum interrogaretur cuius vox auditu illi futura esset gratissima, dixit, eius a quo artes meæ optime canerentur. dulcedini gloriæ pene adiecit gloriam.

De Alexandro rege.

Nã Alexãdri pectus insatiabile laudis, qui Anaxarcho comiti suo ex autoritate Democriti pceptoris, innumerabiles mũdos esse referẽti. Heu me (inqt) miserũ, q nec vno quidẽ adhuc sum potitus. angusta homini possessio gloriæ fuit, q̃ deoꝝ oĩm domicilio sufficit.

De Aristotele philosopho

Regis, & iuuenis, flagrantissimæ cupiditati similem Aristotelis in capessenda laude sitim subnectam. Is nanq; Theodecti disci

pulo oratoriç artis libros,quos ederet,donauerat.molesteq; postea ferens titulum eorũ sic alij cessisse,proprio volumine quibusdã rebus insistens, planius sibi de his in Theodectis libris dictũ esse adiecit.Nisi me tantæ & late patentis scientiæ verecundia teneret, dicerem dignũ philosophum,cuius stabiliendi mores, altioris animi philosopho traderent Cæterũ gloria ne ab ijs quidẽ,qui contemptum eius introducere conantur, negligit. quoniã quidẽ ipsis voluminibus nomina sua diligẽter adijciunt,vt quod professione eleuant,vsurpatione memoriæ consequant.Sed qualiscunq; horum dissimulatio,proposito illorũ longe tolerabilior est. qui dũ æternã memoriã assequerent,etiã sceleribus innotescere non dubitauerũt. quorũ e numero nescio an in primis Pausanias debet referri. Nam cũ Hermoclem percunctatus esset,quonã modo subito clarus posset euadere, atq; is respõdisset, si illustrẽ virum aliquem occidisset, futurũ vt gloria eius ad ipsum redundaret, continuo Philippũ interemit, & quidẽ quod petierat, assecutus est.tam enim se patricidio,q; Philippus virtute notum reddidit.

De quodã qui ꝓpter gloriã incẽdere voluit templũ Dianç.

Illa vero gloriæ cupiditas sacrilega.Inuentus est enĩ qui Dianæ Ephesiæ templũ incẽdere vellet,ut opere pulcherrimo cõsumpto, nomen eius per totũ terrarũ orbẽ diffunderet. Quem quidẽ mẽtis furorẽ eculeo impositus detexit. Ac bene consuluerant Ephesij decreto memoriã teterrimi hominis abolendo, nisi Theopompi magnæ facundiæ ingeniũ,in historijs eum suis comprehendisset.

Quæ cuiq; magnifica cõtigerunt. CAPVT. XVI.

Candidis autem animis uoluptatẽ præbuerunt in conspicuo posita,quæ cuiq; magnifica merito contigerũt.quia æque præmiorum virtutis, atq; honorũ contemplatio

iudicanda est, ipsa natura nobis alacritatē subministrante, cum honorem industriæ appeti, & exolui gratiæ videmus. Verū & si mēs hoc loco protinus ad angustam domū, beneficentissimū & honoratissimū templum omni impetu fertur, melius cohibebitur. quoniam cui ascensus in cœlum patet, q̄uis maxima, tamē debito minora sunt, quæ in terris tribuuntur.

De superiore Africano.

Superiori Africano consulatus citerior legitimo tempore datus est, quod fieri oportere, exercitus senatū literis admonuit. Ita nescias utrum illi plus decoris patrū conscriptorū autoritas, an militum consiliū adiecerit. Toga enim Scipionē ducē aduersus Pœnos creauit, arma poposcerunt. cui quæ in vita præcipua assignata sunt, & longū est referre. quia multa, & non necessariū, quia maiore ex parte iam relata sunt. Itaq;, quod hodie quoq; eximiū eius memoria capit, adijciam. Imaginē in cella Iouis Opti. Max. positā habet, quæ quotiescunq; munus aliquod Corneliæ gentis celebrandum est, inde petitur. vniq; illi instar atrij capitoliū est. Tam hercle, q̄ curia, superioris Catonis effigies, ad eius generis officia expromitur. gratū ordinē, qui vtilissimū Reipu. senatorē, tantū nō semper secū habitare voluit. omnib9 numeris virtutis diuitē, magisq; suo merito, q̄ fortunę beneficio magnū, cuius prius consilio, q̄ Scipionis imperio est deleta Carthago.

De Scipione Nasica.

Verum specimen honoris a Scipione quoq; Nasica oborit. Eius nanq; manibus, & penatibus nondum quæstoris, Senatus Pythij Apollinis monitu, Pessinūte accersitā deam excipi voluit, quia eodem oraculo præceptū erat, vt hæc mysteria matris deū, a sanctissimo viro præstarent. explica totos fastos, constitue omnes currus

triumphales, nihil tamẽ in eorũ principatu speciosius reperies.

De Scipione Aemiliano.

Tradunt subinde nobis ornamẽta sua Scipiones cõmemorãda. Aemilianũ enĩ populus ex candidato aedilitatis, Consulẽ fecit. eũ-dẽq;, cũ quaestorijs comitijs suffragator. Q. Fabij. M. fratris filij, in campũ descẽdisset. Cõsulem iterũ reduxit. Eidẽ senatus bis sine sorte prius Africã, deinde Hispaniã dedit. Atq; haec neq; ciui cupido, neq; senatori ambitioso, quemadmodũ non solũ vitae eius seuerissimus cursus, sed etiã mors clandestinis illata insidijs declarauit.

De. M. Valerio.

Marcũ quoq; Valeriũ duabus rebus insignibus dij pariter, atq; ciues speciosum reddiderunt. Illi cũ quodã Gallo cõminus pugnãti coruum pugnatorẽ subijcientes, ij tertiũ & vigesimũ annum ingresso, consulatũ largiti, quorũ alterũ decus vetustae originis optimi hois gens Coruina amplexa cognomẽ vsurpat, alterũ summo subiungit ornamẽto, tã celeritate, q̃ principio cõsulatus gloriãdo.

De. Q. Scaeuola.

At ne Quinti quidẽ Scaeuolae, quem Lucius Crassus in cõsulatu collegã habuit, gloria parũ illustris. qui Asiã tam sancte, & tã fortiter obtinuit, vt senatus deinceps in eã prouinciã ituris magistratibus, exemplũ, atq; formã officij Scaeuolã decreto suo proponeret.

De Caio Mario.

Inhaerent illi voci posterioris Africani, septẽ. C. Marij cõsulatus, ac duo amplissimi triumphi. ad rogũ enim vsq; gaudio exultauit. Qui cũ apud Numantiã sub eo duce stipẽdia equestria mereretur, & forte inter coenam quidã Scipionẽ interrogasset, siquid illi accidisset, quẽ nam Resp. aeque magnũ habitura esset imperatorẽ, respiciens se supra ipsum cubantẽ, vel hũc dixit. Quo augurio perfectis-

ſima virtus, maximã orienté virtuté viderit ne certius, an efficaci⸗us accideret, perpendi vix poteſt. Illa nimirũ cœna militaris, ſpecio ſiſſimas tãta in vrbe Mario futuras cœnas ominata eſt. Poſtq̃ Cim bros ab eo deletos initio noctis nuntius puenit, nemo fuit, qui nõ illi tanq̃ dijs immortalibus, apud ſacra menſæ ſuæ libauerit.

De Cn. Pompeio.

Iam quæ in Cn. Pompeiũ & ampla, & noua geſta ſunt. hinc aſ⸗ſenſione fauoris, illinc fremitu inuidiæ, literarum monimétis ob⸗ſtrepitur. Eques Romanus, proconſul in Hiſpania aduerſus Serto⸗rium pari imperio cũ pio Metello principe ciuitatis miſſus eſt. non dum illum honoré auſpicatus bis triumphauit. Initia magiſtratuũ a ſummo imperio cœpit. tertiũ cõſulatũ decreto ſenatus ſolus geſ⸗ſit. De Mithridate, & Tigrane, de multis prætęrea regibus, & genti bus, plurimisq; ciuitatibus, & prædonibus vnũ duxit triumphũ.

De. Q. Catulo.

Quintum etiam Catulũ Populus Romanus voce ſua tantũ nõ ad ſydera vſq; euexit. Nam cũ ab eo pro roſtris interrogaretur ſi in vno Põpeio Magno omnia reponere perſeueraſſet, abſumpto illo ſubiti caſus incurſu, in quo ſpem eſſet habiturus, ſummo cõſenſu acclamauit, in te. vim honorati iudicij admirabilem. ſiquidem ma gno Pompeio cum omnibus ornamentis, quæ retuli, duarũ ſylla⸗barum ſpatio incluſum Catulum æquauit.

De M. Catone.

Poteſt &. M. Catonis e Cypro cum regia pecunia reuertentis ap⸗pulſus ad ripam Tyberis, memorabilis videri, cui naue egredienti Conſules, & cęteri magiſtratus, & vniuerſus. S.P.Q.R. officij gra tia præſto fuit. non q̃ magnum pondus auri, & argenti, ſed q̃. M. Catoné claſſis illa incolumem aduexerat, lætatus.

De Lutio Marco.

Sed nescio an præcipuũ sit.L. Marci inusitati decoris exemplũ. Quẽ equitẽ Romanũ duo exercitus.P.&.Cn.Scipionũ interitu, victoriaq; Annibalis lacerati, ducẽ legerunt. quo tẽpore salus eorũ in vltimas angustias deducta, nullũ ambitionis locũ relinquebat.

De Sulpitia.

Merito cõmemorationi virorũ Sulpitia Seruij Paterculi filia.Q. Fuluij Flacci vxor adijcitur. quæ cũ senatus libris Sibyllinis per decemuiros inspectis censuisset, vt Veneris Verticordię simulacrum consecraretur, quo facilius virginũ, mulierũq; mens a libidine ad pudicitiã cõuerteretur, & ex omnibus matronis centũ, ex centum autẽ decem sorte ductæ, de sanctissima fœmina iudiciũ facerent, cunctis castitate prælata est.

EXTERNA. De Pythagora.

Cæterũ quia sine vlla diminutione Romanæ maiestatis externa quoq; insignia respici possunt, ad ea transgrediamur. Pythagoræ tanta veneratio ab auditoribus tributa est, vt quæ ab eo acceperant, in disputationẽ deducere nefas existimarent. quinetiã interpellati ad reddendã causam, hoc solum respondebant, αὐτὸς ἔφη. Magnus honos, sed schola tenuis illa vrbium suffragijs tributa.

De eodem Pythagora.

Enixo Crotoniatæ studio ab eo petierunt, vt senatũ ipsorũ, qui mille hominũ numero cõstabat, cõsilijs suis vti paterẽ, opulẽtissimaq; ciuitas tam frequẽter ueneratũ post mortem, domum eius Cereris sacrarium fecerunt. quamq; illa vrbs viguit, & dea in hominis memoria, & homo in deæ religione cultus est.

De Gorgia Leontino.

Gorgiæ vero Leontino studijs literarũ ætatis suæ cunctos præ

ſtanti,adeo vt primus in conuentu poſcere,quá de re quiſq; audire vellet,auſus ſit,vniuerſa Græcia in téplo Delphici Apollinis ſtatuã ſolido ex auro poſuit,cũ cæterorũ ad id tépus auratas collocaſſet.

De Amphiarao.

Eadé gens ſummo cõſenſu ad Amphiaraũ decorãdũ incubuit, locũ in quo humatus eſt, in formã conditionéq; tépli redigendo. Atq; inde oracula capi inſtituẽdo,eius cineres idé honoris poſſidét, quod Pythicæ Cortinæ, quod Aheno Dodone,quod Hammonis fronti datur.

De Pherenice.

Pherenices quoq; non vulgaris honos, cui ſoli omniũ fœminarum gymnico ſpectaculo intereſſe permiſſum eſt. cũ ad Olympia filium Euclea certamen ingreſſum adduxiſſet, Olympionica patre genita, fratribus eandé palmã aſſecutis latera eius cingentibus.

VALERII MAXIMI LIBER NONVS.

De Luxuria. CAPVT. I

Blandum etiam malum luxuria, quã accuſare aliquanto facilius eſt, q̃ vitare, operi noſtro inſeratur. non quidem vt ullum honorem recipiat,ſed vt ſeipſam recognoſcens ad pœnitétiam impelli poſſit. iungatur illi libido. quoniam ex eiſdé vitiorũ principijs oritur, neq; aut a reprehẽſione, aut ab emendatione ſeparentur gemino mentis errore connexæ.

De .C. Sergio Orata.

Caius Sergius Orata penſilia balnea primus facere inſtituit, quę impenſa leuibus initijs cœpta,ad ſuſpenſa calidæ aquæ tantũ non æquora penetrauit. Idem videlicet ne gulam Neptuni arbitrio ſubiectam haberet, peculiaria ſibi maria excogitauit, æſtuarijs interci-

piendo fluctus, pisciũq; diuersos greges separatis molibus includẽdo, vt nulla tam sæua tẽpestas incideret, qua non oneratæ mensæ varietate pisciculorũ abundarent. Aedificijs etiã spatiosis, & excelsis, deserta ad tempus ora Lucrini lacus pressit, quo recentiore vsu conchyliorũ frueretur. vbi, dum se publicæ aquæ cupidius immergit, Considij Publicani iudiciũ nactus est. in quo Lucius Crassus aduersus illum causam agens, errare amicũ suũ Considiũ dixit, q putaret Oratam remotũ a lacu cariturũ ostreis, nanq; ea, si inde petere nõ licuisset, in regulis reperturum. Huic nimirũ magis Aesopus tragœdus in adoptionẽ dare filiũ suum, q̃ bonorũ suoꝶ hæredem relinquere debuit, nõ solum perditæ, sed etiã furiosæ luxuriæ iuuenem. quẽ cõstat cantu cõmendabiles auiculas immanibus emptas pretijs, in cœna pro ficedulis ponere, acetoq; liquatos magnæ summæ vniones potionibus aspergere solitũ, amplissimũ patrimoniũ tanquã amarã aliquã sarcinam q̃ celerrime abijcere cupientẽ. quorũ alterius senis, alterius adulescentis sectam secuti, longius manũ porrexerunt. Neq; enim vllum finitur vitium ibi, vbi oritur. Inde ab Oceani litoribus attracti pisces, inde infusæ culinis arcæ, censibusq; edendi atq; bibendi voluptas reperta est.

De mulieribus Romanis.

Vrbi autẽ nostræ secundi belli Punici finis, & Philippus rex Macedoniæ deuictus, licentioris vitæ fiduciã dedit. quo tẽpore matronæ Brutoꝶ domũ ausę sunt obsidere, qui abrogationi legis Appiæ intercedere parati erant, quam fœminæ tolli cupiebãt. quia his nec veste varij coloris vti, nec auri plus semiuncia habere, nec iuncto vehiculo propius vrbẽ mille passibus nisi sacrificij gratia vehi permittebat. Et quidẽ obtinuerunt, vt ius per cõtinuos viginti annos seruatũ aboleretur. Nec enĩ prouiderũt seculi illius viri, ad quẽ cul-

tum tenderent insoliti cœtus, pertinax studiũ, aut quo se vsq; effu- sura esset legũ victrix audacia. Quod si animos muliebris appara- tus intueri potuissent, quibus quotidie aliquid nouitatis sumptuo- sius adiectum est, in ipso introitu ruenti luxuriæ obstitissent. Sed quid ego de fœminis vlterius loquor? quas & imbecillitas mentis, & grauiorũ operũ negata affectatio, omne studiũ ad curiosiorẽ sui cultum hortatur conferre. cum temporũ superiorũ & nominis, & animi excellentes viros, in hoc priscæ cõtinentiæ ignotũ diuerti- culum prolapsos videam, idq; iurgio ipsorum pateat.

De Cn. Domitio, & L. Crasso.

Cneus Domitius Lucio Crasso collegæ suo altercatione orta ob- iecit, q columnas hymettias in porticu domus haberet. quẽ cũ cõ- tinuo Crassus quãti ipse domũ suam æstimaret, interrogaret, atq; vt respõdit sexagies sextertio, quo ergo eã inquit minoris fore æsti mas, si decem arbusculas inde succidero? ipse tricies sestertio inquit Domitius. Tunc Crassus, vter igit̃ luxuriosior est, ego ne qui decẽ columnas. C. millibus numũ emi? an tu qui decẽ arbuscularũ vm- brã tricies sestertiũ summa cõpensas? Sermonẽ oblitũ Pyrrhi, im- memorẽ Annibalis, iãq; transmarinoꝝ stipendiorũ abũdantia osci tantẽ, & quãto tñ insequentiũ seculoꝝ ædificijs & memoribus au gustiorẽ ritũ introduxerũt. Atq; inchoatã a se lauticiã posteris relin quere, q̃ a maioribus acceptã continentiã retinere maluerunt.

De Metello Pio.

Quid eni sibi voluit princeps suorũ temporũ Metellus Pius tũc, cũ in Hispania aduentus suos ab hospitibus aris, & thure excipi pa- tiebatur? cum Attalicis aulæis cõtectos parietes læto animo intue- batur? cum immanibus epulis apparatissimos interponi ludos si- nebat? cũ palmata veste cõuiuia celebrabat? demissasq; lacunatibꝰ

aureas coronas velut cœlesti capite recipiebat? Et vbi ista? non in Græcia, neq; in Asia, quarum luxuria seueritas ipsa corrumpi poterat. Sed in horrida, & bellicosa prouincia, cũ præsertim acerrimus hostis Sertorius Romanorum exercituũ oculos Lusitanis telis perstringeret. adeo patris illi sui Numidica castra exciderant. Patet igitur q; celeri transitu luxuria affluxerit. Nam cuius adulescentia priscos mores vidit, senectus nouos orsa est.

De Curionibus.

Consimilis mutatio in domo Curionũ extitit. Siquidem forum nostrum, & patris grauissimũ superciliũ, & filij sexcenties sestertiũ æris alieni aspexit contractum famosa iniuria nobiliũ iuuenũ. Itaq; eodem tempore, & in ijsdem penatibus diuersa secula habitarunt, frugalissimum alterum, alterum nequissimum.

De Publio Clodio.

Publij autẽ Clodij iudiciũ quanta luxuria, & libidine abũdauit? In quo vt euidenter incęsti crimine nocens reus absolueret, noctes matronarũ, & adulescentiũ nobiliũ magna summa emptæ merce dis loco iudicibus erogatæ sunt. Quo in flagitio tam tetro, tamq; multiplici nescias primũ quẽ detestere, an qui istud corruptelæ genus excogitauit? an qui pudicitiã sequestrẽ periurij fieri passi sunt? an qui religionem stupro permutarunt?

De Gemello Tribunitio.

Aeq; flagitiosum illud conuiuium, quod Gemellus Tribunitius viator ingenui sanguinis, sed officij intra seruilem habitum deformis, Metello & Scipioni consulibus, ac tribunis plebis, magno cũ rubore ciuitatis cõparauit. Lupanari enim domi suæ instituto, Mutiam & Fuluiam tum a patre, tum a viro vtranq; inclytam, & nobilem puerũ Saturninum in eo prostituit. probrosa sapientiæ cor-

pora ludibrio temulentæ libidinis futura. epulas Cōsulibus & Tribunis non celebrandas, ſed vindicandas.

De Catilina.

Verū præcipue Catilinæ libido ſcelesta. Nam veſano amore Aureliæ Oreſtillę corruptus, cū vnum impedimentū videret, quo minus nuptijs inter ſe iungerent, filiū ſuū, quē & ſolum, & ætate iam puberem habebat, veneno ſuſtulit, protinusq; ex rogo eius maritalem facem accendit, ac nouæ maritæ orbitatē ſuam loco muneris erogauit. Eodem deinde animo ciuē, quo patrem egerat, filij pariter manibus, & nefarie attentatæ patriæ pœnas dedit,

De Annibale.

At Campana luxuria perq; vtilis ciuitati noſtræ fuit. Inuictum enim armis Annibalem illecebris ſuis cōplexa, vincēdū Romano militi tribuit. Illa vigilantiſſimū ducē, illa exercitū acerrimū dapibus largis, abundāti vino, vnguentorū fragrantia, Veneris vſu laſciuiore ad ſomnū, & delitias euocauit, ac tum demū fracta & contuſa Punica feritas eſt, cū Seplaſia ei, & Albana, caſtra eſſe cœperūt Quid ergo his vitijs fœdius? Quid etiā damnoſius? quibus virtus atteritur, victoriæ langueſcunt, ſopita gloria in infamiā conuertiť, animiq; pariter & corporis vires expugnantur. adeo vt neſcias ab hoſtibus ne, an ab illis capi pernicioſius habendum ſit

De Volſinienſibus.

Quæ etiā Volſinienſiū vrbem grauibus, & erubeſcendis cladibus implicarūt. Erat opulēta. erat moribus, & legibus ornata. Etrurię caput habebatur. ſed poſtq; luxuria prolapſa eſt, in profundum iniuriarū, & turpitudinis decidit, vt ſeruorū ſe inſolentiſſimæ dominationi ſubijceret. qui primū admodū pauci ſenatoriū ordinē intrare auſi, & mox vniuerſam Remp. occupauerunt. teſtamenta

ad arbitriũ suũ scribi iubebant. cõuiuia, cœtusq; ingenuorũ fieri vetabant. filias dominorũ in matrimoniũ ducebant. Postremo lege sanxerunt, vt stupra sua in viduis pariter, atq; nuptis impunita essent, ac ne qua virgo ingenuo nuberet. cuius castitatem nõ ante ex numero ipsorum aliquis delibasset.

De Xerxe.

Age Xerxes opum regiarũ ostentatione eximia, eo vsq; luxuria gaudens, vt edicto præmium ei proponeret, qui nouum voluptatis genus reperisset, quanta, dum delitijs nimijs capitur, amplissimi imperij ruina euasit?

De Antiocho rege Syriæ.

Antiochus quoq; Syriæ rex nihilo cõtemptioris exẽpli, cuius cæcã & amentẽ luxuriã exercitus imitatus, magna ex parte aureos clauos crepidis subiectos habuit, argenteaq; vasa ad vsum culinæ cõparauit, & tabernacula textilibus sigillis adornata statuit. auaro potius hosti præda optabilis, q̃ vlla ad vincendũ strenuo mora.

De Ptolemæo rege Aegypti.

Iam Ptolemæus rex accessione vitiorũ suorũ vixit. Ideoq; Physcon appellatus est. Cuius nequitia qd nequius? Sororẽ natu maiorẽ cõmuni fratri nuptã sibi nubere coegit. postea deĩde filia eius per vim stuprata ipsam dimisit, vt vacuũ locũ nuptijs puellæ faceret.

De Populo Aegypti.

Consentaneus igitur regibus suis gentis Aegyptiæ populus, qui ductu Archelai aduersus Aulũ Gabiniũ mœnibus vrbis egressus, cum castra vallo, atq; fossa cingere iuberet, vniuersus succlamauit, vt id opus publica pecunia faciendũ locaret. quapropter delitijs tã enerues animi, spiritũ exercitus nostri sustinere non potuerunt.

De Cyprijs.

Sed tamē effœminatior multitudo Cypriorū, qui reginas suas mulierū corporibus velut gradibus constructis, quo mollius uestigia pedum ponerent, currus conscendere æquo animo sustinebāt. Viris enim, si modo viri erāt, vita carere, q̄ tam delicato imperio obtemperare satius fuit. Hæc est societas vitiorū lasciui vultus, & nouæ cupiditati inhærentiū oculorū, ac delicato vultu affluentis, perq; varios illecebrarum motus volitantis animi.

De Crudelitate. CAPVT. II.

Crudelitatis vero horridus habitus, truculēta species vio lenti spiritus, vox terribilis, oīa minis & cruentis imperijs referta. cui silentiū donare, incrementū est adijcere. Etenim quē modū sibi ipsa statuet, sine sugillatiōis quidē frenis fuerit reuocata: ad summā cū penes illā sit timeri, penes nos sit odisse.

De Lucio Sylla.

Lucius Sylla, quē neq; laudare, neq; vituperare quisquā satis digne potest, quia dum quærit victorias, Scipionē se Populo Ro. dū exercet, Annibalē repræsentauit. egregie nanq; autoritate nobilitatis defensa, crudeliter totā vrbem, atq; omnes Italiæ partes, ciuilis sanguinis fluminibus inundauit, quatuor legiones cōtrariæ partis fidem suā secutas, in publica villa, quæ in Martio campo erat, nequicq̄ fallacis dextræ misericordiā implorantes, obtruncari iussit. quarū lamērabiles queritatus trepidæ ciuitatis aures receperūt. lacerata ferro corpora Tyberis impatiēs tanti oneris cruētatis aquis vehere coactus est. Quinq; millia Prænestinorū spe salutis, per. P. Cethegum data, extra mœnia municipij euocatos, cū abiectis armis humi corpora prostrauissent, interficienda, protinusq; per agros dispergenda curauit. Quatuor millia & septingentos diræ proscriptionis edicto iugulatos in tabulas publicas retulit, uidelicet ne me

moria tam præclaræ rei dilueretur. Nec cõtentus in eos sæuire, qui armis a se dissenserant, etiã quieti animi ciues, propter pecuniȩ magnitudinẽ per nomenclatorẽ cõquisitos proscriptorũ numero adiecit. Aduersus mulieres q̃q; gladios distrinxit, quasi parũ cædibus virorũ satiatus. Id quoq; inexplebilis feritatis indiciũ est, abscissa miserorũ capita modo nõ vultũ, ac spiritũ retinentia, in conspectũ suum afferri voluit, ut oculis illa, quia ore nefas erat, manderet. Q̃ porro crudeliter se in. M. Mario prætore gessit? quẽ per ora vulgi ad sepulchrũ Luctatiæ gentis pertractũ, non prius vita priuauit, q̃ oculos infœlicis erueret, & singulas corporis partes confringeret. Vix mihi verisimilia narrare uideor. At ille etiam. M. Pletoriũ, q̃ ad eius suppliciũ exanimis ceciderat, cõtinuo ibi mactauit. Nouus punitor misericordiæ, apud quẽ iniquo aĩo scelus intueri, scelus admittere fuit. Sed mortuorũ vmbris saltẽ pepercit? minime. Nã. C. Marij, cuius & si postea hostis, Quæstor tñ aliquãdo fuerat, erutos cineres, in Anienis alueũ sparsit. En quibus actis fœlicitatis nomen afferendũ putauit.

De Caio Mario.

Cuius tamẽ crudelitates. C. Marij inuidiã leuat. Nã & illa nimia cupiditate persequendi inimicos iram suã nefarie distrinxit. C. Cæsaris Cõsularis, & Censorij nobilissimũ corpus, ignobili sęuitia trucidando, & quidẽ apud seditiosissimi, & abiectissimi hominis Varij bustum. id enim malorũ miseriæ tunc Reip. deerat, vt Varij Cęsar piaculo caderet. pene tanti victoriæ eius nõ fuerũt, quarũ oblitus plus criminis domi, q̃ laudis in militia meruit. Idẽ caput. M. Antonij abscisum suis manibus inter epulas per summã animi, ac verborũ insolentiã aliquandiu tenuit, clarissimiq; & ciuis & oratoris sanguine cõtaminari mẽsæ sacra passus. Atq; etiã. P. Anniũ, qui id attulerat, in sinũ suum recentis cædis vestigijs aspersum recepit.

De Damasippo.

Damasippus nihil laudis habuit, quod corrũperet. itaq; memoria eius licentiore accusatione perstringit. cuius iussu principũ ciuitatis capita hostiarũ capitibus permixta sunt. Carbonisq; Aruinæ truncũ corpus patibulo affixũ gestatũ est, adeo aut flagitiosissimi hominis prætura multũ, aut Reipublicæ maiestatis nihil potuit.

De Munatio Flacco Romano.

Munatius eni Flaccus Põpeiani nominis acrior, q̃ probabilior defensor, cũ ab imperatore Cæsare in Hispania inclusus mœnibus Attinguensiũ obsideret, efferatam crudelitatẽ suã truculentissimo genere vesaniæ exercuit. oẽs enim eius oppidi ciues, quos studiosiores Cęsaris senserat, iugulatos muris pręcipitauit. fœminas quoq; citatis nominibus virorum, qui in contrarijs castris erant, vt cædes coniugũ suarũ cernerẽt, & maternis gremijs superpositos liberos trucidauit. Infantes alios in conspectu parentum humo infigi, alios superiactos pilis excipi iussit. q̃ auditu etiam intolerabilia, Romano iussu, Lusitanis manibus administrata sunt. Cuius gẽtis p̃sidio Flaccus vallatus, diuinis operibus, vecordi ptinatia resistebat.

EXTERNA. De Carthaginiensibus.

Transgrediamur nunc ad illa, quibus vt par dolor, ita nullus nostrę ciuitatis rubor inest. Carthaginienses Attiliũ Regulũ palpebris resectis, machina, in qua vndiq; præacuti stimuli eminebant, inclusum, vigilantia pariter, & cõtinuo tractu doloris necauerunt. Tormenti genus indignũ passo, autoribus dignissimũ. Eadẽ crudelitate vsi in milites nostros, Martis certamine in suam potestatẽ redactos, nauibus substrauerunt, vt earũ carinis, ac pondere elisi, inusitata ratione mortis barbaram feritatẽ satiarent, tetro facinore pollutis classibus ipsum mare violaturi.

De Annibale.

Horum dux Annibal, cuius maiore ex parte virtus sæuitia constabat, in flumine Gelo corporibus Romanis ponte facto exercitũ traduxit, vt æque terrestriũ scelestum Carthaginiensiũ copiarum egressum terra, quàm maritimarũ Neptunus experiretur. Idẽ captiuos nostros oneribus & itinere fessos, iam prima pedũ parte succisa relinquebat. Quos vero in castra perduxerat, paria fratrũ & propinquorũ iungens, ferro decernere cõgebat. neque ante sanguine explebatur, quàm ad vnũ victorẽ, omnes redegisset. Iusto ergo illũ odio, veruntamen tardo supplicio senatus, Prusiæ regis factum supplicem, ad voluntariam mortem compulit.

De Rege Mithridate.

Tam Hercle, quàm Mithridatẽ regẽ, qui vna epistola octoginta millia ciuium Romanorũ in Asia per urbes negotiandi gratia dispersa interemit, tantæque prouinciæ hospitales deos, iniusto, sed nõ inulto cruore respersit. quoniã cũ maximo cruciatu veneno repugnantem spiritũ suũ tandem succumbere coegit. Simulque piacula crucibus illis dedit, quibus illos amicos suos autore Gauro spadone libidinosus obsequio, scelestus imperio affecerat.

De gentis Thraciæ regina.

Numulisintis Diogiridis filiæ Thraciæ regis, & si minus admirabilem crudelitatẽ gentis ipsius feritas narrandam, tamẽ rabies sæuitiæ facit. cui neque viuos homines medios secare, neque parentes liberorum vesci corporibus nefas fuit.

De Ptolemæo rege Aegypti, & de Cleopatra.

Iterũ Ptolemæus Physcon emergit, pauloante libidinosæ amentiæ teterrimũ exemplum, idẽ etiã inter præcipua crudelitatis indicia referendus. Quid enim hoc facto truculẽtius? Filiũ suũ nomine

Memphitē, quē ex Cleopatra eadē forore & vxore sustulerat, liberalis formæ, optimæ spei puerū in cōspectu suo occidi iussit, pedes eius pretiosos, & caput, & manus in cistam chlamyde opertos, pro munere natalicio matri misit, perinde quasi ipse cladis, quā illi inferebat, expers. ac nō infœlicior, ꝙ in cōmuni orbitate Cleopatrā miserabilem, cunctis se inuisum redderet. Adeo cæco furore summa quæq; efferuescit crudelitas, cui munimentū ex se ipsa repperit. Nā cum animaduerteret, quanto sui odio patria teneretur, timori remedium scelere petiuit, quoq; tutius plebe trucidata regnaret, frequens iuuentute gymnasium armis & igni circundedit, omnesq; qui in eo erant, partim ferro, partim flamma necauit.

De Ocho dicto Dario.

Ochus autē, qui postea Darius appellatus est, sanctissimo Persis iureiurando obstrictus, nequē ex cōiuratione, quæ septē magos cū eo oppresserat, aut veneno, aut ferro, aut vlla ui, aut inopia alimētorū necaret, crudeliorē mortis rationē excogitauit. Quæ hos iunctos sibi, non perrupto vinculo religionis tolleret, septum enī altis parietibus locum cinere compleuit, suppositoq; tigno prominēte benigno cibo, & potione exceptos in eo collocabat, e quo somno sopiti, in illam insidiosam congeriem decidebant.

De Ocho Artaxerxe.

Aptior, & tetrior alterius Ochi cognomine Artaxerxis crudelitas. qui Occham fororē, atq; eandē socrū viuam capite defodit, & patruū cū centū & amplius filijs, ac nepotibus vacua area destitutum iaculis cōfixit, nulla iniuria lacessitus, sed ꝙ in his maximam apud Persas probitatis, & fortitudinis laudem consistere videbat.

De Atheniensibus.

Consimili genere æmulationis instincta ciuitas Atheniensium

indigno gloriæ suæ decreto Aeginensiũ iuuẽtuti pollices abscidit, vt classe potẽs populus, in certamẽ maritimaq́ꝫ uiriũ secũ descẽdere nequiret. Non agnosco Athenas timori remediũ a crudelitate mutuantes.

De inuentore ænei tauri.

Sæuus etiã ille ænei tauri inuentor, quo inclusi subditis ignibus, lõgo & abdito cruciatu, mugit⁹ resonantẽ spiritũ edere cogebant, ne eiulatus eorũ humano sono uocis expressi, Phalaridis tyrãni misericordiã implorare possent. quã, quia calamitõsis deesse voluit, teterrimũ artis suę opus prim⁹ artifex inclusus merito auspicatus est.

De Etruscis.

At ne Etrusci quidẽ parũ feroces in pœna excogitanda. qui uirorum corpora cadaueribus aduersa aduersis alligata, atq́ꝫ constricta, ita vt singulæ membrorũ partes, singulis essent accõmodatæ, tabescere simul patiebant. amari vitæ pariter, ac mortis tortores.

De Barbaris.

Sicut illi Barbari, quos ferunt mactatarũ pecudum intestinis & visceribus egestis, hoĩes inserere, ita vt capitibus tantũmodo emineant, atq́ꝫ diutius pœnæ sufficiãt, cibo & potione infœlicẽ spiritũ prorogant. donec intus putrefacti laniati sunt ab animalibus, quæ tabidis in corporibus nasci solent. Queramur nunc cũ natura rerũ ꝙ nos multis & asperis aduersæ ualetudinis incõmodis obnoxios esse voluerit, habitumq́ꝫ cœlestis roboris humanæ conditioni denegatum moleste feramus, cum tot cruciatus sibimetipsa mortalitas impulsu crudelitatis excogitauerit.

De Ira, & Odio. CAPVT. III.

IRa quoq́ꝫ, aut odium in pectoribus humanis magnos fluctus excitant, procursu celerior illa, nocendi cupidine hoc pertinacius, vterq́ꝫ cõsternatiõis plenus affectus, ac nunquã sine tor-

mento sui violentus. quia dolorem cum inferre vult, patitur amara sollicitudine, ne non cõtingat vltio, anxius. sed proprietatis eorum certissimę sunt imagines, quas dij ipsi in claris personis, aut dicto aliquo, aut facto vehementiore cõspici voluerunt.

De Liuio Salinatore.

Cum aduersus Hasdrubalem Liuius Salinator bellum gesturus vrbe egrederetur, monentęq; Fabio Maximo, ne ante descenderet in aciem, q̃ hostiũ vires, animũq; cognosceret, primã occasionẽ pugnandi nõ omissurũ se respondit. Interrogatusq; ab eodẽ, quid ita tam festinanter manũ conserere vellet, vt q̃ celerrime (inquit) aut gloriam ex hostibus victis, aut ex ciuibus prostratis gaudiũ capiã. Ira tunc, atq; Virtus sermonem eius inter se diuiserunt. illa iniustæ damnationis memor, hæc triumphi gloriæ intenta. Sed nescio an eiusdem fuerit hoc dicere, & sic vincere,

De Figulo.

Ardentis spiritus virũ, & bellicis operibus assuetũ, huc iracũdiæ stimuli egerunt. C. autẽ Figulũ mansuetissimũ, pacato iuris ciuilis iudicio celeberrimũ, prudentiæ, moderationisq; immemorẽ reddiderunt. Consulatus enim repulsæ dolore accensus, eo quidẽ magis, q illum bis patri suo datum meminerat, cũ ad eum postero comitiorũ die multi consulendi causa venissent, omnes dimisit, præfatus. omnes consulere scitis, Consulem facere nescitis. Dictũ grauiter, & merito, sed tamen aliquanto melius non dictum.

De Patricijs Romanis.

Nam quis Populo Ro. irasci sapienter potest? Itaq; ne illi quidẽ probandi quãuis factum eorũ nobilitatis splẽdore protectũ sit, qui quod. Cn. Flauius humillimæ quondã sortis pręturã adeptus erat, offensi annulos aureos sibimetipsis, & phaleras equis suis detra

ctas abiecerũt, doloris impotentia tantũ non luctũ profecto testati. Talis iræ motus aut singulorũ, aut paucorũ aduersus populũ vniuersum. Multitudinis autẽ erga principes, ac duces eiusmodi.

De iuuenibus Romanis, & Manlio Torquato.

Manlio Torquato amplissimã, & gloriosissimam ex Latinis & Campanis victoriã in vrbem referenti, cũ seniores omnes lætitia ouantes occurerent, iuniorũ nemo obuiam processit, q filiũ adulescentẽ fortissime aduersus imperiũ suũ præliatũ securi percussum occidisset. Miserti sunt æquales nimis aspere puniti, nec factũ eorũ defendo, sed iræ vim indico, quæ unius ciuitatis & ætates, & affectus diuidere valuit. Eademq; tantũ potuit, vt vniuersum Populi Ro. equitatũ a Fabio Consule ad hostiũ copias persequendas missum, cũ & tuto, & facile eas liceret delere, legis agrariæ ab eo impeditæ memorem, immobilem retineret. Illa vero etiã Appio duci. cuius pater, dum pro senatus amplitudine nititur, cõmoda plebis acerrime impugnauerat, infensum exercitum faciẽdo, voluntaria fuga terga hosti, ne triumphum imperatori quæreret, dare coegit. Quoties victoriæ victrix, congratulationẽ eius in Torquato spernendam, in Fabio pulcherrimã partem omittendam, in Appio totam fugæ proponendam reddidit.

De eodem Po. Ro.

Age q̃ violenter se in pectore vniuersi populi Ro. gessit eodem tempore, quo suffragijs eius dedicatio ædis Mercurij. M. Pletorio primipili centurioni data est: Præteritis Consulibus Appio, quod obstitisset, quo minus ære suo alieno succurreret. & Seruilio, q susceptã causam suã languido patrocinio protexisset. Negas efficacẽ iram, cuius hortatu miles summo imperio prelatus est: quæ quidẽ nõ proculcauit tantũ imperia, sed etiã gessit impotenter.

De Metello.

Nanq; Metellus cũ vtranq; Hispaniã Consul prius, deinde Proconsul pene iam subegisset, postq̃ cognouit. Q.Põ.Consulẽ inimicũ suũ successorẽ sibi mitti, omnes qui modo militiã voluerũt finire, dimisit. cõmeatus petentibus, nec causis excussis, nec cõstituto tẽpore, dedit. hortea, custodibus remotis opportuna rapinæ prębuit. Arcus, sagittasq; Cretensiũ frangi, atq; in amnem abijci iussit. elephantis cibaria dari vetuit. Quibus factis vt cupiditati suæ indulsit, ita magnifice gestarũ rerum gloriam corrupit, meritũq; honorem triumphi hostium, q̃ iræ fortior victor amisit.

De.L.Sylla.

Quid Sylla dum huic vitio obtemperat, nõne multo alieno sanguine profuso, ad ultimũ & suũ erogauit: Puteolis enim ardens indignatione, q Granius princeps eius coloniæ pecuniã a decurionibus ad refectionẽ Capitolij promissam, cunctatius daret, animi cõcitatione nimia, atq; immoderatæ vocis impetu, conuulso pectore, spiritũ cruore ac minis mixtum euomuit. Nec senio iam prolapsus, vtpote sexagesimũ ingrediẽs annũ, sed alita miserijs Po. Ro. impotentia furẽs, igit in dubio est Sylla ne prior, an iracũdia Syllæ sit extincta. Neq; ab ignotis exẽpla petere iuuat, & maxĩs viris exprobrare vitia sua verecundiæ est. Cæterũ cũ ꝓpositi fides excellẽtissima quæq; complecti moneat, voluntas operi cedat, dũ præclara libenter probando, necessaria narrandi conscientia non desit.

EXTERNA. De Alexandro rege.

Alexandrũ iracundia sua propemodũ cœlo diripuit. Nam quid obstitit, quo minus illuc assurgeret, nisi Lysimachus leoni obiectus & Clytus hasta traiectus, & Calisthenes mori iussus. quia tres maximas victorias, totidẽ amicorũ iniustis cædibus victor edidit.

De Amilcare.

Q: vehemens deinde aduersus Populum Ro. Amilcaris odiũ? Quatuor enim puerilis ætatis filios intuens, eiusdẽ numeri catulos leoninos, in perniciẽ imperij nostri alere se prædicabat. Digna nutrimenta, quæ in exitiũ patriæ suæ, vt euenit, cõuerterentur.

De Annibale.

E quibus Annibal mature adeo patris vestigia subsecutus est, vt eo exercitũ in Hispaniã traiecturo, & ob id sacrificãte, octo annorũ natus, altaria tenens iuraret, se cũ primũ per ætatẽ potuisset, acerrimũ hostẽ Populo Ro. futurũ, vt pertinacissimis precibus instantis belli cõmilitiũ exprimeret. Idem significare cupiens quanto inter se odio Carthago, & Roma dissiderẽt, inflicto in terram pede, suscitatoq; puluere, tunc inter eas fore finẽ belli dixit, cũ alterutra pars in habitũ pulueris esset redacta. In puerili pectore tantum vis odij potuit. sed in muliebri quoq; æque multum valuit.

De Semiramide regina Babylonis

Nanq; Semiramis Assyriorũ regina, cũ ei circa cultum capitis occupatæ nunciatũ esset Babylonẽ defecisse, altera parte criniũ adhuc soluta, protinus ad eam expugnandã cucurrit, nec prius decorem capillorũ in ordinem, q̃ tantam vrbem in potestatẽ suam redegit. Quocirca statua eius Babylone posita est illo habitu, quo ad vltionem exigendam celeritate præcipiti tetendit.

De Auaritia CAPVT. IIII.

PRotrahatur etiã in mediũ Auaritia, latentium indagatrix lucrorũ, manifestæ prædæ auidissima vorago, nec habendi fructu fœlix, & cupiditate quærendi miserrima.

De. M. Crasso, & Q. Hortensio.

Cum admodũ locupleti. L. Minutio Basilio falsum testamentũ

quidā in Græcia subiecisset, eiusdemq; confirmandi gratia potentissimos ciuitatis nostræ viros. M. Crassum, & Q. Hortensiū, quibus Minutius ignotus fuerat, tabulis hæredes inseruisset, quanq; euidens fraus erat, tamen vterq; pecuniæ cupidus, facinoris alieni munus nō repudiauit. Quantā culpam q; leuiter retuli: lumina curiæ, ornamenta fori, quod scelus vindicare debebant, inhonesti lucri captura inuitati, autoritatibus suis texerunt.

De. Q. Cassio.

Verū aliquanto maiores vires in. Q. Cassio exhibuit, qui in Hispania Silium & Calpurniū occidendi sui gratia cum pugionibus deprehēsos, quinquagies sestertium ab illo, ab hoc sexagies pactus dimisit. At quis dubitet, si alterum tantum daretur, iugulum quoq; suum æquo animo illis fuisse præbiturum.

De. L. Septimuleio.

Cæterū Auaritia ante omnes. L. Septimuleij pręcordia possedit, qui cum. C. Gracchi familiaris fuisset, caput eius abscindere, & per vrbem pilo fixum ferre sustinuit. quia Opimius Consul auro id se repensurū edixerat. Sunt qui tradunt, liquato plumbo eum cauati partē capitis, quo ponderosius esset, expleſſe. Fuerit ille seditiosus, bono perierit exemplo, clientis tamen scelesta fames in has vsq; iacentis iniurias esurire non debuit.

De Ptolemæo rege Cypriorum.

Odio merita Septimuleij auaritia. Ptolemæi autē regis Cypriorum risu prosequenda. Nam cū anxijs sordibus magnas opes corripuisset, propterq; eas periturum se videret, & ideo omni pecunia imposita nauibus in altū processisset, vt classe perforata suo arbitrio periret, & vt hostes præda carerent, nō sustinuit mergere aurū & argentum, sed futurum suæ necis pręmiū domum reuexit. Pro-

culdubio hic non possedit diuitias, sed a diuitijs possessus est. titulo rex insulæ, animo autem pecuniæ miserabile mancipium.

De Superbia, & Impotentia. CAPVT. V.

De. M. Fuluio Flacco.

ATq; ut superbia quoq; & impotētia in conspicuo ponantur, Marcus Fuluius Flaccus Consul, Marci Planci Hipsei collega, cum perniciosissimas Reipub. leges introduceret de ciuitate danda, & de prouocatione ad populū, eorum qui ciuitatē mutare voluissent, ægre cōpulsus est, vt in curiam veniret. deinde partim monenti, partim oranti senatui, vt incœpto desisteret, responsum nō dedit. Tyrannici Consul spiritus haberet, si aduersus vnum senatorē hoc modo se gessisset, quo Fuluius in totius amplissimi ordinis cōtemnenda maiestate versatus est.

De. M. Druso Tribuno.

Quæ a. M. quoq; Druso Tri. Pl. per summā contumeliā vexata est. parū enim habuit. L. Philippū Cōsulem, quia se interpellare cōcionantē ausus fuerat, obtorta gula, & quidē nō per viatorē, sed per clientem suū adeo violenter in carcerem præcipitē egisse, vt multus e naribus eius cruor perfunderet. Verum etiam cū senatus ad eum misisset, vt in curiam veniret, quare nō potius inquit ipse in Hostiliam propinquā Rostris ad me venit? Piget adijcere quod sequitur tribunus Senatus imperiū despexit, Senatus tribuni verbis paruit.

De Cn. Pompeio.

Cn. autē Pompeius q̄ insolenter egit? qui balneo egressus ante pedes suos prostratū Hipseum ambitus reum, & nobilē virū, & sibi amicū iacētem reliquit, cōtumeliosa voce proculcatū. Nihil enī eum aliud agere, q̄ vt conuiuiū suū moraretur, respōdit. & huius dicti conscius securo animo cœnare potuit. Ille vero etiā in foro

nō erubuit. P. Scipionē socerū suū legibus noxiū, quas ipse tulerat, in maxima quoq; reo℞, & illustriū, ruina muneris loco a iudicibus deposcere, maritalis lecti blanditijs statum Reip. temperando.

De Marco Antonio.

Tetrū facto pariter ac dicto. M. Antonij conuiuiū. Nam cū ad eū triumuirū Cesetij Rufi senatoris caput allatū esset, auersantibus id cæteris, ꝓpius admoueri iussit ac diu, diligēterq; cōsyderauit. cunctis deinde expectātibus quid nā esset dicturus, hūc ego (inquit) notum nō habui. Superba de senatore, impotēs de occiso cōfessio.

EXTERNA De Alexandro rege.

Satis multa de nostris. aliena nunc adijcientur. Alexandri regis uirtus, & fœlicitas, tribus insolentiæ gradibus exultauit euidentissimis. Fastidio enim Philippi, Iouem Hammonē patrem asciuit. tædio morum & cultus Macedonici, vestē & instituta Persica assumpsit. Spreto mortali habitu, diuinum caput ęmulatus est, nec fuit ei pudori, filium, ciuem, hominem, dissimulare.

De Xerxe rege.

Iam Xerxes, cuius in nomine superbia, & impotētia habitat, suo iure q̄ insolēter vsus est, q̄ Græciæ indicturus bellū, adhibitis Asiæ principibus, ne viderer (inquit) meo tantūmodo vsus consilio uos contraxi. Cæterū memengote parendū magis vobis, q̄ suadendū. Arroganter etiam si victori repetere ei regiam cōtigisset. tam deformiter victi, nescias vtrum insolentius dictum, an impudentius.

De Annibale.

Annibal autem Cannensis pugnæ successu elatus, nec admisit quenquā ciuium suorū in castra, nec responsum vlli nisi per interpretem dedit. Maharbalem etiā ante tabernaculū suum clara voce affirmantem, prospexisse se quo nam modo paucis diebus Romæ

in capitolio cœnaret, aspernatus est. Adeo fœlicitatis, & moderationis diuiduum contubernium est.

De Carthaginiensibus, & Campanis.

Insolentiæ vero inter Carthaginiensem, & Campanũ senatum quasi æmulatio fuit. Ille enim separato a plebe balneo lauabatur. hic diuerso foro vtebatur. Quem morem Capuæ aliquandiu retentum. C. quoq; Gracci oratione in Plautium scripta patet.

De Perfidia. CAPVT. VI.

Occultum iam & insidiosum malũ perfidia, latebris suis extrahatur, cuius efficacissimæ vires sunt mẽtiri, ac fallere. Fructus in aliquo admisso scelere consistit tum certus, cum crudelitatem nefarijs vinculis circundedit, tantum incõmodi humano generi afferens, quantum salutis bona fides prꝫstat. Habeat igitur nõ minus reprehensionis, q̃ illa laudis consequitur.

De Tatio Sabino.

Romulo regnante Spurius Tarpeius arci præerat, cuius filiã virginẽ aquã sacris petitũ extra mœnia egressam, Tatius, vt armatos Sabinos in arcẽ secũ reciperet, corrupit, mercedis noĩe pactus, quæ in sinistris manibus gerebãt. erant aũt his armillꝫ & annuli magno ex põdere auri. Loco potitũ agmen Sabinorũ puellã ꝑmiũ flagitãtem, armis obrutã necauit, ꝑinde quasi ꝓmissum, ꝙ ea quꝫ leuis gestauerant, soluit. Absit reprehẽsio, quia impia proditio celeri pœna vindicata est.

De Seruio Galba.

Seruius quoq; Galba summæ perfidiæ. Trium enim Lusitaniæ ciuitatũ conuocato populo, tanquã de cõmodis eius acturus, nouẽ millia, in quibus flos iuuentutis consistebat, electa, & armis exuta, partim trucidauit, partim vendidit. quo facinore maximã cladem Barbarorum, magnitudine criminis antecessit.

De Cn.Domitio.

Cn.autē Domitiū summi generis,& magni animi virū,nimiæ gloriæ cupiditas perfidū existere coegit. Iratus nanq; Bituito regi Aruernoꝝ,ꝙ tum suā,tum etiā Allobrogū gentē,se etiā tum in prouincia morante,ad.Q. Fabij successoris sui dextrā cōfugere hortatus esset,per colloquij simulationē accersitū, hospitioq; exceptum vinxit,ac Romā naue deportandū curauit. Cuius factum Senatus neq; probare potuit,neq; rescindere voluit.ne remissus in patriam Bituitus,bellū renouaret,igitur eū Albā custodiæ causa relegauit.

De.Q.Seruilio Cepione.

Viriathi etiā cædes duplicē perfidiæ accusationē recepit in amicis,ꝙ eorū manibus interemptus est.in.Q.Seruilio Cepione Consule,ꝙ is sceleris huius autor, impunitate promissa,fuit. victoriáq; nō meruit,sed emit.

De Carthaginiensibus.

Verum vt ipsum fontē perfidiæ cōtemplemur, Carthaginiēses Xantippū Lacedæmoniū,cuius optima opera primo Punico bello vsi fuerant,& quo iuuante Attiliū Regulū ceperāt, simulantes sese domū reuehere, in alto merserūt. Quid tanto facinore petētes? an ne victoriæ eorū socius superesset? extat nihilominus & quidē cū opprobrio,quē sine vlla gloriæ iactura,inuiolatū reliquissent.

De Annibale.

Annibal porro Nucerinos hortatu suo cū binis vestimentis vrbem inexpugnabilibus muris cinctā egressos vapore, & fumo balnearum strangulādo,& Aceranoꝝ senatū eadem ratiōe extra mœnia euocatū,in profundo puteorū abijciendo,nōne bellū aduersus Populū Ro.& Italiam professus, aduersus ipsam fidem acrius gessit? mēdacijs,& fallacia quasi præclaris artibus gaudens? Quo euenit, vt alioqui insignem nominis sui memoriam relicturus in du-

bio maior ne, an peior vir haberi deberet, poneret.

De vi, & seditione, & de Populo Ro. CAPVT. VII.

SEd vt violentiæ, & seditionis tam togatæ, q̃ etiam armatæ facta referantur. L. Equitiũ, qui se Gracci filium simulabat, tribunatũq; aduersus leges cum. L. Saturnino petebat, a Mario quintũ cosulatũ gerente in publicã custodiam ductum, populus claustris carceris conuulsis, raptũ humeris suis, per summã animorum alacritatẽ portauit. Idemq;. Q. Metellũ Censorem, q ab eo tanq̃ Gracci filio censum recipere nolebat, lapidibus prosternere conatus est, affirmantẽ tantũmodo tres filios. T. Gracco fuisse, e quibus vnũ in Sardinia stipendia merentẽ. Alterũ infantem Præneste, tertiũ post patris mortẽ natũ Romæ decessisse, nec oportere clarissimæ familiæ ignotas sordes inseri. cũ interim improuida cõcitatæ multitudinis temeritas, pro imprudentia, & audacia aduersus consulatum, & censuram tetendit. principesq; suos omni petulantiæ genere vexauit. Væsana hęc tantũmodo, illa etiam cruenta seditio. Populus enim Mumiũ competitorẽ Saturnini, nouẽ iam creatis tribunis, unoq; loco candidatis duobus restante, vi prius in ædes priuatas compulit, extractum deinde interemit, vt cæde integerrimi ciuis, facultas adipiscendæ potestatis teterrimo ciui daretũ.

De Certis creditoribus, &. L. Cassio.

Creditorũ quoq; consternatio, aduersum Semproniĳ Asellionis pretoris vrbani caput, intolerabili modo exarsit. quẽ, quia causam debitorũ susceperat, cõcitati a. L. Cassio Tri. Ple. pro æde Concordiæ sacrificiũ facientẽ, ab ipsis altaribus fugere extra forum coactũ, inq; tabernacula latitantẽ, prætextatũ discerpserũt. Detestanda fori conditio, sed si castra respicias, æque magna orietur indignatio.

De militibus. L. Syllæ, & morte Gratidĳ.

Cum. C. Mario lege Sulpitia prouincia Asia, vt aduersus Mithridatem bellū gereret, priuato decreta esset, missum ab eo Gratidium legatum ad. L. Syllam Consulem accipiendarū legionū causa milites trucidarūt, proculdubio indignati, q̄ a summo imperio, ad eū qui nullo in honore versaretur, transire cogerentur. Sed quis ferat militem scita plebis exitio legati corrigentē? Pro Cōsule istud tam violenter exercitus, illud aduersus Consulem.

De militibus. Cn. Pompeij, & morte. Q. Pompeij.

Q. enim Pompeiū Syllæ collegam, senatus iussu ad exercitum Cn. Pom. quē aliquandiu inuita ciuitate obtinebat, contendere ausum, ambitiosi ducis illecebris corrupti milites, sacrificare incipientem adorti, in modum hostiæ mactauerunt, tantūq; scelus curia castris cedere se confessa, inultum habuit.

De quodam exercitu & morte. C. Carbonis.

Ille quoq; exercitus nefarie violentus, qui. C. Carbonem fratrē Carbonis ter Consulis, ꝓpter bella ciuilia dissolutā disciplinā militarē præfractius, & rigidius astringere conatū, priuauit uita, satiusq; duxit maxio scelere coinqnari, q̄ prauos, ac tetros mores mutare.

De Temeritate. CAPVT. VIII.

TEmeritatis etiā ita subiti, vt vehementes sunt impulsus, quoꝝ ictibus hoim mentes concussæ, nec sua pericula respicere, nec aliena facta iusta æstimatiōe prosequi valēt.

De superiore Africano.

Q̃ enim temere se Africanus superior ex Hispania duabus quinqueremibus ad Syphacem traiecit in vnius Numidæ infidis præcordijs suam pariter, & patriæ salutē depositurus. Itaq; exiguo momento, maximæ rei. P. casus fluctuatus est, vtrum interfector, an captiuus Scipio Siphacis fieret.

De.C. Cæsare.

Nam.C.Cæsaris anceps conatus,& si cœlestium cura protectus est,tamē uix sine horrore animi referri potest.Siquidē impatiens legionū tardioris a Brundusio Apolloniā traiectus, per simulationē aduersæ valetudinis conuiuio egressus, maiestate sua, seruili veste occultata,nauiculam cōscendit e flumine, ac maris Adriatici sæua tēpestate fauces petijt,protinusq; in altū dirigi iusso nauigio, multum,ac diu cōtrarijs iactatus fluctibus,tandem necessitati cessit.

De militibus Albini ducis.

Age illa q̃ execrabilis militū temeritas? Fecit enī vt Aulus Albinus nobilitate, moribus, honorū oīm cōsumatione, ciuis eximius propter falsas,& inanes suspitiones in castris ab exercitu lapidibus obrueretur, quodq; accessionē indignationis nō recepit orāri, atq; obsecranti duci, a militibus causæ dicendæ potestas negata est.

EXTERNA. De Annibale Carthaginiensi.

Itaq; minus miror apud trucē, & sæuū Annibalis animū defensionis locū innoxio gubernatori fuisse, qui a Petilia classe Africam repetēs,freto appulsus,dum tam paruo spatio Italiā, Siciliāq; inter se diuisas non credidit,veluti insidiosum cursus rectorē interemit. postea diligentius inspecta veritate,tunc ab soluit,cū eius innocentiæ nihil vltra sepulcri honorē dari potuit.Igiť angusti, atq; ęstuosi maris ex alto tumulo spectatrix statua,tā memoriæ Pelori, q̃ Punicæ temeritatis, vltra citraq; nauigātiū oculis collocata indiciū est.

De Atheniensibus.

Iam Atheniensiū ciuitas ad vesaniam vsq; temeraria, quæ decē imperatores suos,& quidem a pulcherrima victoria venientes, capitali iudicio exceptos necauit. q; militum corpora, sæuitia maris interpellante, sepulturæ mandare nō potuissent, necessitatem pu-

niens,cum honorare virtutem deberet.

Quantum valet error CAPVT. IX.

TEmeritati proximus est error. queadmodũ ad lædendũ par,ita cui facilius quis ignouerit quia non sua sponte, sed vanis concitatus imaginibus, culpæ se implicat. qui ꝙ late in pectoribus hominũ vagetur, si complecti coner,vitio de quo loquor,sim obnoxius. Paucos igitur eius lapsus referemus.

De errore Populi Ro.in Caium Eluium.

Caius Eluius Cinna Tr.Pl.ex funere. C. Cæsaris domũ suã petẽs populi manibus discerptus est pro Cornelio Cinna, in quẽ sæuire se existimabat,iratus ei,ꝙ cũ affinis esset Cæsaris,aduersus eũ nefarie raptum,impiã pro rostris orationẽ habuisset.eoq; errore propulsus est, vt caput Eluij perinde atq; Cornelij circa rogũ Cæsaris, fixum iaculo ferret.officij sui,& alieni erroris piaculum miserabile.

De.C.Cassio.

Nam.C.Cassium error a semetipso pœnas exigere coegit. Inter illũ enim pugnæ quatuor exercituũ apud Philippos variũ, ipsisq; ducibus ignotum euentum,iussus ab eo Titinius centurio nocturno tempore vt specularet̃,quo nã in statu res.M.Bruti essent,dum crebros excessus viæ petit,quia tenebrarũ obscuritas,hostes ne,an cõmilitones occurrerent,dignoscere nõ sinebat, tardius ad Cassiũ redijt.Quẽ is exceptũ ab hostibus, omniaq; in eorũ potestatem recidisse existimans, finire vitã properauit. cũ & castra hostiũ inuicẽ capta,& Bruti copiæ magna ex parte incolumes essent.

De Titinio Centurione.

Titinij vero nõ obliteranda silentio virtus, qui oculis paulisper hæsit,inopinato iacentis ducis spectaculo attonitus.deinde profusus in lachrymas,& si imprudẽs(inquit,imperator causa tibi mor

tis fui,tamen ne idipsum impunitum sit,accipe me fati tui comitē Superq; exanime corpus eius, iugulo suo gladiū capulo tenus demisit,ac permixto vtriusq; sanguine,duplex victima iacuit. pietatis hæc,erroris illa.

De Satellitibus Regis Veientum.

Cæterum falsa opinatio nescio an præcipuā iniuriam Lartis Tolumnij Veientum regis penatibus intulerit. nam cū in tesserarum prospero iactu per iocū collusori dixisset,occide, & forte legati Romanorū interuenissent,satellites eius errore vocis impulsi, interficiendo legatos,lusum ad imperium transtulerunt.

De Vltione. CAPVT. X.

Vltionis autem quemadmodū acres,ita iusti aculei sunt. qui lacessiti concitantur,acceptum dolorem pensare cupientes.quos latius complecti non attinet.

De Tribu Pollia.

Tri.Pl.M.Fuluius ad populū de Tusculanis retulit, q; eorū consilio Veliternos, Priuernatesq; rebellaturos diceret, qui cū coniugibus,ac liberis squallore obsiti,cū supplices Romam venissent,accidit, vt reliquis tribubus salutarē sententiā secuti sola Pollia iudicaret,oportere publice eos uerberatos securi percuti,imbellē multitudinē sub corona venire. Quā ob causam Popilia tribus, in qua plurimū postea Tusculani in ciuitatē recepti potuerunt, neminē vnq; candidatū Polliæ tribus fecit magistratū, ne ad eā vllus honor suis suffragijs perueniret,q̄ illis vitā,ac libertatē, quantū in ipsa fuit, ademerat.illā vero vltionē, & senatus,& cōsensus oīm approbauit.

De vltione Romanorū in Adrianum.

Cum enim Adrianus ciues Romanos, qui Vticæ consistebant, sordido imperio vexasset, ideircoq; ab his viuus esset exustus, nec

quæstio vlla in vrbe hac de re habita, nec querela versata est.

EXTERNA. De Regina Tomyri.

Claræ vltionis vtraque Regina & Tomyris, quæ caput Cyri abscissum in vtrem humano sanguine repletum demitti iussit, exprobrans illi insatiabilem cruoris sitim, simulque pœnas occisi ab eo filij sui exigens. Et Beronice, quæ Laodices insidijs interceptũ sibi filiũ grauiter ferens, armata currum conscendit, persecutaque satellitem regium, crudelis operis ministrum nomine Ceneum, quoniam hasta nequicquam petierat, saxo ictũ prostrauit, ac super eius corpus, actis equis inter infesta contrariæ patris agmina ad domũ, in qua interfecti pueri corpus occultari arbitrabatur, perrexit.

De morte Iasonis.

Iasonem Thessalum Persarũ regi bellum inferre parantẽ, an satis iusta vltio absumpserit, ambiguæ æstimationis est. Taxillo enĩ Gymnasiarcho a quibusdã iuuenibus pulsatũ se conquesto, permisit, vt aut tricenas ab his dragmas exigeret, aut denas plagas singulis imponeret. quo posteriore vindicta vso, qui vapulauerãt, Iasonem interfecerunt, animi, non corporis dolore pœnæ modũ æstimantes. Cæterũ paruo irritamento ingenui pudoris maximæ rei expectatio subruta est. quoniã opinione Græciæ tantũ in spe Iasonis, quantum in effectu Alexandri reponebatur.

Dicta improba, aut facta scelerata. CAP. XI.

NVnc quatenus vitæ humanæ, tum bona, tum etiam mala substitutis exemplorũ imaginibus prosequamur, dicta improba, & facta scelerata referantur. Vnde autẽ potius quam a Tullia ordiar? quia tempore vetustissimũ, conscientia nefarium, voce monstri simile exemplũ est. Cũ carpento veheretur, & is qui iumenta agebat, succussis frenis constitisset, repentinæ mo

ræ causam requisiuit,& vt comperit corpus patris Seruij Tullij oc cisũ ibi iacere, supra id duci vehiculum iussit; quo celerius in complexũ interfectoris eius Tarquinij veniret. Qua tam impia, tamq; probrosa festinatione, non solum se æterna infamia, sed ipsum etiã vicum cognomine sceleris cõmaculauit.

De Fimbria.

Non tam atrox. C. Fimbriæ & dictum, & factum. sed si per se æstimetur, vtrũq; audacissimũ. Id egerat, vt Scæuola in funere. C. Marij iugularetur. quem postq; ex vulnere recreatum comperit, accusare apud populum instituit. Interrogatus deinde quid de eo secus dicturus esset, cui pro sanctitate morũ, satis digna laudatio reddi nõ posset, respõdit, se obiecturũ illi, q; parcius corpore telũ recepisset. licentiam furoris ægre Reip. gemitu prosequendam.

De. L. Catilina.

L. vero Catilina in senatu. M. Cicerone incendium ab ipso excitatum dicente, sentio (inquit) & quidẽ illud si aqua nõ potuero, ruina extinguam. Quem quid aliud existimemus, q; conscientiæ stimulis actum, simulacrũ a se inchoati parricidij peregisse?

De Magio Chilone.

Consternatũ etiã Magij Chilonis amẽtia pectus qui. M. Marcello datũ a Cæsare spiritũ, sua manu eripuit. vetus amicus, & Põpeianæ militiæ comes, indignatus aliquos sibi amicorũ ab eo præferri. vrbẽ enim a Mytilenis quo se cõtulerat, repetentẽ, in Atheniensiũ portu pugione cõfodit, protinusq; ad irritamẽta vesaniæ suæ trucidanda tetẽdit. amicitiæ hostis, diuini beneficij interceptor. publicæ religiõis, q; ad salutẽ clarissimi ciuis recuperandã attinuit, acerba labes.

De. C. Turanio.

Hanc crudelitatẽ, cui nihil adijci posse videt. C. Turanius atroci

tatę parricidio superauit. Nanq; triumuirum partes secutus, proscripti patris sui Prætorij, & ornati viri latebras, ætatem, notasq; corporis, quibus agnosci posset, centurionibus edidit, qui eum persecuti sunt. Senex de filij magis vita, & incremẽtis, q̃ de reliquo spiritu suo solicitus, an incolumis esset, & an imperatoribus satisfaceret, interrogare eos cœpit. E quibus vnus, ab illo inquit, quẽ tanto pere diligis, demõstratus nostro ministerio, filij indicio occideris. protinusq; pectus ei⁹ gladio traiecit. Collapsus itaq; est infœlix, au tore cædis, q̃ ipsa cæde miserior.

De filio Tullij Annalis.

Cuius facti acerbitatẽ .L. Tullius Annalis sortitus, cũ in campũ ad quæstoria comitia filij descendẽs, proscriptum se cognosceret, ad clientem suũ cõfugit. sed ne fide eius tutus esse posset, scelere nefarij iuuenis effectũ est. siquidem per ipsa vestigia patris militibus ductis, occidendum eum in conspectu suo obiecit. bis parricida, cõsilio prius, iterum spectaculo.

De vxore Vitij Sallassi.

Ne Vitius quidẽ Sallassus proscriptus parum amari exitus. quem latentẽ vxor interficiendũ, quid dicam, tradidit? an ipsa iugulauit? Quanto enim leuius est scelus, cui tantũmodo manus abest? Illud autẽ facinus, quia externum, tranquilliore affectu narrabitur.

EXTERNA. De duobus fratribus filijs regijs.

Scipione Africano patris, & patrui memoriã gladiatorio munere Carthagine noua celebrante, duo regij filij nuper patre mortuo in arenam processerũt, polliciti q; sunt ibi se de regno præliaturos, quo spectaculũ illud illustrius pugna sua facerent. Eos cum Scipio monuisset, vt verbis cõtendere, q̃ ferro dimicare mallent, vter regnare deberet, ac iam maior natu consilio eius obtẽperaret, minor

corporis viribus fretus, in amentia perstitit, initoq; certamine pertinatior impietas fortunæ iudicio, morte multata est.

De Mithridate.

Mithridates autē multo sceleratius, qui non cum fratre de paterno regno, sed cum ipso patre bellum de dominatiōe gessit. In quo quis aut homines vllos adiutores inuenerit, aut deos inuocare ausus sit pro admiratione habetur.

De Sariastre filio Tigranis regis.

Quanq; quid hoc quasi inusitatū illis gentibus miremur? cum Sariaster aduersus patrē suum Tigranem Armeniæ regem ita cum amicis consenserit, vt omnes dextris manibus sanguinē mitterēt, atq; eum inuicem sorberēt, vix ferrent pro salute parentis tam cruenta conspiratione fœdus facientem.

De quodam qui interficere uoluit Octauianū Augustū.

Sed quid ego ista consector, aut quid in his immoror? cū vnius patricidij cogitatione cuncta scelera superata cernam? Omni igit impetu mentis, omnibus indignationis uiribus, ad id lacerandum pio magis, q̄ valido affectu rapior. Quis eni amicitiæ fide extincta genus humanū cruentis in tenebris sepelire conatū, profundo exe crationis debitæ, satis efficacibus uerbis adegerit. Tu videlicet effe ratæ Barbarię immanitate truculentior, habenas Romani imperij quas princeps, parensq; noster salutari dextera cōtinet, capere potuisti? Haud te compote furoris in suo statu mundus mansisset. Vrbem a Gallis captam, & trecentorū inclytę gentis virorum strage fœdatā Alliensem diē, & oppressos in Hispania Scipiōes, & Trasimenū lacū, & Cannas, bellorūq; ciuiliū domestico sanguine manantes furores, amētibus propositis furoris tui representare, & vincere voluisti? Sed vigilarunt oculi deorū, sydera suum vigorē obti

nuerunt. aræ, puluinaria templa, præsenti numine vallata sunt. Nihil quod pro capite Augusti, ac patria excubare debuit, torporẽ sibi permisit, & in primis autor, & tutela nostræ incolumitatis Iuppiter, ne excellẽtissima merita sua totius orbis ruina collaberenť, diuino consilio prouidit. Itaq; stat pax, valent leges, syncærus priuati, ac publici officij tenor seruatur. Qui autẽ hęc violatis amicitiæ fœderibus tentauit subuertere, omni cum stirpe sua Populi Ro. viribus obtritus, etiam apud inferos, si tamẽ illuc receptus est, quæ meretur supplicia, pependit.

De moribus nõ vulgaribus. CAPVT. XII.

HVmanæ aũt vitæ conditionẽ præcipue primus, & vltimus dies cõtinet. quia plurimũ interest quibus auspicijs inchoeť, & quo fine claudatur. ideoq; eũ demũ fœlicem fuisse iudicamus, cui & accipere lucem prospere, & reddere placide cõtigit. Medij tẽporis cursus, prout fortuna gubernaculũ rexit, modo aspero, modo trãquillo motu peragitur, spe semper minor, dũ cupide votis extẽditur, & fere sine ratione consumiť. Nam & si eo bene vti velis, etiã parũ amplissimũ efficies numerũ annorum, multitudine operũ superando. Alioqui quid attinet inerti mora gaudere, si magis exigas vitam, q̃ approbes? Sed ne longe euager, eorũ mentionẽ faciam, qui non vulgari genere mortis absumpti sunt.

De Tullo Hostilio.

Tullus Hostilius fulmine ictus, cũ tota domo conflagrauit. Singularem fati sortem, qua accidit, vt columen vrbis, in ipsa vrbe raptum, ne supremo quidem funeris honore a ciuibus decorari posset, cœlesti flamma in eadem conditione redactum, vt eosdẽ penates & regiam, & rogum, & sepulchrum haberet.

De duabus mulieribus.

Vix verisimile est in eripiendo spiritu idem gaudium potuisse, quod fulmen, & tamē idem valuit. Nunciata enim clāde, quæ ad lacum Trasimenū inciderat, altera mater sospiti filio ad ipsam portam facta obuia, complexu eius expirauit. altera cū falso mortis filij nuntio mœsta domi sederet, ad primum conspectum redeuntis exanimata est. Genus casus inusitatū, quas dolor nō extinxerat, lætitia consumpsit. De.M.Iuuentio Talua Consule.

Sed minus miror, quod mulieres. Marcus Iuuentius Talua Consul, collega Tiberij Gracci Consulis, cum in Corsica, quam nuper subegerat, sacrificaret, receptis literis decretas ei a senatu supplicationes, nuntiantibus intento illas animo legens, caligine orta ante foculum collapsus mortuus humi iacuit. Quem quid aliud q̃ nimio gaudio euectum putemus? En cui Numantia, aut Carthago excidenda traderet̃. De.Q.Catulo.

Maioris aliquanto spiritus dux Quintus Catulus Cimbrici triūphi cū Mario particeps a senatu datus, sed exitus violentioris. nāq; ab hoc eodē Mario postea ꝓpter ciuiles dissensiones mori iussus, recēti calce illito, mſtoq; igni percalfacto cubiculo, se inclusum peremit. cuius tā dira necessitas maxius Marianæ glorię rubor extitit.

De.L.Cornelio Merula.

Qua tempestate Rei.P.Lucius quoq; Cornelius Merula consularis, & flamen Dialis, ne ludibrio insolentissimis uictoribus esset, in Iouis sacrario venis incisis cōtumeliosæ mortis denuntiationem effugit, sacerdotisq; sui sanguine vetustissimi foci maduerunt.

De Herennio Siculo.

Acer etiā & animosus vitæ exitus Herennij Siculi, quo.C. Graccus & aruspice, & amico vsus fuerat. Nam cū eo nomine in carcerem duceret̃, in poste illiso capite in ipso ignominiæ aditu conci-

dit, ac spiritũ deposuit, vno gradu a publico supplicio, manuq́; carnificis citerior.

De Caio Licinio.

Consimili impetu mortis Caius Licinius Macer vir Prætorius, Calui pater repetundarũ reus, dum sentẽtiæ dicerent, in Mænianũ cõscendit. Siquidẽ cum Marcũ Ciceronẽ, qui id iudicium cogebat, prætextã ponentẽ vidisset, misit ad eum qui diceret, se nõ damnatum sed reum perijsse, nec sua bona hastę posse subijci. Ac protinus sudario, quod forte in manu habebat, ore, & faucibus coartatis, inclũso spiritu pœnam morte præcurrit, qua cognita re Cicero de eo nihil pronuntiauit. Igitur illustris ingenij orator ab inopia rei familiaris, & a crimine domesticæ damnationis inusitato paterni fati genere vindicatus est. Fortis huius mors, illorum perridicula.

De Cornelio Gallo, & Tito Aetherio.

Cornelius enim Gallus Prętorius, & Titus Aetherius eques Ro. inter vsum puerilis Veneris absumpti sunt, quanq́; quorsum attinet eorũ cauillari fata, quos non libido sua, sed fragilitatis humanæ ratio abstulit: Fine nanq; vitæ nostræ varijs, & occultis causis exposito, interdũ immerẽtia supremi fati titulum occupant, cum magis in tempus mortis incidant, q́; ipsam mortem accersant.

EXTERNA. De Coma fratre Diogenis.

Sunt & externæ mortes dignæ annotatu, qualis in primis Comæ, quẽ ferunt maximi latronũ ducis Diogenis fratrẽ fuisse. Is enim ad Rutiliũ Consulẽ Enna quã Prædones tenuerant, in potestatem nostram redacta, productus, cũ de viribus, & conatibus fugitiuorum interrogaretur, sumpto tempore ad se colligendũ, caput operuit, innixusq́; genibus, compresso spiritu, inter ipsas custodũ manus, inq́; conspectu summi imperij, exoptata securitate acquieuit. Torqueant se miseri, quibus extingui, q́; superesse vtilius est, trepi-

do & anxio consilio, qua nam ratione vita exeat quærentes. ferrũ acuant, venena temperent, laqueos apprehendant, vastas altitudines circunspiciãt. tanq̃ magno apparatu, aut exquisita molitione opus sit, vt corporis, atq; animi infirmo vinculo cohærẽs societas dirimatur. Nihil horum Coma, sed intra pectus inclusa anima finẽ sui reperit. Enimuero minimo studio ret[illegible]endũ bonũ, cuius caduca possessio tam leui afflatu violentiæ c[illegible]ncussa dilabi potuit.

De Eschylo Poeta.

Eschyli vero poetæ excessus, quemadmodũ nõ voluntarius, sic propter nouitatẽ casus referẽdus. In Sicilia mœnibus vrbis, in qua morabatur, egressus aprico in loco resedit. super quẽ aquila testudinem ferens, elusa splendore capitis (erat enim capillis vacuũ) perinde atq; lapidi eã illisit, vt fractæ testudinis carne vesceref, eoq; ictu origo, & principium fortioris tragœdiæ extinctum est.

De Homero poeta.

Non vulgaris etiam Homeri mortis causa fertur, qui in insula, quia quæstionẽ a piscatoribus positam soluere nõ potuisset, dolore absumptus credif.

De Euripide poeta.

Sed atrocius aliquanto Euripides finitus est. Ab Archelai enim regis cœna in Macedonia domũ hospitalẽ repetens, canum morsibus laniatus obijt. Crudelitas fati tanto ingenio non debita, sicut illi excessus illustriũ poetarũ & moribus, & operibus indignissimi.

De Sophocle.

Sophocles vltimæ iam senectutis, cũ in certamen tragœdiã dimisisset, ancipiti sententiarũ euentu diu solicitus, aliquando tamẽ vna sententia victor, causam mortis gaudium habuit.

De Philemone.

Philemonẽ autẽ vis risus immoderati abstulit. paratas ei ficos,

atq; in conspectu positas Asello cõsumente, puerũ vt illũ abigeret inclamauit. qui cũ iam comestis omnibus superuenisset, quoniam inquit tam tardus fuisti, da nunc merum Asello. Ac protinus vrbanitatem dicti crebro anhelitu cachinnoq; prosecutus, senile guttur salebris spiritus prægrauauit.

De Pindaro

At Pindarus, cum in Gymnasio super gremiũ pueri, quo vnice delectabat, capite posito quieti se dedisset, nõ prius decessisse cognitus est, q̃ Gymnasiarcha claudere eum iam locũ volente, nequicq; excitaretur. Cui quidẽ crediderim eadẽ benignitate deorũ, & tantũ poeticæ facundiæ, & tam placidum vitæ finem attributum.

De Anacreonte.

Sicut Anacreonti quoq;, quẽ bis tantũ humanæ vitæ modũ supergressum, dum passæ vuæ succo, tenues & exiles viriũ reliquias foueret, unius grani pertinatior in aridis faucibus humor assumsit. Iungam illos, quos & propositum, & exitus pares fecit.

De Milone Crotoniate.

Milo Crotoniates, cum iter faciens quercum in agro cuneis adactis fissam vidisset, fretus viribus, accessit ad eá, insertisq; manibus diuellere conatus est, quas arbor excussis cuneis in suam naturá reuocata compressit, eumq; cũ tot Gymnicis palmis lacerandum feris præbuit.

De Polydamante.

Item Polydamas athleta tempestate speluncam subire coactus, nimio & subito incursu aquæ labefactata ea, ac ruente, cæteris comitibus fuga periculum egressis, solus restitit, tanquá humeris suis totius ruinæ molem substentaturus. sed põdere omni corpore humano potentiore pressus, imbribus petitam latebram, dementis fati sepulchrũ habuit. Possunt ij præbere documentũ nimio robo-

te membrorũ, vigorem mentis hebeſcere. quaſi abnuente natura vtriuſq; boni largitionẽ, ne ſupra mortalem ſit fœlicitatẽ, eundem & valentiſſimum eſſe, & ſapientiſſimum.

De Cupiditate vitæ. CAPVT. XIII.

Verum quia exceſſus e vita & fortuitos, & viriles, quoſdam etiam temerarios oratione attigimus, ſubijciamus nunc æſtimationi enerues, & effœminatos, vt ipſa cõparatione pateat, quanto non ſolum fortior, ſed etiam ſapientior mortis interdum, q̃ vitæ ſit cupiditas.

De Marco Aquilio.

Marcus Aquilius, cũ ſibi glorioſe mortem cõſciſcere poſſet. Mithridati maluit turpiter ſeruire, quẽ quis nõ immerito dixerit pontico ſupplicio, q̃ Romano imperio digniorem. quoniam cõmiſit, vt priuatum opprobrium publicus rubor exiſteret.

De Cneo Carbone.

Cn. quoq; Carbo magnæ verecundiæ eſt Latinis annalibus. tertio in conſulatu ſuo iuſſu Pompeij in Siciliam ad ſuppliciũ ductus perijt a militibus demiſſe, & flebiliter, vt ſibi aluum leuare, priuſq; expiraret, liceret. quo miſerrimæ lucis vſu diutius frueretur, eouſq; moram trahens, donec caput eius ſordido in loco ſedentis abſcinderetur, ipſa verba tale flagitiũ narrantis ſecũ luctantur, nec ſilentio amica, quia occultari non merentur, neq; relatione familiaria, quia dictu faſtidienda ſunt.

De Bruto.

Quid Brutus exiguũ & infœlix momentũ vitę, quanto dedecore emit? qui a Furio, quẽ ad eum occidendũ Antonius miſerat, cõprehenſus, nõ ſolum ceruicẽ gladio ſubtraxit, ſed & cõſtantius eã præbere admonitus, ipſis his verbis iurauit. Ita viuam: dabo cum

ſtationẽ fati ærumnoſam. O iurandi ſtolidã fidem. ſed hos tu furꝯ res immoderata retinẽdi ſpiritus dulcedo ſubijcis. ſane ratiõis modum expugnando, quæ vitã diligere, mortẽ non timere præcipis.

De Xerxe rege.

Eadem Xerxem regem pro totius Aſiæ armata iuuentute, ꝙ intra centũ annos eſſet obitura, profundere lachrymas coegiſti, qui mihi in ſpecie aliena, re vera ſuam conditionẽ deploraſſe videtur, opum magnitudine, ꝙ altiore animi ſenſu fœlicior. Quis eni etiã mediocriter prudens mortalem ſe natum fleuerit?

Q: exquiſita cuſtodia vſi ſunt, quibus ſuſpecti domeſtici fuerunt. CAPVT. XIIII.

Referam nunc eos, quibus aliquos ſuſpectos habentibus exquiſitior ſui cuſtodia q̃ſita eſt. Nec a miſerrimo, ſed ab eo qui inter paucos fœliciſſimus fuiſſe credit, incipiam.

De Maſiniſſa rege.

Maſiniſſa rex Numidarũ, & Po. Ro. amiciſſimus, parũ fidei in pectoribus hominũ reponens, ſalutẽ ſuam cuſtodia canũ vallauit. Quo tam late patens imperiũ? quo tantus liberorũ numerus? quo deniq; tam arcta beneuolẽtia cõſtricta Romana amicitia? ſi ad hęc tuenda nihil canino latratu, ac morſu valentius duxit?

De rege Alexandro.

Hoc rege infœlicior Alexander. cuius pręcordia hinc amor, hinc metus torſerunt. Nam cũ infinito ardore cõiugis Thebes teneret, ad eandẽ ex epulis in cubiculum ueniens, barbarum compunctum notis Threicijs, ſtricto gladio iubebat anteire. nec prius ſe idem lecto cõmittebat, ꝙ a ſtipatoribus diligenter eſſet ſcrutatus. Supplicium irato deorum numine compoſitum, nec libidini, nec timori poſſe imperare. Cuius timori eadem & cauſa, & finis fuit. Alexan-

drum enim Thebe pellicatus ira mota, interemit.

De Dionysio rege Syracusanorum.

Age Dionysius Syracusanorũ tyrannus huiusce tormenti q̃ longa fabula. qui duo de quadraginta annorũ dominationẽ in hunc modum peregit. Summotis amicis in eorũ locũ ferocissimarũ gentium homines, & a familijs locupletũ electos praeualidos seruos, quibus latera sua cõmitteret, substituit. tonsorũ quoq; metu, tõdere filias suas edocuit. quarũ ipsarum, postq̃ adultae aetati appropinquabant, manibus ferrum nõ ausus cõmittere, instituit, vt candentium iuglandiũ, aut nucum putaminibus, barbam sibi & capillum adurerent. Nec securiorẽ se maritũ egit, q̃ patrem. Duarũ eni eodẽ tẽpore Aristomaches Syracusanae, & Locrensis Doridis matrimonijs alligatus, neutrius vnquã nisi excussae complexum petijt. Atq; etiã cubicularẽ lectum perinde quasi castra, lata fossa cinxit, in quẽ se ligneo ponte recipiebat, cum forem cubiculi extrinsecus a custodibus opertam, interiorem claustro ipse diligenter obserasset.

De similitudine formae. CAPVT. XV.

DE similitudine autẽ oris, & totius corporis, altiore doctrina praediti subtilius disputant, eorũq; alij in ea sunt opinione, vt existimẽt illã origini, & contextui sanguinis respõdere. Nec paruũ argumentũ ex caeteris animalibus trahũt, quae fere gignẽtibus similia nascunt. Alij negant certã hanc esse naturae legẽ, sed species mortaliũ, prout fortuita sors cõceptionis obtulit, attribui. atq; ideo plerunq; ex speciosis deformes, ex robustis inualidos partus edi. Verũ quoniã ista quaestio in ambiguo versatur, pauca inter alienos cõspectae similitudinis exẽpla referemus.

De Vibio & Publicio Libertino, similibus Pompeio Magno.

Magno Pompeio Vibius ingenuæ stirpis, & Publicius Libertinus ita similes fuerunt, vt permutato statu, & Pompeius in illis, & illi in Pōpeio salutari possent. Certe quocūq; aut Vibius, aut Publicius accesserant, ora hominū in se obuertebant, vno quoq; speciē amplissimi ciuis in personis mediocribus annotante. Quod quidē fortuitum ludibriū, quasi hæreditarium ad eum penetrauit.

De Menogene Coco, simili patri Pompeij Magni.

Nam pater quoq; eius eousq; Menogenis Coci sui similis esse visus est, vt vir & armis præpotens, & ferox animo, sordidum eius nomen repellere a se non valuerit.

De Cornelio Scipione cognomento Serapione.

Eximiæ vero nobilitatis adulescens Cornelius Scipio, cū plurimis, & clarissimis familiæ suæ cognominibus abūdaret, in seruilē Serapionis appellationē vulgi sermōe impactus est. quod huiusce nominis victimario similis erat, nec illi aut morū ꝓbitas, aut respectus tot imaginū, q̄ minus hac cōtumelia aspergeret̃, opitulata est.

De Lentulo & Metello similibus histrionibus.

Generosissimus consulatus collegio Lentuli & Metelli fuit, qui ambo in scenam propter similitudinē histrionum propemodum spectati sunt. Sed alter ex quodam assectarū cognomen Spintheris traxit. Alter nisi Nepotis a morib⁹ accepisset, Pamphili retiarij, cui simillimus esse ferebatur, habuisset.

De .M. Messala simili Menogeni, & Curione simili Burbuleio.

At .M. Messala Consularis & Censorius, Menogenis, Curioq; omnibus honoribus abundans Burbulei, ille propter oris aspectū, hic propter parem corporis motum, vterq; scænici nomē coactus est recipere. Abunde sint hæc domesticis. quoniā personis sunt ex-

cellentia, & non obscura notitia celebrantur.

De rege Antiocho simili Artenio.

Regi Antiocho vnus ex æqualibus & ipse regiæ stirpis nomine Artenio, per ꝗ̃ similis fuisse traditur. quem Laodice uxor Antiochi interfecto viro, dissimulandi sceleris gratia, in lectulo perinde quasi ipsum regem ægrum collocauit. Admissumq; vniuersum populum & sermone eius, & vultu consimili fefellit. crediderűtq; homines ab Antiocho moriente, Laodicen, & natos eius sibi cõmẽdari.

De Hybrea Mylasio simili cuidam seruo Gymnicorũ.

Hybrean autẽ Mylasiũ copiosæ atq; cõcitatę facundiæ oratorẽ. Gymnicorũ seruo strigmenta Gymnasij colligẽti, tam similem ferunt, vt tanꝗ̃ germanũ fratrẽ totius Asiæ oculi assignarent. ita lineamentis oris, & omnium membrorũ compares erant.

De quodam Prætore Romano, simili cuidã Siculo

Ille vero, quẽ in Sicilia Prætoris admodũ similẽ fuisse cõstat, petulantis animi. Proconsule enim dicente, mirari se quapropter sui tam similis esset, cũ pater suus in eam prouinciã nunquã accessisset. At meus (inquit) Romã frequẽter accessit. ioco nanq; lacessitã matris suæ pudicitiã inuicẽ suspitione in matrẽ eius reiecta, audacius ꝗ̃ virgis & securibus subiecto conueniebat, vltus est.

De his qui infimo loco nati, mendatio se clarissimis familijs inserere conati sunt. CAPVT. XVI.

SEd tolerabilis hæc, & vni tantũmodo anceps temeritas. q̃d sequitur impudentiæ genus, nec ferendum vllo modo, periculiq; tum priuatim, tum etiã publice late patentis. Nam vt Equitium Firmo Piceno monstrũ ueniens relatum iam in huiusce libri superiore parte, prætereã, cuius in amplectendo Tiberio Gracco patre, euidens mendaciũ, turbulento vulgi errore, amplissima

tribunatus poteftate vallatum eft. Herophilus Equarius medicus.
C. Mariũ fepties Confulem auum fibi vendicando ita fe extulit, ut
coloniæ fe veteranorũ complures, & municipia fplendida, colle-
giaq; fere omnia patronum adoptarẽt. Quinetiam cum. C. Cæfar
Cn. Pompeio adulefcente in Hifpania oppreffo, populum in hor-
tos fuos admififfet, proximo intercolũnio pene pari ftudio frequẽ
tiæ falutatus eft. quod nifi diuinæ Cæfaris vires huic erubefcendæ
procellæ obftitiffent, fimile vulnus refp. excepiffet, atq; in Equitio
acceperat. Cæterũ decreto eius extra Italiã relegatus, poftq; ille cœ-
lo receptus eft, in vrbẽ redijt, & confiliũ interficiendi Senatus ca-
pere fuftinuit, quo nomine iuffu patrum necatus in carcere, feras
prompti animi ad omne moliendũ fcelus pœnas pependit.

De quodã qui fe fecit filiũ Octauiæ fororis Augufti.

Nec diui quidẽ Augufti etiãnum terras regentis excellentiffimũ
numen intentatũ ab hoc iniuriæ genere extitit, cũ quidã clariffimę
ac fanctiffimæ fororis eius Octauiæ, vtero fe genitũ fingere aude-
ret, propter fummã aũt imbecillitatẽ corporis, ab eo, cui datus erat
perinde atq; ipfius filiũ retentũ fubiecto in locum fuũ proprio filio
diceret. videlicet vt eodẽ tempore fanctiffimi penates, & veri fan-
guinis memoria fpoliarent, & falfi fordida contagione inquinarẽ
tur. Sed cum plenis impudentiæ velis, ad fummũ audaciæ gradũ
fertur imperio Augufti remo publicæ triremis affixus eft.

De quodam qui fe dicebat filium Quinti Sertorij.

Repertus eft etiã qui fe diceret effe. Q. Sertorij filiũ. quẽ vt agno
fceret vxor eius, nulla vi compelli potuit. Quid Trebellius Calca
q̃ affeueranter fe Clodiũ tulit? & quidẽ dum de bonis eius conten
dit, in centũuirale iudiciũ adeo fauorabilis defcendit, vt vix iuftis,
& æquis fententijs, cõfternatio populi vllum relinqueret locum.

illa tamē quæstione neq; calumniæ petitoris, neq; violentię plebis iudicantiū religio cessit. Multo fortius ille, qui Cornelio Sylla Rep. potiente, in domū. Cn. Assidionis erupit, filiūq; eius patrijs penati bus expulit, vociferando nō illum, sed se Assidione esse procreatū. Verum postq; a Syllana violentia Cæsariana æquitas reduxit gubernacula Romani imperij, iustiore principe obtinente Remp. in publica custodia spiritū posuit. Eodem pręside Reip. in consimi li mendatio muliebris temeritas Mediolani repressa est. Siquidem cum se pro Rubria quædā perinde ac falso credita esset incēdio perijsse, nihil ad se pertinētibus bonis insereret, nec ei aut tractus eius splendidi testes aut cohortis Augusti fauor deesset, propter inexpugnabilem Cæsaris constantiā irrita nefarij propositi abijt. Idem barbarū quendam, ob eximiam similitudinē, Cappadociæ regnū affectantem, tanq; Ariarathes esset, quem a .M. Antonio interemptum luce clarius erat, quanq; pene totius orientis ciuitatū, & gentium credula suffragatione suffultum caput, imperio dementer imminens, iusto impendere supplicio coegit.

FINIS.

Argentorati, Ex ædibus Schurerianis,
Mense Iulio. ANNO.
M. D. XVI.

REGNANTE CAES. MAXIMILIANO. P. F. AVG.

Cum Priuilegio Imperiali ad Sexennium.

EX MVNIFICENTIA DIVI IMPERAtoris Cæsaris Maximiliani semper Aug.

SIBI ET SVIS.